

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ahmed Hamza ALPAY

**IRAK TÜRKMENLERİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN
JEOSTRATEJİSİ VE TÜRKİYE’NİN STRATEJİK
PERSPEKTİFİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

ANKARA - 2015

KABUL VE ONAY

Ahmed Hamza ALPAY tarafından hazırlanan ‘‘Irak Türkmenlerinin Türkiye Açısından Jeostratejisi ve Türkiye’nin Stratejik Perspektifi’’ başlıklı bu çalışma, 04.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

Danışman

: Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

ÜYE

: Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım (11.05.2015).

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin.....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ahmed Hamza ALPAY
Mayıs-2015

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte ülkelerin jeopolitik ve jeostratejik konumları bölge ve dünya siyasetinde önemli gelişmeler ve sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Küresel güçler ekonomik ve politik çıkar paylaşımlarını gerçekleştirmek, hegemonyalarını devam ettirmek için hedef ülkeler üzerinde baskı politikaları uygulamaktadırlar. Bu bağlamda Ortadoğu coğrafyası sahip olduğu girift yapısı, tarihi ve kültürel çeşitliliğiyle küreselleşmenin merkezine oturmuş konumdadır. Kabil'in kardeşi Habil'i öldürdüğü ve ilk defa insan kanının döküldüğü Ortadoğu'da insan hakları ihlalleri ve savaşlar dinler arasındaki örtülü mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de bu coğrafyanın bir parçası olarak bölgedeki gelişmelerden politik ve jeostratejik açılardan etkilenmektedir. Özellikle 2003 Irak Savaşı'ndan sonra bölgedeki politik istikrarsızlığın artmasıyla, komşumuz Irak'ta insani acılar en derin şekilde yaşanmaktadır. Irak coğrafyasında köklü bir tarihe sahip olan Türkmenlerin yaşadıkları Kerkük merkezli coğrafya, bu politik belirsizlik ve kaos ortamından önemli derecede etkilenmektedir. Musul'un Türkiye'nin idaresinden çıkmasıyla birlikte Irak yönetimlerinin baskıcı politikalarına maruz kalan Türkmenler, Irak coğrafyasında kültürel ve siyasi olarak varlık mücadelesi vermektedirler. 2005 Irak Anayasası'nda ihtilafli bölge olarak tanımlanan Kerkük son dönemde Selefi IŞİD örgütünün terör faaliyetleri nedeniyle IKBY'nin doğrudan etkisi altına girmiştir. IKBY Başkanı Mesut Barzani, mevcut politik koşulların da etkisiyle Kerkük'ün bir Kürt şehri olduğunu iddia etmektedir. Kerkük, jeostratejik konumuyla hem Irak Devleti hem de Türkiye dış politikasında belirleyici ve stratejik olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin hem kendisi hem de Türkmenler için bağımsızlık ekseninde oluşturacağı politikalarla hareket etmesi gerekmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Irak Türkmenleri, Kerkük, Türkiye, Hegemonya, IKBY, Jeostrateji, Petrol.

ABSTRACT

Along with the globalisation, the geopolitical and geostrategic locations of the countries cause important developments and consequences in regional and world politics. The global powers implement pressures on target countries to perform their economical and political interest shares and to maintain their hegemony. In this context, the Middle East geography took its place at the centre of the globalisation with its complex structure in addition to its historical and cultural uniqueness. In the Middle East where Cain killed Abel, that was the first blood, the human rights violations and wars have been the result of a covered war among the religions. Turkey, as part of this geography, is affected from the regional developments in terms of the politics and geostrategic. Especially following the Iraq War in 2003 resulting with the increase in instability in the region, our neighbour Iraq has been experiencing the humanitarian problems at most. The geography where Turkmens live with their long last history around Kirkuk that is the centre in Iraq, so much affected from political instability and chaos. Turkmens who were oppressed by the Iraq administrations after Mosul was separated from Turkey, have fight for their cultural and political existence in Iraq geography. While Kirkuk was defined as disputed region in 2005 Iraq Constitution has been under the influence of the IKRA as a result of the terrorist actions of ISIS organization in the region. IKRA Chair Mesud Barzani claims that Kirkuk is a Kurdish city by using the current conditions. Kirkuk, with its geostrategic location, is indicative and prominent with its geostrategic location either for Iraq or Turkey. In this contexts, Turkey should act with policies which it generates on the base of independence either for herself or for Turkmens.

KEY WORDS

Iraqi Turkmen, Kirkuk, Turkey, Hegemony, IKRA, Geostrategy, Oil.

ÖNSÖZ

“Irak Türkmenleri” ya da “Irak Türkleri” yaşadığımız coğrafyada bizim için anlam ve önem taşıyan kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Anadolu coğrafyasındaki Türk varlığıyla, Irak coğrafyasındaki Türk varlığı arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Özellikle Kerkük’teki Türk varlığı, Türkiye açısından hem jeopolitik hem de jeostratejik açılardan önem kazanmaktadır. Irak’taki etnik unsurlar Irak’ın hem iç hem de dış siyasetinde aktif rol alırken, Türkmenler ise bariz şekilde kültürel ve politik erozyona maruz kalmaktadırlar. İnsan haklarının temel ilkelerinden biri olan “yaşama hakları” yok sayılmaktadır. Mevcut durumun tespiti ve geleceğe yönelik istikrarlı Türkmen politikalarının oluşturulması Türkiye ve Türkmenler için kaçınılmazdır.

Tez çalışmasında; Irak’ın demografik yapısı, Irak’ta Türkmen varlığı, Türkmen coğrafyasının siyasi yapısı ve bu yapıyı son dönemde etkileyen olumsuz gelişmeler, Musul Meselesi, küresel güçlerin etkisinde Türkiye’nin Türkmen politikası ve bu politikayı etkileyen faktör ve dinamikler incelenmiştir. Tez çalışmasının asıl amacı “*Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin*” Irak Türkmenleri ölçeğinde “*bağımsız politikalar*” oluşturmasına ve uygulamasına vurgu yapmaktır.

Tez çalışmasında kitaplarından, makalelerinden, tezlerinden yararlandığım eser sahiplerine teşekkürlerimi belirtirken, tanışma fırsatı bulduğum ve görüşlerinden istifade ettiğim Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya’ya göstermiş olduğu yakınlık, vermiş olduğu mülakat için şükranlarımı sunarım. Aynı şekilde ITC Koordinatörü ve ITC Türkiye Temsilcisi Dr. Hicran Kazancı’ya vermiş olduğu mülakat için teşekkürlerimi iletir, ayrıca mülakatla fikirlerinden istifade etmiş olduğum Kerkük Kültür Derneği Başkanı Dr. Şemsettin Küzeci’ye teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tez danışmanım kıymetli bilim insanı Doç. Dr. Mehmet Güneş’e akademik-bilimsel-tarafsız boyuttaki katkıları ve gösterdiği sabır için şükranlarımı ve teşekkürlerimi arz ederim. Yapmış olduğum tez çalışmasının bilgi okyanusuna bir damla da olsa katkı sağlamasını temenni ederim.

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: IRAK: Etnik Kompozisyon	5
Harita 2: Koyu Yeşil Bölgede Yerleşik Irak Türkmenleri Haritası	18
Harita 3: Osmanlı Dönemi Musul Vilayeti (XX. yy başları)	26
Harita 4: Arz-ı Mev'ud (Vadedilmiş Toprakların Alanı)	52
Harita 5: Irak Petrol Alanları ve Boru Hatları	75
Harita 6: Bölünmüş Irak Modeli	80
Harita 7: Kürt Enstitüsünün Ürettiği Hayali Kürdistan Haritası	88
Harita 8: IŞİD Kontrol ve Etki Alanları	91
Harita 9: Büyük Ortadoğu Haritası	98
Harita 10: Türkiye'de Petrol-Doğalgaz Boru Hatları	99

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1: Irak Nüfus Eğilimleri (1950-2050)	6
Tablo 2: Irak'ta Osmanlı Dönemi Resmi Sayım Özetleri (1893-1906)	26
Tablo 3: Kerkük Nüfusu (2004)	59
Tablo 4: Irak Petrol İhracatı (Nisan 2015)	77
Tablo 5: Kerkük Nüfusu (1997-2009)	78
Tablo 6: Kerkük Nüfusu (2012)	79
Tablo 7: Irak Güvenlik Kuvvetlerinin Yapısında İKBY Güçleri	84
Şekil 1: Irak'tan Gerçekleşen Türkmen Göçü	38
Şekil 2: Kerkük'te Sivil Ölümleri	60
Şekil 3: Irak'ta Sivil Kayıplar (2003-2013)	61
Şekil 4: Irak'ta Silahlı Unsurlar	67
Şekil 5: Irak ve Kerkük Ham Petrol İhracatı	76

KISALTMALAR

ASEM	Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi
BİLGESAM	Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
CASS	The Centre for Academic Shi'a Studies (Akademik Şii Araştırmaları Merkezi)
CSI	Christian Solidarity International (Uluslararası Hıristiyan Dayanışması Örgütü)
Çev.	Çeviren
FATF	Financial Action Task Force (Mali Eylem Görev Gücü)
GIGA	German Institute of Global and Area Studies (Alman Küresel ve Alan Araştırmaları Enstitüsü)
Haz.	Hazırlayan
IKBY	Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi
IMIE	International Mission for Iraqi Elections (Irak Seçimleri İçin Uluslararası Misyon)
IMPR	International Middle East Peace Research Center (Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi)
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
ITC	Irak Türkmen Cephesi
İHA	İhlas Haber Ajansı
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	Kürdistan Yurtseverler Birliği
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
SDE	Stratejik Düşünce Enstitüsü
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
TASAM	Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1
1 NCİ BÖLÜM: İRAK'TA ETNİK VE MEZHEPSEL GRUPLAR	5
1.1. İRAK'IN DEMOGRAFİK YAPISI	5
1.1.1. Şiiler	7
1.1.2. Sünni Araplar	10
1.1.3. Kürtler	14
1.1.4. Türkmenler	18
1.1.5. Diğerleri	21
1.2. İRAK'TA TÜRKMENLERİN TARİHSEL GEÇMİŞİ	21
1.2.1. Türk ve Türkmen Kavramı	22
1.2.2. Türkmenlerin Irak'a Yerleşmeleri (684-1534)	23
1.2.3. Osmanlı'nın Irak Türkmenleri Politikası (1534-1918)	25
1.2.4. Osmanlı Sonrası Krallık Döneminde Irak Türkmenleri (1921-1958)	27
1.2.5. General Abdülkerim Kasım Dönemi (1958-1963)	29
1.2.6. Arif Kardeşler Dönemi (1963-1968)	31

1.2.7. Ahmed Hasan El-Bekir Dönemi (1968-1979)	32
1.2.8. Saddam Hüseyin Dönemi (1979-2003)	35
2 NCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN IRAK TÜRKMENLERİ POLİTİKASI VE 2003 IRAK SAVAŞI'NIN TÜRKMENLERE ETKİSİ	39
2.1. MUSUL MESELESİ	39
2.1.1. Türkiye-İngiltere Mücadelesi	40
2.1.2. Şeyh Said Ayaklanması ve Fikri Temelleri	41
2.2. ANKARA ANTLAŞMASI'NDAN SONRA TÜRKİYE'NİN TÜRKMEN POLİTİKASI	43
2.2.1. 1959 Türkmen Katliamı ve Türkiye'nin Tepkisi	43
2.2.2. Körfez Savaşı Dönemi Türkmen Politikası	45
2.2.3. Barış İzleme Gücü (BİG) Faaliyetlerinde Türkmenler	48
2.2.4. Irak Türkmen Cephesi ve Faaliyetleri	49
2.3. 2003 IRAK SAVAŞI'NIN FELSEFESİ	51
2.3.1. Arz-ı Mev'ud	51
2.3.2. Evanjelistler	53
2.3.3. Bush Doktrini	54
2.3.4. ABD'nin Ortadoğu Siyaseti	55
2.3.5. ABD-İngiltere İttifakı	56
2.3.6. 2003 Irak Savaşı'nda Türkmenler	58
2.3.7. ITC-Türkiye İlişkilerindeki Çeşitli Gelişmeler	62
2.4. 2005 IRAK ANAYASASI VE TÜRKMENLER	64
2.4.1. Anayasanın Genel Değerlendirmesi	64
2.4.2. Anayasada Etnik Gruplar	65

2.4.3. Anayasada Belirlenen Çelişkili Maddeler	68
2.4.4. İhtilafı Bölgeler	69
3 NCÜ BÖLÜM: IRAK TÜRKMENLERİNİN JEOSTRATEJİSİ VE TÜRKİYE'NİN POLİTİK YAKLAŞIMLARINI ETKİLEYEN TEMEL DİNAMİKLER	73
3.1. Jeostrateji ve Jeopolitik	73
3.2. Musul ve Kerkük'ün Jeostratejisi	73
3.3. Musul ve Kerkük Ekseninde Irak'ın Toprak Bütünlüğü	79
3.3.1. Etnik Kimliklerin Jeososyolojisi	81
3.3.2. Irak'ın Kuzeyi ve IKBY	82
3.3.3. Türkiye-İKBY İlişkileri	85
3.3.4. Türkiye'nin Irak İle İlgili Kırmızı Çizgileri	86
3.4. Selefilik Etkisinde IŞİD ve Türkmenlere Etkisi	89
3.4.1. Türkmen Varlığına Tehdit	91
3.5. Hegemonya ve Küresel Kapitalizm	94
3.6. Türkiye'nin Politik Açmazları	95
3.6.1. Türk Dış Politikasında Ortadoğu Etkisi	96
3.6.2. Türk Dış Politikasında ABD Etkisi	100
3.6.3. Türk Dış Politikasında İsrail Etkisi	102
3.7. Türkiye'nin Geleceğe Yönelik Türkmen Politikasına İlişkin Öneriler	104
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	110
KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ	151

GİRİŞ

1 nci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte Osmanlı Devleti dahil olduğu ittifak devletlerinin yanında birçok cephede savaflara girmiştir. Özellikle Çanakkale Savaşı'nda büyük kayıplar verilmiş, yenilmez bir güç olduğuna inanılan İngiltere Türkler tarafından ilk defa durdurulmuştur. Savaşı İttifak Devletleri'nin kaybetmesi sonucu Anadolu coğrafyası büyük bir işgale uğramıştır. Mustafa Kemal liderliğinde örgütlenen Kuvay-ı Milliye hareketi Türk Milleti'nin bütünleşmesini sağlamış, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'yla yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları büyük ölçüde kesinleşmiştir. Lozan'da çözülemeyen Irak sınırı, 1926 Ankara Antlaşması sonucu kesinleşmiş ve Misak-ı Milli sınırları içerisinde gösterilen Musul kaybedilmiştir. Musul'un Türkiye'nin idaresinden çıkmasıyla birlikte Irak'taki Türk varlığı da Irak yönetimlerinin insafına bırakılmıştır.

Ortadoğu coğrafyasını ve Irak Türkmenlerini ekonomik, siyasi ve terör odaklı etkileyen asıl unsur 1 nci Dünya Savaşı ve sonrasında etkisini gösteren küresel emperyalizm olgusudur. Küresel emperyalizm, ulus devletlerin topraklarını, madenlerini ve yer altı kaynaklarını kendisine hak görmüş, devletlerin etnik kimliklerini ortak değerlerinden ve milli kimliklerinden uzaklaştırmıştır. Küreselleşme tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ülkelerin politikalarını etkileme açısından ivme kazanmıştır. Küreselleşme söylemlerinde “demokrasi ve insan hakları” sıklıkla vurgulanmıştır. 2003 Irak Savaşı'nın ABD ve müttefiklerince meşrulaştırılmasında bu söylemler etkili olmuş, Irak coğrafyası barış ve huzurdan mahrum kalmıştır.

Dünyanın sürekli değiştiğini, dolayısıyla devlet ve toplum ilişkisinin de değişmesi gerektiğini ileri sürenler, birlikte yönetme anlamında kullanılan “yönetişim” kavramını küreselleşmeye paralel olarak türetmişlerdir. Küresel yönetim anlayışına göre, ulusal devletler, sahip oldukları yetkilerinin bir kısmını “ulusüstü”, bir kısmını da “ulusaltı” oluşumlara devrederek küresel yönetimi gerçekleştirmelidir. Bu çerçevede küreselleşme ile yerleşmenin birlikte yürütülmesi sonucu federalizm ile tamamen örtüşen bir model ortaya çıkmaktadır (Yıldırım, 2012:12-13).

Bu bağlamda “Irak Türkmenlerinin Türkiye Açısından Jeostratejisi ve Türkiye’nin Stratejik Perspektifi” isimli tez çalışması, Ortadoğu coğrafyasının temel parametreleri olan jeostrateji, ruhani anlayış, enerji kaynakları, küresel güçlerin çıkar çatışmalarının analizi ve Türkiye’nin dış politika dinamikleri ekseninde hazırlanmıştır. Türkiye, sahip olduğu jeostratejik konumuyla Ortadoğu coğrafyasının merkezine konumlanmıştır. Ortadoğu coğrafyasının karmaşık siyasi yapısı, küresel güçlere endekslenmiş Türk dış politikası, özellikle petrol ve enerji kaynakları nakil hatlarının Türkiye merkezli bölgelerden geçmesi, Türkiye’nin Ortadoğu ve Irak Türkmenlerine yönelik geliştirdiği politikaları etkilemekte ve bu politikalar küreselleşme olgusuna paralellik göstermektedir.

Özellikle 2003 Irak Savaşı’ndan sonra Türkiye’nin Irak Türkmenleri politikasındaki esas kırılma süreci başlamıştır. ABD’nin bölgesel ittifaklarını güçlendirme politikası Türkiye’nin Irak Türkmenleri politikasını da etkilemiştir. Bu süreçle birlikte Türkiye’nin Irak’ın Kuzeyine ilişkin oluşturmuş olduğu “kırmızı çizgileri” silinmeye başlamıştır. Türkiye-İKBY ilişkilerinin ekonomik temelli sonuçlarıyla, Türkiye’nin dış politikasında Türkmenler ikinci plana itilmiştir. Tez çalışmasında özellikle Türkiye’nin Irak Türkmenleri politikasındaki sorunsallıklar ele alınmış ve bu sorunsallıkların analizi yapılmıştır.

Tez çalışmasında, konunun tarihi derinliği ve güncelliğini koruyan özelliği çok sayıda birincil kaynaktan yararlanmayı mümkün kılmıştır. Konuyla ilgili daha önceden hazırlanmış tez çalışmaları incelenmiş ve referans olarak gösterilmiştir. Irak Türkmenleri yetkilileri; Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya, ITC Koordinatörü ve ITC Türkiye Temsilcisi Dr. Hicran Kazancı ve Kerkük Kültür Derneği Başkanı Dr. Şemsettin Küzeci’yle yapılan mülakatlar, konunun değerlendirilmesinde ve analizinde fikri zenginlik sağlamıştır. Tez çalışmasının önemli bir farklılığı; Musul’un kaybedilişine etki eden asıl faktörlere, IŞİD felsefesine ve Irak’ın Kuzeyindeki yapılanmanın realistik temellerine vurgu yapılmış olmasıdır. Arz-ı Mev’ud konusu tezin analiz edilmesinde ve anlaşılmasında çok önemli bir eksen olmuştur. Çalışmada akademik ölçülerden taviz verilmemiş, konulara bütüncül yaklaşmış ve eleştirel ölçütler esas alınmıştır. Özellikle Türkiye’nin dış politika ölçütlerine vurgu yapılmış,

Irak Türkmenleri için oluşturulması gereken istikrarlı politikaların neler olması gerektiğiyle ilgili esaslar ortaya konulmuştur.

Çalışmanın Birinci Bölümünde Irak'ın demografik yapısını oluşturan etnik ve mezhepsel unsurlar belirgin özellikleri ve Irak coğrafyasındaki siyasi etki alanları esas alınarak incelenmiştir. Türk ve Türkmen kavramları, Irak Türkmenlerine atıfta bulunularak açıklanmış, konunun hafızalarda iz bırakan tarihsel boyutu ve zenginliği dikkate alındığından, Irak'ta Türkmen varlığının konumlanmasındaki tarihi süreç aralıkları geniş tutulmuştur.

Çalışmanın İkinci Bölümünde Türkiye'yi politik ve stratejik olarak etkileyen Musul Meselesi, ana çerçevesi ve Şeyh Said İsyanı etkisinde incelenmiştir. 1926 Ankara Antlaşması'ndan sonra Türkmenleri tarihi ve siyasi olarak etkileyen; 1959 Türkmen Katliamı, Körfez Savaşı dönemi gelişmeleri ve Türkmen politikası, Barış İzleme Gücü, ITC'nin kuruluş ve faaliyetleri, ITC'nin Türkiye ile olan ilişkileri incelenmiştir. 2003 Irak Savaşı'nın felsefesine teolojik yaklaşımda bulunularak, Evanjelist Bush yönetimi ve müttefiklerinin Irak coğrafyasında kurgulamak istediği sistem ve bu sistemin Türkmenlere olan etkileri incelenmiştir. Yine bu bölümde 2005 Irak Anayasası'nın belirgin özellikleri ele alınmış ve Türkmenleri ilgilendiren önemli maddeleri değerlendirilmiştir.

Üçüncü Bölümde jeostrateji kavramı çerçevesinde Musul ve Kerkük'ün jeostratejisi, Musul-Kerkük ekseninde Irak'ın toprak bütünlüğü ve Türkiye'ye olası etkileri, Etnik Kimliklerin Jeososyolojisi, Irak'ın Kuzeyi ve IKBY, Türkiye-İKBY ilişkileri ve Türkiye'nin Irak ile ilgili kırmızı çizgileri incelenmiştir. Yine bu bölümde IŞİD'in Türkmen coğrafyasındaki etki ve faaliyetleri Selefilik anlayışının etkisinde değerlendirilmiştir. Tez çalışmasının ana eksenini oluşturan Türkiye'nin politik açmazları ve Türk siyasetini etkileyen temel dinamikler; hegemonya ve küresel kapitalizm ölçeğinde analiz edilmiştir.

Devletler dış politikalarında uygulayacakları politik yaklaşımlara kendileri karar vermelidir. Her ülkenin hükümet politikalarının üzerinde bir "devlet politikası" olmalıdır. Milli menfaatler hedef alınarak belirlenmesi gereken bu devlet politikası, hangi iktidar gelirse gelsin uymak zorunda olacağı ölçüleri ortaya koyacaktır.

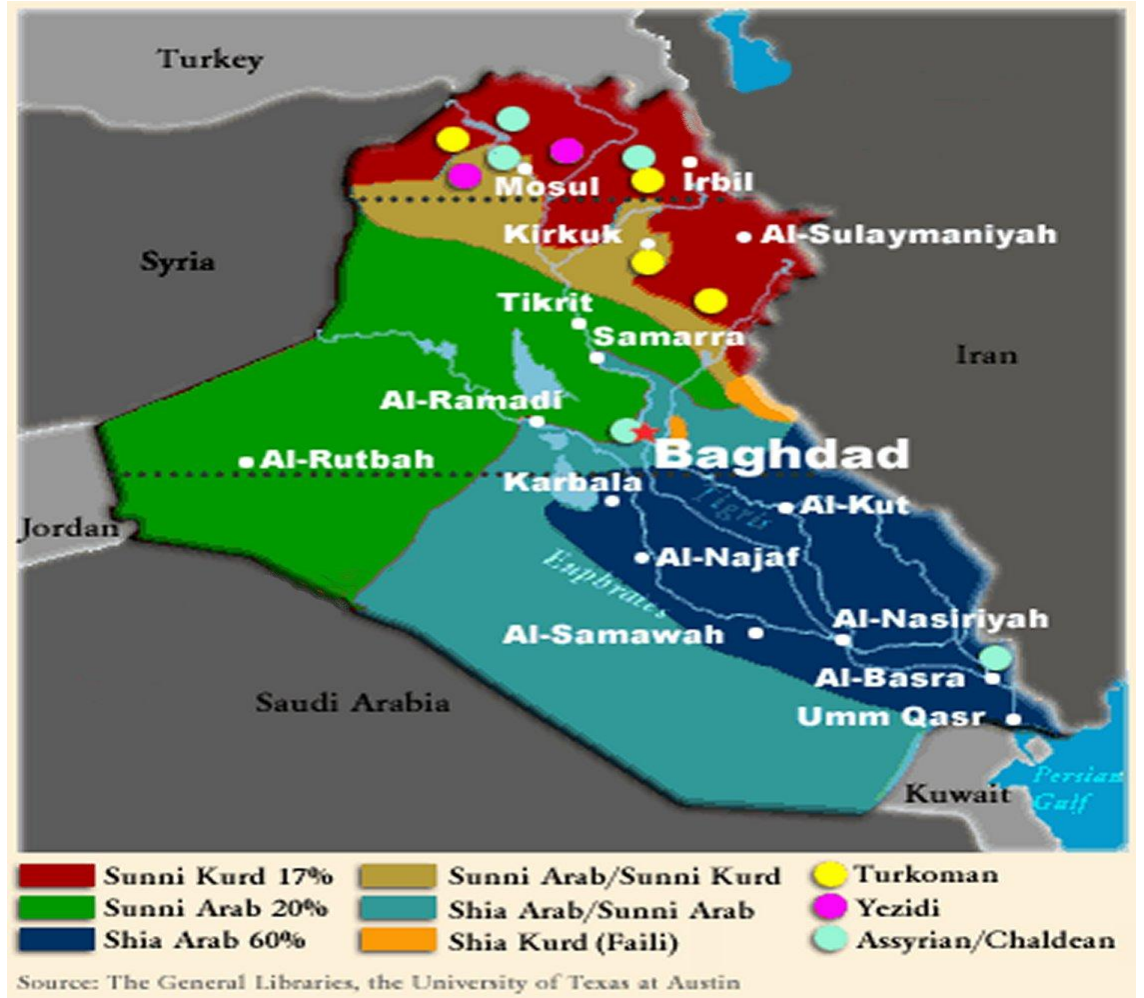
Hükümetler, bu hedeflere ulaşmada sahip oldukları farklı uygulamalar ile birbirlerinden ayrılacaklardır. Eğer iktidarların farkı, hedefler noktasında olursa; o devletin kısa zaman içerisinde parçalanması kaçınılmazdır. Milli menfaatlerin ve devlet politikasının belirlenmesi sadece siyasi kadroların tekelinde olmamalıdır. Bilakis devleti oluşturan “bütün kurumların”, başta asker olmak üzere her kesimin ortak mutabakatı ile milli menfaatlerin belirlenmesi gerekmektedir. Hükümetlerin uygulayacağı dış politika ise milli menfaatlere uymak zorundadır. Atatürk’ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” özdeyişiyle dikkat çektiği bu onurlu karakter, Milli Devlet’in dış politikasının temelleri arasında yer almaktadır (Kaplan, 2012:36-37). Bu ilkelerden hareketle Tez çalışması Sonuç ve Değerlendirme bölümüne tamamlanmıştır. Bu bölüm hem Türkiye hem de Irak Türkmenleri açısından bir sistem yaklaşımı içerisinde ele alınmış, uluslararası hukuka ve devletlerin egemen eşitliğine vurgu yapılmıştır. Son olarak bu bölümde elde edilen sonuçlar ortaya konularak tez çalışması tamamlanmıştır.

1 NCİ BÖLÜM: IRAK'TA ETNİK VE MEZHEPSEL GRUPLAR

1.1. IRAK'IN DEMOGRAFİK YAPISI

Irak, 438.320 km² toplam alana sahip, Kuzeyde Türkiye, Doğuda İran İslam Cumhuriyeti, Güneydoğuda Basra Körfezi, Güneyde Suudi Arabistan ve Kuveyt, Batıda Ürdün ve Suriye Arap Cumhuriyeti ile çevrilidir (Frenken, 2008:199). Irak, Fırat ve Dicle nehirleri arasında bir kara ülkesi durumundadır. Sahil şeridi sadece 35 km olan Basra Körfezine dar bir çıkışı vardır. Bu durum komşuları İran ve Kuveyt ile hassas bir durum oluşturmaktadır. İran ile 3631 km, Suudi Arabistan ile 814 km, Suriye ile 605 km, Türkiye ile 331 km, Kuveyt ile 242 km, Ürdün ile 181 km kara sınırı bulunmaktadır (Lohman, 2014:57-58).

Harita 1: IRAK: Etnik Kompozisyon

Kaynak: (<http://millercenter.org>)

Bölge, zengin petrol yataklarının bulunması, Ortadoğu petrol rezervlerini Kuzeyden ve Batıdan kontrol etmesi, Kuzeyden sıcak denizlere el atan ilerlemiş istikametlerin üzerinde bulunması ve halen var olan bölünmüşlük nedeniyle dikkatleri üzerine çekmektedir (Şahiner, 2005:171). Irak'ın iç suları Kuzeyden Güneye 1390 km, Doğudan Batıya 250 km boyunca uzanmaktadır (Sameen, 2011:7). Deniz havzaları açısından ele alındığında, Akdeniz'in Güney ve Doğu kıyıları, Karadeniz ve Hazar'ın Güney kıyıları bu bölgenin deniz hat sınırlarını oluşturmaktadır. Kızıldeniz ve Basra gibi önemli iç deniz ve körfezler ise tümüyle bu bölgede yer almaktadır. Kuzeyde dağlık alanlar içeren ülke arazisinin 4910 km² sini göller oluşturmaktadır (Tufan, 2010:10-11).

Tablo 1: Irak Nüfus Eğilimleri (1950-2050)

Demographic Overview - Custom Region - Iraq																
Demographic Indicators	1950	1960	1970	1980	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2015	2020	2025	2030	2040	2050
Population																
Midyear population (in thousands)	5,163	6,822	9,414	13,233	18,140	19,564	22,679	26,076	29,672	31,858	33,310	36,889	40,387	43,831	50,459	56,316
Growth rate (percent)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	-2.7	3.1	2.9	2.7	2.4	2.3	2.2	1.9	1.7	1.6	1.3	0.9
Fertility																
Total fertility rate (births per woman)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	6.1	5.5	4.9	4.3	3.8	3.5	3.3	3.0	2.7	2.5	2.2	2.1
Crude birth rate (per 1,000 population)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	38	37	35	32	29	28	26	23	21	20	17	15
Births (in thousands)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	697	716	794	847	873	876	872	862	862	872	880	861
Mortality																
Life expectancy at birth (years)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	67	67	67	69	70	71	72	73	74	75	77	79
Infant mortality rate (per 1,000 births)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	67	63	63	51	43	39	36	30	25	21	15	11
Under 5 mortality rate (per 1,000 births)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	83	79	79	64	53	48	44	37	31	25	18	13
Crude death rate (per 1,000 population)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	7	6	6	6	5	5	5	4	4	4	5	6
Deaths (in thousands)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	127	127	146	143	146	148	150	157	170	190	247	329
Migration																
Net migration rate (per 1,000 population)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	-59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Net number of migrants (in thousands)	(NA)	(NA)	(NA)	(NA)	-1,067	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: (csis.org)

Irak nüfusunun büyüklüğü 1980 yılında yaklaşık 13 milyona, 2010 yılında yaklaşık 30 milyona yükselmiştir (Escwa.un.org, 2015:1). Nüfusun 2050 yılında yaklaşık 56 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Ülkenin Güneyinde Basra merkezli Şii Araplar, Kuzey ve Batısında Sünni Araplar, Kuzeyinde Musul-Erbil merkezli Sünni Kürtler ve Erbil-Bağdat arasında ihtilafli bölge

olarak tanımlanan Kerkük'te ağırlıklı olarak Türkmenler yaşamaktadırlar. Ülkenin başkenti Bağdat ise Sünnilerin ve Şiiilerin yoğun olarak yaşadığı bir bölge konumundadır. Irak coğrafyasına, tarihine, siyasetine ve kültürüne yön veren bu etnik unsurların belirgin özellikleri aşağıda incelenecektir.

1.1.1. Şiiiler

İslam dini içerisinde iki farklı grup olarak hem Ehl-i Sünnet hem de Şia, toplumun bir lider ve komutana sahip olmasının zorunluluğunu kabul etmektedir. Ancak lider tayinin tespitinde ümmetin iradesi mi yoksa nass kaynaklı mı olması gerektiği hususunda Şia ve Ehl-i Sünnet arasında ihtilaf bulunmaktadır (Aydın, 2001:75). Şiiiler, Hz. Muhammed'in kendisinden sonra Müslümanlara önder olarak Hz. Ali'yi tayin ettiğini iddia etmektedirler (Tufan, 2010:41). Arapça'da Şii yandaş demektir. Yandaş sözcüğü ile ima edilmek istenen Ali "yandaşlığı" ve o dönemde hâkim güç olan Emevi hanedanlığı karşıtlığıdır (Salihi, 2008:43-44).

Emevi hanedanının kurucusu Muaviye, Mekkeli Kureyş kabilesine bağlı Ümeyye ailesinden gelmektedir. Emeviler, ailenin adından dolayı Beni Ümeyye olarak da anılmaktadır. Muaviye, Halife Ömer döneminde (641'de) Şam valisi olmuş ve Suriye'yi denetimi altına almıştır. Muaviye, 656'da başa geçen Hz. Ali'nin halifeliğini tanımamış ve onu üçüncü halife Hz. Osman'ın öldürülmesinden sorumlu tutmuştur (Bayraktaroğlu, 2009:57-58). Emeviler döneminde Müslümanlar, Iraklılar ve Şamlılar olarak iki gruba ayrılmıştır. Diğer bir ifadeyle, İmam Ali'nin ordusu ile Muaviye'nin ordusu karşı karşıya gelmiştir. Daha sonra Şiiilik, dini bir boyut kazanarak, İslam'ın bir mezhebi konumuna gelmiştir (Bezirgan, 2012:5). Emevilerin kurduğu Arap-İslam imparatorluğunda "hilafet" saltanata dönüşmüş; silahsız, sessiz ve pasif durumdaki toplumun büyük çoğunluğu, olan bitenin farkında olmadan itaat edecek bir otorite aramıştır. Emevi hanedanlığı böylesi koşullarda kendisine zemin bulmuştur (Hasgüler ve Uludağ, 2008:69).

Şia, Hz. Ali hilafetinin vahiy ile tayin edilmesi işinin, Hz. Peygambere Veda Haccı sırasında "Sizin veliniz, ancak Allah, O'nun elçisi ve namazlarını kılan, zekatlarını veren, rüku'a varan mü'minlerdir." (Mâide: 5/55) ayetiyle bildirildiğini ileri sürmektedirler (Aydın, 2001:79). Şiiilerin en kalabalık grubunu (İran ve Irak'ta ağırlıkta

olan grup), Ali soyundan gelen ‘‘12 imamı’’ kabul edenler oluşturmaktadır (Mirskiy, 2003:360). Klasik imamlık öğretisi, meşruiyeti 12. İmam’a, yani İmam Mehdi’ye tahsis etmektedir (Cabbar, 2004:391). Bu öğreتيye göre imamet, Müslüman bireylerin görüşüne havale edilebilecek genel bir sorun değildir. Bu sebeple imameti üstlenecek birey de insanlar tarafından seçilemez. Çünkü imamet dinin rüknü ve İslam’ın bir ilkesidir (Özarlan, 2004:455-456). Bilindiği gibi, Sünniler için de imamlık kurumu konusunda Hz. Peygamber’i ve dolayısıyla Hz. Ali ve oğlu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’le devam eden Ehl-i Beyti esas almaktadırlar (Arı, 2004:47).

Irak’ta Şiiilerin büyük bölümü Bağdat ve Irak’ın Güneyinde yaşamaktadır. Şiiilerin en yoğun olarak yaşadığı bölge Bağdat’ın Doğusunda yer almaktadır. Burada iki milyona yakın Şii’nin yaşadığı tahmin edilmektedir (Salihi, 2008:45). Necef, Kerbela, Basra, Musenna, Kadisiye kentlerinde Şii nüfus çoğunluktur. Özellikle Hz. Ali’nin türbesinin bulunduğu Necef kenti Şiiiler için kutsal sayılmaktadır.

Şiiiler, 1 nci Dünya Savaşı sonrasında İngilizlerin Irak coğrafyasındaki yayılmacı politikalarına Şii din âlimlerinin de etkisiyle karşı koymuşlardır. Özellikle Şii İlmiye Havzası ve bu havzanın dini liderleri Irak’taki potansiyel Şii nüfusunu etkilemektedir. 1968 yılında Irak’ta yönetimi ele geçiren Baas rejimi Şiiilere karşı baskı politikaları izlemiştir. Saddam Hüseyin döneminde de Şiiilere karşı izlenen sindirme politikaları devam etmiş ve Şii Havzası kontrol altında tutulmak istenmiştir. Saddam yönetimi Irak-İran Savaşı’nda milyonlarca Şiinin öldürülmesine sebep olmuştur. Ayetullah el-Hekim, Ayetullah Muhammed Bakır es-Sadr, Ayetullah Seyit Muhammed Sadık es-Sadr, Baas rejimi tarafından ortadan kaldırılan Şii liderlerdendir.

Körfez Savaşı sonrasında Irak’taki Şiiiler Muhammed Bakır el-Hekim yönetiminde ayaklanmışlardır. Mart 1991’de başlayan ayaklanma aynı dönemlerde Kuzeyde Kürtlerin de ayaklanması nedeniyle Irak yönetimini zor durumda bırakmıştır. Ama merkezi yönetim önce Güneydeki sonra da Kuzeydeki ayaklanmayı bastırmıştır. Şii ayaklanmasının bastırılmasında, dış güçlerin, Kürtlerin aksine Şiiilere destek olmamasının da önemli bir payı bulunmaktadır. Şii ayaklanmasının destek görmemesinin en önemli sebebi, Irak’ın bölünmesi ve Güneydeki Şii nüfusun yoğun olduğu bölgenin İran’la birleşmesi korkusudur (Özcan, 2003:23). Şiiilerin en önemli dini

lideri (Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi lideri) Muhammed Bakır el-Hekim Ağustos 2003'te Necef'te kendisine düzenlenen bombalı suikast sonucu hayatını kaybetmiştir.

Şiiilerin sürgündeki muhalefet grupları, 1991 ile 2003 yılları arasında ABD'nin öncülüğünde Irak'ın geleceğine ilişkin gerçekleştirilen bütün toplantılara aktif bir şekilde katılmışlardır. Böylece 2003 yılına gelindiğinde Havza'nın başında bulunan büyük Ayetullah Sistani dahil olmak üzere birçok siyasi Şii muhalif grup, ABD ile işbirliği yapma zemini oluşturmuştur (Ömer, 2008:96). Şiiiler ABD işgalini büyük ölçüde kabullenmiş, Irak'taki yönetim sisteminin değişmesi ve Şiiilerin iktidara gelmesine imkân tanıdığı için işgal sürecine fırsat nazarıyla bakmışlardır. Iraklı Şii gruplar işgal döneminde Baas rejiminin devrilmesiyle devlet kademelerinde, orduda ve kolluk kuvvetlerinde etkili olmaya başlamış, Irak Yüksek İslam Konseyi'nin silahlı kanadı Bedir Tugayları Irak güvenlik güçlerine entegre edilmiştir (Sandıklı vd, 2013:2-3). 8 Haziran 2004 tarihli BM Güvenlik Konseyi 1546 sayılı kararında egemenliğin Irak Geçici hükümetine devredilmesi hususu onaylanmıştır. İyad Allavi (Şii), 2003 Irak Savaşı sonrasında 28 Haziran 2004 tarihinde kurulan geçici hükümetin Başbakanı olmuştur.

Irak'ın işgalinden sonra Irak siyasetinde dini temelli Şii partiler, Şiiilerin temsilcisi olarak ön plana çıkmışlardır. Bu partiler 2005 yılında yapılan iki seçimde de “Birleşik Irak ittifakı” adı altında seçimlere girmişler ve Şii oylarının büyük kısmını almışlardır. Birleşik Irak İttifakı; İslami Dava Partisi, Abdulaziz el-Hekim'in lideri olduğu Irak İslam Devrim Yüksek Konseyi ve El-Sadr gruplarından oluşmaktadır (Salihi, 2008:46). 30 Ocak 2005 tarihinde yapılan Irak seçimlerinde, Şiiilerin oluşturduğu “Birleşik Irak İttifakı” % 48,19 oranında oy alarak 275 sandalyeli meclisin 140 sandalyesini elde etmiştir (Çetinsaya, 2005:1). 28 Nisan 2005 tarihinde kurulan Irak Hükümetinin Başbakanı Şii kökenli İbrahim el-Caferi olmuştur. 15 Aralık 2005 tarihinde yapılan Irak seçimlerinde liderliğini İbrahim el-Caferi'nin yaptığı “Birleşik Irak İttifakı” % 41,19 oranında oy alarak 128 sandalye elde etmiştir (IMIE, 2006:31). 20 Mayıs 2006 tarihinde kurulan Irak Hükümetinin Başbakanı Şii kökenli Nuri el-Maliki olmuştur.

Irak'ta 7 Mart 2010 tarihinde yapılan genel seçimlerde Irak parlamentosundaki 325 sandalye için, 6 bin 200 aday, 167 partiden oluşan 12 koalisyon ve 74 parti yarışmıştır.

Başbakan Nuri el-Maliki başkanlığındaki Hukuk Devleti İttifakı (Şii) 89, Irak Milli İttifakı (Şii) 70 sandalye elde etmiştir. Şii olan Basra, Babil, Kerbela, Vasıt, Necef ve Musenne’de birinciliği Nuri El Maliki elde etmiştir (Çubukçu ve Özhan, 2010:23). 21 Aralık 2010 tarihinde Şii kökenli Nuri el-Maliki tekrar Başbakan olarak hükümeti kurmuştur. Şiiler 2005 seçimlerine kıyasla 2010 seçimlerine tek ittifakla girmemişlerdir. Nuri El-Maliki liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu ve Sadr-Hekim ittifakının liderliğindeki Irak Ulusal İttifakıyla seçimlerde yer almışlardır. 2003 yılından sonraki süreçte Irak’ta etkili olan etnik referanslı siyaset, seçimlerde Şiilerin oy potansiyellerini korumalarını kolaylaştırmıştır.

30 Nisan 2014 tarihinde yapılan Irak seçimlerinden de Şiiler başarıyla çıkmışlardır. 328 sandalyeli Irak Meclisi seçimlerinden, Başbakan Nuri el-Maliki’nin öncülüğündeki Kanun Devleti Koalisyonu 94 sandalye elde etmiştir. Ammar el-Hekim’in El-Muvatin (Vatandaş) Koalisyonu 32 sandalye, Mukteda el-Sadr’ın Ahrar (Özgürler) Koalisyonu 28 sandalye, Irak eski Başbakanı İbrahim el-Caferi’nin Ulusal Reform Koalisyonu 6 sandalye elde etmiştir (Duman, 2014:16). 30 Nisan 2014 seçimlerinin ardından 8 Eylül 2014 tarihinde Irak hükümeti kurulmuştur. Eski Başbakan Nuri el-Maliki Cumhurbaşkanı yardımcısı olurken, Irak Cumhurbaşkanı Fuad Mahsum tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen ve Şiilerin temsilcisi Ulusal İttifak’ın da adayı olan Haydar el-İbadi Başbakan olmuştur.

Sonuç olarak Saddam Hüseyin’in devrilmesini amaçlayan 2003 Irak Savaşı sonrası süreçte Şii faktörünün Irak siyasetinde etkinliği artmıştır. Baas rejimi döneminde ise Sünni faktör etkili olmuştur. İki mezhep arasındaki çekişmelerin Irak siyasetinin ana sorunu olarak uzun yıllar gündemde kaldığı görülmektedir.

1.1.2. Sünni Araplar

Irak’ın temel halkları arasında yer alan ve çoğunluğunu teşkil eden Araplar hakkında daha az değerlendirme yapılmaktadır. Irak söz konusu olduğunda birkaç aile ile sınırlı etnik kimlikler üzerinde ciltlerce kitap ve dosyalar dolusu analiz yapılırken sıra Araplara geldiğinde genelde “Sünni Araplar” ve “Şii Araplar” diye iki gruba ayrılarak geçiştirilmektedir (Över, 2008:45).

Irak nüfusunun yaklaşık %20 veya 25'inin Sünnilerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Irak'ta yaşayan diğer gruplardan Türkmenler ve Kürtlerin nüfusunda da Sünniler bulunmasına rağmen, burada ele alınan Sünniler Arap ve kendilerine Sünniliği bir kimlik olarak kabul eden topluluklardır. Arap Sünniler genellikle ülkenin orta kesimlerinde ve Kuzeybatısında yerleşmişlerdir (Salihi, 2008:48). Irak'lı Sünni Araplar, Şii'lere göre azınlıkta olmakla birlikte, Osmanlı döneminden beri orduda, bürokraside ve eğitimde görev almış, Irak'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkedeki en etkili aktör olmuşlardır. Saddam döneminde Sünni Arap azınlık, Baas partisi kadrolarında yer almış, Şii çoğunluklu Irak'ta yönetici unsur olma niteliğini sürdürmüştür. Sünni Araplar Irak'ın işgali ile Baas iktidarının devrilmesi neticesinde Irak siyasetindeki etkinliklerini yitirmişler, Şii'lerin sayısal üstünlüğü karşısında zayıf konuma düşmüşlerdir. Eski gücünü yitiren Sünni Araplar arasından işgale karşı silahlı direnişçi unsurlar çıkmış ve ABD güdümünde tasarlanan yeni Irak siyasetine ilk etapta mesafeli kalmışlardır (Sandıklı vd, 2013:3-4). Sünnilerin Irak siyasetindeki en olumsuz tarafı, şu anda konumunu kaybetmiş olan eski Baas partisi ile özdeşleştirilmeleridir (Mirskiy, 2003:362).

Irak'taki siyasi sürecin sorunlarından en önemlisi ve bugünkü istikrarsızlığı arttırarak geleceğe yönelik olumsuz senaryoları kamçılaman faktör etnik ve dini temelli siyaset olgusudur. Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasından sonraki süreçte etnik ve dini kimlikler ön plana çıkmış ve bu kimlikler üzerinden yürütülen siyaset başat hale gelmiştir (Çetinsaya, 2009:44). Irak işgalinin ardından demoralize olmuş, parçalanmış ve yenilmiş bir Arap ulusunun varlığı ortaya çıkmıştır (Said, 2004:304).

Şii'ler ve Kürtler ön planda görünse de, siyasal sürecin normal işlemesi durumunda Irak'ın en iyi yetişmiş insan gücünü oluşturan Sünni Arapların, aralarındaki bölünmüşlüğü giderip, karizmatik bir lider çıkararak, siyasal alanda eskisi gibi olmasa da etkin konuma gelmeleri mümkündür. 2003'ten sonra ellerindeki iktidarı kaybeden Sünni Araplar önemli ölçüde direnişe katılmıştır. Sünniler, ABD tarafından Irak'ın yeniden yapılandırılmasını genel itibari ile reddetmişlerdir. Sünniler, yeniden yapılanma sürecinde önemli aşamalardan biri olan 2005 Ocak seçimlerini boykot etmişlerdir. Anayasal düzenlemelerde federatif yapıya itiraz etmişler, federatif yapı ile ülkenin Kuzey, Orta ve Güney şeklinde bölüneceği savı üzerinde durmuşlardır. Ayrıca federatif

yapıyla geçmişte Irak'ın geneli üzerinde sahip oldukları etkinliğin sadece orta Irak'la sınırlı kalacağından endişelenmişlerdir (Tufan, 2010:42-43).

2005 Ocak seçimlerine ve anayasal referanduma katılmayan Sünni Araplar ilerleyen süreçte bu tutumlarının yanlış olduğunu ve Irak siyasetine entegre olmaları gerektiğini anlamışlardır. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Sünni siyasetçi Tarık Haşimi ve ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad 15 Aralık 2005 tarihinde yapılacak Irak seçimleri öncesinde, Sünni Arapların seçimlere katılarak Irak siyasetinde etkinliklerinin artırılması hususunda görüş birliğine vardıkları bir basın toplantısı düzenlemişlerdir. Sünniler, 15 Aralık 2005 seçimlerine Irak Uzlaşma Cephesi ve Irak Ulusal Diyalog cephesinden oluşan ittifaklarla katılmışlardır. 9 Şubat 2006 tarihinde açıklanan resmi sonuçlarda Sünni partiler Irak meclisinde toplamda 58 sandalye kazanmışlardır. Seçim sonuçları Sünnilerin Irak siyasetine yeterince adapte olamadıklarını göstermektedir.

Sünni Arapların oluşturduğu siyasi hareketler 7 Mart 2010 Irak seçimlerine temelde üç ittifak içinde girmişlerdir. Bu ittifaklardan birincisi ve en büyüğü El Irakiye Listesi'dir. Listenin başı ve başbakan adayı olan İyad Allavi Şii olmasına rağmen Baasçı kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Listenin diğer önde gelen hareketleri içinde Musul'daki Hadba Koalisyonu'nun en önemli unsuru olan Nuceyfi kardeşler ve Şammar aşiretleri, eski Baasçı partiler, büyük aşiretler ve Irak İslam Partisi'nin başını çektiği Tavafuk'un önde gelen birtakım isim ve oluşumları yer almıştır. İkinci büyük ittifak önceki seçimlere göre güç kaybetmiş olmasına rağmen Selahaddin ve Diyala'da güçlü olan eski adıyla Tavafuk resmi adıyla Irak Ulusal Uzlaşısı olmuştur. Üçüncü önemli grup ise İçişleri Bakanı Cevat Bolani ile birlikte ittifak kuran Irak'ın Birliği Topluluğu'nun içinde yer almıştır. Anbar'daki önemli aşiretleri barındıran ve Sahva'nın en önemli kanatlarından birisini de içeren bu toplulukta ayrıca Sünni Vakfı Başkanı Abdülgaflur El Samarra'i de bulunmuştur (Erkmen, 2010:1).

2010 seçimlerine Eski Başbakan İyad Allavi'nin liderliğinde giren El Irakiye Listesi, %24,48 oranında oy alarak 91 sandalye elde etmiş ve genel seçimlerin galibi olmuştur. Allavi, Sünnilerin yoğunlukta olduğu Musul (% 52,85), Kerkük (% 37,74), Anbar (% 62,17), Diyala (% 48,59) ve Selahaddin (% 47,69) illerinde birinci olmuştur. Bağdat'ta

(% 32,92) ise ikinci olmuştur (Erkmen ve Doğan, 2010:4-6). El İrakîye Listesinin seçim galibiyetinde uzlaşmacı ve istikrarlı bir politika izlemesinin yanında Sünnî ve Şii'leri aynı çatı altında toplaması etkili olmuştur.

2009 yılındaki Vilayet Meclisi seçimlerinde Sünnî Araplar Musul, Anbar, Selahaddin ve Diyala gibi vilayetlerde yönetimi ele almayı başarmışlardır. 2010 sonrası Irak siyaseti 2007-2010 arasında Irak siyasal sistemine yeniden entegre olmaya çalışan Sünnî Arapların yeniden dışlanma ve baskı altına alınmasına dönüşmüştür. Ancak bu sefer önceki dönemden farklı olarak Sünnî Araplar dışlanmaya ve artan memnuniyetsizliğe rağmen sistemin dışına çıkıp silahlı direnişe geçmek yerine farklı koalisyonlar kurup siyaset çerçevesinde mücadele etmişlerdir. Fakat bu durum Sünnî Araplar arasında her geçen gün daha fazla memnuniyetsizliğin artmasına ve siyaset kurumuna duyulan tepkinin artmasına neden olmuştur (Erkmen, 2014:1).

Sünnîler 2010 seçimlerinden farklı olarak 2014 seçimlerine üç ayrı koalisyonla katılmışlardır. 328 sandalyeli Irak Meclisinde, Usame El Nuceyfi liderliğindeki Muttehidun Lilislah (Reform için Birleşenler) Koalisyonu 26, El Arabiye Koalisyonu 12 sandalye kazanmıştır. Irak eski Başbakanı İyad Allavi'nin Ulusal (Vataniye) Koalisyonu ise 21 sandalye kazanmıştır (Duman, 2014:16). Sünnîlerin seçimlere ayrışık girmeleri Irak siyasetinde tekrardan zayıf düşmelerine, oy ve parlamentoda sandalye kaybetmelerine neden olmuştur.

Sünnî Arapların Irak'taki hâkimiyeti ABD ile ortadan kalkmıştır. Çünkü ABD Irak'a girdiği zaman, anayasayı hazırlamış ve kurduğu hükümetten Sünnî Arapları uzakta tutmuştur. Sünnî Araplar Irak siyasetine çok etkin bir şekilde katılım sağlamamıştır. 2014 seçimlerinde Sünnî Arapların nüfusu yüzde 20-25 civarında olmasına rağmen, Sünnî Araplar oyların ancak yüzde 15'ni almıştır. Maliki hükümeti, Sünnî bölgelerinde politik kaosa ve istikrarsızlığa neden olmuştur. Bu yüzden de Sünnîler seçim bölgelerinde oy kullanmaya gidememişlerdir. Bağdat'ın çevresinde yaşayan Sünnî Arapların da oy kullanması engellenmiştir. Maliki hükümeti, Sünnî Arapları farklı kamplara bölmüştür. Maliki ayrıca birçok seçkin Sünnî Arap'ı Irak Yüksek Seçim Komiserliği'ni de kullanarak seçim yarışından dışlamış ve birçok Sünnî Arap politikacıyı yabancılaştırmıştır. 2011 yılından sonra Obama hükümeti Maliki'ye Irak

siyasetinde birçok şeyi yapması konusunda sessiz kalmıştır. Sünni Araplar orduda ve yargıda kendilerine karşı yapılan ayrımcılığın sona erdirilmesi gibi bazı temel hakları talep ettiklerinde, Maliki bu sorunu gidermek için silahlarını devreye koymuştur. ABD, El-Kaide ile savaşmak için Sünni liderlere ve Arap Uyanışı aşiret liderlerine bağımlı kalmıştır. Fakat ABD ülkeden çekildikten sonra, Maliki bu kişileri tek tek bertaraf etmiştir (Ali, 2014:24-25). Maliki'nin Irak'ın genel ve yerel siyasetinde gücü kendisinde tutmak istemesi Mukteda el-Sadr ve Ammar el-Hekim başta olmak üzere diğer Şii grupların da tepkisini çekmiştir.

1.1.3. Kürtler

Kürtlerin kökeni ile ilgili olarak, Batılıların ve Kürtçü çevrelerin dayandıkları temel tez, Kürtlerin Aryen-Ari ırkından olduklarıdır. Ancak bu yayınlarda Aryen-Ari ırkının ne olduğu ve ayırıcı özellikleri belirtilmediği gibi, bilimsel kaynaklarda da bu konuda doyurucu bilgi bulunmamaktadır. Kürtler hakkında ilk araştırmalar, onları Türklerden koparmak için Avrupalılar tarafından yapılmış, yapılan çalışmalarda Kürtlere, Türklükten başka her türlü kimlik ve soy aranmıştır. Neredeyse her yol denenmiş, fakat tüm yapılan çalışmalar bilimsel açıdan hiçbir sonuç vermemiştir. Lozan'da Musul sorunu görüşülürken İsmet Paşa, "Kürtler de Turan soyundandır, dolayısıyla Musul vilayetindeki Kürtler de Türkiye'ye bağlanmalıdır" demiştir (Özdemir, 2009:34-275). M.Ö. 7. yüzyılda Orta Asya'nın Doğusuna hâkim Hunlar (Hiyung-nu) kolundan gelip, Tanrı dağları bölgesine yerleşerek burada Karluk ve Abdal/Haptal (Heptalit) adıyla tanınan Oğuzlara karşılık; Saka (İskit) birliği içindeki Oğuzların Karlı-dağ/Yaylak bölgelerinde yaşayanlarına Kürt ve bunun benzeri adlar verilmiş olması (Baş, 2015:5) İsmet Paşa'nın görüşlerini destekler niteliktedir.

Kürtlerle ilişkili olarak Irak'lı kaynaklar, Irak'ın Kuzeyinde tarih boyunca ticarete etkin bir Yahudi zümrenin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Irak'ın Kuzey bölgesinde sayılarının 20. yüzyılın ortalarında 150 bin seviyesinde olduğu tahmin edilen Yahudilerin büyük bölümü, 1947 yılında yoğun olarak buldukları Kerkük ve Erbil'den ayrılarak İsrail'e göç etmiştir. Bu büyük göç hareketinden sonra da bölgede bazı Yahudi ailelerin kaldığı, Arap ve Kürt kimlikleri ile kendilerini kamufle ettikleri bilinmektedir. Bu Kürtlerin büyük bölümü "Kürdistan Yahudileri Derneği" üyesidir. Dernek, bugün İsrail'de devletin her kademesine rahatlıkla ulaşmış, kendileri ile ilgili

resmi toplantılara katılabilmektedir (Över, 2000:88).

Başta Erbil, Süleymaniye ve Duhok olmak üzere Irak'ın Kuzey bölgesinde yerleşen Kürtler, Irak nüfusunun yaklaşık yüzde 15 ile 20'sini oluşturmaktadır. Günümüzde KDP'nin egemen olduğu bölgede Berzenci, Barzani ve Zebari gibi bölgenin önemli aşiretleri bulunmaktadır. (Salihi, 2008:54). Kürtlerin yoğun olduğu Kürdistan Bölgesel Yönetimi; Duhok, Erbil, Süleymaniye, Kerkük, Diyala ve Musul (Ninova) vilayetlerindeki topraklardan oluşmaktadır (Turgut, 2008:473).

1920'lerin başında Kürt muhalefetin başı Süleymaniye'de bulunan Berzenci ailesiydi. Bu hareketin başı Kadiri cemaati mensubu Şeyh Mahmud idi. Şeyh Mahmud bu kabile bağlantılarını ve dini bir söylemi self-determinasyon çağrılarını ile birleştirerek önce İngilizlere daha sonra da Irak devletine karşı ayaklanmıştı. 1930'lardan sonra Kürt muhalefetin liderliği Süleymaniye kökenli Kadiri Berzenci ailesinden, Musul kökenli Nakşibendi Barzani ailesine geçmiştir (Özcan, 2003:25).

Barzani aşireti ile Yahudiler arasında büyük bir yakınlaşma söz konusudur. Aslında Barzani aşireti ile Yahudilerin akraba olduğu söylemleri çok sık vurgulanmaktadır (Taşan, 2012:19). Bu iddialara göre Yahudi-Barzani ailesi Yahudilikten Müslüman Nakşibendi-Halidi tarikatına doğru müthiş bir dönüşüm yaşamıştır. Barzaniler 1900'lere kadar Barzan köyünde kurdukları tekkelerde pek çok Nakşibendi-Halidi mürit yetiştirmiştir. Barzan önce Yahudi hahamlar sonra da Nakşibendi tarikatı şeyhleri ile Kürt milliyetçiliğinin cazibe merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kürt aşiret reislerinin büyük çoğunluğu Kadiri tarikatına mensupken Barzaniler ile birlikte bölgeye Nakşibendi-Halidi tarikatı da yerleşmiştir (Koç ve Polat, 2014:337-338). Kendisi de bir Kürt olan Mevlana Halit, Barzani ailesi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Barzani'lerin büyük dedelerinden Taceddin Barzani, Mevlana Halit'in talebelerinden Hakkarili Seyit Taha Nehri'den icazet almıştır (Günaydın, 2008:36). Barzani kimliğinin içerdiği bu Yahudi faktörü, hem Molla Mustafa Barzani'nin hem de oğlu Mesut Barzani'nin İsrail'le olan ilişkilerinde önemli rol oynamıştır. Kürt Yahudileri de, belirgin bir biçimde Barzani hareketinin ön saflarında yer almışlardır. 16 Nisan 1996'da Ankara'ya gelip üst düzey yetkililerle görüşen Mesut Barzani'nin sağ kolu Evair Barzani'nin İsrail pasaportlu bir Kürt Yahudi olduğu iddia edilmektedir (Aksiyon, 2000:2).

Irak'taki Kürt hareketi 1940'lı yılların sonundan 1979'a kadar bölgedeki en etkili toprak sahiplerinden Molla Mustafa Barzani'nin liderliğinde yükselmiştir. Barzani'nin Kürt bölgelerindeki etkisi ve Kürt halkını örgütleme kapasitesi uzun bir süre, hareket içindeki kentli seküler unsurlarla kırdaki dinsel güçlerin aynı hareket altında buluşmasını sağlamıştır (Saraçoğlu, 2014:252). Ancak buna rağmen 1988 yılında Saddam Hüseyin rejimi tarafından Halepçe'de gerçekleştirilen kimyasal saldırı sonucu 5 bin Kürt yaşamını yitirmiştir. Saddam Hüseyin rejimi, uzun yıllar boyunca etnik ve dini gruplar üzerinde sistematik bir baskı politikası uygulamıştır. Kürt gruplar bu baskı politikalarından çok daha fazla etkilenmişlerdir (Lashkari, 2013:10). Bu yüzden Irak, bu tür baskılardan dolayı Kürt milliyetçiliğinin doğduğu yer ve Kürtlerin bağımsızlık hayaline en fazla yaklaştıkları ülke konumundadır (Yılmaz, 2011:250).

1991'de Körfez Savaşı'ndan sonra yaşanan Kürt ayaklanması, Saddam Hüseyin tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu dönemde yaklaşık 2 milyon Kürt, komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Irak'ın Kuzeyinde bulunan Kürtleri korumak amacıyla 1991 yılında NATO şemsiyesi altında bu bölgede "Çekiç Güç" adlı bir yapı oluşturulmuştur. Çekiç Güç'ün desteği ile Kürtler 1974'te sahip oldukları özerk bölgeyi tekrar elde etmişlerdir. Ancak bu bölge, Mustafa Barzani'nin oğlu Mesut Barzani'nin KDP'si ve 1976'da KDP'den ayrılarak KYB'yi kuran Talabani arasında bölünmüştür. Irak'ın Kuzeyinde hâkim olan iki güç, kendi egemenlik alanlarını genişletmek amacıyla 1993'ten itibaren birbirleriyle savaşımaya başlamıştır. Yaşanan bu iç savaş binlerce Kürt'ün ölümüne neden olmuştur (Salihi, 2008:55-56). 1994-2005 arası dönemde Erbil ve Duhok KDP idaresinde yer alırken Süleymaniye ise KYB tarafından yönetilmiştir. 2003'ten sonra ABD işgali ve Kürtlerin bu süreçte elde ettikleri imtiyazı muhafaza etme isteği, KDP ve KYB'nin birlikte hareket etmesini sağlamış ve taraflar arasında zımni bir anlaşma yapılmıştır. KDP, Celal Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanlığını, KYB ise Mesut Barzani'nin Kürt yönetimi başkanlığını desteklemiş ve iki parti 2014'e kadar Irak parlamento seçimlerine ortak liste ile katılmıştır (Semin, 2014:1). Böylelikle 1991 yılından itibaren Irak'ın Kuzeyinde yerel unsurların çıkar hesapları dış güçlerin de etkisiyle şekillenmeye başlamış ve bölgenin geleceği için artık taşlar yerinden oynamaya başlamıştır. Kürt etnik unsurunun sistemli ve planlı bir şekilde bölgedeki yapılanma sürecini devam ettirdiği görülmektedir.

30 Ocak 2005 Irak seçimlerinde Celal Talabani, Mesut Barzani ve Selahaddin Muhammed Bahaddin liderliğindeki Kürt İttifakı % 25,73 oy oranıyla mecliste 75 sandalye kazanmıştır (Çetinsaya, 2005:1). Seçim sonrası kurulan Irak hükümetinde Hoşyar Zebari (Kürt) Dışişleri Bakanı olurken, kabinede 8 Kürt bakan görev almıştır. Celal Talabani Irak'ın ilk Kürt Cumhurbaşkanı olmuştur.

15 Aralık 2005 Irak seçimlerinde KDP ve KYB'den oluşan Kürt ittifakı aldıkları % 21,67 oy oranıyla 53 sandalye kazanmıştır. Selahaddin Muhammed Bahaddin liderliğindeki Kürdistan İslami Birliği % 1,29 oy oranıyla 5 sandalye kazanmıştır (IMIE, 2006:31). Seçim sonrası kurulan Irak hükümetinde Berham Salih (Kürt) Başbakan Yardımcısı, Hoşyar Zebari ise Dışişleri Bakanı olarak tekrar görev almıştır.

7 Mart 2010 Irak seçimlerinde Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani ve Kürdistan Özerk Yönetimi lideri Mesut Barzani'nin oluşturduğu Kürt İttifakı (KDP ve KYB) % 14,48 oranında oy olarak 43 sandalye elde etmiştir. KDP ve KYB'nin oluşturduğu Kürt İttifakı özellikle Duhok, Erbil, Musul, Süleymaniye ve Kerkük'te etkili olmuştur. Seçime katılan diğer Kürt partilerinden Gorran 8 sandalye, Kürt İslam Birliği 4 sandalye, Kürdistan İslami Cemaati 2 sandalye kazanmıştır (Erkmen ve Doğan, 2010:4-6). Seçim sonrası kurulan Irak hükümetinde eski Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari tekrar görev alırken, Irak siyasetindeki uzlaşma sonucu 11 Kasım 2010 tarihinde Celal Talabani ikinci kez Cumhurbaşkanı olmuştur.

30 Nisan 2014 tarihinde yapılan Irak seçimlerine Kürtler ittifak yapmadan girmişlerdir. 2003 yılından sonra Kürtler arasında kemikleşmiş olan birliktelik, Kürt grupların kendi iç siyasetlerindeki çıkar hesapları sonucu ayrılığa dönüşmüştür. Gorran hareketi hem Kürt hem de Irak siyasetinde yükselişe geçmiştir. 2014 Irak seçimlerinde KDP 25 sandalye, KYB 21 sandalye, Gorran 9 sandalye, Kürdistan İslami Birliği 4 sandalye, Kürdistan İslami Cemaati 3 sandalye kazanmıştır (Duman, 2014:16-17). 2010 Irak seçimlerinde toplam 57 sandalye kazanan Kürt gruplar, 2014 seçimlerinde toplam 62 sandalye kazanarak Irak siyasetinde ikinci önemli aktör konumuna gelmişlerdir. 24 Temmuz 2014 tarihinde Irak Parlamentosunda yapılan Irak Cumhurbaşkanlığı seçiminde, ikinci turda 211 oy alan KYB'nin adayı Fuad Mahsum, Irak'ın ikinci Kürt Cumhurbaşkanı olmuştur.

1.1.4. Türkmenler

Türkmenler, Araplar ve Kürtlerden sonra Irak'taki önemli üçüncü etnik grubu temsil etmektedirler. Gerçek temsil güçleri 1921 yılından itibaren Irak yönetimleri tarafından ekonomik ve siyasi nedenlerle azaltılmıştır (Jerjis ve Aydenly, 2005:1). Türkmenlerin İslam öncesi döneme uzanan Kuzey ve Orta Irak'ta uzun tarihsel kökleri bulunmaktadır. Türkmenler çoğunlukla Kerkük, Telafer, Erbil, Diyala, Selahaddin, Tuzhurmatu, Mendeli ve Hanekin yerleşim bölgelerinde yaşamaktadırlar (Busdachin ve Jerjis, 2008:3). Türkmenler; bölge olarak Irak'ın Kuzeybatısından, Bağdat'ın Güneydoğusunda bulunan Bedre kasabasına doğru incelik genişleyen bir şerit üzerinde konumlanmışlardır (Kaya, 2007:98). Irak'ta 1957 yılında yapılan en son güvenilir nüfus sayımında 6.3 milyon toplam nüfusun % 9'unu (567.000) Türkmenlerin oluşturduğu kaydedilmiştir. Günümüzde ise Irak nüfusunun % 13'ünü (3 milyon) Türkmenlerin oluşturduğu tahmin edilmektedir (CASS, 2014:1).

Harita 2: Koyu Yeşil Bölgede Yerleşik Irak Türkmenleri Haritası

Kaynak: (<http://www.turkomania.org>)

ABD, 2003 Irak Savaşı sonrası oluşturulan Irak Geçici Konseyinde Türkmenlere gereken önemi vermemiştir. Meclisi oluşturan 25 kontenjanın beşi Kürt gruplarına verilirken, Türkmenlere ancak bir temsil hakkı verilmiştir. ABD'nin Türkmenleri uzaklaştırma konusundaki tavrı genel olarak Irak'ın yeniden yapılandırılmasında da devam etmiştir. Türkmenler, yaşadıkları il ve bölgelerde yönetimden uzak tutulmuşlardır. Musul ve Kerkük yerel seçimlerinde ABD'nin taraflı tutumu ve Diyala seçimlerinde bir Türkmen valinin seçilmesine rağmen, söz konusu valinin değiştirilmesi Türkmenleri rahatsız etmiştir (Hasan, 2004:10).

30 Ocak 2005 tarihinde işgal sonrası yapılan ilk genel seçimlerde ITC toplam 3 milletvekili çıkarmıştır. Türkmenler, % 1,16 oy oranıyla 93 bin 480 oy elde etmiştir. En az yarısı Sünni olan Türkmenler, Erbil ve Kerkük gibi sırasıyla Barzani ve Talabani hâkimiyeti dışındaki bölgelerde seçimleri boykot etmişlerdir. Bu iki bölge dışındaki Sünni Türkmen oyu yaklaşık 375 bindir. Bu bölgelerde yaklaşık 375 bin kadar da Şii seçmen bulunmaktadır. Bunlar ise daha çok Şii partilere yönelmişlerdir. Bunun yanında, Barzani ve Talabani bölgelerinde, yani Erbil ve Kerkük'te seçimlere iştirak etmek isteyen Türkmenlerin çeşitli yöntemlerle Barzani ve Talabani taraftarlarınca sandık başına gitmeleri engellenmiş ve gidenlerin oyları nihai olarak KDP ve KYP'ye sayılmıştır (TASAM, 2006:2-3).

15 Aralık 2005 tarihinde yapılan genel seçimlerde ise ITC, % 0,72 oy oranıyla sadece 1 milletvekili çıkarmıştır. Seçim sonuçlarına göre Kerkük'te 5 Kürt, 3 Arap ve 1 Türkmen vekil seçilmiştir (IMIE, 2006:30-31). Türkmenleri temsilen yalnızca ITC Başkanı Sadettin Ergeç Irak Meclisi'ne girmeyi başarmıştır. Irak'ta işgal sonrası demokrasiye geçiş sürecinde Türkmen siyaseti, yapılan iki genel seçimde de başarısız olmuştur. Bu sonuçların ortaya çıkmasında özellikle ABD'nin taraflı tutumu etken olmuştur. Türkmenlerin ise yeni Irak siyasetine adapte olamayışları başarısızlığı da beraberinde getirmiştir.

7 Mart 2010 Irak seçimlerine ise Türkmen partiler diğer partilerle çeşitli ittifaklar yaparak girmişlerdir. Irak Türkmen İslami Birliği ve Türkmen Karar Partisi, Başbakan Nuri El Maliki'nin başkanlığındaki Kanun Devleti Koalisyonu'yla; Türkmen Vefa Hareketi ve Türkmeneli Partisi, Ammar El Hekim liderliğindeki Irak Ulusal İttifakı'yla;

Türkmen Adalet Partisi ise Irak Ulusal Uzlaşma Cephesi ile seçimlere girerken, Irak Türkmen Cephesi İyad Allavi başkanlığındaki Irak Ulusal Listesi ile ittifak yapmıştır. Ayrıca Irak Türkmen Cephesi, Süleymaniye ve Erbil’de ayrı listeyle tek başına, Erbil Türkmenleri Listesi de Kürt İttifakıyla seçimlere katılmıştır (Duman, 2010:62). 7 Mart 2010’da yapılan seçimlerden sonra Irak Parlamentosu’na 6’sı ITC’den olmak üzere toplam 10 Türkmen milletvekili seçilmiştir (Erkmen, 2014:1).

2006 yılında Baker-Hamilton raporu sonrasında ABD’nin Irak’ta siyasetini değiştirmesi ve Irak’taki her kesimle yakınlaşmaya çalışması, Türkmenlerin de Irak siyasetinde yer almalarını sağlamıştır. Bu kapsamda Kerkük meselesinde taraf olarak görüşleri dinlenmeye başlanan Türkmenler, Irak’ta yapılan her seçimle birlikte siyasi konumlarını bir adım öteye taşımayı başarmıştır. Bu çerçevede Türkmenler, Irak Parlamentosu’nda ilk kez 3 bakanla temsil edilmeye başlamıştır. Irak siyasetindeki bu yükseliş, Kerkük Vilayet Meclisi Başkanlığına Türkmen politikacı Hasan Turan’ın seçilmesiyle devam etmiştir (Duman, 2011:1). 2011 yılından itibaren ise Türkmenler lehine önemli ve tarihî sayılabilecek gelişmeler olmuştur. ITC’ye bağlı Türkmen milletvekillerinin sayısı artmış, Türkmen Milli Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Genel Müdürü atanmış, Parlamentoda Türkmenlerle ilgili özel oturum yapılmış, hangi siyasi oluşumun içinde olursa olsun tek bir Türkmen platformunda buluşma sağlanmıştır. (Nakip, 2013:4).

ITC, 30 Nisan 2014 seçimlerine ise Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kerkük, Musul, Selahaddin, Diyala ve Bağdat’ta çeşitli adaylarla girmiştir. ITC seçime; Musul, Selahaddin, Diyala ve Bağdat’ta Parlamento Başkanı Usame El-Nuceyfi’nin liderliğindeki El-Muttahidun (Birleşenler) listesiyle; Erbil’de ITC, Kerkük’te de Kerkük Türkmen Cephesi adı altında iştirak etmiştir (Nakip, 2014:21). Bazı Türkmen partileri ise Hukuk Devleti Koalisyonu içerisinde yer almıştır (Örmeci, 2014:2). 2010 seçimlerinden farklı olarak Diyala’dan milletvekili çıkaramayan Türkmenler Selahaddin’dan 3 milletvekili çıkararak sürpriz yapmıştır. Kerkük’te ise ITC öncülüğünde kurulan Kerkük Türkmen Cephesi 71 bin civarında oy alarak 2 milletvekili çıkarmıştır (Duman, 2014:3). 2010 seçiminde 6 sandalye kazanan ITC bu başarısını 2014 seçiminde tekrarlayamamıştır. Türkmenler açısından en sevindirici gelişme ise son yıllarda Türkmen kimliği silinmeye çalışılan Tuzhurmatu’dan 3 vekilin farklı partilerden seçilmiş olmasıdır (Erkmen, 2014:5). Beş ayrı listeyle seçimlere katılan

Türkmenler, 2010 seçiminde olduğu gibi 2014 seçiminde de toplam 10 vekil kazanmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2014:3).

Türkmenler, 2005 Irak seçimlerinin ardından, 2010 ve 2014 seçimlerinde Irak Parlamentosu'ndaki vekil sayılarını artırmıştır. Irak siyasetinde Türkmenleri daha fazla temsil eden ITC, diğer siyasi aktörlere kendisini kabul ettirmesine rağmen, Türkmenleri temsil olarak istenilen seviyeyi yakalayamamıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında Türkmen siyasetindeki bölünmüşlük etkili olmuştur.

1.1.5. Diğerleri

29 milyon nüfusa sahip olan Irak'ta, etnik olarak Araplar (%75-80), Kürtler (%15-20) ve Türkmenler (%5) bulunmaktadır. Irak Anayasası'na göre Arapça ve Kürtçe resmi dildir. Anayasa ayrıca yerel yönetimlerin resmi olarak diğer dilleri kabul etme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir (United States Board on Geographic Names, 2013:2-3). Irak nüfusunu asli unsurların dışında azınlık olarak Hıristiyanlar, Yezidiler, Asuriler, Keldaniler, Şebekler ve diğer azınlıklar oluşturmaktadır. Nüfusun yüzde doksan altısı Müslüman'dır. Müslüman nüfusun % 60-65'i Şii, % 35-40'ı ise Sünni'dir (Pınartaş, 2011:80).

1.2. IRAK'TA TÜRKMENLERİN TARİHSEL GEÇMİŞİ

Türkmenler kendilerine has güçlü bir kimlik yapısına sahiptirler. Bu zamana kadar kendi ana dillerini korumuşlardır (Wolff, 2014:1). Türkmen kimliğinin oluşturduğu gelenekleri, davranışları dikkat çekicidir. Azerbaycan diline yakın bir Türk lehçesi olan Türkmence konuşmaktadırlar (Al-Bayati, 2013:146). Tuzhurmatu'da konuşulan Türkçe arı ve duru biçimiyle, bozulmamış haliyle günümüze kadar gelmiştir (Marufoğlu, 2009:7). Konu ile ilgili olarak Irak Türkmen Cephesi Selahaddin İl Başkanı Haydar Kasapoğlu'nun Tuzhurmatu'daki Türkmenlerin özelliklerine ilişkin tespitleri şu şekildedir: (ORSAM, 2012:2).

“Tuzhurmatu'da çok Türkmen var. Çoğunluk onların fakat Kürt ve Arap da var. Fakat okullarda %75-80 Türkçe konuşurlar yani yerlidirler...Tuzhurmatu hâlâ Türkmen memleketi sayılır. Kimliği Türkmen dili Türkmençe'dir.”

1.2.1. Türk ve Türkmen Kavramı

Türkmenler Orta Asya'dan gelen bir Türk kavmidir. Türkmen adı MS 11. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır. Önce Farsça olan “Türkmanend” kelimesi zaman içinde “Türkmen”e dönüşmüştür. Bu şekliyle de Fars tarihçisi olan Kalgırdizi'nin kitabında yer almıştır. Ayrıca Abu El-Fazıl El-Behkîy, “Oğuz” anlamına gelen Türk ifadesini tüm yazılarında kullanmıştır (Bilim Araştırma Vakfı, 2003:1). Türkmen kelimesi, Herth'in Alman Bavyera İlimler Akademisi Kongresinde işaret ettiği üzere, ilk olarak VIII. Yüzyılda “Tong-tin” Ansiklopedisi'nde Çince yazılışı ile “Tokumenk” biçiminde geçmektedir (Hürmüzlü, 1994:7). Reşidüddin'in Oğuznamesini Türkçe'ye çeviren tarih araştırmacısı Zeki Velidi Togan'a göre, Türkmenlere “Oğuz” denilmiş, fakat hakiki göçebe Oğuzlara, Türkmen denilmemiştir (Mengü, 2012:18). Kaşgarlı, el-Birüni ve diğer eski müellifler, uygarlıkta ileri giden yerleşik Oğuzlarla, Karluklar ve tarımla uğraşan Halaçlara “Türkmen” adını vermişlerdir (Hürmüzlü, 1994:12). “Türkmen” sözcüğünün anlamı için, “Büyük Türk”, “Türklük ve Türkler”, “Koyu Türk”, “Halis Kan Türk” gibi tespitler de yapılmıştır (Ertuğrul, 2006:123).

Türkmen kelimesini, Kaşgarlı Mahmud 1072-1074 yılları arasında kaleme aldığı Divanü Lügati't Türk adlı eserinde “Bu saydığım bölükler, köktür. Bu kökten bir takım oymaklar çıkmıştır, onları söylemedim, sözü kısa kestim. Bu bölüklerin adları onları kurmuş olan eski dedelerimin adlarından alınmıştır.” diyerek ilk defa kullanmıştır (Mengü, 2012:17). Kaşgarlı Mahmud, Orta Asya bozkırlarında, Maveräünnehir'de, Oğuz ili olarak bilinen bölgeyi tamamen dolaşarak, Türk boyları arasında yaşamış ve onların sadece kullandıkları kelimeleri değil aynı zamanda sosyal yaşantılarını, kullandıkları gereçleri, giyim-kuşamlarını ve çeşitli adetlerini de tek tek anlatmıştır (Sert, 2011:5-6).

Oğuz Han, milattan önce ilk Türk imparatorluğunu kuran Mete'nin resmi lakabıdır. Oğuz boyları da, Oğuz Han'ın 24 torununa mensuptur (Hürmüzlü, 2006:11-12). Bunlar: Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli, Yazğur, Dodurga, Döger, Yaparlı, Avşar, Begdili, Karkın, Çaruklu, Bayındır, Çavdur, Çepni, Peçenek, Salur, Alayuntlu, Eymür, Üreğir, Iğdır, Bozdüz, Yıva, Kınık'tır (Hürmüzlü, 1994:14). Oğuz kavmini meydana getiren 24 boyun, müsavi sayıda olmak üzere, Boz-ok ve Üç-ok adlarıyla iki kola ayrılmış olduğu bilinmektedir. Selçuklu ailesi ile ondan sonra muhtelif yerlerde meydana çıkan Oğuz

(Türkmen) menşeli hanedanlardan ancak bazılarının mensup oldukları boylar bilinebilmektedir (Sümer, 1953:65). Fakat Oğuzlardan hiçbir boyun obası kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Kara-Koyunlu (Yıva) ve Ak-Koyunlu (Bayındır) teşekküllerinin bu obalardan olması muhtemeldir. Ayrıca Yemen'deki Resul-Oğullarının mensup olduğu Biçek ve 1230'larda Şehrizar-Erbil arasında faaliyette bulunan Sevinç'in Koş Yalu (çift yaylu) adlı oymakların da bu obalardan oldukları düşünülmektedir. XV. ve XVI. yüzyıllarda Anadolu'da yaşayan Ağça-Koyunlu, Kara-Keçili gibi oymaklar ile aynı yüzyıllarda Harizm Türkmenleri arasında görülen Teke, Er-Sarı gibi teşekküller için de aynı tahminde bulunmak mümkündür (Sümer, 1992:6-7).

Tarihçilerin görüşüne göre Doğudan Maveraünnehir bölgesine göç eden Selçukluların yanında, Osmanlı hanedanının mensup olduğu Kayı-Han aşireti de yer almış ve bir müddet orada kalmıştır. Daha sonra Gazneli Sultan Mahmut'un emri ile Horasan ve Merv'e göç ederek, Mohan'da oturmaya karar kılmışlardır (Hürmüzlü, 2003:11). Tarihsel süreci incelediğimizde Oğuzlara mensup olan Kınık boyu Selçuklu Devleti ve İmparatorluğu'nun, Kayı boyu ise Osmanlı Devleti ve İmparatorluğu'nun kurulmasına vesile olmuştur. Irak ve Güneydoğu'da kurulan emirlik ve beylikler de yine Oğuzlara mensup olan Bayat, Avşar, Bayındır ve Kıpçak gibi boylar tarafından kurulmuşlardır (Mengü, 2012:16). Sonuç olarak Irak Türkleri için kullanılan "Türkmen" ya da "Türk" kavramları, Orta Asya Türk tarihi açısından aynı kavramlar olarak kültürel bir zenginliği ifade etmektedirler.

1.2.2. Türkmenlerin Irak'a Yerleşmeleri (684-1534)

Türklerin Irak'a ilk girişleri Hicri 54 (Miladi 674) tarihlerine kadar uzanmaktadır (Saatçi, 1996:39). Bu dönem Ubeydullah bin Ziyad'ın 2000 Türkmeni getirerek, Basra'ya yerleştirmesiyle başlamaktadır (Hürmüzlü, 2003:13). Ubeydullah'ın Buhara ve Beykent'e yaptığı saldırı karşısında, Türk prensesi Kabac Hatun'un ordusu direnmiştir. Bu saldırıda Türk askerlerinin kahramanlıkları, nişancılık ve ok atmaktaki ustalıkları Arap komutanın dikkatini çekmiştir (Hürmüzlü, 1994:20). Ve bunlardan Yemame'de asi Arap bedevilerinin bastırılmasında yararlanıldığı görüşü de bulunmaktadır (Ertuğrul, 2006:125).

Abbasi döneminde bir Türk kolonisi olarak, henüz bölgede yerleşik düzen içinde varlık göstermeden önce Türkler, Abbasi ordularında görev yapmışlardır (Saatçi, 2009:9). İleri sürüldüğüne göre Halife el-Mansur, ilk hilafet döneminde Türkmenleri istihdam etmiştir. Özellikle Halife el-Mutasım'ın Türkmenlere büyük güven beslediği için göçlerin ardı kesilmemiştir (Hürmüzlü, 2003:13). Mutasım devrinde 835 tarihinde Samarra şehri kurulmuş, bu şehirde Türk askerlerinin mevcudu bir ara 40 bine kadar çıkmış, bu askerler çeşitli yörelerden getirilen ve devlet bütçesinden maaş ödenen Türk kızlarıyla evlendirilmişlerdir (Ertuğrul, 2006:126). Böylece Türklerin yerleşmek için Irak'a girmeleri halife Mutasım döneminde artmıştır (Demirci, 1991:8).

Irak'a olan Türk göçünün esasını teşkil eden ve "ikinci göç" adı verilen göç ve kuvvet akını 1050 yılından sonra Selçuklular tarafından yapılmıştır (Demirci, 1991:9). Sultan Tuğrul Bey'in 25 Ocak 1055 yılında Bağdat'a girişi ve Halife el-Kaim'in saltanatı kendisine bırakmasıyla binlerce Türkmen de Irak'a girmiş, arkasından öbek öbek Türkmenler Irak topraklarına yerleşmeye başlamıştır (Hürmüzlü, 2003:13). Selçuklu devleti kurulduğu zaman, bütün Türkmenleri bu devletin bayrağı altında toplamak gayesini gütmüştür. Ancak bu gaye tamamen gerçekleşmemiştir. Zira Türkmenlerin bir kısmı Azerbaycan'a iltica etmiş, bunun üzerine Tuğrul Bey kendilerine elçi göndererek başkanlarını görüşmeye davet etmiştir. Ancak bu davete cevap verilmemiştir. Türkmenlerin büyük çoğunluğu ise Irak'ın Kuzeyine göç etmiştir (Hürmüzlü, 1994:18). Irak Türkleri, Osmanlı egemenliğine kadar Irak'ta hüküm süren Büveyhiler (945-1055), Selçuklular (1055-1194), Atabeyler (1127-1233), İlhanlılar (1258-1344), Celayirliler (1339-1410), Karakoyunlular (1411-1468), Akkoyunlular (1468-1508), Safeviler (1508-1534) kontrolünde yaşamışlardır (Ertuğrul, 2006:126).

Daha sonraki "Üçüncü Göç" adı verilen son göç ise Osmanlı Devleti zamanında olmuştur. Osmanlılar Musul bölgesini Yavuz Sultan Selim'in 1514 tarihindeki Çaldıran Savaşı'ndan sonra 1516 yılında topraklarına katmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman 1534'te Bağdat'ı aldıktan sonra, Musul, Bağdat eyaletlerini kurarak idari bakımdan Osmanlı Devleti'ne bağlamıştır (Demirci, 1991:9). Türkmenler kitleler halinde asıl Oğuz ülkesinden Irak'a gelmişlerdir. Bu dönemde pek çok Oğuz Türk'ü Osmanlı akınlarıyla Irak'a girmiştir (Hürmüzlü, 1994:27). Türkmenlere duyulan güven Irak topraklarında varlık sebeplerinin asli unsuru olmuştur.

1.2.3. Osmanlı'nın Irak Türkmenleri Politikası (1534-1918)

Osmanlılar, Safevilerle ilk kez Çaldıran Savaşı'nda karşılaşarak, Musul, Kerkük ve Erbil gibi şehirleri Osmanlı topraklarına katmışlardır. Bağdat da, 1534'te ele geçirilmiş ve Irak'a Bağdat Beylerbeyliği adı verilmiştir. 1555 yılında bütün Irak Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiştir (Ertuğrul, 2006:127). 1638'de Sultan IV. Murat zamanında, kalabalık Türkmen toplulukları Irak'ta bulunan soydaşlarına iltihak etmişlerdir (Hürmüzlü, 2003:14). Türkmenlerin bizzat bu bölgelere yerleşmelerinde, buradaki iklim şartlarının elverişli ve bölgenin kendilerine uygun olması etken olmuştur (Yılmaz, 2005:7).

1638'de IV. Murat Bağdat'ı almak için çıktığı seferde Kerkük'ten geçmiştir. IV. Murat hem Sünnilerin hem de Şiilerin türbelerini ziyaret etmiştir. Bölgede tekrar Osmanlı hâkimiyetinin sağlanmasından sonra 32 sancaktan meydana gelen Şehrizar eyaleti oluşturulmuştur. Bu sancaklardan biri de Kerkük'tür. Şehrizar şehri harap olduktan sonra Kerkük eyalet merkezi olmuştur (Mengü, 2012:59).

Bazı Arap ve diğer yabancı kaynaklar Türklerin Kerkük'e yerleşme tarihini belirlemekte zorlanmaktadır. Abdulrezzak Al-Hasan-i şöyle demektedir: (Nakip, 2007:32).

“Irak'ta Türk ve Türkmen isimleri, Kürt bölgelerini Arap bölgelerinden ayıran topraklarda yaşayanlara verilmektedir. Bunlar, Irak'ın kuzeybatısından başlayan ve güneydoğusunda biten bölgede yaşarlar. Bu bölge Musul'un Telafer ilçesinden başlar, Erbil ve Altunköprü'den geçer, Kerkük'ü ve Tuzhurmatı'yı içine alır; nihayet Diyale'nin Kızlarbat ve Mendeli şehirlerinin sınırlarında biter. Deniliyor ki bunlar, 1638 yılında Irak'ı Safevilerden geri alan IV.Murad'ın ordusundaki askerlerdir. Güney Türk Eyaletleri ile Kuzey Türk eyaletleri arasında haberleşme kurmaları için buraya yerleştirildikleri söylenmektedir.”

Bu yerleşim merkezleri, Irak'taki Türk nüfusunun en Kuzey ucunu oluşturan Telafer'den itibaren şerit halinde Güneye doğru uzanan Türk sahası, Irak Türklüğünün en büyük şehri ve merkezi olan Kerkük civarında genişleyerek ve Oğuzlardan Bayat boyunu da almak suretiyle, Bağdat şehrinin yaklaşık 120 km Doğusundan itibaren darlaşarak, Türklerden oluşan Bedre kasabasına ve Tursak nahiyesine kadar uzanmaktadır. Bu uzun şerit aynı zamanda eski İran-Osmanlı hududuna yakın hattır (Silleli, 2005:121-122).

Harita 3: Osmanlı Dönemi Musul Vilayeti (XX. yy başları)

Kaynak: (<http://www.orsam.org.tr>)

İran ile bir takım çekişmeler yüzünden kısa aralıklar dışında Osmanlı Devleti'nin Irak coğrafyası üzerindeki mutlak hâkimiyeti 1534-1918 yılları arasında sürmüştür. Başlangıçta Kerkük ve civarı bazen Bağdat üzerinden bazen de Şehrizor Sancağı veya eyaleti içinden idare edilmiştir. Musul vilayeti kurulduktan sonra ise Kerkük, yakınlığı dolayısıyla Musul'a bağlanmış, hatta bir ara Musul vilayetinin de merkezi Kerkük olmuştur. Bunun temel sebebi, burada Osmanlı idaresinin dayanabileceği köklü bir Türk nüfusunun bulunmasıdır (Mengü, 2012:59-60).

Tablo 2: Irak'ta Osmanlı Dönemi Resmi Sayım Özetleri (1893-1906)

Administrative Unit	1893	1894	1895	1896	1897	1906
Baghdad	197.756	197.756	197.756	197.756	187.385	178.178
Basra	10.853	8.853	8.853	8.853	80.081	10.270
Musul	176.111	177.047	251.094	252.016	205.013	161.748
Iraq General	384.720	383.656	457.703	458.625	427.479	350.196
Total						

Kaynak: (www.orsam.org.tr)

1.2.4. Osmanlı Sonrası Krallık Döneminde Irak Türkmenleri (1921-1958)

Anadolu’da, 1 nci Dünya Savaşının bitmesiyle başlayan Kurtuluş Savaşı ruhu, Musul, Kerkük ve Erbil Türklerine de sirayet etmiş ve İngiliz işgaline karşı mücadele başlamıştır. (Ertuğrul, 2006:132). İngiliz işgalinden hem halk hem de yönetim tedirgin olmuştur. İngiliz manda rejiminin ilanı, hiç kimseyi tatmin etmemiştir. Sonuçta halk arasında yönetime karşı çok ciddi bir ayaklanma patlak vermiştir (Saatçi, 1996:185).

Bu işgale karşı Telafer’de Türkmenler tarafından “Kaça Kaç” Iraklılar tarafından ise “1920 Ayaklanması” olarak nitelendirilen Telafer direnişi, İngiliz birlikleri tarafından şiddetle bastırılmış ve İngilizlerin yapmış oldukları vahşet halk üzerinde derin izler bırakmıştır (Mengü, 2012:101). “Kaça Kaç Katliamı” ile Irak Türklerine yapılan katliam, Irak Türklerinin sonraki 85 yılda çekeceği sıkıntıların ilk habercisi olmuştur (Ertuğrul, 2006:133). Irak Türklerinin İngiliz işgaline karşı koymalarında milli ve dini duyguları etken olmuştur. Telafer direnişine Türklerin yanında bazı Arap aşiretleri de destek vermiştir. “Kaça Kaç Ayaklanması” Irak tarihinde işgalci güçlere karşı başlatılan en büyük ayaklanma olmuştur.

Ayaklanmadan sonra Wilson’un yerine Irak siyasi hâkimliğine asaleten atanan Sir Percy Cox, 1 Ekim 1920’de Bağdat’a gelmiştir. Daha önce İngilizlerle anlaşan Şerif Hüseyin, bir Arap devleti kurulmasını ve bu devletin krallığına da oğlu Emir Faysal’ın getirilmesini istiyordu (Saatçi, 1996:189). Diğer bir ifade ile Suriye’de tutunamayan Faysal’ın İngiliz Sömürge Bakanlığı tarafından Irak’a kral olması isteniyordu. Sir Percy Cox ise, bunun ancak halk oyuna başvuru olarak durumun güçlendirileceğine inanıyordu. Yapılan halk oylamasında Irak’ın Kuzeyindeki Kerkük, Musul, Erbil ve Süleymaniye halkı Emir Faysal’ın aleyhinde oy kullanmıştır. Hatta Kerkük’te büyük tepki gösteren halk, oy sandıklarını dağıtarak, Emir Faysal’ın Türk toprakları üzerinde kral olmasının ve esasen bu bölgede böyle bir halk oylamasının düşünülemeyeceği yolunda itirazlarda bulunmuştur (TASAM, 2008:2). Kürtler ve Şii Araplar da halk oylamasına katılmamıştır (Yeşilbursa, 2014:1320). Ancak bunlara rağmen Kral Hüseyin’in oğlu Faysal’ın göstermelik bir oylama neticesinde 28 Ağustos 1921’de kral ilan edilmesiyle Irak’ta krallık dönemi başlamıştır (Ertuğrul, 2006:133).

Kraliyet sistemi için yapılan 1921 halk oylamasında Kerkük'ün ret oyu kullanması ve daha sonra Lozan görüşmelerinde Türkmen meselesinin konferansın ana konusunu oluşturması, İngilizler için Türkmenlerin ileride potansiyel bir güç olabileceği kanaatini oluşturmuştur (Mengü, 2012:102). İngilizler, Türklerin milli duygu ve kültürlerine bağlılıkları ve bağımsızlık duyguları karşısında, Türklere ağır baskılar uygulamaya başlamışlar ve 1924 yılının Kurban Bayramı arifesinde, kendilerinin bir çeşit lejyonu olan Tiyariler'e Kerkük halkı üzerinde bir katliam uygulatmışlardır (Demirci, 1991:16). Yağma ve saldırılara başlayan Tiyariler, Türkmenleri evlerine kadar takip ederek, ailelerinin gözleri önünde katletmişlerdir (Hürmüzlü, 2003:43). Tam 12 saat süren katliamda Kerkük'ün başta gelenlerinden 280 masum Türk katledilmiştir (Ertuğrul, 2006:134). Bu katliam, Kerkük Türklerinin maruz kaldığı ilk katliamdır (Demirci, 1986:31). Zaman içerisinde yaşanan çeşitli olaylar sonrasında Haziran 1930'da manda devlet İngiltere Irak'a bağımsızlığını geri vermiştir (Saatçi, 1996:195). Ayrıca başta Irak Türkleri olmak üzere diğer halkların İngilizlerden kurtulmak için verdiği mücadelenin sonucunda, İngiltere 1932 yılında bu defa manda rejimine son vermeyi kabul etmiştir (Demirci, 1991:17).

Irak, 1932 yılında bağımsız bir devlet olarak Milletler Cemiyeti'ne katılmıştır (Kasalak, 2007:196). Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne verdiği beyannamede; Türkmenlerinin haklarının korunacağı, varlıklarının tanınacağı, kendi dillerinde eğitim yapmalarına izin verileceği, Türk dilinin Türk bölgelerinde resmi dil olmasının ötesinde, bu bölgelerde görev yapacak memurların mümkün olduğunca Türk kökenli olacağı konularında güvenceler verilmiştir. 1933'te Kral Faysal'ın ölümünün ardından ülkede dinsel ve etnik çatışmalar artmıştır (Dinçer, 2014:4). 1937 yılında Sadabat Patkı vesilesiyle Kerkük'ü ziyaret eden Dışişleri Bakanı Tefvik Rüşü Aras başkanlığındaki Türk heyeti, halk tarafından coşkun bir şekilde karşılanmıştır. Bu durum Irak makamlarını ürkütmüş, bu tarihten sonra Türkiye'den gelen hiçbir heyeti Kerkük'e sokmamışlardır (Bayraktar, 2015:4). Bu arada yüzlerce Türk aydını Kerkük'ten Irak'ın güneyine sürülmüş, Türk gazetelerinin Irak'a sokulması yasaklanmıştır (Bademci, 2014:2). Yine bu dönemde Türklerin yaşadıkları bölgelere Kürt idareciler tayin edilmiş, o yıllarda büyük önem kazanan petrol şirketlerinin bulunduğu araziler Türkmen bölgelerinde olmalarına rağmen Türkmenlerin elinden alınmış, Türkmenler bu şirketlerde işçi bile olamamıştır (Tudat Clubs, 2015:5).

1946 yılına gelindiğinde Irak Türkleri, tarihe “Gavurbağı Katliamı” olarak geçen bir katliama maruz kalmışlardır (Demirci, 1991:17). 12 Temmuz 1946 yılında Irak Petrol Şirketi işçilerinin Kerkük’te yaptıkları grev sırasında yaşanan olaylar sonucu 5 Türkmen işçi hayatını kaybetmiş, 4 işçi ve 6 polis yaralanmıştır (Anwar, 2012:2). Bu katliam Türkmenlerin, geçen 22 senelik aradan sonra kraliyet döneminde uğradıkları ikinci katliamdır. Olay, Gavurbağı yani “Hıristiyan Bahçesi” adı verilen zeytin bahçesinde geçtiğinden dolayı “Gavurbağı Katliamı” olarak adlandırılmıştır (Yılmaz, 2005:38). Gavurbağı Katliamı, işçilerin insan haklarının gereği olan yasal taleplerine düzmece nedenler gösterilmesine, ırkçı ve siyasi baskılara karşı çıkan bir örnek teşkil etmektedir (Ertuğrul, 2006:140). Bu katliamı takip eden yıllarda Irak Türkleri üzerindeki baskılar devam etmiş ve baskılara karşı direnenler ölüme mahkum edilmiştir (Demirci, 1991:17).

1.2.5. General Abdülkerim Kasım Dönemi (1958-1963)

14 Temmuz 1958 günü Irak’ta kanlı bir askeri darbe yaşanmıştır. Kral Faysal II, Veliht Prens Abdülillah ve Başbakan Nuri Said Paşa öldürülmüştür. General Abdülkerim Kasım liderliğindeki ihtilalciler, Irak’ta Cumhuriyet ilan etmişlerdir (Şimşir, 2004:128). Darbe liderleri radyodan yaptıkları bildirimlerde, Irak’ta hür ve demokratik bir düzenin kurulacağını ve Irak’ta Arap, Kürt, Türkmen ve diğer azınlıkların eşit haklara sahip oldukları konusunda bildirimler yayınlamışlardır (Mengü, 2012:111). İhtilal liderlerinin Irak’ı meydana getiren üç asli unsurdan biri olarak Türkleri de göstermesi, Irak Türklerini memnun etmiştir (Ertuğrul, 2006:140). Cumhuriyet rejiminin açıklık ve demokrasi getireceğine inanan Türkler bu devrime gönül vermişlerdir (Demirci, 1991:19). Sevilmeyen monarşik sistemden kurtulma sevinci ve sosyal adalet ile politik özgürlük ümitleri başlamıştır. Ancak gelişmeler, bütün bu iyimser beklentileri boşa çıkararak, derebeylik sisteminden yeni bir düzene geçme çabaları kanlı olaylara ve komünistlerle milliyetçi gruplar arasında çatışmaya dönüşmüştür (Saatçi, 1996:209).

Ülkede Arap milliyetçilerle Komünistler arasında büyük bir çekişme yaşanmıştır. İktidarın iki büyük ortağı arasında önemli görüş ayrılıklarına sebep olan Komünistler, ülke içinde hızla teşkilatlanarak yönetimdeki milliyetçileri saf dışı bırakmaya çalışmıştır (Silleli, 2005:125). Irak’ta öğretmen sendikaları ve öğrenci birlikleri seçimleri yapıldığında, seçimleri Kerkük, Musul ve Ramadi şehirleri dışında Irak’ın diğer bütün

şehirlerinde Komünistler kazanmıştır (Mengü, 2012:112). Bu gelişmeler hükümetin Türkmenlere karşı politikalarını yeniden gözden geçirmesini ve Türkmenlere Irak siyasetinde önem verilmesi gerektiğini göstermiştir (Silleli, 2005:125).

General Kasım, iktidara geldiğinde Irak Türklerine Türkiye ile ilişkileri olmadığını dikte etmek için; “siz Türkmensiniz” dayatması yapmış, bu dönemden sonra da Irak Türkleri arasında “Türkmen” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. İhtilali gerçekleştirenler arasındaki gerginliklerden nasibini alan Irak Türklerine, Abdülkerim Kasım’ın hazırlattığı yeni Irak Anayasası’nda yer verilmemiştir (Ertuğrul, 2006:141). Irak Türkmenleri ilk defa olarak bir azınlık statüsüne indirilerek, isimlerinden dahi bahsedilmemiştir (Hürmüzlü, 2003:24). Bu durum Türklerin şiddetli tepkisine yol açsa da hem Nasırcılar hem Komünistler tarafından Türklere hiçbir hakkın tanınmayacağı anlaşılmıştır (Saatçi, 1996:210).

Türkmenler açısından diğer önemli bir gelişme ise, Kürt lideri Molla Mustafa Barzani’nin 11 yıl sürgün kaldığı Moskova’dan Irak’a dönmesidir (Mengü, 2012:112). Barzani Ekim 1945’te İran’a kaçmak zorunda kalmış ve daha sonra da Sovyetler’e sığınmış ve Irak içerisinde Kürt hareketinin yeniden canlanması 1958 devrimi sonrasında kalmıştır (Özcan, 2003:26). Kürtlerin lideri Mustafa Barzani’nin Kerkük’e ziyaretine Irak hükümetince izin verilmesinin ardından bir devlet adamı gibi Kerkük’e gelmesi şehirde moralleri bozmuş, Türkmen lider Hidayet Arslan, Barzani’nin ziyareti sırasında rahatsızlanarak vefat etmiştir (Silleli, 2005:126). Arslan’ın ölümünün kırkıncı gününde yapılan anma törenine onbinlerce Türkmen katılmıştır (Hürmüzlü, 2003:46-47). Barzani Irak’a gelir gelmez General Kasım ile “Irak’ta bir Kürt Muhtariyeti kurulması” konusunu görüşmüştür (Demirci, 1991:19). Özellikle Kraliyet rejiminin yıkılarak, yerine sosyalist rejim kurulduğunda, Kürtler, Kasım’ın ana tarafından Kürt oluşunu da fırsat bilerek, amaçlarına ulaşmak için her yolu denemişlerdir (Saatçi, 1996:211).

Irak’taki yeni rejim, başta Kürtler ve Komünistler olmak üzere radikal muhalefet çevrelerini birleştirerek Irak’ın bağımsız kimliğini ve bütünlüğünü korumayı hedef alan bir politika izlemeye başlamış, bu politikaya karşı Arapların birliğini ve Birleşik Arap Cumhuriyeti fikrini savunan 1958 Irak Devrimi’nin ikinci adamı General Abdülselam Arif ise yönetimden uzaklaştırılmıştır (Demirci, 1991:19-20). General Kasım’ın,

General Abdülislam Arif ile birlikte milliyetçileri tasfiye edip sosyalist bir çizgide devam etmesi, Irak'ın Kuzeyinde, Kürtlerin özerklik taleplerini artırmıştır (Ertuğrul, 2006:141). Irak'ta Komünistlere karşı ilk büyük tepki, 8 Mart 1959 tarihinde Musul'da Albay Abdulvahap Şevvaf tarafından bir ayaklanma biçiminde ortaya çıkmıştır. General Kasım'a karşı büyük bir isyan niteliğinde olan bu hareket sert bir şekilde bastırılmıştır (Saatçi, 1996:215).

1959'un Mart ayından itibaren Kerkük'te Türklere de baskılar artmaya başlamıştır. Yayın hayatına yeni başlayan Beşir gazetesi ile birlikte, Kerkük ve Afak gazeteleri de kapatılmış, bu gazetelerin yazarları ve idarecileri ile şehrin ileri gelenlerinden pek çok avukat, doktor ve işadamı sürgüne gönderilmiştir (Silleli, 2005:126). Kerkük'te Cumhuriyetin birinci yıldönümünü kutlamak için hazırlanan Türkmenler, 14 Temmuz 1959 tarihinde başlayan ve üç gün boyunca süren bir katliamla karşı karşıya kalmıştır (Mengü, 2012:112). Bu olaylar sırasında bölgeye gönderilen askerler Türkmenleri evlerinden çıkarmış, evlerini yıkmıştır (Özcan, 2003:27). Türkmenlere yapılan saldırılar sonucu 25 Türkmen aydını hayatını kaybetmiştir (Özdağ, 2014:1). 14 Temmuz 1959 katliamı, tarih boyunca Türkmenlerin uğradığı önemli kıyımlardan biri olmuştur (Hürmüzlü, 1994:31). Başta Rusya olmak üzere komünist ülkeler katliamı desteklerken, bu katliam, gerek Irak'ta gerekse Irak dışında şiddetle kınanmıştır (Ertuğrul, 2006:142). Bu katliamdan sonra General Kasım, tepkiler karşısında katliamdan sorumlu tuttuğu komünistleri tutuklamaya başlamıştır. Fakat Kürtlerden çekinildiğinden idamlar yapılamamıştır (Koçsoy, 1990:214).

1.2.6. Arif Kardeşler Dönemi (1963-1968)

General Kasım'ın yönetimi, 1961'den sonra gelişen iç ve dış sorunlarla zayıflamaya başlamıştır. (Saatçi, 1996:225). Irak'ta Komünistlerin giderek yönetime hakim olmaları, Irak ordusundaki milliyetçi Arap subaylarını harekete geçirmiş ve Baas Partisi'nin askeri kanadı ile işbirliği yapmalarını sağlamıştır (Marufoğlu, 2014:7). 8 Şubat 1963 tarihinde General Abdülislam Arif liderliğinde gerçekleştirilen askeri darbe sonucu General Kasım devrilmiştir (Kalkan, 1991:23). General Kasım, Baasçılar tarafından cuntası ile birlikte öldürülmüştür (Saatçi, 1996:225). General Arif yönetiminin iktidarı tek başına ele geçirmesi Türkler için yeni bir umut kaynağı olmuştur. Bu yüzden Türkler yeni yönetime olan sevgilerini ve desteklerini göstermiştir. Buna karşın yönetim

ise Türklerin kendilerine karşı Kerkük Katliamı'nın sorumlularının cezalandırılması isteğini olumlu bulmuş ve katliamla ilgili olan 28 kişi Kerkük'te idam edilmiştir. Türkler bu dönemde General Arif hükümeti ile diyalog kurmuşlar ve bir dayanışma içine girmiştir. Türklerin General Arif hükümeti ile iyi geçinmesinin sebepleri arasında Abdüselam Arif'in Irak'ın Kuzeyinde Kürtlere karşı giriştiği faaliyetlerde Türklerin yardımını görmesi etkili olmuştur (Bağbozan, 2007:58).

Irak yönetimine 1966 yılında bir helikopter kazasında ölen General Arif'in yerine kardeşi Abdülrahman Arif geçmiştir (Mengü, 2012:120). Abdülrahman Arif'in iktidarı sırasında Türklerin durumu daha da iyiye gitmiştir. Arif kardeşlerin Kürt karşıtı faaliyetlerinin yanında Türklerle aile bağlarının olması da Türklerle ilişkilerinin iyi olmasında etkili olmuştur (Bağbozan, 2007:58). 1963-1968 döneminde, Irak Türkleri 1923'ten bu yana ilk defa kendilerine güvenerek ve vatandaşlık haklarından yararlanma imkânı bulmuşlardır (Demirci, 1991:26). Bu dönemde Irak Türklerinin, Türkiye'yi ziyaret etmeleri de kolaylaşmıştır (Ertuğrul, 2006:143). 1966 yılında Şakir Sabir Zabit, Türkçe ve Arapça yayınlanan "Irak" isimli haftalık bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Türkmen Kardeşlik Ocağı üyelerinden bazı gençlerin yardımıyla çıkan bu gazete 1967 sonbaharında yayınına ara vermiştir (Hürmüzlü, 2003:59).

Sonuç olarak incelediğimiz 1918-1968 arası dönemde Irak'ta Türkmen varlığı değişen farklı yönetimler tarafından yok edilememiştir. Türkmenlere insan haklarına aykırı asimile politikaları uygulanmış, kültürel ve siyasi haklardan mahrum bırakılmışlardır. Dönemsel olarak Türkmenlerin haklarında bazı iyileştirmeler olsa da, Irak'ta politik nedenlerden dolayı asli unsur veya ana belirleyici grup olarak yer almamışlardır.

1.2.7. Ahmed Hasan El-Bekir Dönemi (1968-1979)

General Abdüselam Arif ve kardeşi Abdülrahman Arif dönemi, 17 Temmuz 1968 tarihinde, Baasçıların General Ahmed Hasan El-Bekir liderliğinde kansız olarak gerçekleştirdiği askeri bir darbe ile sona ermiştir (Şirin, 2014:8). Baas Partisi, yönetimi ele geçirdikten sonra kendine muhalif gruplar üzerinde baskı kurarak onları sindirme politikası izlemiştir (Ertuğrul, 2006:144). Baas Partisi'nin yönetime gelmesi, başlangıçta Türkler için bir endişe oluşturmamıştır (Saatçi, 1996:226). Baas Partisi'nin milliyetçi bir parti olması ve onlar için Irak'ın bütün olarak Arap olması öncelikli

olmuştur (Silleli, 2005:132).

Önemli bir gelişme olarak 1970’te Irak Devrim Komuta Konseyi tarafından çıkarılan karar gereği; ilkokullarda Türkmençe okutulacak, Milli Eğitim bünyesinde Türkmen Araştırma Müdürlüğü kurulacak, Irak Edebiyatçılar Birliği Türkmen yazar ve şairlerine ait eserleri bastırarak ve Tanıtma Bakanlığına bağlı Türkmen Kültür Müdürlüğü kurulacaktır (Hürmüzlü, 1994:31). Devrim Komuta Konseyi’nin bildirisinde kullanılan “Türkmen”, “Türkmen Dili” ve “Türkmençe” deyimleri, Iraklı Türk aydınları arasında rahatsızlık yaratmış ve bir takım tartışmalara yol açmıştır (Saatçi, 1996:229). Baas iktidarı bu yöntemle Türklere, “siz Türk değilsiniz ve diliniz de ayrıdır” mesajını vermek istemiştir (Demirci, 1991:30). Baas Partisi Irak Türklerine hizmet götürülmesi ve kültürel haklarının sağlanması yönünde faaliyette bulunuyormuş imajı yaratmak için de, Türk bölgelerine, parti yanlısı valiler, kaymakamlar, nahiye müdürleri atamıştır (Demirci, 1991:30).

Bu süreçte kültürel haklar henüz bir yılını doldurmadan, Irak rejimi bu hakların geri alınması adımlarını atmaya başlamıştır. Eğitim Müdürlüklerine Türkmençe tedrisattan çekilip Arapça’yı seçmek için bir dilekçe dağıtılması talimatı verilmiştir. Veliler tehdit altında bu dilekçeleri imzalamaya zorlanmış; imzalamak istemeyenlere bunun sonucuna katlanacakları ima edilmiştir (Hürmüzlü, 2003:63). Irak Hükümeti, Arap alfabesinin kullanılmasını sağlamakla, Irak Türklerini, Türk Dünyası’ndan uzaklaştırmaya çalışmıştır (Ertuğrul, 2006:145).

Böylelikle Baas rejimi, Irak’taki Türk topluluğunun Latin harfleri ile Türkçe’yi kullanan topluluktan ayrılmasını amaçlamış ve böylece kültürel haklardan yararlanma oranını asgariye indirmeye çalışmıştır (Saatçi, 1996:229). Bunun üzerine Kerkük öğrencileri 2 Kasım 1971 tarihinde dersleri boykot direnişine başlamıştır. Bu tepkiye Hükümet çevreleri büyük bir infial göstererek, boykotun ele başlıları olarak kabul ettiği birçok genci ve Öğretmenler Sendikası Yönetim Kurulu üyelerini tutuklamıştır (Hürmüzlü, 2003:64). İki gün içinde tüm Türk bölgelerine yayılan boykot eylemi karşısında yönetim şiddet uygulamaya başlamıştır (Demirci, 1991:31). “Kardaşlık” dergisinin Latin alfabesiyle çıkartılan bölümüne yasak getirilmiş, kültürel haklar bölümünde belirtilen Edebiyatçılar Birliğine tanınmış Türklerden hiçbirisi alınmamıştır (Silleli,

2005:135). Kerkük Televizyonu'ndaki Türkmençe programlar asgariye indirilmiştir. Yönetim tüm bunlarla yetinmeyerek asırlardan beri var olan başta Kerkük'ün adını "El-Tamim" olarak birçok Türkmen kasaba ve köy adları ile birlikte değiştirmiştir (Hürmüzlü, 1994:32). 27 Nisan 1976 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Irak'a gerçekleştirdiği ziyaret esnasında Kerkük'te onları karşılayan Türklerin sevinç gösterilerinden rahatsız olan Irak yönetimi, pek çok Türk'ü tutuklamıştır. Bundan sonra da, Türklerin tarım arazileri kamulaştırılmış ve Arapların, Türklerin topraklarını işletmeleri sağlanmıştır. Türklerin konuya ilişkin yaptıkları itirazları dikkate alınmamıştır (Ertuğrul, 2006:146).

Baas rejimi, Irak Türkmenlerine kültürel ve siyasi haklar getiren düzenlemelerle, gerçekte bu değerleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Arap milliyetçiliğinin de etkisiyle Türkmenleri, Türk kimliğinden uzaklaştırmak niyetinde olan Baas rejiminin diğer etnik unsurlarla olan yakınlaşma ve anlaşmaları ise bu dönemde artmıştır.

Irak Baas rejimi Türkler dışında Kürt özerk bölgesinin oluşturulmasıyla ilgili Kürt KDP Partisi ile bir anlaşma taslağı üzerinde çalışmalara başlamıştır (Mengü, 2012:122). 11 Mart 1970'de, Irak yönetimi, Kürtlerle "özerklik" konusunda anlaşmıştır. Ancak Kürtlerin, Kerkük'ün de özerk bölgeye dahil edilmesi talebi kabul edilmemiştir (Ertuğrul, 2006:145). Kerkük'ün statüsünün, 11 Mart 1970 Irak-Kürdistan Antlaşmasında, plebisitle (referandum) tayin edilmesi kabul edilmiştir. Baas Rejimi, Kerkük'ün plebisitle kesin olarak Özerk Kürt Bölgesine bağlanacağını bildiği için, plebisite karşı çıkmıştır. Kürdistan Otonom yönetimi de bunu savaş nedeni saymıştır. Çünkü Molla Mustafa Barzani, "Kerkük, Kürtlerin kalbidir. Kerkük kimseye bırakılmaz" demektedir (Güçlü, 2014:3). Gerek Kürtler gerekse Araplar, Irak yönetiminin daha sonra ertelediği plebisitte lehlerine oy çıkması için çeşitli oyunlar yapmışlar, sonuçta mağdur olan taraf Irak Türkleri olmuştur (Ertuğrul, 2006:145). Anlaşmaya göre Kürtlerle hükümet güçleri arasında düşmanlık ortamının son bulması üzerine Bağdat yönetiminin artık Türklerle yaklaşmasına ve onları kazanmasına ihtiyacı kalmamıştır (Saatçi, 1996:230).

1.2.8. Saddam Hüseyin Dönemi (1979-2003)

Saddam Hüseyin 17 Temmuz 1968 darbesinin açtığı yolda Baas Partisi'ni toparlamış ve 1979 yılında iktidarı ele geçirmiştir (Polk, 2007:210). Saddam Hüseyin vakit geçirmeden devlet başkanlığı, başbakanlık, parti genel sekreterliği ve silahlı kuvvetler başkomutanlığı görevlerini üzerine almıştır (Arı, 2004:486). Bundan sonra da ülke içinde Şiiiler, Kürtler, Türkler ve yönetime karşı olanlar üzerinde baskıcı bir politika izlemiştir (Ertuğrul, 2006:147). 1979 yılında Irak Türkmenleri için tam olarak kanlı baskı, sıkıntılı günler başlamıştır (Köprülü, 2014:7). Irak'taki Türklerin lider durumunda olan önemli şahsiyetleri 1979 yılında göz altına alınarak ağır işkencelere maruz kalmıştır (Saatçi, 1996:242). Bunların arasında Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın Genel Başkanı Emekli Albay Abdullah Abdurrahman, Bağdat Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç.Dr. Nejdet Koçak ile müteahhit Adil Şerif bulunmaktadır (Silleli, 2005:140). Liderlerin, 16 Ocak 1980 tarihinde idam edilmesi, Kerkük ve bütün Türkmen bölgelerini olumsuz etkilemiştir. Böylece Baas rejimi Irak devleti kurulalı bir ilke imza atmış ve Türkmenler arasından gerekçesiz idamları başlatmıştır (Hürmüzlü, 2003:66). Türkmen gençleri bir yandan savaş meydanlarında ölürken, aydınlar, üniversite öğrencileri, toplumun ileri gelenlerinin yüzlercesi tutuklanıp hapislerde çürümüş, işkencelere tabi tutulmuş ve idam edilmiştir (Selim, 2007:65). 1980'li yıllar Irak Türklerinin başına gelen en zorlu yıllar olarak tarihe geçmiştir. Bu yılların başında işlenen cinayetler 25 Kasım 1986 tarihli İngiliz The Guardian Gazetesinin manşetinde "Görülmemiş Kıyım" olarak yer almıştır (Demirci, 1991:40). Irak istiklal mahkemelerinde, Baas rejiminin devamı için Türkmenler dahil birçok insan idam edilmiştir (Alpat, 2013:12).

Irak ile İran arasında 1980 yılında başlayan savaşın ikinci yılında, 20 Ekim 1981'de Devrim Komuta Konseyi'nin aldığı bir kararla Irak Türklerinin bir bölümü Güneyde Kadisiye, Zikar, Enbar gibi Arap yerleşim bölgelerine göçe zorlanmıştır (Ertuğrul, 2006:147). Bazı Türk bölgelerinde yeni askeri tesisler kurulacağı gerekçesiyle bu bölgelerde bulunan köyler boşaltılmıştır. Boşalan bazı köylere Araplar yerleştirilmiştir (Saatçi, 1996:244). Kerkük'e yakın yüzde yüz Türk olan Bılava köyü, askeri havaalanı yapılacak diye boşaltılırken, hemen yakınındaki Arapların bulunduğu 30 Temmuz köyüne hiç dokunulmamıştır (Şimşir, 2004:197). Devrim Konseyi'nin 42 nolu 11 Ocak

1986 tarihli kararıyla Güneyden getirilen Arapların Kerkük'e yerleştirilmesi sağlanmıştır (Silleli, 2005:140,141). Türkmenleri göç ettirme ve yerlerine Arapları yerleştirme politikası çok eski bir politikadır ve Irak yönetimi tarafından yıllarca sistematik olarak yürütülmüştür (Bilim Araştırma Vakfı, 2003:66).

Irak-İran Savaşı sürecince cephede öldürülenlerin arasında Irak cephesinde Irak Türkmenleri ve İran cephesinde Azeri Türkler de bulunmaktadır (Ertuğrul, 2006:147). Baas rejimi İran ile olan savaşı fırsat bilerek topraklarına ve prensiplerine bağlı olan yüzlerce Türkmen gencinin hayatına kastetmiştir (Hürmüzlü, 2003:67).

Savaşın sonlarında 12 Ekim 1987'de yapılan nüfus sayımında Türkmenlere etnik köken olarak "Arap" tercihini yazmaları konusunda baskı yapılmıştır (Silleli, 2005:141). Sayım için hazırlanan formlarda Arap ve Kürt haneleri yer almıştır. Halk kendilerini ya Arap ya da Kürt olarak yazdırmaya zorlanmış, fakat Türkmen olarak yazdırmaları engellenmiştir (Şimşir, 2004:198). Irak'taki Türklerin pek çok itirazlarına rağmen, Bağdat yönetimi bu sayımın yapılmasında ısrar etmiştir. Buna karşılık en büyük tepki sürgünde yaşayan Irak Türklerinden gelmiştir. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından organize edilen miting ve protesto yürüyüşü Ankara'da yapılmıştır. Irak Türklerine karşı Bağdat yönetiminin uyguladığı baskı ve sindirme hareketleri protesto edilmiştir (Saatçi, 1996:246-247). Irak'ta, 1988'den 1990'a kadar Türklere yönelik baskı, işkence, alıkoyma ve idamlar devam etmiştir (Ertuğrul, 2006:148).

Irak'ın Kuveyt'i 2 Ağustos 1990 tarihinde işgali ile başlayan ve ABD önderliğindeki Körfez Koalisyonu'nun Irak'ı mağlup etmesiyle 28 Şubat 1991 tarihinde resmen son bulan Körfez Savaşı, Ortadoğu bölgesinin ve özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölgenin taşlarını yerinden oynatmıştır (Yılmaz, 2011:159). Saddam Hüseyin'in bu yenilgisi ve uluslararası güçlerin Irak'a müdahalesi Irak'ın etnik yapısını da hareketlendirerek Saddam Hüseyin rejimini sıkıntıya sokmuştur (Çevik, 2011:209). Irak'ın 1991'de yenilgiye uğraması, rejimi özgürleştirmeye çalışan Iraklılara yapılan baskıları artırmıştır (Polk, 2007:211). Kürtlerin 18 Mart 1991'de Kerkük'e girerek Baas Parti merkezini, nüfus ve tapu dairelerini basıp, buradaki arşivlere el koymalarının ardından, Irak askeri güçleri 26 Mart 1991'de Türklerin yaşadığı Tuzhurmatu'ya ulaşmıştır (Ertuğrul, 2006:148-149). Burada masum birçok Türk aynı gün askerler

tarafından kurşuna dizilmiştir (Saatçi, 1996:249). 28 Mart'ta Altunköprü'ye giren Irak ordusu ile Kürtlerin çatışmaları devam etmiştir. İki ateş arasında kalan Türkmenlerden, Irak ordusundan açılan ateş sonucu aralarında çocuk ve yaşlılarında bulunduğu 100'e yakın Türkmen hayatını kaybetmiştir (Silleli, 2005:144). Irak ordusunun Kürtleri bahane ederek Türkmenlere yaptığı bu katliam tarihe "Altunköprü Katliamı" olarak geçmiştir (Selim, 2007:75).

Irak yönetiminin sergilediği acımasız tutum karşısında yerlerinden ayrılıp Kuzeye doğru kaçan Türkler, Altunköprü'den sonra Erbil'e kaçmışlar; Irak ordusunun Erbil'de de katliamlara devam etmesi üzerine, kendileri gibi Irak ordusundan kaçan yüz binlerce Kürt ile birlikte Türkiye ve İran sınırlarına dayanmışlardır (Silleli, 2005:145). Türkiye ve Fransa'nın baskıları sonucu, BM 5 Nisan 1991 tarihinde 688 Sayılı kararı ile sınıra yığılan bu insanlara can güvenliği ve insani yardımda bulunmak amacıyla ABD'nin öncülüğünde "Huzur Operasyonu" başlatılmıştır (Çevik, 2011:210). Irak halkını korumak amacıyla Kuzey ve Güney Irak'ta "Güvenli Bölge" ilan edilerek Irak silahlı kuvvetlerinin bu bölgelere girişi yasaklanmıştır (Silleli, 2005:145).

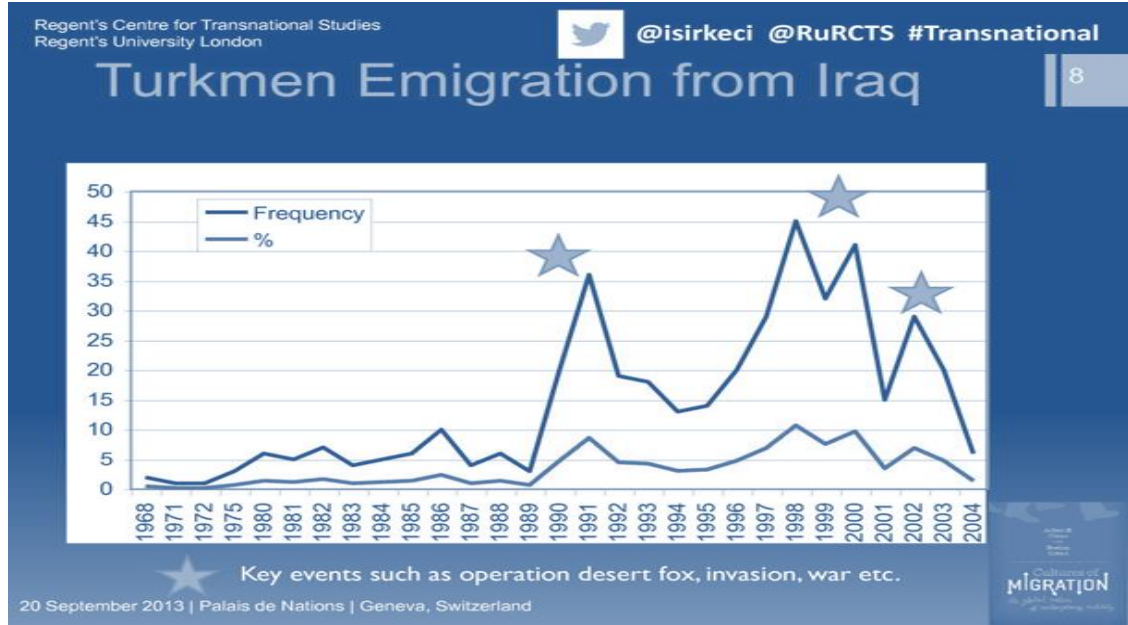
Buna paralel olarak ABD'nin başta Fransa ve İngiltere ile birlikte almış olduğu kararı onaylayan Türkiye, İncirlik üssünde bir "Çekiç Güç" kurulmasına izin vermiştir (Mengü, 2013:1). Kuzeyde sınır kabul edilen 36. paralel ne yazık ki, Türkmen bölgesini ikiye ayırmış, 36. paralelin Kuzeyinde kalan Musul güvenli bölgeye dahil edilmezken, 36. paralelin Güneyinde kalan Süleymaniye güvenli bölgeye dahil edilmiştir. Güneyde kalan Türkmenler Saddam Hüseyin zulümüyle baş başa bırakılırken Kuzeyde kalan Türkmenler ise Kürt grupların insafına terk edilmiştir (Çevik, 2011:210).

5 Mayıs 1992'de Kürt gruplar self determinasyon hakkı elde etmek için Irak'ın Kuzeyinde parlamento seçimleri düzenlemiştir. Ancak Kürtlerin seçim bildirgesinde yalnızca "Kürdistan vatandaşları katılabilir" ibaresi koymaları nedeniyle, Türkmenleri temsil eden Irak Milli Türkmen Partisi seçimleri boykot etmiştir. Türkmenler seçime katılmış olsalardı, Kürtlerin oyununa gelmiş olacaklar ve "Kürdistan" diye bir oluşumu siyasi olarak kabul etmenin yanında azınlık statüsünü de kabul etmiş olacaklardı (Silleli, 2005:147). ITC'nin 1995'te kurulmasıyla Irak Türkleri örgütlenmiş, bölgedeki rolleri artmış, KDP ve KYB arasındaki çatışmalarda arabulucuk misyonu almıştır (Ertuğrul,

2006:151). Kürt gruplar arasındaki güç mücadelesinden faydalanmak ve Güvenli Bölgeyi sona erdirmek isteyen Saddam yönetimi, 31 Ağustos 1996'da Barzani'nin peşmergeleriyle birlikte Erbil'e saldırmıştır. Saldırıda KYB'nin hedefinin, Erbil'deki KDP egemenliğine son vermek olmasına rağmen, Kürtlerle birlikte Türkmen kuruluşları da dağıtılmış, çok sayıda Türkmen tutuklanıp Bağdat'a götürülmüş, akıbetleri ise bugüne kadar meçhul kalmıştır (Silleli, 2005:147-148).

Irak yönetimlerinin politik ve kültürel baskılarına maruz kalan Irak Türkmenlerinin özellikle 1991 ve 2000'li yılların başlarında Irak coğrafyasından göç ettikleri görülmektedir.

Şekil 1: Irak'tan Gerçekleşen Türkmen Göçü

Kaynak: (unpo.org)

Saddam Hüseyin rejimi Irak'ta 35 yıl sürmüştür. Bu dönemde Türkçe konuşmak tamamen yasaklanmış, Türkmenlerin Türkçe yayın yapan gazete ve dergileri kapatılmış ve ekonomileri çökertilmeye çalışılmıştır. (Hürmüzlü, 2014:2). Özellikle Türkmen entellektüel ve aydınlarının idam edilmesiyle Türkmen halkı üzerinde psikolojik bir savaş yürütülmüştür. Saddam yönetimi asimilasyon politikalarıyla Türkmen bölgelerine Arap nüfusu yerleştirmiş ve bölgenin demografik yapısıyla oynamıştır. Baas rejimi, Irak'ta etnik bir unsur olan Türkmenlerin dili, kültürü ve toplumsal yapısını yok sayarak insan hakları ihlallerinin en yoğun şekilde yaşanmasına neden olmuştur.

2 NCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN İRAK TÜRKMENLERİ POLİTİKASI VE 2003 İRAK SAVAŞI’NIN TÜRKMENLERE ETKİSİ

2.1. MUSUL MESELESİ

Musul’da İslam unsurlarının hâkimiyeti Hz. Ömer döneminde 637’de gerçekleşmiştir. Buradaki İslam hâkimiyeti Emeviler ve Abbasiler döneminde de devam etmiştir. Osmanlı hâkimiyeti ise Yavuz Sultan Selim’in Safevi Devleti ile yaptığı Çaldıran Savaşı sonrasında 1516 yılında başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman’ın 1534 Irak Seferi ile Musul ve bölgenin tamamında Osmanlı yönetimi yerleşmiş ve Safevi Devleti’ne de son verilmiştir (Yazıcı, 2010:26-27). İlk idari teşkilatta Musul eyaleti, paşa sancağı olan Musul Sancağı ile Bacvanlu, Tikrit, Eski Musul, Horen ve Bana livalarını içine almaktadır (Demir vd, 1993:3). Osmanlı Döneminde yapılan idari taksimata göre Musul; Kerkük, Süleymaniye ve Musul sancaklarına ayrılmıştır (Öke, 2012:21).

Musul bölgesinde Osmanlı egemenliği, 1 nci Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüştür. Savaşta İtilaf Devletlerinin Musul üzerindeki siyasi emelleri Irak cephesinin açılmasına neden olmuştur (Türkmen, 2003:13). Osmanlı İmparatorluğu’nun ve Türkiye Cumhuriyetinin Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul Vilayeti, Mondros Mütarekesi’nden sonra İngilizler tarafından işgal edilmiştir (Demirci, 2009:35). Musul’u haksız yere işgal eden İngilizler, bölgedeki aşiretleri kontrol altına alma konusunda ciddi sıkıntılar yaşamışlardır. Kerkük ve Süleymaniye halkı İngiliz işgaline sıcak bakmamış, Müslüman kabileler ise, İngilizlere vergi verme konusunda direnç göstererek, sık sık çeşitli kavgalara girişmişlerdir. Bölge halkının ekseriyeti Türkler tarafında yer almıştır. Musul halkı, Milli Mücadele hareketine destek vermiş, hatta bölgede bulunan Araplar dahi, İngilizlere karşı Mustafa Kemal Paşa ile işbirliğinden yana olmuşlardır (Kısıklı, 2003:492).

Mustafa Kemal, Batı Cephesi’nde Yunan Ordusu ile muharebeler devam ederken Musul Meselesi’yle de çok yakından ilgilenmiştir. Misak-ı Milli sınırları içerisinde bulunan Musul’da İngilizler manda yönetimi kurmak istediği halde Mustafa Kemal bu durumu engellemek için 1 Şubat 1922’de Millî Savunma Bakanlığı’na Revanduz bölgesine bir kısım kuvvet gönderilmesi talimatını vermiştir (Kemal, 2007:670). Bilindiği gibi Misak-ı Milli son Osmanlı Mebusan Meclisi’nin o zamanki Türk toplumunun kaderini dünyaya

ilan ettiği bir hak vesikadır. Bu belge Osmanlı Devleti'ni susturan İtilaf Devletlerinin hiç beklemedikleri bir çıkış, itiraz ve başkaldırma hareketi olmuştur (Turan, 1998:51). Musul'u da kapsayan Misak-ı Milli, Atatürk'ün ulusal politikasını çizen coğrafyaya dayalı bir yemin belgesidir ve bu belge O'nun jeopolitiğidir (Ucuzsatar, 2011:18).

2.1.1. Türkiye-İngiltere Mücadelesi

Lozan Barış Antlaşması, Türkiye'nin dış politikasında sadece bir denge sağlamış ve temel bir dayanak olabilmıştır. Türk Hükümeti, özellikle Misak-ı Milli hükümlerini gerçekleştirmek bakımından Musul'un Türkiye'ye iadesi konusunda kararlı dursa da İngiltere böyle bir çözüm yoluna fırsat ve olanak vermeme çabası içinde olmuştur (Aydoğan, 2011:361). Lozan görüşmelerinin ilk evresinde Ankara'da siyasal bir kararlılık gösterilmiştir. Revanduz direniş ve Süleymaniye'nin bu direnişinin etkisiyle İngiliz güdümünden uzaklaşması, bastırılan kış dolayısıyla ulaşım yollarının kesilmesine rağmen Ankara'nın en önemli kozları olmuştur. 20 Ocak 1923'te TBMM'de, 16-17 Ocak gecesi İzmit Kasrı'nda Türkiye'nin bu konudaki kararlılığını vurgulayan Mustafa Kemal, 30 Ocak'ta TBMM'de daha da kesin konuşmuştur: (Güztoklusu, 2013:135).

“Musul Vilayeti Türkiye Devleti'nin hudud-u millisi dahilindedir. Buralarını ana vatandan koparıp şuna buna hediye etme hakkı kimseye ait olamaz. Cemiyet-i Akvam ile de bu meselenin münasebeti yoktur.”

İngiltere'nin meselenin çözümünün Cemiyet-i Akvam'a bırakılması teklifine karşılık Türkiye'nin bölgede plebisit yapılması teklifi İngiltere tarafından kabul edilmemiştir. Bunu üzerine Lozan Antlaşması'nın 3. maddesinin 2. fıkrasına göre Türk-İrak hududu dokuz ay zarfında Türkiye ve İngiltere arasında yapılacak görüşmelerin sonucuna bırakılmıştır. Eğer itilaf sağlanamazsa meselenin çözümü Cemiyet-i Akvam'a bırakılacaktır. Lozan Konferansı'nda çözümlenemeyen Irak sınırı ve Musul meselesi konferans sonrası dönemde Türkiye'nin sıkıntılı bir süreç yaşamasına neden olmuştur (Bayburt, 2010:15). Türkiye'nin izlediği politika ne kadar yapıcı olursa olsun, İngilizler meseleyi uzun vadeye yayarak sadece kendi çıkarları açısından değerlendirmiştir (Bulut, 2009:300).

İngilizler, Musul meselesini kendi lehlerinde sonuçlandırmak için sistematik bir Kürt politikası geliştirmişlerdir. Uygulamaya çalıştıkları Kürt politikası içinde, dikkati çeken

en önemli husus, Musul ve çevresinin İngiliz hâkimiyetinde olmasıdır. Bu amaçla Kürdistan olarak oluşturmayı planladıkları ve Kuzeyde kalan dağlık bölge ile petrol bulunan Bağdat ile Basra'nın gelecekte güvenliğinin tesis edilmesi için Musul bölgesinin konumunu ayrı tutmuşlardır. Bundan dolayı İngilizler Kuzeyde yaşayan Kürtleri bazı vaatler ile yanlarında tutarak, Türklere karşı kullanma stratejisi geliştirirken, Güneydeki Kürtleri de kendi hâkimiyetleri altında tutabilmenin yolunu aramışlardır (Ertürk, 2007:195-196). Dolayısıyla İngilizler, Irak'ın zengin petrol bölgesinde Kürt meselesini kendi hâkimiyetleri altında görmüşlerdir (Akdoğan, 2007:106). İngiliz Albay Maunsell'in 1897'de yayınladığı makalesinde, Mezopotamya bölgesindeki en zengin petrol yatağının, Musul-Mendeli arasında 355 km uzunluğunda ve 96 km genişliğindeki petrol rezervlerinin olduğunu belirtmiştir. Böyle bir tespit İngilizlerin bölgeye duydukları ilginin oldukça bilinçli olduğunu göstermektedir (Terzi, 2009:97). O dönemde İngiliz gazeteleri de, Türkleri Musul'un yabancıları olarak takdim etmişlerdir (Sakin, 2011:59).

2.1.2. Şeyh Said Ayaklanması ve Fikri Temelleri

Petrol bölgesi olarak Musul'u kontrol etmek isteyen İngiltere karşısında Türkiye'nin askeri bir çatışmayı göze alamamasının en önemli nedeni, Şeyh Said ayaklanması ve onu izleyen iç ayaklanmalar olmuştur. İstiklal Savaşı sırasında İngilizlerin işbirlikçisi olarak cephe gerisinde bir ayaklanma örgütlemiş olan Kürdistan Teali Cemiyeti de bu sürecin içinde yer almıştır. İsyana giden süreçte özellikle Kürt Azadi Cemiyeti etkili olmuştur. Şeyh Said, 1923 yılında Erzurum'da kurulan bu gizli örgütün üyeleri arasındadır (Koç, 2013:156). Şeyh Said, Cumhuriyet düşmanı ve Kürt ırkçılığı kimliğiyle bilinmektedir. Şeyh Said, Mustafa Kemal'in "halkı bütünleştirici, ırkçılığı reddeden, ülkü ve çıkar birliğine dayalı Türk milliyetçiliği anlayışına" muhalefet eden bir duruş sergilemiştir (Koç, 2007:3).

Şeyh Said Ayaklanması 13 Şubat 1925 tarihinde Piran'da başlamış, Güneyi Diyarbakır, Batısı Elazığ ve Doğusu Malazgirt olan bölgeyi merkez alarak gelişmiştir (Gündoğan, 1994:167). Ayaklanmada Lice, Hani, Palu, Çapakçur, Kiğı gibi kaza ve nahiye merkezleri asilerin eline geçmiştir. Aşiretlerin ve köylerin büyük kısmının isyana iştirak etmesi, isyanın çok iyi bir hazırlık devresinden geçtiğini göstermektedir (Örgeevren, 2007:11). Bölgede yerleşmiş olan "Nakşibendi Ağı" ayaklanmanın etkili olmasını

sağlamıştır. İsyana katılanlar Şeyh Said'in kutsal bir kişi olduğuna inanmışlar ve bu anlayışın etkisiyle savaşmışlardır (Koç ve Polat, 2014:327). Şeyh Said'in kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan "Nakşibendiliğin" bölgedeki tarihi eskilere dayanmaktadır. Bu ekolün özelde Osmanlı Kürdistanı, genelde tüm Anadolu'da sosyal ve siyasal etkinliğinin artması ünlü Nakşi Şeyhi Mevlana Halit'le başlamıştır (Kurbanoglu, 2012:32). Nakşibendi tarikatını Kürtler arasına yayan iki kol bulunmaktadır. Bu iki koldan Seyit Taha kolu, Şeyh Abdulkadir aracılığıyla Kürt Teali Cemiyeti'ni, Şeyh Ali Sebdi kolu da Şeyh Said aracılığıyla Kürt İstiklal Cemiyeti'ni yönetmiştir (Yücedağ, 2010:151). İsyana Kürtçülük motifi de karışmış olmakla beraber aslında isyan dini içerikli olup, şeriatı uygulama alanına sokmak ve halifeliği tekrar kurmak amacıyla başlamıştır (Kalafat, 2003:83).

Şeyh Said Ayaklanması, orduyu meşgul etmesinin yanında Türkiye'nin Musul'daki iddiasını da zayıflatmıştır. 1 nci Dünya Savaşından itibaren İngiltere'nin bölgedeki Kürtler'i desteklediği bilinmekle beraber, ayaklanmada İngiltere'nin kesin rolünü ortaya koyan bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak Toynbee'nin belirttiği üzere, İngilizler Musul'u işgal ettikleri andan itibaren Kürt milliyetçiliğini teşvik etmişlerdir. Ve Şeyh Said İsyanı'ndan istifade etmek suretiyle birtakım yararlar sağlamışlardır. İsyana ile birlikte Türk-Kürt ayrılığının ortaya çıkarılması ve çoğunluğu Kürtlerden oluşan Musul'un Türkiye'ye bırakılmaması ile birlikte isyanla uğraşan bir Türkiye, Musul meselesinde göstermesi gereken direnişi ortaya koyamamıştır (Yalçın ve Türkdoğan, 2010:2).

Lozan ile Türkiye'nin Musul konusunda tek kazanımı, 25 yıl süreyle Irak petrol gelirlerinden Türkiye'ye %10 pay verilmesinin kabul edilmiş olmasıdır. İngiltere ile 5 Haziran 1926'da yapılan Ankara Antlaşması'yla Brüksel Hattı, Türkiye-Irak sınırı olarak kabul edilmiş, Türkmenlerin azınlık haklarından hiç söz edilmemiştir. Nedeni ise, Musul konusunda Türkmen azınlık haklarından söz eden Türkiye'nin kendi ülkesinde yaşayan Kürtlerin azınlık haklarının İngiltere tarafından gündeme getirilme endişesini taşımasıdır (Kılıç, 2014:13). Böylelikle Musul, İngiliz mandası altında Irak'a bırakılmıştır. Türkiye Musul'u kaybetmemek için milletlerarası barış yollarının hepsini denemesine rağmen, uluslararası ortamdaki yalnızlığı ve içteki olaylar sorunun kendi lehine sonuçlanmasını engellemiştir (Özmen, 2009:42).

Dönem itibari ile iç ve dış faktörler, Türkiye'nin Musul diplomasisini zayıflatmakla beraber, Misak-ı Milli sınırları içerisinde olan Musul'un kaybedilişinde asıl belirleyici unsur Şeyh Said Ayaklanması olmuştur. Bu ayaklanmada Kürtçülük ve Hilafet söylemleri belirleyici olmuş, Anadolu coğrafyasına nüfuz eden Nakşibendilik etkili rol oynamıştır.

2.2. ANKARA ANTLAŞMASI'DAN SONRA TÜRKİYE'NİN TÜRKMEN POLİTİKASI

Bu bölümde Türkiye'nin Musul ile ilgili politikaları çeşitli olaylar üzerinden açıklanacaktır.

2.2.1. 1959 Türkmen Katliamı ve Türkiye'nin Tepkisi

Türkmenler, önceki bölümde kısmen bahsedildiği üzere Irak Devleti tarafından 1924, 1939, 1946, 1959, 1980 ve 1991 yıllarında soykırıma maruz kalmıştır. 14 Temmuz 1959 tarihinde Kerkük'te meydana gelen soykırım, Türkmenlerin yaşadığı en büyük soykırım olmuştur. Soykırım planına göre, hükümet tarafından önce halka sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Her zaman yasalara saygılı olan Türkmenler de bu çağrıya uyarak evlerine çekilmiştir. Ardından Türkmen ileri gelenleri, birer ikişer evlerinden alınarak, o zaman II. Ordu Tümeni'nin karargâhı olan Kerkük kışlasına götürülmüştür (Köprülü, 2014:9). Yüzlerce Türkmen tutuklanırken, Kerkük'e Peşmergeler yerleşmiş ve sızmıştır. 14-16 Temmuz 1959 arasındaki üç gün boyunca Irak Komünist Partisi militanları ve KDP'li peşmergelerin işbirliği ile Türkmenlere karşı bir katliam gerçekleştirilmiştir (Özdağ, 2014:1). Türkmen lider Ata Hayrullah ve kardeşi İhsan Hayrullah'a peşmergeler tarafından ağır işkence yapılmıştır (Köprülü, 2013:2). Kerkük'ün Kürt Belediye Başkanı Maruf Al Barzani, Türkmenlerin cesetlerinin kamyonlara doldurularak şehrin dışında gizlice gömülmeleri emrini vermiştir (Bostancıoğlu, 2014:3).

Katliamla ilgili haberler, çok geçmeden dünyanın her tarafında duyulmaya başlamış, Avrupa'da birçok TV katliamda öldürülen Türklerin sokaklardaki cesetlerini haber bültenlerinde göstermiştir. Türk radyoları ise bu konudaki suskunluğunu bir müddet sürdürmüştür. Reuter Ajansının Ankara Radyosunda okunan haberinde, Kerkük'te kanlı çatışmalar olduğu, ancak petrol şirketinde çalışan İngilizlerin güvenlikte oldukları

bildirilmiştir (Kerkük Dergisi, 1998:1). Türkiye’de katliamın radyolarda bu şekilde haber verilmesi Irak Türklerinin tepkisini çekmiştir (Küzeci, 2014:1). Kerkük’te yaşanan bu katliam, Türk kamuoyuna ve Türk basınına yeterince yansıtılmamıştır (Yusufoğlu, 2008:2). Katliam haberlerinin Türkiye’de duyulması ve halkın tepkisinin büyümesi üzerine dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Kerkük katliamıyla ilgili resim, film ve diğer belgelerin Türkiye’ye girmesini yasaklamıştır. Türkiye’deki Kerküklü öğrenciler ve katliamdan kaçıp Türkiye’ye gelebilen mağdurların basına verdikleri bilgiler hükümet tarafından engellenmiştir (Rüstemhanlı, 2014:1).

Kerkük’te katliam yapıldığına ilişkin haberler, 19 Temmuz 1959 tarihinden itibaren Türkiye’ye gelmeye başlamıştır. İsviçre’den o akşam Ankara’ya dönen Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, havaalanından doğru makamına giderek, katliam ile ilgili gelen haberler üzerine, geç saatlere kadar değerlendirmeler yapmıştır (Birlik Turan, 2014:1). Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Irak’ın Ankara Büyükelçisi’ni çağırarak, Türkmenler için güvence istemiştir. Başbakan Adnan Menderes, kamuoyunda artan tepkiler üzerine diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Türkiye’nin Bağdat Büyükelçisi Ankara’ya gelerek olaylar hakkında bilgi vermiş ve Türkiye’nin istekleriyle birlikte Başbakan Adnan Menderes’in bir mesajını General Kasım’a iletmiştir (Wordpress, 2011:6). Irak yönetimi bunun üzerine, olayların faili olarak 250 kadar ismi yakalamıştır. Aralarından idama mahkum edilenler olmasına rağmen cezaları infaz edilmemiştir. Hatta çoğu serbest bırakılmıştır (Başyurt, 2005:2).

1959 Kerkük Katliamı, Irak hükümeti, Türkiye ve Türkmenler için çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Katliam, bir Kürt devletinin temelini atılması, çevresini sınaması ve Kerkük’te hâkimiyet denemesi anlamına gelmiştir (Demirci, 2006:457). Irak’ın Türkmen şehri Kerkük’te yaşanan bu katliama, Türk hükümeti ciddiyle yaklaşmamıştır. Bunun aksine Türk halkı, katliamın bilincinde olmuş ve çeşitli vesilelerle bu katliamı kınamıştır (Durukan, 2013:1). Türk hükümetinin katliam karşısındaki tutumu ve ilgisizliği, Irak Türklerini olumsuz etkilemiştir. Türkmenler için Türkiye’nin kendilerini desteklemesi ve sahip çıkması her zaman için öncelikli olmuştur.

2.2.2. Körfez Savaşı Dönemi Türkmen Politikası

Körfez Krizi ve Savaşı, geleneksel Türk dış politikası açısından bir kırılma noktası olarak kabul edilmiştir. Soğuk Savaşın ardından değişen dünya dengeleri çerçevesinde dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, dış politikada kontrolü ele alarak Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolünü yeniden tanımlamaya çalışmıştır (Turan, 2013:195). Özal'a göre dış politikada işin sırrı ABD ile iyi ilişkiler geliştirmektir. Bu anlayış içindeki Özal, Batıdan gelen telkinlerin de etkisiyle, dış politikada “dışişleri bürokrasisi”ni geri plana itmiş, kendisine yakın işadamlarını ve gazetecileri diplomatik temaslarda kullanmıştır (Akalin, 2011:150). Turgut Özal, liberal büyük sermayenin ve piyasanın gücüne inanmış, Amerika'nın küresel politikalarını desteklemiş ve aynı zamanda İslamcı bir siyasal kimlik olarak bir döneme damgasını vurmuştur (Manisalı, 2008:47).

İran'la sekiz yıl süren bir savaştan daha yeni çıkan Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak, 1 Ağustos 1990 tarihinde Güney komşusu Kuveyt'i işgal ve ilhak ederek bu ülkeyi “18. Vilayeti” ilan etmiştir. ABD bu duruma derhal tepki göstermiş ve Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini istemiştir. Irak Devleti ise işgalde direnmiştir. ABD bir yandan savaş hazırlıklarına başlamış bir yandan da BM'yi harekete geçirmiştir. BM Güvenlik Konseyi aldığı 660 sayılı kararla, Irak'a çekilmek için 15 Ocak 1991 tarihine kadar süre tanımıştır. Aynı anda aldığı 661 sayılı kararla ise Irak'a askeri, ekonomik ve ticari ambargo uygulanmasını istemiştir. Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kuveyt'in işgal edilmesiyle patlak veren Körfez krizini Musul ve Kerkük konusundaki tarihi iddiaların yeniden canlandırılması için bir fırsat olarak görmüştür. Özal, ABD liderliğindeki güçlerin Irak'ı kesin olarak yenilgiye uğratacağına ve Saddam'ın Irak'ın başından uzaklaşacağına inanmıştır (Günceltarih, 2008:1-2).

Özal'ın yaklaşımı çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Özal ise bu duruma “Bir koyup üç alacağız” şeklinde cevap vermiştir (Yaycı, 2004:282). Dönemin Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay, Irak'a düzenlenecek olası bir operasyon konusunda Cumhurbaşkanı Turgut Özal'la görüş ayrılığı yaşamıştır (Saltık, 2011:1). Bunun sonucu olarak, 3 Aralık 1990 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay görevinden istifa etmiştir. Necip Torumtay açıklamasında “İnanmışım prensiplerle ve devlet anlayışımla

hizmete devamı mümkün görmediğim için istifa ediyorum’’ demiştir (Kısacık, 2007:33). Necip Torumtay, bir ülkenin savunma dışında savaşa girmesi için o ülkenin milli iradesi ve milli menfaatlerinin olması gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda savaşa girme kararının milletin kendi iradesi ve yetkili organları aracılığıyla alınmasını istemiştir (Torumtay, 1994:129). Necip Torumtay, görev süresi dolmadan istifa eden ilk Genelkurmay Başkanı olmuştur. İstifanın ardından, Cumhurbaşkanı Turgut Özal savaşa aktif olarak destek verilmesi konusundaki ısrarından vazgeçmiştir.

Körfez krizi yıllarında, ABD’deki Bush yönetimiyle Irak konusunda yaptığı pazarlıklar Özal’ı, Türkiye’deki Kürt sorununa ilişkin bazı yeni projeler geliştirmeye itmiştir. Bu pazarlıklarda Türkiye’nin eline güçlendirebilecek tek kart olarak Kürtler seçilmiştir. Türkmen kartının zayıf bir kart olduğunun farkında olan Özal, Irak Kürtleri ve Türkiye Kürtlerini, Irak pastasından pay kapmak için kullanabileceğini düşünmüştür. Irak karşısında ABD’nin yanında yer alırken, Kürtleri kullanarak elini güçlendirebileceğini ve kendisine düşen payı büyütebileceğini planlamıştır (Habersol, 2010:1). Bölgedeki Kürt gruplarla 1990’lı yıllarda yakın ilişki kurulmuş, bu gruplar arasındaki çatışmaların önlenmesi kapsamında Irak’ın Kuzeyinde çeşitli yerlere Türk askeri birlikleri konuşlandırılmıştır (Avcı, 2008:98). Körfez Savaşı sırasındaki genel tutumuyla Özal, aslında Misak-ı Milli sınırlarının uzandığı Irak’ın Kuzeyini almak istemiştir. Ancak bu isteği maliyetli ve riskli olduğundan hem hükümet hem de Genelkurmay çevrelerinden destek görmemiştir (Ataman, 2003:59,60).

Cumhurbaşkanı Turgut Özal döneminde, Türkiye’nin Türkmenlerle ilgili siyasi irtibatı Irak Milli Türkmen Partisi’nin kurulmasıyla yoğunluk kazanmıştır. Bu dönemde Türkmenlere destek anlamında, Türkiye açısından hâlâ net bir politika ortaya konulamamasının sebebi, Irak’ın Kuzeyindeki yapının karmaşıklığından ve bölgedeki diğer Kürt oluşumların etkisinden kaynaklanmıştır.

Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP), 11 Kasım 1988 tarihinde Ankara’da Dr. Muzaffer Arslan liderliğinde bir grup Türkmen milliyetçisi tarafından kurulmuştur. IMTP, Körfez Savaşından sonra Irak’ın Kuzeyinde faaliyet gösteren Türkmenlerin ilk siyasi partisi olarak Irak’ın Kuzeyinde 1992’de karargâhını Şaklava ve sonra Erbil’de açmıştır (Kerkük Gazetesi, 2007:1). Birinci Körfez Savaşı’ndan sonra 36’ncı paralelin üstünde

oluşturulan “güvenli bölgede” açık siyasi faaliyetlere 1992 yılında başlamıştır. Erbil, Süleymaniye, Duhok ve Zaho’yu kapsayan bu çalışmaları, “Siyasi, Kültürel, Eğitim, Enformasyon ve İnsani Yardımlar” alanını kapsamıştır (Küzeci, 2004:218). İlk kongresini 1993 yılında Ankara’da gerçekleştiren IMTP’ye hem Kürt gruplar hem de Saddam Hüseyin yönetimi tarafından sürekli baskı politikaları uygulanmıştır.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile IMTP arasında ilişkiler yeni Irak politikası çerçevesinde şekillenmiştir. Burada Türkmen politikası prizmasından Irak’a yaklaşmak ve bir Irak politikası formüle etmekten ziyade, Irak politikasının çerçevesi içinden Türkmen davasını gütmek amaçlanmıştır. Bu politikayla, Türkiye’nin hem Irak Türkmenleri ve hem de Irak Kürtlerinin “müşterek hamisi” olması öngörülmüştür. Bu siyasi yaklaşım nedeniyle, o dönemdeki IMTP liderleri, Turgut Özal’ın Irak Kürt liderleri Mesut Barzani ve Celal Talabani’yi kabul ettiği görüşmelerde veya eş zamanlı olarak Çankaya’da kabul görmüşlerdir (Çandar, 2003:1). Türkiye’den desteğini alan IMTP, Irak’ta Türkmenlerin varlığından dünyayı haberdar etmeye başlamıştır. Irak’ın Kuzeyinde radyo, TV, basın-yayın ve Türkçe eğitim veren okullar açmış ve aynı zamanda silahlı kuvvet olabilecek 350 kişilik bir koruma birliği oluşturmuştur (Saaid, 2012:120).

IMTP, 1995’te Türkmen Birlik Partisi ve Türkmen Bağımsızlık Hareketi ile birlikte Irak Türkmen Cephesi’ni oluşturmuştur. 1996 yılında yapılan kurultayında IMTP Başkanlığına Mustafa Kemal Yayçılı seçilmiştir. Ancak 2000 yılında Kürt gruplar Yayçılı’nın Irak’ın Kuzeyine girmesini engellemiştir. Bunun üzerine partinin başına Cemal Şan getirilmiş, Yayçılı ise partinin onursal başkanı olarak Ankara’dan çalışmalarını sürdürmüştür. Irak savaşı üzerine Yayçılı, çalışma merkezini tekrar Kerkük’e taşımıştır (Muratlı, 2009:4). Mustafa Kemal Yayçılı, Erbil Türkmen şehrinde ilk önce Doğu okulunu açmış, sonra da Türkçe okulların açılmasında büyük katkısı olmuştur. Bunun yanında ilk defa olarak Türkmeneli gazetesi ve Doğu gazetesini yayınlamıştır (Köprülü, 2014:1). Yayçılı, daha sonraları 2004 yılında Kerkük’te şehit edilmiştir (Özdağ, 2008:167).

2.2.3. Barış İzleme Gücü (BİG) Faaliyetlerinde Türkmenler

1996'da BM, ABD, İngiltere ve Türkiye tarafından kurulan Barış İzleme Gücü, Irak'ın Kuzeyinde KYB ile KDP arasındaki sıcak savaşın gözlemcisi olarak görevlendirilmiştir. Başlangıçta Türkmen, Arap ve Süryani gençlerinden teşkilatını oluşturmuştur (Küzeci, 2004:312). Ankara'da, ilgili bütün tarafların katılımıyla, çoğunluğu Iraklı Türkmenlerden oluşan "Barış İzleme Gücü", Irak'ın Kuzeyinde faaliyete geçmiştir. Bu şekilde başlayan Ankara sürecinin temel hedefi, Irak'ın Kuzeyinde, KDP ve KYB arasındaki ateşkesi sürekli kılmak ve bunu denetlemek için bir mekanizma oluşturmaktır. Yaşanmakta olan birtakım sorunlara rağmen, bu hedefe büyük ölçüde ulaşılmıştır (TBMM Genel Kurul Tutanağı, 1997:606). Oluşturulan süreçle birlikte, KDP ve KYB, diğer güçlerin ihtilafı ağırlaştırarak ve gerilimi yükseltecek müdahalelerine başvurmama yönündeki taahhütlerini yinelemişlerdir. Tüm katılımcılar, Türkiye'nin meşru güvenlik çıkarlarını göz önüne almak konusundaki taahhütlerini yenilemişler ve taraflar, PKK başta olmak üzere, Irak'ın Kuzeyindeki terörist unsurların mevcudiyetini veya faaliyetlerini önlemek için çaba sarf etmek konusunda görüş birliğine varmışlardır. Taraflar Atruş Kampı'nın kapatılmasından duydukları memnuniyeti belirtmişlerdir. Taraflar Atruş'a benzer sorunların tekrarlanmasına müsaade edilmeyeceği hususunda mutabakata varmışlardır (ORSAM, 2014:9).

Türkiye, o dönem garantör olup Irak'ın Kuzeyini askeri ve idari olarak kontrol altında tutmak yerine, KDP peşmergelerine doğrudan PKK'ya karşı destek vermeyi tercih etmiş, diğer taraftan da KYB ile olan çatışmasını durdurmak amacıyla bölgeye askeri kuvvet göndermiştir. Bu bağlamda Türkiye, KDP peşmergelerine uzun yıllar boyunca yiyecek, içecek ve aylık 55'er dolar maaş vermek karşılığında Erbil merkezli bölgeyi denetimi altında tutmayı başarmıştır (Kazancı, 2007:2). Merkezi Erbil'de bulunan Barış İzleme Gücü, Barzani güçleri tarafından Erbil'de faaliyet gösteren Türkmen siyasi oluşum ve hareketlerine yönelik yapılan tüm silahlı baskılara seyirci kalmıştır (Kazancı, 2014:1).

Bu dönemde Türkiye'ye karşı dostane duygular taşımayan Talabani ve Barzani gruplarına yaratılan "Güvenli Bölge" terör örgütü PKK'ya da güvenlik sağlamış, teröristler Kuzeyde toplanarak daha rahat ortamda eğitimlerini yapmışlar ve hatta Atruş Kampı'nda devlet kurmaya kalkmışlardır. Aynı zamanda PKK'ya gizli destek veren

Saddam rejimiyle “sıcak takip” anlaşması imzalayan Türkiye, Irak’ın Kuzeyinde PKK teröristlerini takip etmek için önce Barzani ve sonradan Talabani’yle işbirliğine girmiştir. Böylelikle Türkiye, Kürt grupların bölgedeki faaliyetlerinin birçoğunu onaylamak zorunda kalmıştır. “Barış İzleme Gücü”nü oluşturan Ankara Süreci’nde sıkıntılar yaşanınca, ABD Kürt liderleri Washington’a çağırarak “Washington Mutabakatı”nı imzalatmış ve böylece Türkiye’yi süreçten dışlamıştır. Sonuç olarak Türkiye Irak’ın Kuzeyinde insiyatifi kaybetmiştir (Ziya, 2007:2). Kürt gruplar arasındaki şiddetin yatıştığına belirtildiği ABD ordu açıklamasında, “Bu kuvvetin varlığına bundan böyle ihtiyaç bulunmuyor” ifadesi yer almıştır. Türk Barış İzleme gücündeki yaklaşık 400 yerel Iraklı’nın Irak Sınır Devriyesi ve Irak Ulusal Muhafızı’na dahil edileceği belirtilmiştir (İHA, 2004:1). Bu durum Irak’ın Kuzeyinde bir “de facto” devlet yapılanmasının da önünü açmıştır (Özpek, 2013:2).

Türkiye’nin de katkılarıyla kurulmuş olan “Barış İzleme Gücü”, yedi yıllık bir süreçten sonra Ekim 2004’te işlevini kaybetmiştir. BİG, kurulma amacı olan KDP ve KYB arasındaki uzlaşmayı sağlamasına rağmen, aynı zamanda Kürt gruplara bölgede rahat hareket etme olanağı sağlamıştır. Türkmenler ise bu mekanizmanın içinde yer almalarına rağmen, siyasi oluşum ve bölgedeki varlıkları açısından zemin kaybetmişlerdir.

2.2.4. Irak Türkmen Cephesi ve Faaliyetleri

Irak’ın Kuzeyinde “Güvenli Bölgenin” oluşmasından sonra Türkmen parti ve teşkilatları arasında birlik ve beraberliği temin etmek ve koordinasyonu sağlamak için 1992 yılından itibaren çalışmalara başlanmıştır (Mohammed, 2009:79). ITC’nin kuruluşu başlangıçta bir çatı olarak benimsenmiştir. Bu çatı altında üç siyasi parti; Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP), Türkmeneli Partisi (TP), Türkmen Bağımsızlar Hareketi (TBH) ve Sosyal kuruluşları olarak; merkezi Ankara’da bulunan Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Merkezi İstanbul’da olan Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği ve Türkmen Kardeşlik Ocağı Erbil şubesi ITC oluşumunda yer almıştır (Küzeci, 2010:1). Böylelikle Türkmen siyasi hareketi, 24 Nisan 1995 tarihinde Irak’ın Güvenlik Bölgesi Türkmen şehri Erbil’de, “Irak Türkmen Cephesinin” kuruluş ilanı ile yeni bir boyut kazanmıştır (Kayacan ve Küzeci, 2009:191). Kuruluş ilanı ile birlikte o dönemde Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği’nin Ankara Şubesi Başkanı olan Turhan

Ketene ITC Başkanı olmuştur. ITC, Türkmen kimliğiyle, Irak'ta Türkmenleri temsil etme başarısı yakalamıştır. Zaman zaman Türkmen toplumu ve Türkmen siyasetçiler tarafından eleştirilse de netice itibariyle ITC, Irak'taki Türkmen varlığının Irak ve dünya siyasetindeki tanınan ve temsil kabiliyeti açısından en önemli aktörü olmuştur (Duman, 2012:54-56).

ITC, kuruluşuyla birlikte Irak'ın toprak bütünlüğünü savunmuş ve diğer halkların Irak'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde meşru haklara kavuşması, Irak'ta insan hakları ve demokratik hakları gözetilen çok sesli bir rejimin kurulması, Irak'ta yaşayan tüm etnik, din ve mezhepteki halklara eşit muamele ve siyasi yapılandırma oluşturulmasını amaçlamıştır (Kerkük Gazetesi, 2007). ITC, yurt içi ve yurt dışında olan bütün Türkmen temsilcilerini çağırarak 4-7 Ekim 1997 tarihinde Erbil'de düzenlediği (Kevseroğlu, 2010:1) birinci kurultayında çok önemli kararlar almıştır. Kurultayda, 7 Ekim tarihi "Türkmen Milli Bayramı" olarak kabul edilmiştir (Kerkük.net, 2014:1). Kurultayda ITC Başkanlığına, Türkmen Kardeşlik Ocağı Başkanı Vedat Arslan seçilmiştir.

ITC'nin yeni yönetiminin belirlenip tüzüğünün yazıldığı, Türkmen Şurası üyelerinin seçildiği ve "Temel İlkeler Deklarasyonu" nun ilan edildiği, Birinci Türkmen Kurultayı; Türkmen siyasi tarihi adına atılmış en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Birinci Türkmen Kurultayı'nın 7 Ekim 1997'de yayınlanan sonuç bildirisinde, Türkmen toplumuna zor koşullar altında yardımcı olduğu belirtilen Türkiye ve diğer devletlere teşekkür edilmiştir. Ayrıca bildiriye "öz topraklarımızda kurultayın güvenli bir ortamda icra edilmesine yardımcı olan KDP yönetimine teşekkür ederiz" ifadesi yer almıştır. O dönemde KDP ile Türkmen partileri arasında yaşanan gerginliğe rağmen, Türkmen Kurultayında KDP'ye teşekkür edilmesi dikkat çekmiştir. Türkmen, Kürt, Arap ve Asurilerin tarihten gelen kardeşliğinin vurgulandığı bildiriye, mevcut sorunların Irak'ın toprak bütünlüğü içinde, insanların temel hak ve özgürlüklerine saygılı, demokratik, çoğulcu parlamenter bir sistemin kurulması ile çözüleceğine duyulan inanç dile getirilmiştir (Duman, 2011:14).

ITC, kuruluşundan itibaren beş kurultay yapmış ve 2005 ile 2008 yıllarında yapılan kurultaylar hariç her kurultayda başkanı değişmiştir. 2011 yılının Mart ayında Türkmen Meclisi tarafından açıklanan bildiriyle, ITC'nin 6. Başkanı olan Sadettin Ergeç görevini

Kerkük Milletvekili ve ITC'nin Kerkük İl Başkanı Erşat Salihi'ye devretmiştir. ITC'nin kuruluşundan itibaren iki dönem başkan seçilen tek kişi Sadettin Ergeç olmuştur. Ayrıca ITC'nin başkanlarından 4'ü Kerkük'lü iken 3'ü de Erbil'in önde gelen şahsiyetlerinden olmuştur (Duman, 2012:1). ITC Başkanlığı görevini 2011 yılından bu yana Erşat Salihi yürütmektedir.

2.3. 2003 IRAK SAVAŞI'NIN FELSEFESİ

Bu bölümde Amerika'nın bölgeye gelmesiyle birlikte Iraklı Türkmenlerin durumundaki değişimler ve bölgedeki siyasi ve ekonomik gelişmelerin fikri temelleri incelenecektir.

2.3.1. Arz-ı Mev'ud

Amerikanın, İsrail'in güvenliğini ve bölgedeki istikrarını sağlamak için teolojik bir yaklaşımla hareket ettiği ileri sürülmektedir. Ortadoğu coğrafyası üzerindeki güç mücadelesini şekillendiren, Irak coğrafyasını ve özellikle Türkmenleri de etkileyen "2003 Irak Savaşı" bu teolojinin bir kesiti konumundadır.

Nil ve Fırat arasındaki bölge Siyonist anlayışa göre "Vaat edilmiş topraklar"dır. Pek çok İsrail yöneticisi bunu açıkça ilan etmiştir (Demir, 2014:1). Nihai olarak hedeflenen "Büyük İsrail Devleti"; Irak'ın Kuzeyi, İran'ın Batısı, Suriye'nin Kuzeyi ve Türkiye'nin Güneyinden alınacak toprak parçalarını kapsamaktadır (Baş, 2014:1). Aynı zamanda İsrail'in genişletilmiş Ortadoğu ölçeğinde belirleyici rol üstlenmek istediği yeni su denklemi Irak'ın Kuzeyinden başlayarak Fırat ve Dicle havzalarının bütünlüğünü içeren bir güvenlik alanı oluşturmaktadır (Yıldız, 2008:138).

İsrail'in Irak'ın Kuzeyine duyduğu ilginin, örtülü ve açık operasyonlarının tarihi ve dini temelleri muharref (tahrif edilmiş) Tevrat'a ve Kabala'ya dayanmaktadır (Kurt, 2007:529). Yahudiler'in Filistin'deki tarihsel geçmişleri İbrahim Peygamber ile başlamıştır. Bu peygamber zamanında Yahudiler Mezopotamya'dan gelerek Güney Filistin'e yerleşmiştir. Tevrat'ta yer alan bir inanişaya göre; İbrahim'in Kenan diyarında bulunduğu bir sırada Asuriler, İbrahim'in kardeşi Lut'u ve birçok kişiyi esir almıştır. Bunun üzerine İbrahim, Asuriler'e yetişerek kahramanca dövülmüş, kardeşini ve esirleri kurtarmıştır. Bunun üzerine bir gece rüyasında Allah, İbrahim'e görünmüş ve Mısır nehrinden büyük nehir olan Fırat'a kadar, Kenaniler, Keniziler, Kadmaniler,

Hetiler, Feriziler, Amaniler, Girgaziler ve Jebusilerin ülkelerini senin nesline veriyorum diyerek bu toprakları İsrailoğullarına bahşetmiştir (Vatandaş, 2010:45-46).

Harita 4: Arz-ı Mev'ud (Vadedilmiş Toprakların Alanı)

Kaynak: (www.britam.org)

Ortadoğu'da büyüyen Babil kralı Nabukadnazar M.Ö. 586'da Kudüs'ü yakıp yıkmış, Süleyman Tapınağı'nı da yerle bir ettikten sonra Yahudileri sürgün etmiştir. Sürgün edilen Yahudilerin bir kısmı Irak'ın Kuzeyine yerleşmiştir. Bölgedeki Yahudiler zaman içerisinde özellikle 1812'den itibaren Filistin'e yerleşerek orada bir koloni oluşturmaya çalışmıştır. İsrail'in 1931'den beri bölgeyle siyasi boyutta ilgilenmektedir. Önce casus haham "Shiloah" sonra Yahudi istihbarat teşkilatı "Haganah" daha sonra da MOSSAD ve İsrail askeri istihbaratı Irak'ın Kuzey bölgesinde faaliyette bulunmuştur (Kurt, 2007:529-530). 1967 Arap-İsrail Savaşında, İsrail Golan tepeleri yanında Sina yarımadasını, Ürdün nehrinin Batı yakasındaki toprakları (Batı Şeria), Gazze Şeridi ve Arap Doğu Kudüs'ün askeri kontrolünü ele geçirmiştir (Hallsell, 2003:110). İlk yerleşim olan Kfar Etzion, bu savaşın ardından 1967 yılının sonlarında Batı Şeria'da Beytüllahim kenti yakınlarında inşa edilmiştir. Bu tarihten sonra yerleşim ve yerleşimci sayıları her geçen gün hızlı bir şekilde artmıştır (Dinçer ve Çoşkun, 2010:5).

İsrail'in yukarıda belirtilen Ortadoğu'daki yayılmacı siyasetinde lobileri aracılığıyla yaptığı baskı politikaları öncelikle etkili olmaktadır (Vatandaş, 2010:49). Özellikle Amerika'daki İsrail lobisi, ABD'nin tüm eyalet ve şehirlerinde tüm Yahudi örgütlerini, Yahudilerin sahip oldukları ve başta basın olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren şirketleri, yürütme ve yasama organının çeşitli kademelerinde görev almış olan Yahudileri kapsamaktadır (Arı, 2009:254). İsrail yanlısı lobilerin, daha çok ABD'nin Ortadoğu ve Türkiye politikasını İsrail'in çıkarlarına uygun tarzda yönlendirme ve İsrail'in bölge içindeki çıkarlarını en üst seviyeye çıkarma çabası içinde oldukları gözlenmektedir (Yılmaz, 2001:61).

2.3.2. Evanjelistler

Türkmenlerin yaşadığı bölgede etkili olan diğer bir grup Evanjelistlerdir. Irak'ın işgali öncesi ve sonrası gelişmeler, Amerikan dış ve iç siyasetinde Evanjelistlerin ne kadar güçlü bir siyasi yapı olduğunu ortaya koymuştur. Kendilerini “İncil'e inanan Hıristiyanlar” olarak isimlendiren Evanjelistler Eski Ahit'e (Tevrat ve Zebur) büyük önem vermektedirler. Hatta bu kitap onların temel referans kitaplarıdır. Evanjelistlerin İsrail'e desteği vaat edilmiş topraklarla açıklanabilir. İncil'e göre Tanrı, bu toprakları ebediyen Yahudilere vereceğini vaat etmiştir. Evanjelistlere göre Tanrı Yahudileri kutsayanları kutsayacak, lanetleyenleri de lanetleyecektir (Kurt, 2007:34-42).

İnanışlarına göre, Evanjelist Hıristiyanlar ve İsa Mesih'e iman etmiş 144 bin Yahudi onun komutasında, Kudüs'ün 90 km kadar Kuzeyindeki Megido (Megiddo) ovasında İsa Mesih ve Hıristiyan karşıtı olan Yecüc ve Mecüc (Gog ve Mogog) ordusunu, yani Deccalın ordusunu yok edecektir. Böylece bin yıllık milenyum başlayacaktır (Kurt, 2007:39). Meryem oğlu İsa Mesih de tam Armageddon Nükleer Savaşı başladığında gelecektir (Karslıoğlu, 2007:186-187). Bu tür inanışlar yanında çeşitli kesimlere göre Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), kısa hatlarıyla ABD'nin İslam coğrafyasını dizayn etmek, Arz-ı Mev'ud'u gerçekleştirmek için olmazsa olmazlardan Armageddon'un başlatılması, İsa Mesih'in bin yıllık krallığını kurmasını hızlandırmak için Tanrıları kıyamete zorlayarak, Hatikva'da (İsrail milli marşı) belirtilen Siyon devletinin kurulmasını hızlandırma projesidir (Vardı, 2011:166). Projenin destekçileri olan Evanjelistler için Rice Üniversitesi sosyoloji profesörü William Martin, öğretisi olarak büyük oranda hâlâ fundamentalist olan Evanjelistlik, bugün yaklaşık her dört

Amerikan yetişkinden birini bünyesinde barındırdığını söylemektedir (Hallsell, 2003:19).

2.3.3. Bush Doktrini

ABD tarihindeki dindar Başkanlardan biri olan George Bush'un, ABD'nin dış ilişkileriyle ilgili konularda uluslararası sorunlara ilişkin yaptığı basın açıklamaları, konuşmaları, verdiği mesajları dikkatle incelenip iyi tahlil edildiğinde, “İncil’den pasajlarla, ayetlerle konuşuyor olduğu” görülmektedir (Karşlıoğlu, 2007:186-187).

Başkan Bush ilk günlerden itibaren “terörizme karşı savaş” olarak adlandırdığı kavramı, sözcüğün tarihsel anlamına bakmaksızın, bir “haçlı seferi” olarak nitelendirmiştir. Pentagon, benzeri şekilde planladığı operasyona yalnızca İncil’de değil aynı zamanda Hıristiyan köktendinciliğin terminolojisinde de yer alan “Mutlak Adalet” adını vermiştir (Ahmad, 2012:70). Başkan Bush’un, İskoç asıllı gezgin bir rahip olan Oswald Chambers’ın “Dini Nasihatlar” adlı kitabını başucu kitabı yaptığı ve bu papazın Haçlı ruhunu öven görüşleriyle ve Mısır’dayken, Çanakkale’de savaşmaya gidecek olan Anzak askerlerine dini telkin verdiği ileri sürülmektedir. Bush’un en önemli danışmanı yine bir papaz olan Jerry Falwell’dır. Jerry Falwell ise Hz. Muhammed için “terörist, şiddet adamı ve savaşçı” gibi hakaret içeren sözler sarfetmiştir (Dede, 2009:1).

ABD’nin Irak’ı işgal gerekçelerinin başında Saddam Hüseyin’in Kitle İmha Silahları’na sahip olduğu iddiası gelmektedir (Aydın, 2007:14). 2 nci Dünya Savaşındaki Pearl Harbor baskını gibi Amerikan halkını duygusal olarak yakalayan 11 Eylül saldırısı Amerika’nın Irak’ta Saddam Hüseyin ve Baas rejimini ortadan kaldırmak için gereken kamuoyu desteğini vermiştir (Aslan, 2012:93). Buna göre yapılan hesaplamayla Saddam Hüseyin ve Baas rejiminin devrilmesi sonrasında öncelikle Irak’ta demokrasi gelişecek, ardından Ortadoğu’ya barış ve istikrar gelecektir (Şahin ve Taştekin, 2006:29).

ABD Başkanı George W. Bush tarafından Irak’ın işgalini içeren eylem planının metni okunduğunda bunun gerçek bir demokratikleşme olmayacağı hemen anlaşılmıştır. Zira birçok konu yanında projede laiklikten tek kelimeyle bile söz edilmemiştir. Bu vesileyle

yapılan yayınlar, bazı çevreler tarafından basına verilen haritalar ve üst düzey yetkililerin söylemleri Amerika'nın gerçek niyetleri hakkında kuşku uyandırmıştır. Türk basınında ve kamuoyunda da bu eylem planı kuşkuyla karşılanmış ve çok eleştirilmiştir (Öymen, 2012:18-19).

Sonuç olarak Irak'ın Kuzeyi dahil Ortadoğu bölgesine dair dünya siyasetini şekillendiren küresel güçler, dini söylemlerini çok etkin olarak kullanmaktadırlar. Küresel güçler işgal gerekçelerinde, sürekli olarak demokrasi, insan hakları, özgürlük söylemleriyle hareket etmektedirler. Dolayısıyla medeniyetler arasındaki asıl mücadele inançların mücadelesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu mücadelenin bir sonucu olarak Irak'ta meydana gelen savaş Türkmen coğrafyasını da etkilemiştir.

2.3.4. ABD'nin Ortadoğu Siyaseti

1783 yılında imzalanan Paris anlaşması ile bağımsızlığı resmen kabul edilen ABD, daha sonraki yıllarda dünyaya ve insanlığa bir taraftan refah sunarken diğer taraftan gittiği her yere kan, sefalet, ölüm ihraç eden bir korku ülkesi olarak tanınmaktadır (Aydın, 2013:9). ABD, 2 nci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik küreselleşme yoluyla hegemonyacı etki alanını genişletmeye çalışmaktadır (Falk, 2010:26). Amerikan Silahlı Kuvvetleri ve Pentagon 21. yüzyıldaki savaşlarını küreselleşme normlarına direnen ülkelere karşı yapmaktadır (Gerger, 2012:483-484). Bu bağlamda dünyanın birçok bölgesinde çıkarları olan ABD, her yönüyle önemli bir süper güçtür (Dinçer, 2011:3).

Amerika'da, "Amerikan menfaatleri, Amerika dünyanın en güçlü devleti" söylemleri zihinlerde yer etmiştir (Sinanoğlu, 2010:23). Amerika'nın gücü, önemli ölçüde, diğer ulusları Amerika'nın küresel rolünün artmasının, onların hayati çıkarlarına uygun olduğunu ikna etmesine bağlıdır (Köni, 2007:112). ABD, Müslüman ülkelerle ilişkilerinde ılımlı ya da demokrat olup olmadığına bakmaksızın, petrol kazanımı üzerine bir siyaset kurgulamıştır (Mahalli, 2012:14-15). Dünya ticareti şu anda ABD'nin ürettiği dolar ve dünyanın geri kalanının doların alabileceği mal ve hizmetler ürettiği bir özellik göstermektedir (Özakıncı, 2012:98). ABD, kullandığı küreselleşme söylemiyle ilk olarak zihinleri işgal etmiş sonraki süreçte ise hedefteki bölge ve ülkelerin ekonomik kaynaklarını elde etmiştir. Türkmenlerin bulunduğu Irak coğrafyası da bu süreçten siyasi ve ekonomik olarak etkilenmektedir.

11 Eylül'den önce ABD'nin Ortadoğu politikası iki temel noktaya dayanmaktadır. Bunlardan ilki, petrolün Batının kullanımına rahat bir şekilde açılmasını sağlamak ve bunun intikal yollarını emniyete almak, Basra Körfezi'nin güvenliğini sağlamak, ikincisi ise İsrail'in güvenliğini sağlamaktır (Kuloğlu, 2003:28). ABD için İsrail, Ortadoğu'da bir hâkimiyet ve istikrar göstergesidir (Perkins, 2007:295). İsrail ise, Arz-ı Mev'ud hayalini gerçekleştirmek için lobileri aracılığıyla ABD'yi etkisi altına alarak, Ortadoğu siyasetinde yönlendirici olmaktadır.

11 Eylül saldırısı sonrasında ABD'nin Ortadoğu politikasına etki eden iki boyutun daha ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri Ortadoğu'nun kitle imha silahları deposu haline gelmesini önlemek, diğeri ise gittikçe önemli bir tehdit olarak ortaya çıkan, bölgenin terör kaynağı haline gelmesine engel olmaktır (Kuloğlu, 2002:11). Bu açıdan Büyük Ortadoğu Projesini (BOP) uygulama alanı dünya kaynaklarının önemli bir bölümünü içeren bölgeleri kapsamaktadır (Kaynak ve Gürses, 2012:131). ABD'nin Ortadoğu politikasının temelinde bölgenin ekonomik ve stratejik özelliği ön plandadır (Arı, 2007:47). Ortadoğu petroleri, ABD için vazgeçilmez bir öneme sahiptir (Türkman, 2007:307). Fırat ve Dicle havzalarını kontrol altında tutan Irak, Basra Körfezi'nin petrol kaynaklarının da önemli bir bölümü topraklarında bulundurduğundan, Ortadoğu'daki güç dengeleri bakımından anahtar ülke konumundadır (Onay, 2003:59). Özellikle Bağdat-Musul Petrolleri, konumu ve ehemmiyeti bakımından güncelliğini koruyan ve devletlerarası siyasete yön veren önemli bir unsur olma özelliğini sürdürmektedir (Terzi, 2003:347).

Amerika Irak'a girdiğinde, Irak'ın paha biçilmez tarihi eserlerini veya cephanelerini korumayı başaramazken, petrol tesislerini korumak için büyük çaba göstermiştir (Stiglitz ve Bilmes, 2008:210). Irak işgal edildikten sonra petrole ulaşan ABD, artık kitle imha silahları hakkında bir endişe duymamıştır (Engdahl, 2004:373). Ancak ABD, Irak'ta bir silah tehdidi olmadığını açıklama dürüstlüğünü şimdiye kadar göstermemiştir (Cook, 2004:219).

2.3.5. ABD-İngiltere İttifakı

Anlatıldığına göre İngilizler dünya petrol sahalarını ele geçirmek için siyasetlerine yepyeni bir istikamet verdikleri ve kendilerini petrol mücadelesinin içine attıkları

sıralarda Amerika’da Standard Oil’in kurucusu Rockefeller, petrolü küçük şişeler içerisinde ve romatizma ilacı olarak Amerika’nın her tarafına gönderdiği adamları vasıtası ile sattırmaya çalışmıştır. Böylece de petrolün hakiki kudretini anlayamadığını ortaya koymuştur. XIX. asrın sonlarına doğru İngilizler ile Amerikalılar petrol sahasında karşı karşıya gelmişlerdir. Ve işte o tarihten beri de dünya, mukadderatını petrolcülerin eline teslim etmiştir (Karadağ, 2011:28). 1916’nın başlangıcında petrol azlığından hemen sonra Birleşik Krallık dikkatini Pers ülkesi ve Irak’a çevirmiştir (Stern, 2011:43). Irak’ın bir devlet olarak ortaya çıkmasını İngiltere sağlamıştır. İngiliz adalarından Ortadoğu’ya bakılınca, bu imparatorluğun bölgedeki ekonomik çıkarları böylesine yapay bir devletin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır (Çeçen, 2007:94).

ABD’nin 2003 yılı Mart ayında gerçekleştirdiği Irak müdahalesi, 1 nci Dünya Savaşından sonra İngiltere’nin Irak’a yerleşmesi ile gerek izlenen yöntemler gerek elde edilen sonuçlar bakımından benzerlikler göstermektedir. İngiltere’nin işgalci ya da düşman olduğunu reddederek, amacının buradaki halkı özgürleştirmek olduğunu iddia etmesi gibi, ABD de 11 Eylül sonrası dönemde, haydut devletleri ve bu devletlerin liderlerini ortadan kaldırarak terörizme karşı ortak bir tepkinin liderliğini yapma ve bu bağlamda Ortadoğu’ya barış ve demokrasi getireceği argümanından yola çıkarak kendisini bölge halkı ve dünya kamuoyu önünde “işgalci ya da düşman” olarak değil de “özgürleştirici” olarak kabul ettirmeye çalışmıştır (Çelik ve Gürtuna, 2005:46-47).

Özellikle ABD ve İngiltere gibi ülkeler uluslararası siyasetlerini terörist think-tank’leri veya terörist şebekeleri imha etme bazında yürütmemişlerdir. Hâkimiyetlerinin ekonomik, ideolojik ve politik stratejilerini uygularken ülke içi ve küresel bazda politik meşruiyet aramışlardır (Aras, 2004:26). İngiltere, ABD dış politikasını olabildiğince yönlendirerek onun askeri gücünün getirilerinden yararlanma stratejisi izlemiştir. Bush ve ekibinin Irak politikalarına; Amerika’da ve hatta Cumhuriyetçi parti içinde çok şiddetli reaksiyon gösterilirken, İngiltere Başbakanı Tony Blair’in Irak işgaline verdiği destek dikkat çekmiştir (Kapan, 2012:146). “Terörle savaş” Amerika’da hakim yönetimin ve kendisine bağlı basın yayın araçlarının daima ileri sürdüğü bir gerekçe olmuştur. İngiliz yöneticileri de bunlara destek olmuştur. Bu durum, Irak’a saldırının nedeni olarak sunulmuş ve terörle mücadele, Irak’a karşı bir ittifak oluşturmak için kullanılmıştır (Güngör, 2012:15). Yaşananlar ABD-İngiliz stratejik ortaklığının en

somut göstergesi olmuştur. 2003 Irak Savaşı, savaşın haklılığını öne süren tüm yayın ve propagandalara rağmen her iki ülkenin de kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

2.3.6. 2003 Irak Savaşı'nda Türkmenler

ABD'nin Irak'a müdahalesinin hem Irak içinde hem Irak'ın hudutları dışında bölge dinamikleri ve dengeleri üzerinde ciddi etkileri olmuştur (Öztek, 2009:10). ABD, 19 Mart 2003 tarihinde İngiltere ile birlikte Irak operasyonunu başlattığında, Irak Türkleri için yeni bir belirsizlik dönemi başlamıştır. Bu süreçte Irak Türklerinin zihninde birçok soru oluşmuştur. Örneğin acaba özgürlüğümüze kavuşacak mıyız? Eğer özgürlüğümüze kavuşursak bu bizim kurabileceğimiz federe ya da tam bağımsız bir devlet bünyesinde mi olacak? Kürtler topraklarımızı elimizden alacak mı? ABD, bizi de düşünecek mi yoksa Kürtler ya da Saddam tarafından katledilecek miyiz, böyle bir ihtimal olduğunda Türkiye bize kucak açacak mı? (Ertuğrul, 2006:159) şeklindeki sorular Türkmenlerin geleceğe bakışlarını büyük bir kaygıya dönüştürmüştür. Türkmenler büyük katliamlar, ailesel ve toplumsal yıkımlar yaşadıklarından dolayı “belirsizlik” onlar için umutla kaygı arasında bir sınır olmuştur.

20 Mart 2003'te ABD'nin harekâtıyla başlayan savaş kısa sürede Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasıyla sona ermiş, ülke ABD askeri güçlerince işgal edilmiştir. Türkiye'nin savaşa girmemesi Irak'ın Kuzeyindeki dengeleri Kürtler lehine değiştirerek, bölgede Türkiye ile Kürt gruplar arasında adı konulmayan bir güç mücadelesi başlamıştır (Silleli, 2005:156).

İşgal devam ederken 10 Nisan 2003 tarihinde, Irak askerlerinin Kerkük'ten Güneye doğru çekilmesi ile birlikte, KYB ve KDP'li Kürt peşmergeler ile silahlı gruplar Kerkük'e girerek devlet dairelerini yağmalamış, sivil halka ait eczaneler, dükkânlar, evler ve özel araçları yakmış ve Türkmenlere karşı taciz ve eylemlerde bulunmuştur. KDP peşmergeleri, 11 Nisan 2003 tarihinde, Musul'a girerek Kerkük'tekine benzer yağma ve talan olaylarını tekrar gerçekleştirmiştir (Küzeci, 2004:322-323). Kürtler aynı şekilde 1991'de yaptıklarını tekrarlamışlar, ilk hedef olarak tapu ve nüfus dairelerini hedef almışlardır (Silleli, 2005:157). Kerkük'ü hedef alan Kürtlerin hareketlerinin temel hedefi, şehirdeki demografik yapıyı değiştirmektir. Kürt grupların, Kerkük'teki emellerine ulaşabilmek için sözde Kerkük'ten göç ettirildiklerini ileri sürdükleri kişileri,

bu kente yerleştirebilmek için binlerce sahte belge hazırladıkları ileri sürülmüştür (Kerküklü, 2008:29).

Tablo 3: Kerkük Nüfusu (2004)

<i>Province</i>	<i>Mid-year 2004 population</i>	<i>Number of clusters</i>
Baghdad	6,500,000	12
Ninewa	2,521,300	5
Basrah	1,981,900	3
Sulamaniyah	1,605,600	3
Thi-Qar	1,538,900	3
Babylon	1,408,700	3
Erbil	1,334,200	3
Diyala	1,271,300	3
Anbar	1,271,000	3
Salah Al-Din	976,100	2
Najaf	950,200	2
Wassit	938,700	1
Qadissiya	915,600	1
Tameem	881,500	1
Missan	848,300	1
Dahuk	817,400	0
Kerbala	741,700	1
Muthanna	569,900	0
Total	27,072,200	47

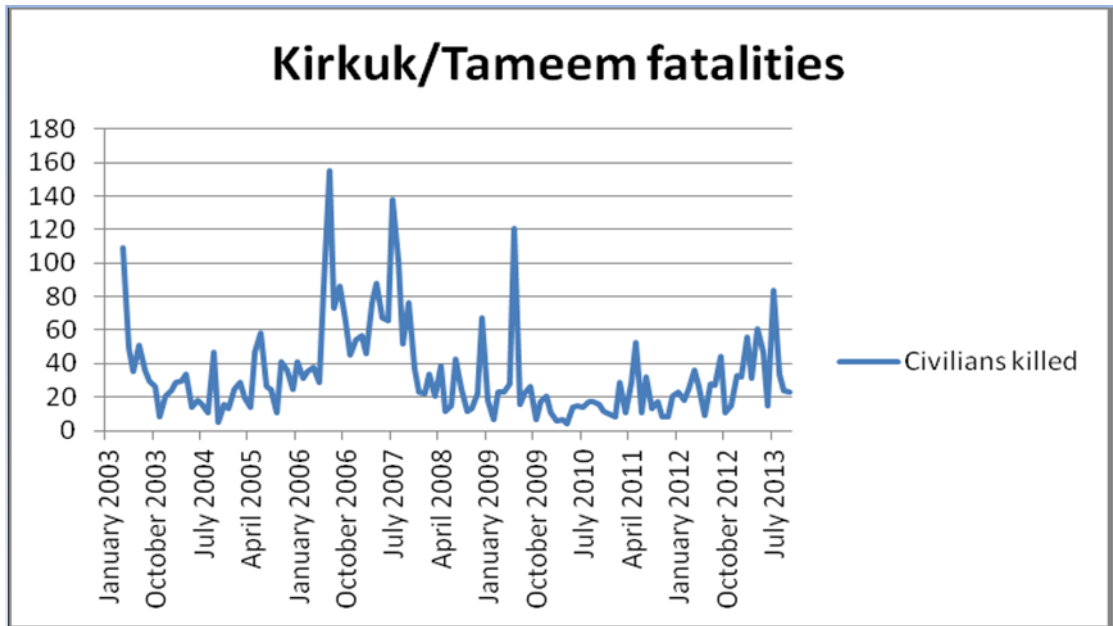
Kaynak: (web.mit.edu)

İşgal sonrası Kerkük'te okul, nüfus ve tapu müdürlüklerinin büyük çoğunluğu da Peşmergelerin eline geçmiştir. Saddam döneminden kalma Kerkük'teki askeri garnizon içinde bulunan lojmanlara, Peşmergeler aileleriyle birlikte yerleştirilmiştir (Kısacık, 2007:18). Boşaltılan hükümet binaları ve Shorija mahallesindeki ana stadyum, Kürt aileler ile bir zamanlar Kerkük'ten sınır dışı edilen kuruluşlara tahsis edilmiştir. Süleymaniye, Duhok, Zaho ve Erbil'den getirilen Kürtler kamuya ait kuruluşlarda görevli Türkmen çalışanların yerlerine yerleştirilmiştir. Eski personel zor kullanılarak görevden uzaklaştırılmıştır (Türkmenoğlu, 2007:91). Türkiye, yaşanan bu gelişmelere tepki göstermiş ve sonraki süreçte ABD duruma müdahale etmiştir. ABD öncülüğünde Kerkük vilayet yönetimi yeniden yapılandırılmıştır. 2003 öncesi dönemde Kerkük'ün güvenliğinden sorumlu birimlerde Türkmen çoğunluğuna rastlanırken, bu dönemden

sonra Kürtler ağırlık kazanmıştır (Duman, 2010:57). Sonuç olarak işgalden sonra Türkmenler için değişen bir şey olmamıştır. Saddam Hüseyin gitmiş yerine Kürtler gelmiştir (Silleli, 2005:157). Ayrıca Kerkük'ün demografik yapısının değiştirilmesi süreci hızlanmıştır. Kürt gruplar tarafından Kerkük'te Türkmen varlığının minimize edilmesi amaçlanmıştır.

2003 Irak Savaşı'ndan sonraki politik belirsizlik 2006-2009 döneminde Kerkük'te sivil ölümlerin artmasına neden olmuştur.

Şekil 2: Kerkük'te Sivil Ölümleri

Kaynak: (www.gov.uk)

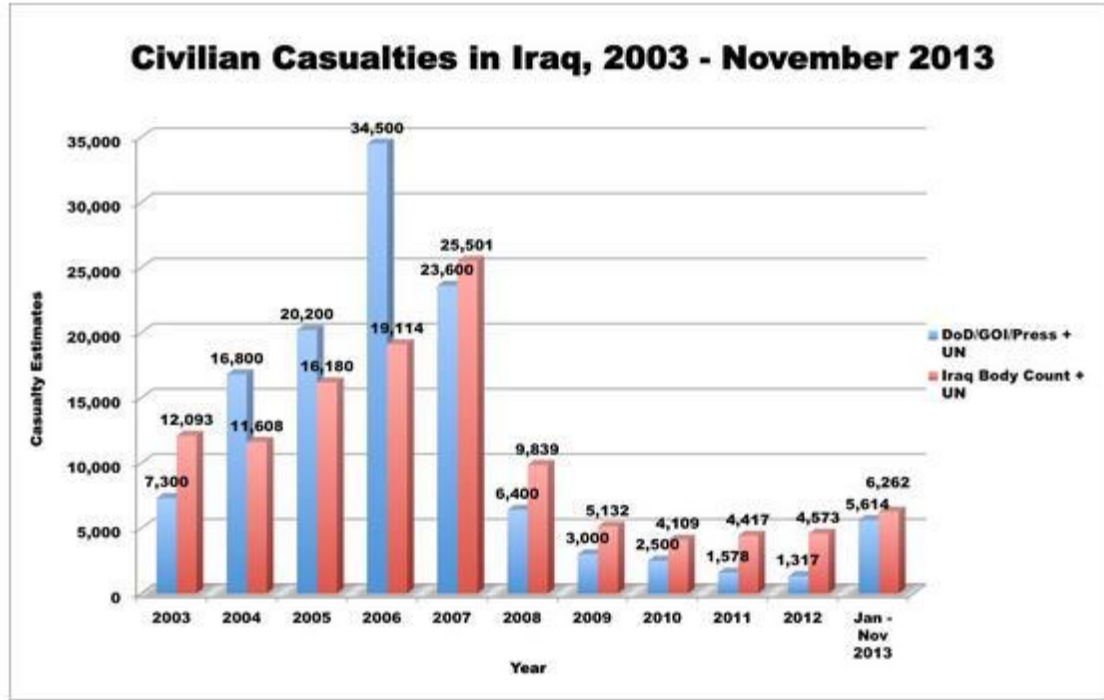
Kerkük Kültür Derneği Başkanı Dr. Şemsettin Küzeci, 2003 Irak Savaşı ve sonrasında Irak'ta yaşananları ve Irak'ın geleceğine ilişkin yaptığı değerlendirmeleri yapılan sözlü mülakatta şu şekilde özetlemiştir: (Mülakat, 2015).

“35 yıl Irak'ta dikta bir rejimin hâkim olması ve kendi halkına uyguladığı sinsî politikalar, başta komşu ülkeler olmak üzere hem batıyı hem de ABD'yi harekete geçirdi. 1991 Birinci Körfez Savaşı sonrası Saddam iktidarına yok edemeyen müttefik güçler, içeriden halkı örgütleyerek savaşmamaları için hem de muhalefeti destekleyerek 10 yıl bir süre ikna etmeye çalıştı ve bu işi başardı. 2003'te Irak'a girdiğinde savunmasız bir Irak'la karşılaştı ve planını gerçekleştirdi. ABD'nin Saddam sonrası planı etnik mezhep üzerine olması nedeniyle Irak'ı büyük bir kaosa sürükledi. Hâlbuki ve “evdeki hesap çarşıya uymadı” misali İran'ın Irak üzerindeki ağırlığını hesaba katmayarak yeni bir

tehlikeye maruz kaldı. İran, Irak'ın her strateji bölgesinde ve kurumunda ağırlığı olan bir sistemle karşı karşıya kalan ABD Irak'tan çekilmek zorunda kaldı. Suriye'de kargaşa ve Irak'ın Maliki iktidarı boyunca Irak'ta sular ısındığında ABD ve onun Ortadoğu'daki akıl hocası İngiltere arkalarındaki İsrail lobisi Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesi ve yer altı kaynaklarının kontrollerine geçmesi için yeni bir strateji geliştirmeleri gerekiyordu. Hele hele Rusya Federasyonunun Suriye'ye karşı olumlu tavrı yine ABD ve İngiltere'yi zora soktu. Ancak Türkiye'nin bölgede uyguladığı politikası zaman zaman Şii Arapları çileden çıkardı. Hem Sünni hem de Kürtler üzerine inşa edilen bu politikanın ana hatları Türkmenleri de az olsa bile rahatsız etmiştir. Bugün bir ABD ve İsrail yapımı olan DAİŞ terör örgütü Irak'ın petrolünü kontrol altına alarak, üçüz paraya satıp ABD'yi ihya etmiştir. Dolayısıyla da ABD dolara tavan vurarak dünya ekonomisinin gündeminde oturmuştur. Irak'ta DAİŞ ilerleyişi ABD'nin kontrollü olarak devam ediyor. Türkmenlerin endişeleri Kerkük'ü de içine alarak K. Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasıdır. Ancak, Türkiye'nin bu konuda hassas davranması eskisi gibi görünmezse de Türkmenleri umutlarını yitirmemişlerdir.”

2003 Irak Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Irak'ta sivil kayıpları artış göstermiştir. Savaş sonrası siyasi istikrarsızlığın da etkisiyle yapılan bombalı ve silahlı saldırılar sonucu Irak'ta çok sayıda sivil ölümü gerçekleşmiştir.

Şekil 3: Irak'ta Sivil Kayıplar (2003-2013)

Kaynak: (csis.org)

2.3.7. ITC-Türkiye İlişkilerindeki Çeşitli Gelişmeler

ITC, yürütmekte olduğu Irak siyasetinde, ABD'nin Kürt kartı karşısında ılımlı tepkiler vermiştir. Türkiye'nin gerekli tavrı koymayı ve kendilerine yeterli desteği vermeyişi nedeniyle etkin politikalar üretememiştir (Yılmaz, 2006:137). Türk hükümeti tarafından 2004 yılında "Irak'ta Türkmen eksenli politikaya son" adı altında yalnız bırakılan Türkmenler, 10 yıldan bu yana Ankara'nın ve Barzani'nin baskıları altında Barzani yönetimine taviz vermeye, Kerkük'ten vazgeçmeye ve Kürt yönetimini kabullenmeye zorlanmıştır (Özdağ, 2014:1). Türk Dışişleri Bakanlığı, ITC ve Türkmen partilerini Ortadoğu ile ilgili düzenlediği toplantılardan dışlamış ve ITC bürolarının sayısı azaltılmıştır. Türk hükümeti, ITC'nin milliyetçi politikasından rahatsız olmuştur. Bu bağlamda Türk hükümeti, Şii Türklerle çok fazla ilgilenmemiş, ITC'nin politikalarını Sünni Arap eksenli bir politikaya dayandırmak istemiş, ITC'yi Kürtler ve Araplarla işbirliği yapmaya zorlamıştır (Cömert, 2014:6). Türkmen siyasetini olumsuz etkileyen bu gelişmeler Irak siyasetinde Türkmenlerin etkinliğini azaltmıştır.

Türkiye'de yaşayan çok sayıda Türkmen, Türkiye bürokrasisinde önemli mevkilere gelmiştir. Ancak bu mevkilerdeki Türkmenlerden kendi toplumları adına yeterince yararlanılamamıştır (Duman, 2010:33). Türkiye'nin desteğiyle yazılı-sesli ve görüntülü kitle iletişim araçları, Türkmenlerin yaşadığı her yerde takip edilebilir hale getirilmemiştir (Ayıışı, 2013:15). Türkmen toplumunu aydınlatmak ve siyasi sürece aktif olarak katılmalarını sağlamak için, bağımsız profesyonel Türkmen medyası oluşturulmamıştır (İkincibölge.net, 2014:11). Konu ile ilgili olarak Irak Türkmen Cephesi'nin Kuzey Irak sorumlusu Aydın Maaruf'un Türkiye ile ilgili değerlendirmeleri ise şu şekildedir: (Yeni Şafak, 2012:2).

"...Türkiye Cumhuriyeti büyük bir ülke. Etkisi ağır. Her zaman Türkmenleri de desteklemiştir. Fakat bu desteğin daha fazla olmasını istiyoruz. Özellikle de Bağdat'ta. Bağdat bizim merkezimiz. Siyasi mutfak orası. Ne oluyorsa orada oluyor. Orada gündeme getirilmemiz gerekiyor. Özellikle son dönemde Türk basınında Kerkük meselesi konuşulmuyor, Türkmen siyaseti konuşulmuyor. Bundan çok endişeliyiz ve buna karşı kırgınlığımız var."

Bununla birlikte Türkiye'nin Türkmen siyasetinde istikrar içermeyen yol haritasında kimi zaman Türk Hükümeti yetkililerinden destek açıklamaları gelmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Ağustos 2012'de Irak'ın Kuzeyinde Erbil'i

ziyaret etmesinin ardından sürpriz bir şekilde Kerkük'e bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Kerkük'te, Irak Türkmen Cephesi'nde konuşma yaparak Türkmenlere destek vermiştir. Davutoğlu'nun konuşmasında değindiği konular şu şekildedir: (Yılmaz, 2012:1).

“Bugün benim hayatımın en mutlu günlerinden biri. Çünkü hep rüyalarımızda, gönüllerimizde, zihinlerimizde var olan güzel Kerkük'ümüze kavuştum. 75 yıl sonra ilk defa bir Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Kerkük'ü ziyaret ediyor, tarihi bir gün yaşıyoruz. 36 yıl sonra da ilk defa bir Türk devlet adamı, Türkiye temsilcisi Kerkük'ü ziyaret ediyor. Ama bir daha bu kadar uzun süre beklemeyeceksiniz, ben size bunun sözünü veriyorum. Çok daha sık görüşeceğiz, çok daha fazla beraber olacağız...Türkmen hep yaşayacak, Türkmenler hep Kerkük'te yaşayacak, hiçbir zaman yok olmayacak. Türkmensiz Kerkük yaşayamaz zaten; ondan emin olun. Biz de bu katkıyı, hep elimizden gelen bu imkânları seferber edeceğiz. Bu bölgenin kalkınması için ekonomik olarak, kültürel olarak ne yapmak gerekiyorsa Türkiye bütün imkânlarını sunacak...size boş bir kağıt veriyoruz, ne istiyorsanız Türkiye bunları yapmaya hazır, yeter ki Kerkük'te huzur olsun.”

Bu süreçte Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Irak Türkmen Cephesi lideri Erşat Salihi'nin verdikleri görüntü gelecek adına umut verici olmuştur (Örmeci, 2013:3). Yine aynı dönemde 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 23 Ocak 2013'te Tuzhurmatu ilçesinde Türkmenlere yapılan saldırıyı kınayarak Türkmenlere destek vermiştir.

Konuyla ilgili basın açıklamasını Cumhurbaşkanlığı Ortadoğu Başdanışmanı Erşat Hürmüzlü yapmıştır. Erşat Hürmüzlü açıklamasında, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün bu konudaki üzüntülerini dile getirerek, çoğunluğu Türkmenlerden oluşan Tuzhurmatu ilçesinde yaşanan saldırıyı kınadıklarını belirtmiştir (Kerkük Gazetesi, 2013:2). Türkiye'nin bazı dönemlerde Irak Türkmenlerine verdikleri siyasi destek yeterli olmamaktadır. Bu durum Türkmen siyasetçiler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir.

Irak'ta yeterli desteği bulamadığından etkinliği azalan Türkmen siyasetinin geleceği hakkında ITC Başkanı Erşat Salihi'nin değerlendirmeleri şu şekildedir: (Yeniçağ Gazetesi, 2014:1-3).

“Türkmen topraklarının bir bölümü silahlı güçlerin elinde, bir bölümü de Kürtlerin kontrolünde. Türk kimliğine, Türk coğrafyasının üzerine tehditler büyük. Onun için şu an herkes bir olması lazımdır, bir adım atmamız lazımdır. Buradan tabii ciddi adımlar Irak'ın içinden gerçekleşir. Ama Türkiye'nin de kesinlikle kullandığı bazı yollar, metotlar var, merkezi hükümetle, Kürtlerle,

Sünnilerle. Türkmenlerin de can güvenliğini sağlamak için Türkiye bu adımları atıyor. Biz bu adımların daha fazla olmasını isteriz. Güvenlik konuları bizim için en önemlidir. Biz Türkiye ile Kuzey Irak ile ilişkilerine hassasiyetimiz yoktur. Bizim hassasiyetimiz eğer Kürtler bu ilişkiyi istismar etmiş olurlarsa tek kendi çıkarları için. Ama bunun içinde Türkmenlerin de çıkarları, güvenlikleri, hâkimiyetleri sürdürürmüş olursa bu iyi bir adım olabilir. Bizim için soru işareti olan bölgelerde peşmerge savaşıyor. Bazı bölgelerde müdahale ediyor, bazı bölgelerde etmiyor. Mesela bugün Telafer’de 300 bin’e yakın halk şu anda Telafer’in dışarısında. Silahlı güçler orada 10 km yakınında Kürt köylerine ama peşmerge oraya saldırı yapmıyor. Bizim için önemli olan, bu güvenlik meselesi gelecekte siyasi boyuta dönmessin. Siyasi boyut gerçekleşirse askeri peşmergenin ağırlığı neticesinde o zaman sorun çıkar. O zaman Türkmenlerle Peşmergenin sorunu çıkabilir.’’

2.4. 2005 IRAK ANAYASASI VE TÜRKMENLER

Bu bölümde işgal sonrası Irak’ta yürütülen Anayasa çalışmaları ve Türkmenlerin konuya bakışı irdelenecektir.

2.4.1. Anayasanın Genel Değerlendirmesi

2005 Irak Anayasası, 2004 Geçiş Anayasasınının 61. maddesi uyarınca 15 Ekim 2005 tarihinde referandum ile kabul edilmiştir (Terzioğlu, 2006:166). Irak Anayasası 144 maddeden oluşmaktadır. Anayasanın 1. maddesi, “Irak Cumhuriyeti egemen, bağımsız ve federe bir devlettir. Yönetim şekli Cumhuriyet, temsili (parlamentar) ve demokrattır. Bu anayasa Irak’ın bütünlüğünü garanti eder.” şeklindedir (Kamal, 2007:53).

Anayasaya göre federal birim yasama, yürütme ve yargı alanlarında bazı yetkilere sahiptir. Her birim, güçler ayrımı prensibi çerçevesinde görev ve sorumluluklarını yerine getirecektir (Çakmak, 2005:22). Anayasa, Irak’ın birden fazla milletten oluşan bir ülke olduğuna vurgu yapmış, etnik köken, milliyet, renk, din temelinde ayrımcılığı yasaklamıştır. Hıristiyanlar, Keldaniler, Süryaniler ve diğer azınlıkların haklarını garanti altına almıştır. 2005 Irak Anayasası, daha önceki anayasalara göre azınlık haklarına özgü referanslara daha fazla yer vermiştir (Mattar, 2006:130-131).

Anayasayı hazırlayanlar, insan hakları açısından birincil olarak Irak kimliğini tanımlamışlardır. Anayasada, bireylerin özgürlüğünü gerçekleştirmede adil dengelerin geliştirilmesine vurgu yapılmış, ekonomik gelişmeyi kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri almayı devlet taahhüt etmiştir (Ghai ve Cottrell, 2014:10). Buna rağmen

Anayasanın bağlamını oluşturan siyasal sorunlar, anayasanın teknik bir metin düzeyinde kalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Irak devleti, bu süreçte tutarlı bir vizyon izlemek isterken, anayasanın anlaşılabilir standartlardan uzak olması siyasi başarısızlık olarak değerlendirilmiştir (Morrow, 2006:3). Sonuçta birçok durumda, Irak için sadece anayasal metinden amaçlananın ne olduğu belli değildir. Anayasa metni bütün taraflar arasında tam bir uzlaşma sağlanmadan bitirildiğinden eksik kalmıştır. Anayasa maddelerindeki alternatif hükümler arasındaki ilişkiler belirsizdir. Örneğin, bir valilik ve bir bölge arasında bir fark belirlenmemiştir. Anayasayı hazırlayanlar bazı bölgeleri daha yüksek statü, daha fazla yetki ve daha üst düzey konuma taşımak istemişlerdir (Cameron, 2006:6).

Bu anayasa Irak'ın diğer anayasalarından farklı olarak, hazırlanışında toplumun büyük bir kısmını oluşturan Şii Araplar ve Kürtlerin temsilcileri tarafından sadece müzakere edilmiştir. ABD yönetimi tarafından önce dışlanan, daha sonra referandumu kurtarmak için sürece dahil edilen Sünni Arapların katılımıyla bir metin ortaya çıkmıştır. Nihai olarak ortaya çıkan yeni Irak Anayasası, uzun süren siyasi ve sosyal süreçlerin veya toplumun geniş katmanları arasındaki bir uzlaşmanın yansıması değildir. Tersine düşmanca tavırların, iç-dış baskıların ve kısıtlı zamanla yarışın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Salha, 2011:83-84). Anayasanın en asli alanlarında özellikle İslamın rolü ve İslamın gücüne ilişkin siyasi eğilimler-tartışmalar etkili olmuştur. Ortaya çıkan anayasa metni; İslam, demokrasi, insan hakları, çoğulculuk ve federalizm temel ilkelerini ele almayı amaçlamaktadır (Feldman ve Martinez, 2006:901).

2.4.2. Anayasada Etnik Gruplar

Anayasada federal-bölgesel düzenlemenin dışında kalan ve bir bölgeye dahil olmayan eyaletlere de geniş bir idari ve mali özerklik tanınmıştır (Çetinsaya, 2006:22-24). Kürtler baştan itibaren 1991'den sonra elde ettikleri kazanımları kaybetmemek ve yasal bir zemine oturtmak için federalizmi Anayasada şart koşmuşlardır. Zira Kürt otonomisinin geçmişe uzanan kökleri vardır. 1970'li yılların başında Baas rejimi Kürt otonomisini kabul etmiş, ancak Kerkük'ün statüsü üzerinde anlaşılammıştır. Şii Araplar, son dönemde çoğunlukta oldukları Güneydeki dokuz vilayette federal bölge kurma planlarını dillendirerek, anayasa taslağına buna yönelik maddeler koydurmuşlardır. Sünni Arapları temsil eden partiler ise bu durumun Irak'ı

parçalayacağını ve kendilerinin merkezi Irak'ta petrol yoksunu ve şiddet yüklü, istikrarsız, fakir bir devletçiğe dönüşeceklerini ileri sürmüşlerdir. Diğer taraftan Sünni Araplar petrol gelirlerinin paylaşılması konusunda, Anayasa taslağındaki maddelerin belirsizlik içermesi nedeniyle çekince göstermişlerdir. Sünni Arapların itiraz ettikleri özellikle Irak'ın kimliği ile ilgili maddeler referanduma günler kala yapılan son değişikliklerle aşılmaya çalışılmıştır. Irak'ın Arap kimliği, resmi dil ve eski Baas partisi üyeleri hakkındaki düzenlemeler ile ilgili maddelere Sünni Arapları tatmin edecek şekilde bazı küçük ilaveler yapılmıştır (Çetinsaya, 2005:1-2).

Irak Anayasasının 114. maddesi¹ federal yönetim ile bölgesel yönetimler tarafından ortaklaşa kullanılacak yetkileri düzenlemiştir. Söz konusu maddenin 7. paragrafında federal ve bölgesel hükümetlerin, dahili su kaynaklarının adil dağıtımını garanti altına alan su politikasını düzenleme yetkilerinin paylaştırıldığı belirtilmiştir. Bahsi geçen adil dağıtımın sağlanmasının da bir kanun vasıtası ile olacağı hüküm altına alınmıştır (ORSAM, 2012:1). 115. maddede “Bir veya daha fazla sayıda ilden talep gelmesi durumunda halk oylamasıyla bir bölge oluşturulabilir.” hükmü yer almaktadır. Buna göre kalıcı Anayasa ile kabul edilen ve şimdilik Duhok, Erbil ve Süleymaniye'yi kapsayan Kürdistan Bölgesi, daha sonra bu bölgenin sınırları civar illerde yapılacak halk oylamalarıyla genişleyebilecek ve başka illeri de içine alabilecektir (Mengü, 2008:5). Ayrıca Anayasasının 144. maddesine göre “Anayasa yürürlüğe girdikten sonra Kürdistan Bölgesini ve mevcut makamlarını federal bir bölge olarak kabul eder ve bu Anayasa hükümleri uyarınca kurulacak yeni bölgeleri tanıır” ibaresi yer almaktadır. Buna göre federal devletin içyapısı itibariyle federe birimlerinin coğrafi, ekonomik ve

¹ Madde 114:

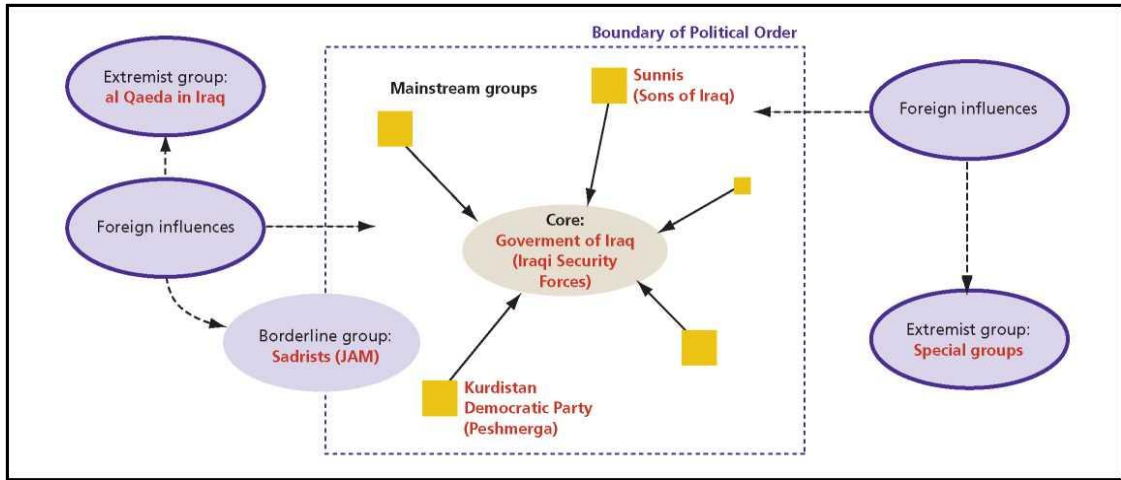
Aşağıdaki görevler federal ve bölgesel hükümetler arasında ortak olarak yürütülür:

1. Gümrüklerin yönetimi ve düzenlemeleri Bölgesel Hükümet ve bir bölgeye bağlı olmayan vilayetlerle eşgüdüm sağlanarak yapılır. Bu husus yasayla düzenlenir.
2. Elektrik enerjisi ana kaynaklarının düzenlenmesi ve dağıtımı,
3. Çevre kirliliğinin önlenmesi, bölgeler ve bir bölgeye bağlı olmayan vilayetlerle işbirliği halinde çevrenin temiz tutulmasına yönelik çevre siyasetinin belirlenmesi,
4. Kalkınma ve genel planlama politikasının belirlenmesi,
5. Bölgelerle ve bölgeye dâhil olmayan vilayetlerle yapılacak işbirliği ile genel sağlık politikasının belirlenmesi.
6. Bölgelerle ve bölgeye dâhil olmayan vilayetlerle istişare içerisinde eğitim ve öğretim politikasının belirlenmesi.
7. Ülke içi su kaynakları politikası ve dağılımının adil olarak düzenlenmesi. Bu husus yasayla düzenlenir. (http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20101224_irakanayasasi.pdf)

diğer faktörlere bağılı olarak, farklı yetkilerine ve farklı statülerine müsaade edip varlıklarını kabul etmektedir (Özer ve Orhan, 2014:4).

Anayasa incelendiğinde Kürt Bölgesi'ne ve gelecekteki Irak bölgelerine izin verildiği görülmektedir. Bölge kendi ordusuna sahip olacak ve buna 'Bölge Muhafızları' adı verilecektir. Kürtler bu anayasayla çok büyük güvenceler kazanmıştır (Yılmaz, 2011:237). Anayasa ile Kürt yönetiminin özerkliği hem anayasal güvence altına alınmış hem de silahlı güçleri meşrulaştırılmıştır. Yeni federe bölgeler oluşturma hakkı tanınmak suretiyle, Irak'ın Güney bölgelerinde öteden beri federasyon düşüncesinde olan Şii Arapların da bu niyetlerine karşılık verilmiştir (Tavukçu, 2013:2). 1992 yılındaki Kürt Anayasasıyla belirlenen Kürt bölgesi 2005 Irak Anayasası'nın 114-115-144. maddeleri ile güvence altına alınmıştır. Anayasayla, Irak'ta farklı etnik kesimlerin oluşturduğu siyasi bir yapı amaçlanmıştır. Oluşturulan federatif yapı özellikle Şii Arapları ve Kürtleri memnun etse de, Irak'ın bölünme riskini beraberinde getirmiştir.

Şekil 4: Irak'ta Silahlı Unsurlar

Kaynak: (www.rand.org)

Türkmenler ise Anayasa yapım sürecinde masada olmakla beraber ne hacimlerine uygun temsil, ne de üçüncü taraf olarak kabul edilmiştir. Bu dışlama, 1 Mart 2003 Tezkeresi'nin Türk Parlamentosu'nda reddedilmesine ve faturanın o tarihlerde Türkiye'nin himayesinde görünen Türkmenlere kesilmesi olarak değerlendirilmiştir (Nakip, 2013:99-100). Yeni anayasada Irak Türkleri azınlık statüsünde kalmış, kendilerine tanınan haklar bireysel haklar çerçevesinde düzenlenmiştir. Anayasada

kolektif haklara göndermede bulunan siyasal nitelikli haklardan söz edilse de, bu düzenleme oldukça belirsizdir ve çerçevesi kanunla belirlenecektir (Terzioğlu, 2006:172). Anayasayla; Türkmenler, Süryaniler, Ermeniler ve diğer bölgesel azınlıklar kendi ana dillerinde çocuklarını eğitime hakkı kazanmıştır. Fakat bu milletlerin siyasi, idari, kültürel hakları yeterince güçlendirilmemiştir (McGarry ve O’Leary, 2007:689).

2.4.3. Anayasada Belirlenen Çelişkili Maddeler

Anayasanın 3. maddesinde, Irak halkının çeşitli milletler, dinler ve mezheplerden oluştuğu ve Irak’ın Arap Camiasının kurucu, aktif üyesi olduğu belirtilmektedir. Anayasanın 4. maddesinde, Arapça ve Kürtçenin Irak Cumhuriyeti’nin resmi dilleri olduğu belirtilmiştir. Irak halkına mevcut eğitim kuralları çerçevesinde devlet okullarında çocuklarına Türkmençe, Asurice ve Ermenice gibi anadillerde veya özel eğitim kurumlarında herhangi bir dille eğitim yapma hakları tanınmıştır (Wahab, 2008:12). Ancak bu durum hem 3. madde ile hem de 14. madde de yer alan “cins, ırk, millet, din, mezhep farklılığı olan insanlar kanun karşısında eşittir” hükmü ile çelişmektedir (Mengü, 2008:3).

Anayasanın 14. maddesi² öncelikle kanun önünde eşitlik ve ayrımcılık yasağını hüküm altına alarak bütün Irak vatandaşlarının eşitliğini düzenlemektedir. Bilindiği üzere Türkler, ortak dinsel inanca sahip olsalar da etnik açıdan Irak’taki çoğunluk olan Arap ve Kürt nüfusa göre sayıca daha az konumdadırlar. Ayrıca Türkler, dinsel inanç açısından değerlendirildiğinde ise Irak’ın çoğunluğunu oluşturan ve İslam’ın Şii yorumunu benimseyen nüfustan (Şii Türkmenler bulunsa da) Sünni inanca sahip olmaları açısından da farklıdırlar (Terzioğlu, 2006:169).

Anayasanın 23. maddesi³ “tüm Iraklılar” için sağlam bir özel mülk edinme hakkı sağlamaktadır. Maddenin dili de Irak’ı oluşturan ögeler arasında farklılık

² Madde 14:

Iraklılar cins, ırk, milliyet, köken, renk, din, mezhep, inanç, görüş, iktisadi veya sosyal statü ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşittirler.

³ Madde 23:

1. Özel mülkiyet güvence altındadır. Mülk sahipleri yasaların çizdiği sınırlar dâhilinde mallarından yararlanabilir ve dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir.

2. Hiç kimsenin özel mülküne, kamu menfaati için ve adil bir tazminat verilmediği sürece el konulmaz.

gözetmemektedir ve herkese eşit haklar temin edilmiştir. Ancak, bazı azınlıklar maddedeki boşlukların ve maddelerin adaletsiz uygulanmasının vilayet sınırları içinde nüfus yapısını değiştirme çabalarıyla ve azınlıkların mülklerinin kamulaştırma hedefiyle sonuçlandığına dikkat çekmektedir (ORSAM Rapor, 2012:9). Örneği Anayasanın 23. maddenin 3/b bendinde yer alan; “Demografik yapının değiştirilmesi amacıyla gayrimenkul edinmek yasaktır.” hükmünün, Kerkük ve Türkmen bölgelerine illegal nüfus kaydirmaları tamamlandıktan sonra yürürlüğe girmesi de bir anlam ifade etmemektedir (Mengü, 2008:4).

2.4.4. İhtilafli Bölgeler

Anayasa tartışmalarında petrol zengini Kerkük, Kürt partiler tarafından Irak Kürdistan başkenti olarak tarif edilmiştir. Sünni ve Şii Araplar ise Kürtlerin bu tarifini kabul etmemişlerdir (Jawad, 2013:12). 2005 Irak Anayasası 140. maddede⁴ tartışmalı bölge olarak söz edilen tek yer Kerkük’tür. Ancak Kürtler; Tuzhurmatu, Hanekin, Mendeli, Başhika, Akra ve Sincar’ı da tartışmalı bölgelere dahil etmişlerdir. Söz konusu bölgelerde çoğunluğu Türkmenler teşkil etmektedir. 2003 yılından itibaren Kürtler Kerkük, Tuzhurmatu, Altunköprü, Kifri, Hanekin ve Mendeli şehirlerine yüzbinleri aşan nüfus kaydirmışlardır (Nakip, 2013:99-100).

140. madde uyarınca Kerkük’te demografik yapının normalleştirilmesi, nüfus sayımı ve referandum içeren bir yol haritası benimsenmiş ve Kerkük’ün 31 Aralık 2007 tarihine kadar yapılacak bir referandumla statüsünün belirlenmesine karar verilmiştir. Ancak bu referandum gerçekleşmemiştir. Bu süreç içinde Kerkük’ün dış kesimlerinin kontrolü Peşmergenin eline geçmiş ve şehre Kürt göçü devam etmiştir (Kekevi, 2014:1). Göçün

Bu husus yasayla düzenlenir.

3. a) Iraklıların Irak’ın herhangi bir yerinde gayrimenkul edinme hakkı vardır. Irak vatandaşı olmayanlar yasalarla getirilen istisnalar haricinde gayrimenkul edinemezler.

b) Demografik yapının değiştirilmesi amacıyla gayrimenkul edinmek yasaktır.

⁴ Madde 140:

1. Yürütme organı, Irak Geçici İdare Yasası’nın 58. maddesinin tüm fıkralarıyla uygulanmasının tamamlanması için gerekli adımları atar.

2. Irak Geçici İdare Yasası’nın 58. maddesinde yer alan ve Geçiş Hükümeti’nin sorumluluğunda uygulanan hususlar, bu anayasaya uygun olarak seçilecek yürütme organı tamamı yerine getirilene değin sürdürülür. Bu çalışmalar, normalleştirme, nüfus sayımı ve sakinlerinin iradesini tespit için Kerkük’te ve diğer anlaşmazlık bölgelerinde en geç 31/12/2007 tarihinde referandum düzenlenmesi tamamlanmalıdır.

yoğunlaşmasında şüphesiz, buna çok daha meşru Anayasal bir zemin kazandırılmış olmasının ve artık bir çözüm mekanizmasına sahip olunduğu düşüncesinin büyük etkisi olmuştur (Pamukçu, 2010:111). Normalleştirme denilen bu süreçte, Saddam döneminde göç edenlerin veya göç ettirilenlerin tekrar geriye dönmesi, arazilerin sahiplerine geri verilmesi ve değiştirilen idari sınırların yeniden eskiye dönmesi amaçlanmıştır (Avar, 2012:23). Anayasa 140. maddeye göre Irak'ta Kerkük gibi henüz statüsü netleşmemiş bölgeler bulunmaktadır. Bu belirsizlik, bölgelerin geleceğine bağlı olarak rant paylaşımını zorlaştırmaktadır. Bu statünün belirlenmesi için ülkede öncelikle bir nüfus sayımı yapılması gerekmektedir. Ancak siyasi nedenlerle nüfus sayımı sürekli ertelenmektedir (Özertem, 2012:2).

Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi Dr. Hicran Kazancı, 2005 Irak Anayasası 140. maddede ihtilafli bölge olarak tanımlanan Kerkük sorununun çözümü hakkında yapılan sözlü mülakatta şu değerlendirmeleri yapmıştır: (Mülakat, 2014).

“Ülkelerin anayasaları o ülkelerin çözüm kaynağıdır. Sorunların çözümünde son noktayı anayasa koyar. Ancak Irak'ta oldu bittiye getirilen Anayasa sorunları çözüm kaynağı değil aksine sorun kaynağı haline geldi. Kerkük'ün sorunuyla ilgili bentlerin tümü muğlak ifadelerle yazılmış durumdadır. Tartışmalı bölgeler terimi iki ülke arasındaki topraklarda olur. Aynı ülkenin toprağında bu terimin kullanılması yanlıştır. 140. madde 3 aşamadan oluşuyor. Normalleşme, nüfus sayımı ve referandum. Ancak Saddam sonrası 400 binden fazla insan Kerkük'e akın etti. Bu normalleşme nasıl olacak ve sayıma nasıl geçilecek? Bunların hiçbiri yapılmadı. Kerkük'ün sorunu siyasi bir sorundur. Siyasi sorunların çözümü için ancak Kerkük'teki siyasi aktörler olan KYB, KDP, Türkmenler ve diğer Arap partilerin masaya oturmaları gerekir. Ve sorunların diyalogla çözümü gerekir. En iyi çözüm Kerkük için siyasi ve idari paylaşımdır. %32 Türkmen, %32 Kürt, %32 Arap ve %4 Asuriler-Kildolar arasındaki siyasi ve idari paylaşımdır. Türkmenler Irak'ın genelinde Araplar ve Kürtlerden sonra 3. unsurdur. Irak'ın kuzeyinde ise Kürtlerden sonraki asıl unsur yani 2. unsurdur. Ancak birtakım kazanımlar elde ettik. Bunlar yeterli değil. Ve özellikle son dönemde Irak Türkmen hareketinin yönünü değiştirmeye yönelik birtakım girişimler ve operasyonlar yapıldı. ITC'ye alternatif yapılar kuruldu. Türkmenleri etnik-mezhep temelinde ayrımcılığa sevk etmeye çalıştılar. Türkmenleri doğal müttefikimiz Türkiye'den uzaklaştırma operasyonları yapıldı. Bunlar başarısız girişimler olmasına rağmen bir noktada da etkili oldu. Merkezlerdeki temsil hakkımızı etkiledi. Türkmenler için 3 merkez önemlidir. Ankara-Erbil-Bağdat. Bu 3 merkezin birbirleriyle olan ilişkilerine katkıda bulunmak ve Türkmenler olarak bu merkezlerle de ilişkilerimizi dengeli şekilde yürütmek amacımızdır. Biz Türkmenler için siyasi coğrafyamız önemlidir. Siyasi coğrafya Kerkük merkezli Türkmeneli bölgesidir. Buradaki teşkilatımızı güçlendirmek ve bu bölgedeki siyasi aktörlerle düşmanlık ve

teslimiyet politikalarının dışında bir politika yürütmek durumundayız. Çünkü Bağdat siyasi olarak bize uzak. Bağdat'tan Kerkük'ün hakkı savunulamaz. Kerkük'ün hakkı Kerkük içinden savunulur.’’

Kerkük için geleceğe yönelik yapılan tahminler karamsarlık içermektedir. Bölgede bir referandum olmadan Kürtler tarafından başlatılacak ciddi şiddet riski bulunmaktadır. Böylelikle Kerkük ve diğer tartışmalı bölgeler Irak'ın etnik olarak fay hattını oluşturmaktadır (Ferris ve Stoltz, 2008:16). 2007 yılında referandumun olmamasına sevinen Türkmenler, 2011 yılından sonra Kerkük konusunda ciddi endişeler taşımaya başlamışlardır. Çünkü Türkmenlerin Kerkük konusundaki esas ihtilafı Kürtlerle ve Barzani ile olmaktadır (Nakip, 2014:68).

Ortaya çıkan fiili durumda nüfus sayımı ve tartışmalı bölgelerin statüsünü belirleyecek referanduma gerek kalmadan Kürt peşmergeler bölgenin tümüne hâkim olmuştur. Kerkük ile Musul'un Kuzeyindeki Rabia ve Sincar ilçelerinin güvenliğini artık peşmerge sağlamaktadır. Zira IŞİD saldırıları sonucu Irak ordusu, bu bölgeleri terk etmiştir. Ardından peşmerge güçleri, bölgeye girerek IŞİD militanlarını, Kürt ve Türkmenlerin yaşadığı ilçelerden uzaklaştırmıştır. Yine bu bölgede bulunan Musul Barajı ve elektrik santrali de Kürt asayiş güçlerinin kontrolündedir. Peşmerge kontrolüne geçen ilçelerde sosyal hayat normal akışını sürdürmektedir. Temel ihtiyaçlarla elektrik, su, internet hizmeti verilmektedir. Sağlıkla ilgili kuruluşlar da faaliyetlerini sürdürmektedir (Anadolu Ajansı, 2014:2).

IKBY Başkanlığının resmi sitesinde konuyla ilgili açıklamalarda bulunan Mesut Barzani, Kerkük ve diğer sorunlu bölgelerde, Irak Anayasası'nın 140. maddesine göre statüsü netleştirilmeyen bölgelerde şeffaf ve açık bir referanduma gideceklerini bildirmiştir. Barzani, “Referandum için BM'ye müdahil olması çağrısı yapıyoruz.” ifadelerini kullanmıştır. Barzani, yaptığı açıklamalarda (Haberciniz, 2014:1).

“Ancak bizimle ittifak kuran Bağdat'taki yöneticiler, anayasanın uygulanmasına karşı durdular. Yaptığımız anlaşmadan geri adım attılar. Maalesef Bağdat'ın yanlış siyaseti ve diğer unsurları dışlaması sonucu sorunlar derinleşerek bugün yaşadığımız krizi ortaya çıkardı. Bu krizin ortaya çıkmasına neden olanlar, siyasetlerinin çöktüğünü kabul ederek yeni bir sürecin önünü açmalıdır. Krizin çözümü, Bağdat'ın siyasetini değiştirmesinden geçiyor. Kürdistan bölgesi, Bağdat'ın yanlış siyasetinin cezasını ödemek zorunda değildir. Artık bedel ödemeyeceğiz. Onların iflas etmiş siyaseti nedeniyle

teröristler, Kürdistan bölgesinin sınır komşusu haline geldiler. Ancak peşmerge, Kürdistan sınırlarını ve halkın can ve mal güvenliğini korumaya devam edecektir.’’

Sonuç olarak 2005 Irak Anayasası'nın kendi içinde çelişkili maddelerinin olması, Irak'taki etnik gruplar açısından farklı arayışlara zemin hazırlamıştır. Kerkük'ün statüsünün belirsiz olması Türkmen varlığının da belirsiz olması anlamına gelmektedir. IKBY Başkanı Barzani'nin konuyu BM nezdinde referanduma götürmek istemesi, Kerkük'te Kürt nüfusunun hatırı sayılır derecede arttığının bir göstergesidir. Yeterince silaha ve donanıma sahip olan Peşmerge güçleri, bu zeminde adeta bölgenin legal temsilcisi konumuna gelmiştir. Türkmenler de yaşanan bu olumsuz süreçte Peşmerge yönetiminde yaşamaya razı edilip, kendi varlık davalarından uzaklaştırılmaktadır.

3 NCÜ BÖLÜM: IRAK TÜRKMENLERİNİN JEOSTRATEJİSİ VE TÜRKİYE’NİN POLİTİK YAKLAŞIMLARINI ETKİLEYEN TEMEL DİNAMİKLER

Bu bölümde jeostrateji kavramı ile jeopolitik kavramı tanımlanacak ve Irak Türkmenlerinin geleceğine ilişkin değerlendirme yapılacaktır.

3.1. Jeostrateji ve Jeopolitik

Jeostrateji esas itibarıyla coğrafyanın askeri maksatlarla analiz edilerek (Tarakçı, 2003:190) bir ülkenin dış politikasının diplomatik faaliyetlerinin nereye odaklanacağını ve (Yılmaz, 2014:4) ülkesel çıkarların nüfus, sosyal, ekonomik, politik, stratejik eksenlerde nasıl sağlanacağını hedeflemektedir (Karabulut, 2004:22).

Jeopolitik ise, coğrafi alandaki etkileşimleri ve bunlardan kaynaklanan güç mücadelesini incelemektedir. Jeopolitik, bölgeler temelindeki ideolojilerle ilgilenen siyasal coğrafyanın parçası olarak da tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle jeopolitik, dünya hakkında düşünme ve hareket edilen yol boyunca nelerin olabileceğini öngörme yöntemi olarak (Sevim, 2013:22-23) coğrafya ile politikanın tarihe ve kültüre dayanan yorumu ve algılamasıdır (Özdağ, 2003:14).

Devletlerin jeopolitik eksenlerinin önemleri küresel ölçekteki güç ve motivasyonlarının yanı sıra diğer jeostratejik oyuncuların davranışlarının doğuracağı sonuçlardan kaynaklanmaktadır (Brzezinski, 2005:64). Ayrıca uluslararası ilişkilerin anarşik doğası gereği, gelecek ile ilgili kaygılar güvenlik sorununu (Brauch, 2012:169) devletlerin askeri gücü ve ulusal çıkarları ile sınırlandırmaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012:6). Devletlerin jeostratejik konumları onların aynı zamanda jeopolitik yaklaşımlarını da şekillendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin jeostratejisi ve jeopolitiği, Musul ve Kerkük’ün jeostratejisiyle bütünleşmektedir.

3.2. Musul ve Kerkük’ün Jeostratejisi

Musul, Yukarı Mezopotamya’da, Dicle Nehri’nin Batı kıyısında, antik Ninova kentinin kalıntıları karşısında kurulmuş bir yerleşim yeridir. 34-15 ve 37-15 Kuzey meridyenleri arasında yer alan Musul, Güneyde Bağdat, Doğuda İran, Kuzeyde Van ve Diyarbakır,

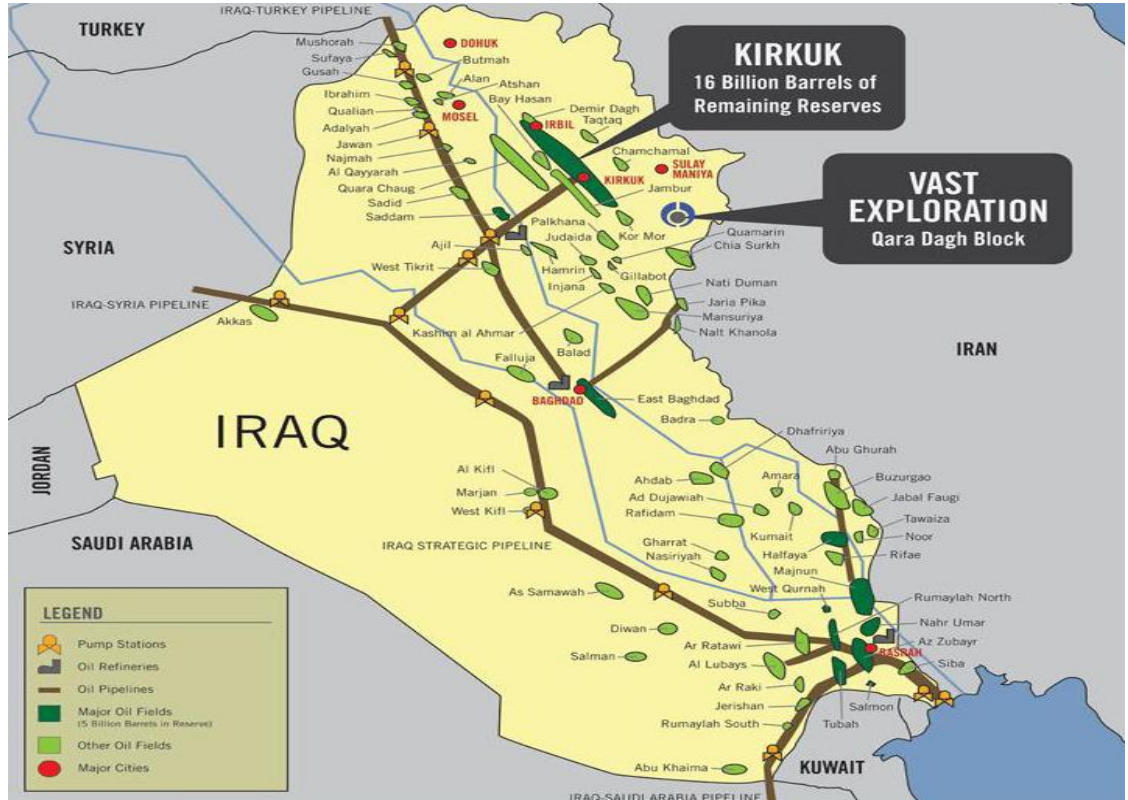
Batıda Zur vilayetleri ile çevrilidir. Musul, Türkiye'den doğup Basra Körfezi'ne dökülen Dicle ırmağının sağında yer alan, Bağdat'tan sonra ikinci büyük şehir konumundadır (Yazıcı, 2010:19). Musul stratejik coğrafyasıyla önemli ulaşım kolaylıkları sağlamaktadır. Irak, Türkiye ve Suriye'nin kesişme noktasında bulunmaktadır (Erkmen, 2012:7).

Kerkük ise tarihi süreç içerisinde hep karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Kerkük'ü değerlendirmek için önce Irak'ı ele almak, Irak'ı anlamak içinde Ortadoğu coğrafyasını bütün boyutlarıyla analiz etmek gerekmektedir (Mahalli, 2008:157). Kerkük, Ortadoğu'nun önemli bir noktasında yer alması sebebiyle çok çeşitli kültür ve medeniyetlerin bulunduğu bir bölge olmuştur. Kuzeyde Süleymaniye ve İran, Güney ve Doğudan Bağdat, Batıda ise Musul ve Hakkâri ile çevrilidir. Arazisinin büyük bölümü ovalardan meydana gelmektedir (Kavak, 2007:9-10). Batısında Dicle nehriyle bölgeyi ayıran Hamrin dağları, Kuzeydoğusunda Küçük Zap suyu vadisi, Güneydoğusunda Diyala vadisi bulunmaktadır. Bölge 34-36 paraleller ve 44-45 boylamlar arasında, deniz seviyesinden yaklaşık 300 metre yükseklikte bulunmaktadır (Özkılınç vd, 2003:1).

Tarihi bilgilere göre Kerkük, Asurlular tarafından M.Ö. 800'lerde kurulmuştur (Bademci, 2014:59). Kerkük bir Türkmen şehridir. Osmanlı döneminde Kerkük'te çıkan belgelerde bu durum belirtilmektedir (Turan, 2011:105). Aynı zamanda kentte Kürtler, Araplar, Asuriler de bulunmaktadır. Her grup kendi dillerini ve kültürlerini muhafaza ederek, Sünni-Şii Müslümanlar ve Hıristiyanlar birlikte yaşamaktadırlar. Kerkük etnik kompozisyonuyla Irak coğrafyasında medeniyetin beşiği konumundadır (Connors, 2011:1-9).

Kerkük, küçük bir Irak olmakla birlikte; jeopolitik önemi, demografik yapısı ve petrolü nedeniyle sadece Irak için değil, Ortadoğu içinde önem arz etmektedir (Terzi, 2011:1). Kerkük kenti, başkent Bağdat'a 240 km uzaklıkta bulunmakla birlikte Irak'a ait yer altı kaynaklarının yüzde 72'si burada bulunmaktadır (Çağlar, 2013:136). Haritada görüldüğü üzere Kerkük, 16 milyar varillik petrol rezervi, petrol rafinerileri ve petrol boru hatlarıyla stratejik öneme sahip bir petrol şehridir.

Harita 5: Irak Petrol Alanları ve Boru Hatları

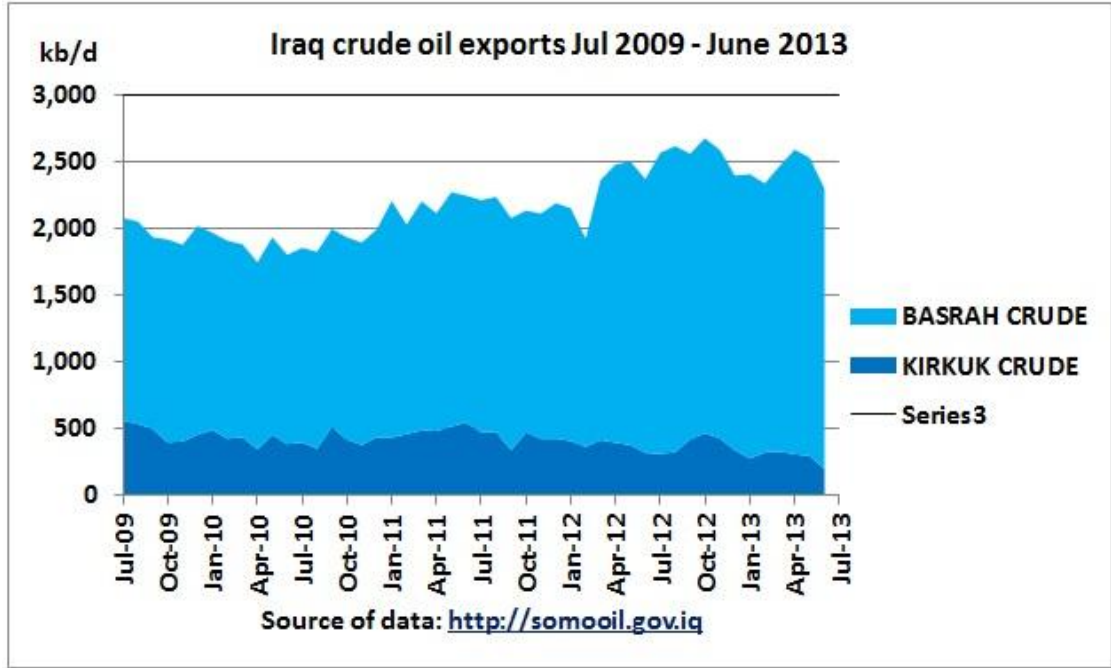
Kaynak: (<http://repositories.lib.utexas.edu>)

Türkiye'nin ve Türkmenlerin Kerkük'ün statüsüne bakışı, "Kerkük'ün Türkmen kimliğine sahip bir Irak şehri olduğu" şeklindedir (Güller, 2010:31). Türkiye için önemli olan bir başka husus ise Kerkük-Ceyhan boru hattıyla, Irak petrolünün Türkiye'ye taşınmasıdır. 1977'de ilk akışın gerçekleştiği ve yıllık taşıma kapasitesi toplam 70,9 milyon ton olan boru hattı, her gün yaklaşık 120 bin varillik Irak petrolünü Ceyhan'a taşımaktadır (Al Jazeera, 2014:4).

İngiliz petrol arama ekibi, 27 Ekim 1927'de, Irak'ın Kuzeyindeki Kerkük bölgesinde büyük petrol rezervleri tespit etmiştir (Pala, 2007:56). 20. yy'da petrolün önem kazanmasıyla birlikte Kerkük'ün stratejik önemi daha da artmıştır (Parmaksız, 2007:46). Bölgesel Kürt Yönetimi'nin Kuzey bölgesinde kontrol ettiği petrol rezervi % 6 iken yalnızca Kerkük bölgesinin rezerv miktarı % 14'tür (Demir, 2012:5). Kerkük'te bulunan ve Kerkük-Light diye vasıflandırılan kaliteli petrol, ABD petrol şirketlerinin ilgisini çekmektedir (Mezkit, 2011:20). Kifri-Kerkük yolu üzerindeki Tuzhurmatu'da ve bölgenin Güneydoğusundaki Siyakur'da da petrol bulunmuştur (Mesut, 1992:19).

Kerkük'te petrol endüstrisinin kurulması, kent in sosyal ve etnik karakterinde önemli değişikliklere yol açmıştır. İngiliz petrol şirketlerinin petrol sahasında istihdam alanlarını açması, diğer illerden gelen insanların Kerkük'te kalıcı olarak yerleşmelerini sağlamıştır (Galletti, 2005:22).

Şekil 5: Irak ve Kerkük Ham Petrol İhracatı

Kaynak: (www.resilience.org)

Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya'nın Musul ve Kerkük bağlamında Irak'ın jeostratejisiyle ilgili yaptığı değerlendirmeleri şu şekildedir: (Mülakat, 2015).

“Genel anlamda Irak karasal bir devlet sayılır. Bu demektir ki jeostratejik faktörlerini avantaja çevirebilmek için komşularıyla iyi ilişkilerde olması gerekir. Ancak Irak Kuzey bölgesindeki iç faktörleri bu bağlamda değerlendirememiştir. Şöyle ki; bölgenin beşeri, kültürel, toprak (tarımsal), su ve enerji zenginlikleri siyasi yaklaşımlar yüzünden iyice değerlendirilememiş ve bugün adeta kopma noktasına gelmiştir. Irak'ın kuzeyinde Türkmen, Kürt ve Araplar yaşamaktadır. İktidarlar Türkiye ile dostluk köprüsü olabilen Türkmenleri onlarca yıl asimile etmeye çalıştılar ve Kürtlerle onlarca yıl savaştılar. Dolayısıyla, bu toplumlarda Irak vatandaşlığı kavramı gelişmediği gibi, komşu ve yabancı güçlere müdahale fırsatı yarattı. Bölgenin kültürel değerleri Irak'ın diğer bölgelerinden farklıdır. Bu değerlerin Irak'ın dokusuyla

entegre etmesi ile komşularla da kültürel köprülerin kurulması demektir. Ancak, yasaklanması yabancılaşma getirmiştir. Türkmen bölgeleri Irak'ın en zengin tarım arazilerine sahiptir. Telafer ve Kerkük hububat üretimiyle meşhurdur. Ancak kraliyet döneminde Irak Buğday ihraç ederken, Cumhuriyet dönemlerindeki siyasi uygulamalar (toprak reformu kanunu, Türkmen topraklarına el koyma gibi) buğday ithal eden ülke haline getirdi. Irak'ın suları (Dicle ve Fırat) Türkiye ve İran'dan kaynaklanmaktadır. Bu demektir bu ülkeler Irak'ı her zaman tehdit edebilirler. Ayrıca, Irak'ın bu akan suları bilimsel şekilde kullanmaması bu önemli faktörü dezavantaj haline getirmiştir. Yirmi birinci yüzyılın su savaşları asrı denmesi boşuna değil. Petrol avantajını Irak iyi kullanmıştır. Ancak petrolün çıktığı bölgeleri ihmal etmiş ve halkını (Türkmenleri) ezmeye çalışmıştır. Ayrıca, bu avantaj yatırım ve ülkeyi geliştirmekte harcamada kullanılmamıştır. Şimdi Irak bu avantajı kaybetmiş durumdadır. Çünkü ihracatının %95'i petroldür ve petrol fiyatları 50 dolara düşmüştür. Dolayısıyla, yıllık bütçesinde açık büyümektedir ve borçlanmaktadır.”

Tablo 4: Irak Petrol İhracatı (Nisan 2015)

Year	Month	BASRAH CRUDE		KIRKUK CRUDE		TOTAL		Average Price (US\$/BBL)
		Quantity	Amount	Quantity	Amount	Quantity	Amount	
		Million Barrel	Million Dollar	Million Barrel	Million Dollar	Million Barrel	Million Dollar	
2015	April	78.8	4,041	13.5	750	92.3	4,791	51.909

Kaynak: (somooil.gov.iq)

2003 yılından itibaren bir Türkmen şehri olan Kerkük'ün, işgalci ABD ve İngiltere'nin de "örtülü onayıyla" bölgedeki Kürtler tarafından demografik yapısı hızlı bir şekilde değiştirilmeye çalışılmaktadır. Türkmenleri, Irak'ın siyasi sahnesinden silmek isteyen Kürtler; Türkmenlerin yaşadıkları bölgeleri Kürtleştirmek ve ele geçirmek, Musul ve Kerkük petrollerine sahip olmak gayreti içerisinde oldukları (Kerküklü, 2011:3).

Irak resmi kayıtlarına göre 2003'teki savaş öncesi 830 bin olan Kerkük şehrinin nüfusu, Kürtler tarafından yapılan nüfus kaydırmaları sonucu 1 milyon 450 bin kişiye ulaşmış ve resmi kayıtlara da geçirilmiştir (Mengü, 2014:2). Kürtlerin istilası ile Kerkük'ün nüfusu iki katına çıkmış durumdadır. Kürtler için Kerkük olmadan sözde Kürt Devleti

kurmak fikri bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü petrol zengini Kerkük sözde hayal edilen Kürt devletinin ekonomik temelini teşkil edecektir (Kerküklü, 2012:3).

Tablo 5: Kerkük Nüfusu (1997-2009)

Governorate	rear		persons 1997	relative share of population (%) 1997	persons 2009	Estimate relative share of population (%)2007	population growth rate 2009-1997 (%)
	km ²	%					
Ninevah	37323	8,6	2042852	9,3	3237918	9,5	3,8
Kirkuk	9679	2,2	753171	3,4	1290072	3	4,5
Diala	17685	4	1135223	5,1	1370537	5,3	1,6
Al-Anbar	137808	31,7	1023736	4,6	1451583	5	2,9
Baghdad	4555	1	5423964	24,6	7180889	24,1	2,3
Babylon	5119	1,2	1181751	5,4	1727032	5,6	3,2
Kerbela	5034	1,2	594235	2,7	1003516	3	4,4
Wasit	17153	3,9	783614	3,6	1158033	3,6	3,3
Salahuddin	24363	5,6	904432	4,1	1259298	4	2,8
najaf	28824	6,6	775042	3,5	1180681	3,6	3,5
Qadisiya	8153	1,9	751331	3,4	1121782	3,3	3,3
Muthanna	51740	11,9	436825	2	719824	2,1	4,2
Qar-Thi	12900	3	1184796	5,4	1846788	5,4	3,7
Missan	16072	3,7	637126	2,9	1009565	2,8	3,8
Basrah	19070	4,4	1556445	7,1	2555542	6,4	4,1
Duhok	6553	1,5	402970	1,8	968901	1,7	7,3
Erbil	15074	3,5	1095992	5	1471053	5,2	2,5
Sulaimaniya	17023	3,9	1362739	6,2	1551974	6,4	1,1
Territorial waters	924	0,2					
Grand Total	435052	100	22.046.244	100	32.104.988	100	3,1

Kaynak: (cosit.gov.iq)

Tablo 6: Kerkük Nüfusu (2012)

	population numbers used for research	new Ministry of planning numbers	FMG rates found in this research	FMG-affected women according to this research	affected women according to new numbers
Kirkuk City	939000	782143	39,1%	183575	152909
Altun Kubri / Maxmur	60000	23085	52,0%	15600	6002
Haweeja	98855	36776	27,4%	13543	5038
Daquq	59250	18319	31,9%	9450	2922
Dabs	44251	17073	51,4%	11373	4388
Riadh	76233	8565	32,8%	12502	1405
Rishad	21750	1307	20,0%	2175	131
Laylan	13739	7776	85,7%	5887	3332
Shwan	16000	2932	80,0%	6400	1173
Yayiji	40000	3160	53,1%	10620	839
Taza	37000	14954	19,2%	3552	1436
Abassi	51851	8418	25,6%	6637	1078
Zab	57501	14606	33,3%	9574	2432
Kirkuk Governorate	1515430	939114			
total number of women	757715	469557	38,2%	290888	83083
				38,4%	39,0%

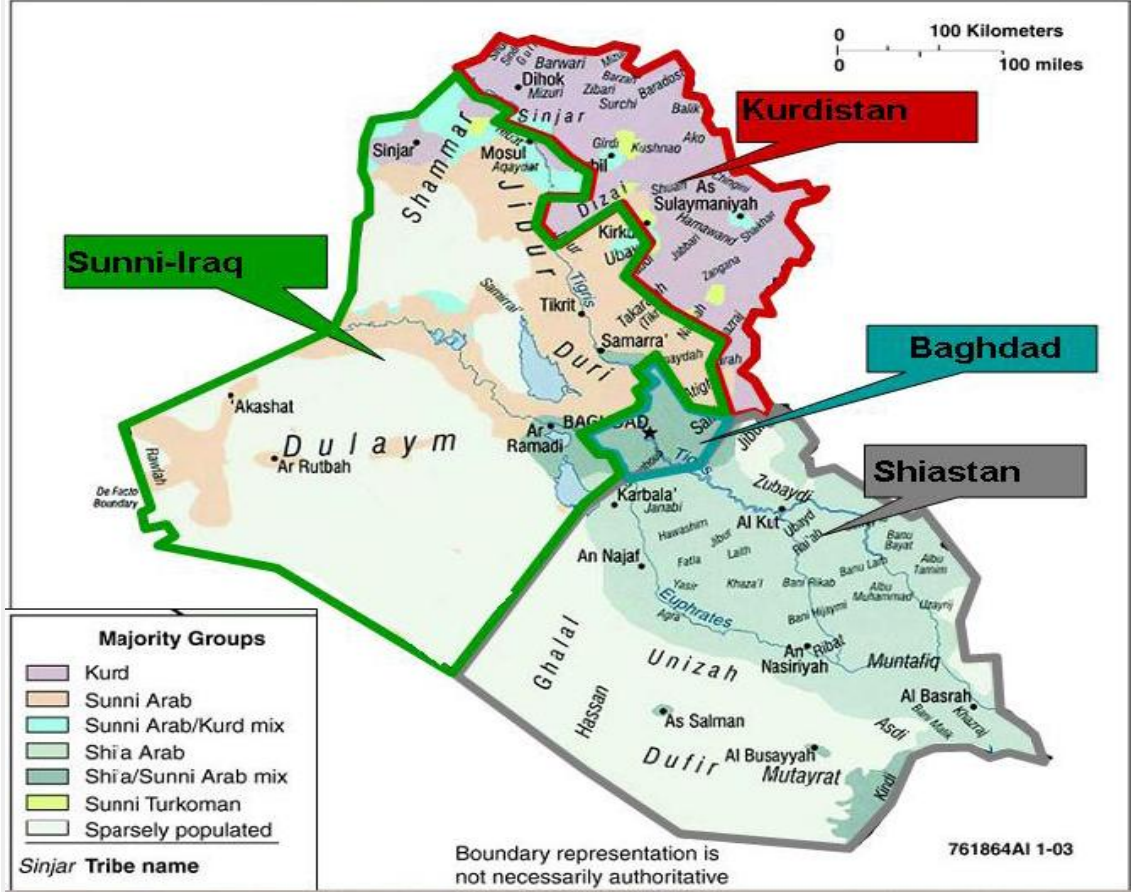
Kaynak: (www.stopfgmkurdistan.org)

3.3. Musul ve Kerkük Ekseninde Irak'ın Toprak Bütünlüğü

Irak'ın Kuzeyi denilince, Türkiye'de bölgede sadece Kürtlerin yaşadığı akıllara gelmektedir. Oysa Kürt Bölgesel Yönetimi (KBY) sınırları içinde Kürtler büyük bir çoğunluğu oluşturmalarına rağmen Türkmen, Ezidi, Asuri-Keldaniler gibi irili ufaklı çok sayıda etnik grup yaşamaktadır. Türkiye'nin Iraklı Kürtlerle ekonomik ilişkilerini geliştirmesi, güvenlik meselesindeki hassasiyetlerinin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Türkiye'nin Kerkük'ün statüsü, PKK terör örgütüyle mücadelede işbirliği ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması konusundaki güvenlik kaygıları devam etmektedir (Erkmen ve Orhan, 2011:5-6). Türkiye Irak'ın siyasi üniter yapısı ve toprak bütünlüğünün korunması temelinde stratejisini yürütmektedir. Ancak kendi içinde kırılmaları olan Irak'ın işgali, ABD patronajı ve sonrası geleceğinin çiziminde bu strateji artık yetmemektedir (Beyatlı, 2008:3). Irak bir yandan Türkiye için en önemli dış politika sorunu haline gelirken, Kerkük konusunda endişeler artarken, PKK faaliyetleri devam ederken, Irak'ın parçalanmasına ilişkin senaryolar konuşulurken Türkiye'nin Irak'taki şiddetten uzak durması ve Iraklı bazı gruplarla ilişkileri geliştirmeye başlaması ikili bir durum oluşturmaktadır (Erkmen, 2011:93). Ankara'nın, Irak'ın Kuzeyine yönelik politikaları, özellikle "Kürt Sorunu" ile ilgili attığı adımlar,

Irak'lı Kürtler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Ancak Türkiye'nin "Kerkük Sorunu" konusundaki hassasiyetine karşı, IBKY Başkanı Mesut Barzani ve diğer Kürt yetkililer, bu sorunun çözümü için herhangi olumlu bir adım atmamıştır (Semin, 2011:196).

Harita 6: Bölünmüş Irak Modeli

Kaynak: (www.dtic.mil)

Savaş sırasında elde ettiği avantaj, coğrafyasının özelliği, nüfusunun geniş ölçüde homojen olması gibi özellikleri ile Kürtlerin kendi kaderine sahip çıkmak şansı Sünnilere ve Şiilere nazaran artmıştır (Türkmen, 2009:25). Kürtlerin hedefi bir Kürt devleti kurmak ve bu Kürt devleti içine Musul ve Kerkük'ü de dahil etmektir (Mohammed, 2009:69). MİT raporlarına da yansıyan gelişmeye göre, ABD desteğiyle IKBY tarafından hazırlanan "Irak Kürt Bölgesel Petrol Yasa Taslağı", kurulması planlanan peşmerge devletinin Kerkük petrolü üzerindeki hesaplarını ortaya koymaktadır (Bozkurt vd, 2007:60). Nihai olarak böyle bir hedefin gerçekleşmesi

durumunda, Kuzeyde bir Kürt devleti, ortada bir Sünni devleti ve Güneyde bir Şii devleti ortaya çıkacaktır (Rışvanoğlu, 2012:35).

Kuzeydeki Kürt Bölgesel Yönetimi, ABD'nin etkisi altındadır. Bu durum ise en çok ABD ve İsrail'in menfaatine uygun düşmektedir (Şafak, 2006:78). ABD, Irak'ın Kuzeyinde kendi lehine olan KBY'nin güvenliğini kalıcı olarak sağlamayı amaçlamaktadır. “Çekiç Güç” döneminde olduğu gibi ABD'nin bölgedeki varlığını sürdürebilmesi ancak Türkiye üzerinden gerçekleşmektedir (Çınar, 2010:7-8).

3.3.1. Etnik Kimliklerin Jeososyolojisi

Bireylerin ve sınıfların varlığıyla, halklar ve uluslar oluşmaktadır (Amin, 2010:240). İnsanın davranışlarına yön veren akli değil, taşıdığı duygularıdır. Hem bireyler hem de bireylerden oluşan toplumlar olaylara yaklaşırken akılları ile değil taşıdıkları duygular ile yaklaşmaktadırlar. Duygular ile gösterilen yaklaşımlar bazen gerçeklerle örtüşebilirken bazen de tam tersi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Baş, 2005:54-55). Bir ya da birçok tarihsel olayla başlayan her bir tarihsel döngü, yeni bir siyasal kuşağın doğuşundan, geçmiş ile bugünü ister uygarlaşmayla ilişkili ister sosyalist, ister İslamcı olsun kati bir geleceğin beşiğı gibi yorumlayan yeni bir “teleolojinin” hegemonik biçimde yayılmasına kadar giden, kendine özgü dinamiklere sahiptir (Bozarıslan, 2012:46). Gergin siyasi ortamlarda çoğunluk ve baskın etnikler, etnik kimliğın değışmez ve mutlak bir varlık olduğu düşüncesini benimsemekte ve kavgalarını buna dayanarak yapmaktadırlar. Baskın kültürel kimlikler kendilerini mutlak standart olarak görmekte ve diğerkimliklerin değışime tabi olmasını istemektedirler (Somersan, 2004:38). Politik psikoloji araştırmaları etnik kimliğın toplumsal dönüşümlerde baskın olduğunu göstermiştir (Volkan, 2012:24). Etnik kimliklerin ait oldukları coğrafyayı sahiplenme algıları ve duyguları bu kimliklerin jeososyolojisini oluşturmaktadır. Jeososyoloji, etnik kimliklerin kültür ve medeniyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve seküler anlayıştan ruhani bir anlayışa geçiş özelliğı göstermektedir.

Brzezinski'ye göre, jeostratejik oyuncular, mevcut jeopolitik durumu değıştirmek amacıyla kendi sınırlarının ötesinde güç ve etki kullanma isteğı ve kapasitesi olan oyunculardır. Jeopolitik statükonun değıştirilmesi gibi bir amaç, bu oyuncuların sosyolojik etki ve kapasitesi ile de ilgilidir (Çağlayan, 2013:62). Özerklik talebi, siyasal

kararları ve karar alma süreçlerini etkileyen isteklerin yanında siyasal bir bilincin varlığını da göstermektedir. Özerklik talebi, mevcut olanı kendi lehine değiştirmekten başlayarak yeni bir biçim vermeye doğru bir yönelimi içermektedir (Say, 2013:160). İç ve dış dinamikler, geçmişte tarihi ve kültürel zaruretleri dikkate almadan keyfi dikte edilen sınır hatları, yeni hegemonya hevesleri siyasi haritanın önemli ölçüde değişmesine yol açacak olayları başlatabilecektir (Özdağ, 2001:385).

2003 Irak Savaşı sonrasında Iraklılık kimliğinin yeniden yapılanması sürecinde yaşanan toplumsal değişim siyasal alana yansımıştır. Iraklılık kimliği yeniden yapılanırken geçmişten farklı unsurların ön plana çıkmaya başladığı görülmüştür. Iraklı Kürtler, işgal sonrası siyasal düzen içinde “Iraklılığın” dışına çıkmışlardır. Her ne kadar Araplar ve Kürtler, Irak anayasasıyla konumlarını güçlendirmiş olsalar da bu durumun uzun sürmeyecek, kriz durumunda ya da şartlar olgunlaştığında sona erecek gönüllü bir birliktelik olduğu vurgusunu yapmışlardır. Kürt toplumu için Iraklılık büyük ölçüde sona ermiştir. Kürt kimliği, bir toplumsal kimlikten ziyade zorunlu bir siyasal birliğin adı haline gelmiştir. Böylece gün geçtikçe Iraklılık, Arap olma anlamına gelmeye başlamıştır (Kanbolat vd, 2012:29). Sonuçta bir türlü oluşturulamayan “Iraklılık” bilinci, Kürtlerin dışarıdan destekli geleneksel silahlı başkaldırı geleneği ve Şiiilerin iktidarla tarihsel hesaplaşma arzusu, siyasi egemenliği rızaya dayalı bir biçimde paylaşmaya imkân vermemektedir (Aydın vd, 2007:73-85).

3.3.2. Irak’ın Kuzeyi ve IKBY

Irak için Kuzey’den kasıt, IKBY’nin resmi sınırları olan Duhok, Süleymaniye ve Erbil vilayetinin sınırlarını kapsadığı kadar, Irak merkezi hükümetinin veya ilgili vilayet meclislerinin fiili kontrolünün olmadığı Musul’un Kuzeyindeki bazı ilçeler ve Kerkük’ün bir kısmını da kapsamaktadır (Erkmen, 2012:6). Irak’ın Kuzeyi bölgesi, siyasi ve toplumsal istikrara hiçbir zaman kavuşamamıştır. Çünkü sınırlar öylesi çarpık çizilmiştir ki, aynı etnik gruba ait insanlar, hatta birbiriyle akraba olan gruplar farklı devlet rejimlerinin altında parçalanmış olarak yaşamaya zorlanmıştır. Irak’ın Kuzey bölgesinde yaşayan halkın çoğunluğunu oluşturan Kürtler ve Türkmenler, bu ülkenin ancak üçte birini oluşturan Arap-Sünni anlayışa sahip yönetimlerin altına konulmuştur (Gözen, 2000:309).

Irak'ın Kuzeyindeki gelişmeler ne sadece Irak içi politikalarla ne de ABD ve İngiltere'nin başını çektiği koalisyon güçlerinin politikaları tarafından belirlenmektedir. Komşu bölgesel güçler de oluşturulacak politik denklemlerin içinde yer almaktadırlar. Bölge Rusya için tarihsel ve stratejik açıdan önemlidir. Çin ve Hindistan'ın geleceğin enerji tüketici devleri olarak bölgeye ilgi duymaktadırlar (Köksal, 2009:15-20). Pulitzer ödüllü Amerikalı gazeteci Seymour Hersh, 2004 yılında The New Yorker'da yayınlanan "B Planı" isimli makalesinde İsrail'in Irak'ın Kuzeyinde yürüttüğü faaliyetleri açıkça dile getirmiştir. Hersh makalesinde, 2003 sonundan beri Irak'ın Kuzeyinde yüzlerce İsrail askeri ile ajanının, Irak'taki direnişi bastırmaları için Kürt komandolarını eğitimden geçirdiğini ifade etmiştir (Türköl, 2010:239). Seymour Hersh, İsrail'in İran'a ve Suriye'ye karşı Kürtlerle çalıştığını ve ortak operasyonlar yaptığını açıklamış ancak bu İsrail'in Washington Büyükelçiliği tarafından yalanlanmıştır (Demir, 2005:97).

Irak'ın Kuzeyinde BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararına istinaden oluşturulan statü, uluslararası hukuk itibarıyla Irak'ın egemenlik yetkilerini sınırlamıştır. Ancak, bu bölgenin "de jure" Irak'a ait olduğunu da belirtmek gerekir. Bu bağlamda, Irak'ın Kuzeyinde oluşturulan "güvenli bölge", BM Kurucu Antlaşması düzenlemelerine uygun olarak yapılmaya çalışılmıştır. Oluşturulan "güvenli bölge", Irak'ın toprak bütünlüğünü hukuken ortadan kaldırmamış da olsa fiilen üstü örtülü bir şekilde Irak'ı bölünmeye götürebilecek bir süreci de başlatmıştır. Aslında "güvenli bölge" ile ülkenin Kuzeyinde yaşayan Irak halkının ağır insan hakları ihlallerine karşı koruma altına alınması amaçlanmıştır. Böylelikle Irak'ın gerek fiilen (de facto) gerek hukuken (de jure) bölgedeki eylem alanı sınırlanmıştır (Reçber, 2007:23,24).

IKBY Başkanı Mesut Barzani, Kürtlerin önemli bir kısmı için liderlik sembolü haline gelmiştir. Fakat Barzani'nin rolü coğrafi olarak sınırlamalara tabidir. Iraklı Kürtler arasında Süleymaniye, Kerkük ve Germiyan coğrafyasında Barzani'yi lider olarak kabul edenlerin oranı görece olarak düşüktür. Buna karşılık, Musul, Duhok ve Erbil'de bu oranlar yükselmektedir (Erkmen, 2012:10). Irak'ın Kuzeyindeki aktörlerin temel öncelikleri 2003 Irak işgaliyle yakaladıkları ayrı yönetim kurma konusundaki tarihsel fırsatı en iyi şekilde değerlendirmek ve Irak'ta en üst düzeyde kazanımlar elde etmektir. Bununla birlikte, Kürt liderler PKK'ya kimi zaman etnik akrabalık nedeniyle kimi zaman da Türkiye'nin Irak politikası nedeniyle ilgi duymuşlardır. Mesut Barzani

idealist bir duygusallık içinde Irak'ın Kuzeyindeki sürecin duruma göre bağımsızlığa kadar gidebileceğini düşünmesinden dolayı, Türkiye'nin içişlerine yönelik etnopolitik söylemlere yer vermiştir (Kurubaş, 2009:55). IKBY'nin özellikle ABD ve İsrail'den aldığı politik destek, hem iç hem de dış siyasetlerinde etkili olmaktadır.

Tablo 7: Irak Güvenlik Kuvvetlerinin Yapısında IKBY Güçleri

Iraqi Army	55	40	210,000	48,000
Federal Police	30	24	120,000	36,000
Counterterrorism Service	3	3	10,500	6,000
Praetorian bodyguard units	5	5	10,000	10,000
Department of Border Enforcement	15	9	30,000	9,000
Total ISF			380,500	109,000
Popular mobilization (Hashd)	0	10-20 brigade equiv.	0	100,000-120,000
Total ISF + Hashd				209,000-229,000
KRG security forces (comparison)	47	54	80,000	113,000

Kaynak: (www.washingtoninstitute.org)

2011 yılının Aralık ayında son ABD askerinin de Irak'ı terk etmesiyle birlikte Irak'taki fiili ABD işgali sona ermiştir (Duman, 2013:13). KBY, ABD güçlerinin Irak'tan çekilmesine yaklaşık 1 ay kala Exxon ile 18 Ekim 2011'de Al Qush, Baeshiqa, Pirmam, Betwata, Qara-Hanjeer ve Arbat içeren 6 petrol sahası için uluslararası bir anlaşma yapmıştır. Bölgesel yönetim için kendi bölgesel sınırları içerisinde yer alan petrol kaynaklarını kendisinin yönetmesi uzun dönemde merkezden bağımsız olarak varlığını sürdürmesine yönelik beklentinin en önemli motivasyon unsuru olmuştur (Demir,

2012:17).

IKBY'nin kendi dış ilişkilerini kurduğu, kendi dış politika ajandasını yürüttüğü, üçüncü ülkelerle olan sınırları denetlediği hatta kendi bölgesindeki doğal kaynakları merkezi hükümetin rızasını almadan ihraç etmeyi öngören anlaşmalar imzaladığı bir dönem tecrübe edilmektedir. KBY, gerek istikrarlı iç yapısı gerekse de demokratikleşme trendleri bakımından Irak'ın geri kalan kısmından farklılık arz etmektedir ve bu özellikleriyle uluslararası sistemin belirleyici aktörlerinin desteğini kazanmış durumdadır. Ancak KBY'nin bu durumu Irak merkezi hükümetiyle arasında egemenlik bağlamında sorunlar üretmiştir (Özpek, 2012:40).

3.3.3. Türkiye-İKBY İlişkileri

2004 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ve Saddam rejimine son vermesi ülkeyi derin bir kaos ortamına sürüklemiştir. Belirsiz, tehlikeli, karanlık bir dönem başlamıştır (Asena, 2008:18-19). Irak'ın Kuzeyindeki Peşmergeler, Baas Rejimi'nin çekilmesi sonucu bölgede oluşan otorite boşluğundan yararlanarak önce Kerkük'e daha sonra Musul'a girmişlerdir. Türkiye'nin baştan beri büyük bir hassasiyetle Peşmergelerin girmemesini istediği bu iki Türk şehrine girmeleri, ayrıca bölgeye ve özellikle de Kerkük şehrine çok sayıda Peşmergenin gelip yerleşmesi, Kerkük'ü ilerde, muhtemel federasyona dahil etmenin çabası içine girildiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu konu Türk Dış Politikası'nın temel gündemi haline gelmiştir. ABD, PKK konusundan sonra Türkmenlerin yaşadığı bölgelere yapılan müdahaleler konusunda da pasifliğini korumuş, bölgedeki bu gelişmelere sessiz kalmıştır. ABD'nin bu umursamaz ve sessiz tutumu ikili ilişkilerin gerginleşmesine yol açmıştır (Ural, 2009:117).

Türkiye, bölgeye yönelik belirlemiş olduğu politikalarda, stratejisini Türkmenlerden ziyade Barzani-Talabani ve Kandil/PKK terörüne yönelik belirlemiştir (İbrik, 2009:96). Türkiye, KBY ile kapalı kapılar ardında diplomatik ilişki kurmuş ve bu bölgedeki ticari ve ekonomik faaliyetlerde başat bir rol oynamaya çalışmıştır. 2010 yılında Musul ve Basra'ya ek olarak Erbil'de de Başkonsolosluk açılması, Irak'ın Kuzeyindeki Kürt yönetiminin tanınması anlamına gelmiştir (Türk ve Gaytancıoğlu, 2013:141-142).

Türkiye'nin Irak'taki politikası, ekonomi merkezli dış politika anlayışına iyi bir örnektir. Irak Kürdistan özerk bölgesinde yabancı şirketlerin %55'i Türkiye'dendir (Duss, 2011:3). Türk özel şirketlerinin IKBY bünyesindeki petrol sektöründeki yatırımlarına bakıldığında; Genel Energy; TaqTaq, Tawke, Miran, Ber Bahr, Duhok, ChiaSurkh, Bina Bawi petrol sahalarında, Petoil; Pulkhana, Shakal ve ChiaSurkh petrol sahalarında, Petroquest; Sulevani, Central Duhok petrol sahalarında ve Doğan Holding de Khalakan petrol sahasında pay sahibidir. ChiaSurkh gibi birçok sahada test üretimleri de devam etmektedir. Federal Hükümet bünyesinde ise devlet şirketi olan TPAO Missan, Mansuriya ve Siba sahalarında hissedar olup, toplam 25 milyar dolarlık bir portföye sahiptir. Bunun yanı sıra Çalık'ın Federal Hükümet ile Musul, Kerbela gibi bölgelerde başarılı bir şekilde yürüttüğü elektrik santralleri projeleri bulunmaktadır (Ayhan vd, 2013:25). Elektrik üretiminde sıvı yakıttan gazla doğru görülen kayma ihracat için ek petrol kaynakları oluşturmaktadır (Birol, 2012:7).

2013 yılından itibaren başlayan “Barış Süreci” ile birlikte PKK'nın ateşkes ilan etmesinin ardından Ankara ve Erbil arasındaki ilişkilerin içeriğini oluşturan temel unsur enerji olmuştur. Türkiye için artan enerji ihtiyacını karşılamak, ucuz enerji kaynaklarına ulaşmak, enerji kaynaklarını çeşitlendirerek bağımlılığını azaltmak ve enerji transfer merkezine dönüşerek bölgesel etkinliğini artırmak gibi motivasyonlar belirleyici olmuştur. Erbil için ise bir taraftan Bağdat'a olan ekonomik ve siyasi bağımlılığı azaltmak diğer taraftan da merkezi yönetim yasalarının öngördüğü üzere enerji gelirlerinden gelecek % 17'lik payın da ötesine geçerek ekonomik refahı artırmak istemektedir (Balcı, 2014:8). Bu çerçevede IKBY ile enerjide stratejik ortaklık planı yapılarak ticari ilişkilerin geliştirilmesi söz konusu olmuştur (Taşken vd, 2014:39). Türkiye, petrol ve doğalgazı IKBY'den tedarik etmekle, İran'a ve Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltmak düşüncesindedir. Türkiye, Ortadoğu, Hazar Bölgesi ve Orta Asya gibi dünyanın ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerince zengin kaynağa sahip olan ülkelere coğrafi olarak yakın bir konumda bulunmaktadır (Karagöl, 2013:2).

3.3.4. Türkiye'nin Irak İle İlgili Kırmızı Çizgileri

Irak gibi “Kuzey Irak” kavramı kurgusal bir kavramdır. “Irak” kavramı da tarihi bir bütünlük içermemektedir. Ortadoğu'da Türk hâkimiyetinin sona erışı ile İngiliz ve Fransız emperyalizminin 1916'da imzaladıkları Sykes-Picot anlaşması çerçevesinde bu

bölgeye şekil verirken kurdukları, doğal olmayan bir devletin coğrafyasının adıdır (Özdağ, 1999:16). Türkiye için Irak'ın Kürt bölgeleri açısından taşıdığı tarihi anlam önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını takiben 1920'de imzalanmış olan Sevr Antlaşması'nın 62-64 sayılı maddeleri uyarınca, Fırat'ın Doğusunda kalan Kürt bölgelerinin İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetlerinin temsilcilerinden oluşan bir komisyon denetiminde önce bir yerel yönetim düzeni oluşturmasının ve 1 yıl içinde kendi kendilerini yönetebilecekleri kanısına varılırsa MC'ye bağımsızlık için başvurabilecekleri öngörülmüştür (Türkmen, 2012:178-179). Böylece bağımsız bir Kürdistan'dan ilk defa Sevr'de söz edilmiştir. Sevr Antlaşması, yürürlüğe girmemesine rağmen, Türkiye'nin "bağımsız Kürdistan" hedefine temkinli yaklaşmasına sebep olmuştur (Başkaya, 2011:99). Çünkü Sevr Antlaşması'yla Türk Devleti tarihi ve hukuki olarak ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Türkiye, Irak toprakları üzerinde tarih boyunca etkili olan etnik, bölgesel, mezhepsel bölünme gerçekleşmeden, merkezi hükümetin aktif rol almasını istemiştir. Türkiye, Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulamayacağını kendi "kırmızı çizgileri" olarak beyan etmiştir (Barkey, 2005:5). 2003 Irak Savaşı'ndan sonra, Kürt gruplar ABD'nin himayesinde Irak'ın Kuzeyinde etkin duruma gelmişler ve "de facto" olarak Irak siyasetinde yerlerini almışlardır (Crisis Group, 2008:2). ABD'nin Irak'taki başarısız stratejilerine rağmen, üretilen "Irak Kürdistanı" kalıcı başarılarından biri olarak yer almıştır (Danelo, 2014:1).

Irak'ın Kuzeyinde olası bir ayrılma sonucu ortaya çıkacak bir Kürt devletinin karşılaşacağı en ciddi sorunlardan birisi de meşruluğu olacaktır. Burada sözü edilen "meşruluk" hukuksal olduğu kadar siyasal bir içeriğe de sahiptir. Bu nedenle meşruluk, temelini uluslararası hukuktan alabileceği gibi, uluslararası ve bölgesel dengelerden kaynaklanan reel-politikten de alabilmektedir. Günümüzde bunların hepsini içinde barındıran, hem hukuksal hem siyasal, hem iç hem dış anlamlara sahip olan self-determinasyon kavramının meşruluk düğümünün çözümünde kilit rol oynayacağı görülmektedir (Kurubaş, 2004:148-149).

Türk Dış Politikası'nda terminolojik olarak yapılan hatalardan en sık tekrarlananı ise "Kuzey Irak" ifadesi olmuştur. Türkiye için Irak'ın toprak bütünlüğü önemli iken,

Irak'ın bölünmüşlüğüne üstü kapalı olarak kabul etmek anlamına gelen “Kuzey Irak” ifadesinin hükümet ve devlet yetkilileri tarafından zaman zaman kullanılması istikrarsızlık oluşturmaktadır. Aynı şekilde “Merkezi Irak” ve “Kürdistan Bölgesel Yönetimi” ifadesinin kullanılması da Irak'ın toprak bütünlüğünün savunulmasını söylem olarak zayıflatmaktadır (Erhan, 2006:20-21). Dolayısıyla bölgesel tanımlamalar Irak'ın parçalanmasını kolaylaştırmaktadır.

Harita 7: Kürt Enstitüsünün Ürettiği Hayali Kürdistan Haritası

Kaynak: (www.institutkurde.org)

Körfez savaşında uydu bir Kürt bölgesi oluşturulması amaçlanmış ancak işler ABD'nin istediği gibi gitmemiştir (Aykol, 1998:75). Öteden beri kurulması için yoğun çabalar içerisinde bulunan Kürt devleti, Türkiye, Suriye, İran ve Irak ekseninde bölgeyi içine almaktadır (Günaydın, 2011:110-159). Türkiye, Irak'ın Kuzeyinde kurulması muhtemel bir Kürt devletini savaş sebebi sayacağını defalarca en yetkili kurumlarından ifade etmiştir (Akbaş, 2010:287). Irak'ın Kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulması, Türkiye'nin de bölünmesine sebep olabilecek bazı şartları kendiliğinden oluşturacaktır (Çakmak ve Çolak, 2011:11). Üretilen hayali Kürdistan haritasında da

görüldüğü üzere, Türkiye'nin toprak bütünlüğü tehlike altındadır. Dolayısıyla Kerkük'ün jeostratejisi hem Irak hem de Türkiye'nin güvenliğinin sağlanmasında kritik bir konum olarak öne çıkmaktadır.

Irak'ın parçalanması aslında Irak'ın Sevri'dir. Türkiye'nin, İran'ın, Suriye'nin, Suudi Arabistan'ın Sevri'dir. Yani Irak parçalanırsa domino taşı gibi bütün ülkelere yayılacaktır (Ömer, 2007:88). Türkiye'nin işgal sonrası kendisi için bir beka sorunu olarak ortaya çıkan “Kerkük ve Türkmen” politikasında kararlılık gösterememiştir. Türkiye'nin açıklamaları sadece sözde kalmıştır. Çünkü Türkiye'nin “kırmızı çizgileri”nde bahsedilen konuların birçoğunun gerçekleşmesine karşın eyleme geçmemiştir (Duman, 2007:107-108). Irak'ın Kuzeyinde Kürt liderler, Kerkük konusu gündeme geldiğinde, “biz de o zaman Diyarbakır'ı, Van'ı masaya getiririz” demişlerdir (Can, 2007:125). Artık bölgede Türkiye'nin “kırmızı çizgilerinden” öte İKBY ile yapmış olduğu ticaret ve enerji anlaşmaları temelinde “ekonomik çizgileri” oluşmuştur.

3.4. Selefilik Etkisinde İŞİD ve Türkmenlere Etkisi

Sünnilik içinde bilinen Ehl-i Hadis kolu; nakilciliği merkeze alan, akli kullanmayı hoş görmeyen bir bakış açısıyla (Büyükkara, 2014:7-8) dinin altın çağını temsil eden ilk Müslümanlara atıfta bulunarak teolojik bir akım olan Selefilik'i oluşturmaktadır (Olidort, 2015:7). Selefiye mezhebi, geçmişin görkemini ve o zenginliği yeniden canlandırmayı ilke edinmiştir (Pappe, 2009:358). Selefiyenin konuları, hiçbir açıdan değişmeyen (Oğuz, 2005:213) gerilemeci bir zihniyeti temsil ettiğinden her türlü değişime karşı cephe almaktadır (İşcan, 2012:250). Selefiler, Hz. Peygamberin öldüğünü, bu dünya ile bir bağlantısının olmadığını ve ondan yardım isteyenlerin müşrik olacağını ileri sürmektedirler (Ansar.org, 2005:7-28). Dini anlama ve yorumlamada çekirdek emirler esasında (Wictorowicz, 2006:208) İslam hukukuna dayalı şeriatın radikal bir şekilde yorumlanmasının bir sonucu olarak (Friedland, 2014:12) kendilerinden olmayan akım ve gruplara karşı saldırganlaşmaktadırlar. Cihat anlayışları, kendi algılarıyla oluşturdukları düşmanlar üzerine kilitlenmiştir. Selefilik, cihat ettikleri yerlerde başkalarının canını, malını, namusunu kendilerine helal sayan İslam dışı bir anlayışa dönüşmüştür.

Bu bağlamda Irak'ta 2003 işgalinin oluşturduğu siyasal istikrarsızlığın bir sonucu olarak, Selefi anlayıştaki IŞİD örgütü (Pirinççi vd, 2014:7) insanlığa karşı gerçekleştirdiği terörist eylemler ve suçların şekillendirdiği (FATF Report, 2015:10) El-Kaide tipi küreselleşen bir örgüt özelliği göstermektedir (Hablemitoğlu, 2011:120). Örgüt Irak ve Suriye'nin Sünni bölgelerinde etkinlik sağlayarak bir "İslam Devleti" kurmayı ve kurduğu bu devleti genişletmeyi amaçlamaktadır.

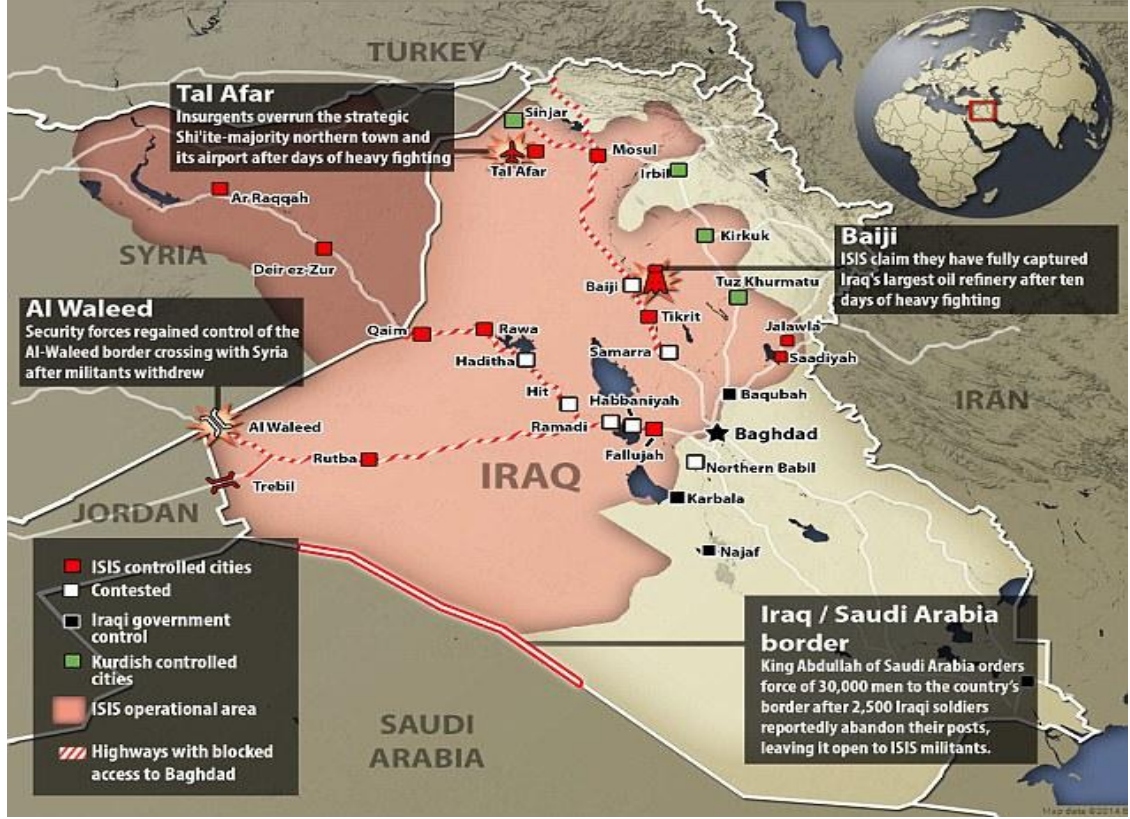
IŞİD olarak bilinen grup, Ürdünlü Ebu Musab El-Zerkavi'nin liderliğinde kurulmuş ve (START Fact Sheet, 2014:1) ABD'nin Irak'ı işgalinin ardından Tevhid ve Cihad adlı grubuyla ABD güçlerine karşı saldırılarda bulunmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014:59). Örgüt 2004 yılında El Kaide'ye bağlılığını açıklayarak Irak El-Kaide'si (Doğan, 2014:11) Haziran 2006'da Irak İslam Devleti (İİD) (Gürler ve Özdemir, 2014:59) Nisan 2013'te ise IŞİD adını alarak (Güller, 2014:114) Suriye coğrafyasında toprak kazanmayı hedeflemiştir (Caris ve Reynolds, 2014:11). Örgüt hedefleri doğrultusunda Suriye'li muhalif gruplar arasında kısa zamanda öncül bir rol üstlenmeyi başarmıştır (Zarras, 2014:4).

IŞİD'in güçlenmesinde bölge dışı güçlerin Suriye iç savaşının kördüğüm olmasına neden olan çekişen politikalarının yanı sıra (Orhan, 2014:6-7) Bağdat'ta Başbakan Nuri El-Malik'in sevilmeyen politikaları da etkili olmuş, IŞİD'in Irak'ın birçok bölgesinde (Rosiny, 2014:1) para, silah ve Arap-Müslüman dünyasından savaşçı kazanmasını sağlamıştır (The Meir Amit Intelligence, 2014:3). IŞİD, Eylül-Ekim 2013 tarihlerinde Rakka'da üç Hıristiyan kilisesine ve Yunan Katolik kilisesine saldırılar düzenleyerek (UN, 2014:5) kentte az sayıda kalan Hıristiyanlar için şeriat temelli kısıtlamalar yayınlamıştır (CSI, 2014:1). Örgüt, Suriye'nin Rakka kentini uygulamak istediği İslami model açısından merkez olarak seçerek (Caris ve Reynolds, 2014:12) Rakka'daki etkinliğini artırmıştır (Legrand, 2014:4-6).

Örgüt, Ocak 2014'ten itibaren Irak'ın birden fazla ilinde faaliyetlerini senkronize etmeye çalışarak, Irak'ın siyasi istikrarını bozmayı amaçlamıştır (Lewis, 2014:15). Sünnilerin yaşadığı bölgelerde IŞİD'e karşı büyük operasyonlar düzenleyen Nuri El-Maliki'nin başbakanlığındaki Irak merkezi hükümeti, kısmen başarı sağlamış ve IŞİD'i geçici olarak elimine edebilmiştir (Duman, 2014:9-19). Örgüt, 2 Ağustos 2014 tarihinde

Yezidi kasabalarına saldırmış ve 2000 Yezidi'yi öldürmüştür. 200 bin Yezidi ise IŞİD'in saldırılarından dolayı kaçmak zorunda kalmıştır (Özer ve Başeğmez, 2015:3).

Harita 8: IŞİD Kontrol ve Etki Alanları

Kaynak: (www.dailymail.co.uk)

3.4.1. Türkmen Varlığına Tehdit

IŞİD'in operasyon yaptığı ve hâkimiyet alanları yarattığı Musul, Kerkük, Selahaddin ve Diyala Türkmenlerin yaşam alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Irak'ın Kuzeyindeki bu coğrafyada yaşayan Şii nüfusun büyük bölümünü de Türkmenler oluşturmaktadır. Türkmenlerin korumasız olması, silahlı bir güce sahip olmamaları, coğrafi olarak bölünmüş olmaları kendilerini IŞİD tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır (Duman, 2014:3-4).

IŞİD 15 Haziran 2014'te Musul'a bağlı Irak'ın en büyük ilçesi olan ve Türkmenlerin çoğunluk olarak yaşadığı Telafer'i ele geçirmiştir. Bunun üzerine ilçeden yoğun bir Türkmen göçü başlamıştır. Türkmenlerden yaklaşık 120 bin kişi Telafer'i terk etmiş ve

Telafer’de sadece 200-300 civarında Türkmen kalmıştır. Şehirden kaçışların yaşandığı ilk zamanlarda bu kişilerden haber alınırken, şu anda bu kişilerin akıbetleri bilinmemektedir. Telafer’den göç edenlerin bir kısmı Bağdat, Necef, Kerbela, Babil (Hille), Divaniye, Wasit (Kut) ve Amara’ya bir kısmı da Erbil ve civarındaki yerlere göç etmiştir. Fakat Erbil ve civarına göç eden bazı Türkmenler IŞİD tehdidinin Erbil sınırına yaklaşmasından dolayı bir kez daha yer değiştirmek zorunda kalmış ve Irak’ın Güney illerine gönderilmişlerdir. Telafer’den kaçan Türkmenlerin çok az bir kısmı ise Kerkük’te kalmaktadır. Yaklaşık 6 bin Türkmen aile Telafer’den Musul’a uzanan 60 km’lik yol üzerinde bulunan Arap köylerine sığınmışlardır. Göç eden Sünni Türkmenlerin yüzde 50’den fazlasının Temmuz 2014’ten itibaren Telafer’e dönüş yaptığı bilinmektedir. Tuzhurmatu’da yaşayan Türkmenlerden sadece kadınlar ve çocuklar IŞİD tehdidinden dolayı 18 Haziran 2014’te nahiyeyi terk ederek Kerkük ve Leylan’a sığınmıştır. Tuzhurmatu ilçesinde kalan Türkmen erkekler ise IŞİD militanlarının saldırılarına karşı kendilerini korumak için silahlanmışlardır. Irak’ın Selahaddin iline bağlı yaklaşık 20 bin nüfuslu Amirli nahiyesinde yaşayan Türkmenler, nahiyeye çevre köylerden gelen göçmenlerle birlikte yaklaşık 2,5-3 ay IŞİD kuşatması altında kalmıştır. Nahiyeye halkı bu kuşatmadan dolayı bölgeyi terk edememiştir. Irak merkezi hükümeti ancak iki ayın sonunda Amirli’ye helikopterlerle kısmi yardımlar yapabilmiş, Amirli’de yaşayan hasta, yaşlı, çocuk ve kadınların çok az bir kısmı helikopterler vasıtasıyla nahiyeden dışarıya çıkarılabilmektedir. Tuzhurmatu’ya bağlı ilçe ve nahiyelerde de IŞİD tehdidinden sonra kaçışlar yaşanmış ve buradan kaçanların çoğu Kerkük’e gitmiştir. Tuzhurmatu’ya bağlı yaklaşık 1500 nüfuslu Biravcılı köyüne IŞİD tarafından düzenlenen saldırılardan sonra köy sakinlerinin neredeyse tamamı Kerkük’e göç etmiştir. Kerkük’e göç eden Türkmenler burada akrabalarına, okullara ya da inşaat halindeki binalara sığınmışlardır. Tuzhurmatu ilçesinin yaklaşık 15 km Batısında bulunan yaklaşık 750 nüfuslu Karanaz köyü ve yaklaşık 1750 kişilik nüfusa sahip olan Çardaklı köyünün de neredeyse tamamı boşalmıştır. Yaklaşık 2 bin nüfusu olan Bastamlı köyünün ise yüzde 90’ı köyü terk etmiştir. Hasadarlı, Abbud ve Şahseven’den göç eden Türkmenlerin yaklaşık 3 bin aile olduğu bilinmektedir. Bu ailelerin bir kısmı Tuzhurmatu’ya bir kısmı ise Kerkük’e gitmiştir (Gökler, 2014:3-5). 23 Haziran 2014’te en az 40 Şii Türkmen Guba ve Shrikhan köylerinden IŞİD tarafından kaçırılmıştır. Bu köylerde bulunan 950 Türkmen aile göçe zorlanmıştır (Meyer, 2014:12). 7 Temmuz

2014'te 40 Türkmen Musul'un Kuzeybatısındaki Rashidiya köyünden kaçırılmıştır. Birçok Türkmen köylü IŞİD korkusuyla bölgeden kaçmıştır. 7 Ağustos 2014'te Telafer'den kaçan 100 Türkmen Şii, Sincar'da IŞİD tarafından idam edilmiştir (Mladenov ve Al Hussein, 2014:16).

Musul'un güneyinde bulunan Kayyara hava üssünün de denetimini sağlayan IŞİD, Saddam Hüseyin'in doğum yeri olan Tikrit'i de ele geçirerek burada bulunan Irak'ın en büyük petrol rafinerisi olan Beyci'yi denetimi altına almaya çalışmıştır. Beyci rafinerisi üzerinde Irak Güvenlik Güçleri ve IŞİD arasında önemli bir rekabet söz konusudur. Kerkük'ün Batısında bulunan Havija, Rashad, Zab, Riyad, Abbasi ve Dakuk'un bazı yerleri çatışma olmaksızın IŞİD'in kontrolü altına girmiştir (Boz, 2014:18). IŞİD'in operasyonları sonrasında Irak güvenlik güçlerinin çekildiği yerlere IKBY'nin askeri unsurlarının girmesi, Türkmenleri başka bir riskle daha karşı karşıya bırakmıştır. Özellikle peşmergeler, Türkmenlerin uzun yıllardan beri Kürt denetimine girmesine karşı çıktıkları Kerkük, Tuzhurmatu, Hanekin, Celevle gibi yerleşim yerlerinde denetim sağlamıştır. Bu durum Türkmenleri iki ateş arasında bırakmıştır (Duman, 2014:57).

Konuyu yakından izleyen Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya'nın IŞİD'in Türkmenlere yönelik saldırıları hakkındaki değerlendirmeleri şu şekildedir: (Mülakat, 2015).

“IŞİD'in saldırıları genelde Türkmen bölgelerinde gerçekleşti. Telafer, Musul (Musul'un içinde 100.000'in üzerinde Türkmen yaşar ve etrafındaki köy ve kasabalar Türkmendir), Tuzhurmatu ilçesine bağlı Bayat Köy ve Kasabaları (Emirli, Yenice, Bastamlı, Karanaz gibi) ve Diyala İlindeki Türkmen şehir ve kasabalarıdır. Toplam 350.000 Türkmen yerinden edildi, Irak şehirlerine ve bir kısmı Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. Türkmen tarihi eserleri ve Türkmenlerin evleri yıkıldı. Ayrıca, ekonomik durumları sıfırlandı. Türkmen bölgeleri hâlâ IŞİD'in işgali altındadır. Sayısı belli olmayan çok Türkmen katledildi. IŞİD'den en çok zarar gören Türkmenler oldu. Türkmenler yaklaşık yarı yarıya Sünni ve Şii'dir. Ancak Telafer ve Yenice kasabaları dışında Türkmenler arasında hâlâ da mezhep ayırımı yoktur. Türkmen Milli hareketi yöneticileri her iki mezhepten olmuştur. İran mezhep olgusunu kullanarak bazı Türkmenlere siyasi destek vermiştir. Ancak halk olarak bu ayırımı reddetmektedir. Telafer ve Yenice'de ise mezhep ayırımı Amerikan işgalinden sonra görülmüştür.”

ITC Başkanı Erşat Salihi Irak Ulusal Haber Ajansı NINA'ya vermiş olduğu demeçte şu noktalara değinmiştir: (Hürmüzlü ve Gökler, 2014:6).

“...Millet Meclisini ve Hükümeti, yıkıma uğramış olan Türkmen bölgelerinin imarı için yeterli miktarda para tahsis etmeye davet ediyorum. Ayrıca Irak Türkmenlerini korumak üzere bir güvenli bölgenin ihdas edilmesi talebinde de bulunuyorum. Nasıl ki Suriye’deki Ayn El Arap (Kobani) için güvenli bölge kurulması talepleri ortaya atılıyorsa biz de Irak’ta Türkmenleri korumak üzere bir güvenli bölge ihdas edilmesi talebinde bulunuyoruz. IŞİD saldırılarından dolayı Irak Türkmenleri arasında en kötü durumu yaşayanlar Telafer’deki Türkmenlerdir...”

IŞİD terör örgütü Irak’ta milyonlarca insanın evlerini terk etmesine neden olmuştur. Iraklılar kendi ülkelerinde göçmen durumuna düşmüştür. Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Telafer tamamen boşalmıştır. Sokakta, inşaatlarda, türbelerde yaşam mücadelesi veren Telaferlilerin yardımına Türk Kızılayı yetişmiştir. Türkiye’nin Irak’a toplam yardımı 200 tır geçmiştir. Yardım malzemelerinin etkili bir şekilde dağıtılmasına Türkmen Milletvekili Aydın Maruf da destek vermiş, Kızılay personelini yalnız bırakmamıştır (TürkKızılayı Dergisi, 2014:44). Türkiye’nin insani yardım operasyonları Türkmenleri memnun etmiştir.

3.5. Hegemonya ve Küresel Kapitalizm

Küresel güçler, hedefledikleri dış politika amacını gerçekleştirmek için “uluslararası meşruiyet ve oydaşım olmasa bile” (Yeşiltaş, 2012:69-70) kendi iradesini zorla ya da ezici bir çoğunlukla uygulayarak ekonomik fayda sağlamak ve rızaya dayalı bir hegemonya oluşturmaktadırlar (Destradi, 2008:6). Bu güçler hegemonyaya dayalı iktidarlarını kurumsallaştırdıklarında, meydana getirilen yapılar (Okur, 2012:56) zayıf devletlerin güçlü devletleri zorlama ya da kendi çıkarları doğrultusunda takip etmelerini sağlamaktadır (Krisch, 2005:373). Küresel aktörler stratejilerini maddi ve düşünsel etkenler ölçeğinde (fikirler, normlar, yerel özgün yapılar, kimlikler gibi) belirlemektedirler (İpek, 2013:22). Özellikle ABD ve İngiltere’nin 2003 Irak Savaşı’nı başlatmalarında ve savaş sonrası Irak coğrafyasını yapılandırmalarında hegemonyaya dayalı bir güç kullandıkları görülmektedir. Aynı şekilde Ortadoğu’da faaliyet gösteren IŞİD, El-Nusra, Nakşibendi Tugayları gibi terör örgütlerinin bölgedeki egemen küresel güçlerin yönlendirmesiyle hareket ettikleri iddia edilmektedir.

Yakın tarihte küreselleşme ve hegemonya sosyal bilim araştırmalarında önemli bir konuma gelmiş ve küresel kapitalizm yeni bir sınıfın tahakkümü ya da eksenini altında dünya toplumunu etkilemiştir (Robinson, 2005:1-5). Bu bağlamda bilim, emperyalizmi

“kapitalizmin en yüksek aşaması, tekelci kapitalizm” diye tanımlamaktadır (Kurmuş, 2012:62). Soğuk savaş sonrasında Batı kapitalizminin büyük şirketleri aralarında birleşip daha da büyük hale gelirken, Batı kapitalizmi içindeki siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel, teknolojik unsurlara daha fazla nüfuz etmeye başlamışlardır (Manisalı, 2009:224). Ekonomik küreselleşmenin, coğrafi mesafelerin ve devlet sınırlarının azalan öneminde yansımalarını bulan ekonomik etkinlikler yelpazesi (Heywood, 2013:154) dünyanın 500 ve onun içerisinde seçilmiş 13 şirketine ipotek edilmiş durumdadır (Çebi, 2011:20). Oluşturulan küresel emperyalizm, sivil toplum da dahil her şeyi özelleştirmeye kararlı bir yapı sergileyerek (Ali, 2003:4) meşruiyetini Rockefeller ve ABD’li uluslararası tekellerin önderliğinden almaktadır (Ozan, 2011:627). Böylelikle küresel şirketler devlet adamlarına yön verebilecek bir hale gelmiş ve yeni bir diplomasi alanının oluşması için çok önemli roller elde etmişlerdir (Arıboğan, 2014:24). Sonuç olarak Irak coğrafyası ve Türkmenler bölgedeki egemen güçlerin tekelci kapitalist anlayışlarından etkilenmektedirler.

Bu doğrultuda ulus devletler hem sınıf hâkimiyetinin hem de kapitalistler arası çekişmenin ana aracı olmayı sürdürmektedirler (Savran, 2011:287). Sermayenin ve üretimin uluslararası örgütlenmesi, bağımlı ve yeni sömürge ülkeler açısından ulusallığın reddi üzerinde yükseldiği için her yola başvurulmuş, bu ülkelerin ulusal devlet olarak güçlü olmaları engellenmektedir (Okçuoğlu, 2011:325). Bu bağlamda Irak Devleti “ulus devlet” özelliği gösterdiğinden, 2003 yılından itibaren bölgedeki küresel güçlerce siyasi ve ekonomik boyutta dizayn edilmektedir. Sonuç olarak Kerkük merkezli Türkmeneli bölgesi de Irak coğrafyasının yapılandırılmasından etkilenmektedir.

3.6. Türkiye’nin Politik Açmazları

Devletlerin dış politikaları uzun vadeli stratejiler ve programlar çerçevesinde belirlenmektedir (Manisalı, 2008:57). Bu strateji ve programların içerisine uluslararası sistemin yapısı, büyük devletlerin politikaları, devletlerin birbirlerine bağımlılıkları, bölgesel gelişmeler, uluslararası hukuk, diğer devletlerin dış politikaları, devletin güç unsurları, medya, çıkar grupları, kamuoyu, sivil toplum kuruluşları, karar verici liderlerin algılama kapasiteleri, milliyetçilik ve kimlik gibi faktörler girmektedir (Efegil, 2012:86-87). Dış ilişkilerde diplomatik ilişkilerin yanında insan merkezli bir yapının

önem kazanmasıyla birlikte (Dedeoğlu, 2010:12) devletler soğuk savaş metotları ekseninde yeni tehdit durumuna göre savunma mekanizmaları geliştirerek (Gürbüz, 2010:35-37) uluslararası sistemde itimat ve saygı kazanmayı hedeflemektedirler (Anaz, 2013:8-24).

Türkiye'nin dış politikasını etkileyen dış ve iç faktörler yaklaşık doksan yıllık cumhuriyet dönemi içerisinde büyük ölçüde farklılaşmış, uluslararası sistemde de çok önemli gelişmeler yaşanmış; yapılar, aktörler, davranış kalıpları, kısacası dış politikanın üzerinde olduğu zemin değişmiştir (Sönmezoğlu, 2012:880). Türkiye NATO üyesi, Avrupa Konseyi kurucu üyesi ve AB ile müzakere eden aday ülke statüsünde bir aktör olarak kendine has bir dış politika karakteristiğine sahip olmuştur (Dinçer ve Kutlay, 2012:15). Türkiye, kendisini Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi dünyanın sorunlu kabul edilen bölgeleri arasında bir istikrar adası olduğu argümanı ile Batı'ya sunmuş, Batı'nın da kendisine bu konumu dolayısıyla stratejik bir değer atfettiğine inanmıştır. Kendisini Batı'ya eşit olarak kabul ettirebilmek için Batılı ülkelerin bu bölgelere yönelik politikalarına eklenmiş, kendi çıkarları ile Batı'nın çıkarlarını özdeşleştirmeye çalışmıştır (Çiftçi, 2010:335).

Bu süreçten hareketle Türkiye'deki "Batıcılar" büyük bir hayranlıkla Batı uygarlığına bağlanmıştır (Altındal, 1979:40-41). Böylelikle Türkiye'nin oluşturduğu dış politika süreçlerinde belirsizlikler oluşmuş, Irak coğrafyası ve Türkmenler de "belirsizlik eksenli" politika süreçlerinden olumsuz olarak etkilenmiştir.

3.6.1. Türk Dış Politikasında Ortadoğu Etkisi

Ortadoğu olarak ifade edilen bölge dışsal etkenlerle, dış müdahalelerle 1 nci Dünya Savaşı sonrasında şekillendirilmiş, oluşturulmuş bir bölgedir (Sever, 2012:27). Ortadoğu, kara havzası açısından Asya'nın Batısını, Afrika'nın Kuzeyini, Avrupa'nın Doğu sınırlarını ihtiva etmektedir. Kafkasya yolu ile Rusya ve Sibiryaya, Anadolu vasıtası ile Avrupa'ya, Sina Yarımadası ve Kızıldeniz'le Afrika'ya, İran ve Hazar Denizi ile Orta Asya ve Güneydoğu Asya'ya açılmaktadır (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2010:16). Ortadoğu'da, aynı olaylardan etkilenip kendilerini benzer kültürlere atfeden insanlar topluluğu yaşamaktadır (Kılınç, 2011:14-15). Dolayısıyla Ortadoğu kavramı

“Batı Avrupa” gibi coğrafi değil, “Batı” gibi siyasi ve kültürel özellikleriyle öne çıkmaktadır (Akpınar, 2012:50).

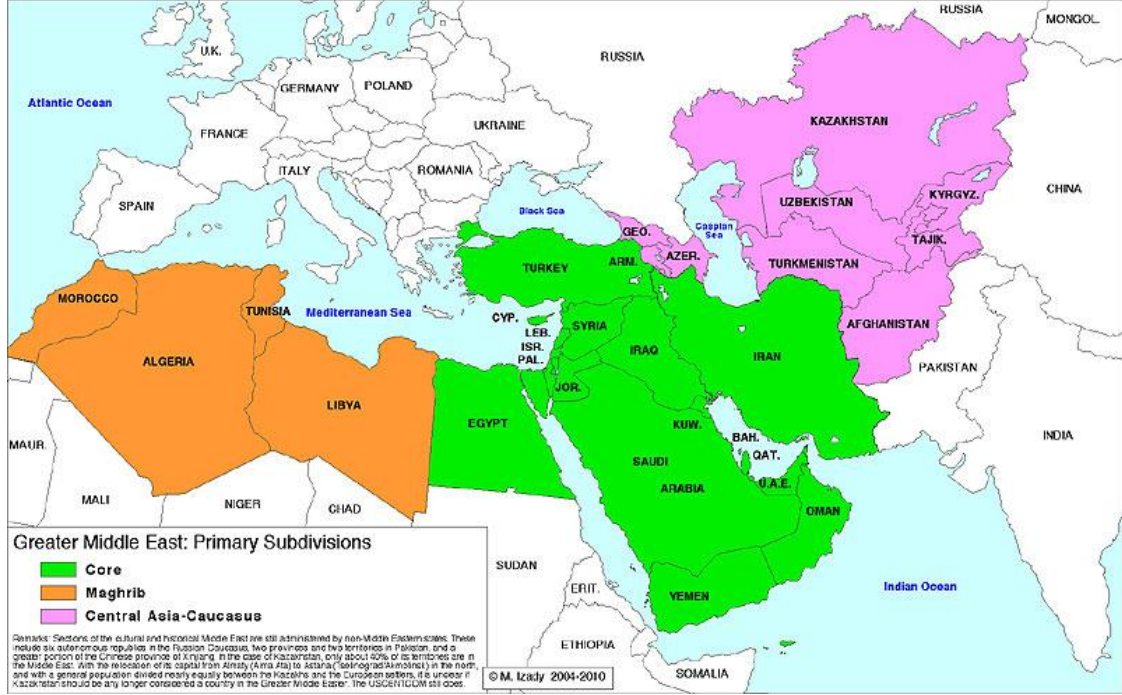
Ortadoğu, çok uluslu çıkarların şaşırtıcı ittifaklara yol açtığı kaygan ve karanlık bir ortam teşkil etmektedir (Avcı, 2008:230-232). Bölgenin etnik ve dinsel özelliği söz konusu politikaları teşvik etmiştir (Canbolat, 2012:95-96). Özellikle petrol olgusu, bölgede oluşumlarını yeni başlatan siyasi birimler açısından siyasi coğrafyanın pekiştirilmesinde ve bölgedeki siyasi unsurların bir anlamda yoktan var olmalarının da hazırlayıcı bir unsuru olmuştur (Bayat, 2014:125-126). Devlet başkanlarının otoriter yönetimi, yapay çizilmiş sınırlar, etnik yapılanma ve bunun sebep olduğu sorunlar, bölgede bağımsızlık sonrası artarak etkisini hissettiren milliyetçilik, azalan su kaynakları üzerinde bölge ülkelerinin rekabeti, bölgenin siyasi yapılanmasına etki eden sorunlar olarak öne çıkmıştır (Tekkaya, 2009:8).

Küreselleşme sürecinin gelişip bölge toplumlarını içine çekmesi, kapitalizmde neoliberal yeniden yapılanma süreci ve Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Ortadoğu’da yaşanılmakta olan değişim sürecinin temel dışsal dinamiklerini oluşturmaktadır. Bu üç dışsal dinamik, Ortadoğu’daki değişimi derinden etkilemiş ve şekillendirmiştir (Sancaktar, 2012:52). Medeniyetler arasındaki değişen güç dengeleri, Batı’nın silahlanma, insan hakları, göç ve diğer meselelerle ilişkili olarak amaçlarına ulaşmasını giderek daha da zorlaştırmaktadır (Huntington, 2004:304). Arap Baharı sonrası Ortadoğu’da İslami hareketlerin reel siyasete etkisinin artması ve bu etkinin orantısız bir etki olması Ortadoğu’da dengeleri daha da değiştirecektir (Kılavuz vd, 2012:81-82). Özellikle Suriye, Irak, İsrail üçgeninde yaşanabilecek en ufak yapısal değişiklikler, Basra Körfezi, İran, Irak’taki etnik ve dini yapının çok çeşitliliği ile İsrail’in bütün bölge üzerindeki etkisi türesel politikaların değişmesine sebep olabilecek güçtedir (Şimşek, 2005:151).

AB’nin gerek Irak krizinde gerekse işgal sonrası Irak’ın yeniden yapılandırılması sürecinde aktif rol almak istemesi, Ortadoğu’nun Avrupa kıtasına coğrafi olarak yakınlığı, AB üyesi ülkelerin özellikle Fransa ve Almanya’nın Irak ile olan ticari ilişkileri, Avrupa’nın enerji ihtiyaçlarının büyük bölümünü bu bölgeden karşılaması ve

bölgede Avrupalı şirketlerin büyük yatırımlarının bulunması bölgenin karışıklığı yanında çekiciliğini de artırmaktadır (Karadağ, 2007:87).

Harita 9: Büyük Ortadoğu Haritası

Kaynak: (www.jewishvirtuallibrary.org)

Hem Irak hem de Suriye’de onar yıllık aralıklarla yaşanan gelişmeler Türkiye’nin bölgesel çıkarlarını doğrudan etkilemiştir. Türkiye bu sorunlar karşısında, hep uluslararası meşruiyet, siyasi ve askeri durum, iç politikadaki gelişmeler, ülkenin ekonomik durumu ve terör örgütünün varlığına göre tutum almıştır. Geline noktada Türkiye hem Irak merkezi yönetimi hem de Suriye hükümeti ile aynı anda gerginlik dönemi yaşamıştır (Demir, 2012:575). Türkiye, Ortadoğu’ya ilişkin takip ettiği dış politikayla bölgenin evrimsel bir süreç içerisinde liberal demokratik değerler çerçevesinde dönüşmesini desteklemiştir (Oğuzlu, 2011:40). Türkiye, Ortadoğu ve Körfez petrolünün savunulması ve müdahale şartları açısından sahip olduğu stratejik avantajlarını ön planda tutmaktadır (Bostanoğlu, 2008:389). Türkiye özellikle Fırat nehri üzerinde yapmış olduğu Keban ve Karakaya Barajlarıyla bölge coğrafyası üzerinde etkinliğini artırmıştır (Bilen, 2000:86-87).

Harita 10: Türkiye’de Petrol-Doğalgaz Boru Hatları

Kaynak: (<http://aei.pitt.edu>)

Bu bağlamda Türkiye, küresel petrol stratejileri kapsamında petrol arz ve talebinin olduğu bölge coğrafyası içerisinde, arz kaynakları ile talebi buluşturan önemli bir enerji koridoru olmasının yanı sıra, Kuzey-Güney-Batı koridoru üzerinde de stratejik açıdan önemini korumaktadır. Özellikle hem BTC hem de Kerkük-Yumurtalık petrol boru hatları, petrol bölgelerini Türkiye'nin Akdeniz'deki limanlarına bağlamaktadır (Alkin ve Atman, 2006:207-208). 2007 yılında işletmeye alınan Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı (ITGI), Güney Avrupa Gaz Ringi'nin ilk halkasını oluşturmaktadır. 2018 yılında Yunanistan-İtalya bağlantısının da devreye alınmasıyla İtalya pazarına da erişim imkânı sağlanacaktır. Ortadoğu ve Hazar Bölgesi doğal gaz rezervlerini Avrupa pazarlarına bağlamayı öngören Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya (Nabucco) Doğal Gaz Boru Hattı ile Avusturya'nın Avrupa'da önemli bir doğal gaz dağıtım noktası olma özelliğinden de faydalanılarak bölge ülkelerinin gaz taleplerindeki gelişmelere göre Batı Avrupa'ya ulaşılması amaçlanmaktadır. Azerbaycan'ın SOCAR şirketi ile BOTAŞ arasında sürdürülmekte olan müzakereler neticesinde Şah Deniz Konsorsiyumu'nun üreteceği Faz II gazından

yıllık 10 milyar m³ hacmin BOTAŞ doğal gaz iletim sistemi kullanılarak Yunanistan veya Bulgaristan sınırından Avrupa tüketim noktalarına transit iletimine (TANAP) yönelik çalışmalar yapılmıştır. Projeye yönelik olarak 24 Aralık 2011 tarihinde iki ülkenin Enerjiden Sorumlu Bakanları arasında Ankara’da Hükümetlerarası Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Avrupa’ya gaz iletimi amacıyla İsviçre’nin EGL Şirketi tarafından geliştirilen Trans Adriyatik Projesinin (TAP) başlangıç noktası ise Yunanistan’ın Selanik şehridir. Bu noktaya kadar Türkiye ve Yunanistan’ın mevcut altyapısının kullanılması öngörülmekte, Arnavutluk ve Adriyatik Denizini geçerek İtalya’ya ulaşması planlanmaktadır. Doğal gaz arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve doğal gaz arzının bir kısmının da Mısır’dan sağlanması amacıyla Mısır-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi geliştirilmiştir. Ancak, sonraki bazı gelişmeler neticesinde Mısır gazının “Arap Doğal Gaz Boru Hattı” ile Türkiye’ye sevkiyatı gündeme gelmiştir. Arap Doğal Gaz Boru Hattı’nın bir bölümü tamamlanmış olup, mevcut durumda Ürdün, Suriye ve Lübnan’a Mısır gazı sağlanmaktadır. Kısa dönemde, artan arz açığının kapatılması için Suriye’ye doğal gaz temin edilmesi gündeme gelmiş olup; söz konusu hattın Türkiye’nin doğal gaz iletim sistemine bağlantısını sağlayacak Türkoğlu-Kilis Boru Hattının inşaatı devam etmektedir (Elektrikport, 2013:5-7).

3.6.2. Türk Dış Politikasında ABD Etkisi

Otonomi arayışı her zaman Türk dış politikası yapımcıları için temel bir amaç olmuştur. Otonomi arayışındaki Türkiye, uluslararası statükonun devamını muhtemel ve tehlikeli bir dönüşüme tercih etmiştir. Bu nedenle uluslararası platformlarda Amerika’yla karşı karşıya gelmekten çekinmiş, mümkünse onun bulunmadığı alanları doldurarak, hareket alanını genişleten diplomatik davranışlarda bulunmuştur (Yalçın, 2011:43). Türk elitler ve kamuoyunda Amerika’nın sert güç kullanımı ve ekonomik gücüne saygı duyulması konusunda görüş birliği oluşmuştur (Flanagan, 2014:93). Böylelikle Türk kamuoyunda ABD’nin küresel gücüne karşı konulamayacağı inancı hâkim olmuş ve zihinsel bir teslimiyet ortaya çıkmıştır.

Türkiye’nin ABD ile ilişkilerinde askeri ve siyasi boyutlar ön plana çıkmaktadır (Manisalı, 2011:29-30). ABD’nin bölge dışı bir aktör olması, Türkiye’nin ise bölge içi bir aktör olması, iki ülkenin bölge politikalarında farklılaşmalar getirmiştir. Bu durum, Türkiye-ABD ilişkilerinde kronik bir güvensizlik sorununu beraberinde getirdiği gibi,

Türkiye'nin bölge politikalarında politik hareket alanını daraltan bir etki oluşturmaktadır (Yegin ve Ersoy, 2013:32).

ABD, Türkiye ile diplomatik ilişkilerinde siyasi ve askeri olarak ilişkilerini modernize etmek yanında Ortadoğu'da Türkiye'nin ekonomik ve siyasi rol oynamasını amaçlamıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye, ABD'nin geleneksel Avrupalı müttefiklerinden birisi olmuştur (Albright ve Hadley, 2012:4). Böylelikle Türkiye, ABD'nin Ortadoğu bölgesindeki çıkarlarına karşı oluşabilecek tehditlere karşı güvenlik garantileri sağlayan bir konum elde etmiştir (Uslu, 2000:225).

1 Mart 2003 tezkeresinin TBMM'de reddedilmesinden sonra Irak'ın Kuzeyinde Kürtler ve Kürt-ABD ittifakı etkinlik göstermeye başlamış, Türkiye-ABD ilişkileri olumsuz etkilenmiştir. (Yılmaz, 2015:1-3). Tezkere sonrası gerçekleşen ABD'nin Irak işgali ise Türkmenler açısından tehlikeli bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bin yıldan beri ülkede varlık gösteren Türkmen toplumu her türlü siyasi ve idari yapılanmanın dışında tutulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin Irak'taki gelişmelerden ve ülkenin yeniden yapılanması sürecinden dışlanması Türkmenleri daha da büyük bir yalnızlığa sürüklemiştir (Oğuz, 2015:2). 1 Mart 2003 tezkeresinin reddedilmesi sürecinin en önemli sonucu ABD'nin Türkmenleri Irak'ın Kuzeyindeki Kürt unsurların etkisine bırakmış olmasıdır. Böylelikle Türkmen bölgesi Türkiye'nin etki alanından çıkarılmıştır. Dolayısıyla tarihi süreç içerisinde Türkiye-ABD ilişkilerinde istikrar içeren dönemler olduğu gibi kriz dönemleri de yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler ilişkilerin seyrini değiştirirse de iki ülke arasındaki karşılıklı menfaat içeren politikalar değişmemiş, ABD politikaları, Türkiye'nin dış politikasında ana eksen olma özelliğini korumuştur.

23 Haziran 2003 tarihinde 5755 sayılı gizli Bakanlar Kurulu Kararı ile ABD'ye, Irak'ın yeniden inşasına ilişkin faaliyetler kapsamında kullanılması şartıyla, askeri malzeme, teçhizat ve personel nakli dahil olmak üzere lojistik maksatlı olarak İncirlik Üssü ile Mersin ve İskenderun limanlarını 1 yıl süre ile kullanım izni verilmiştir. 16 Aralık 2003 tarihinde yayınlanan talimat ile rotasyon faaliyetinin Dışişleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde, Genelkurmay Başkanlığı tarafından belirlenecek ilkeler ve usullere uygun olarak yürütülmesi kararlaştırılmıştır (Bölme, 2012:384-385).

4 Temmuz 2003 tarihinde Süleymaniye olayının patlak vermesiyle, Türk-Amerikan ilişkileri kelimenin tam anlamıyla kopma noktasına gelmiştir. Kürt kuvvetlerinin elinde bulunan Irak'ın Süleymaniye kentinde, ABD askerleri, siyasi bir suikast hazırlığı içinde oldukları gerekçesiyle Türk özel kuvvetlerinin on bir üyesini tutuklamış, ellerine kelepçe vurup başlarına çuval geçirdikten sonra alıkoymuşlardır. Türk askerleri iki gün sonra serbest bırakılmış olsalar da, iki taraf da kamuoyunu tatmin edecek bir açıklama yapamamış ve böylece bu kriz Türkiye'de yeni bir Amerikan karşıtlığı dalgasını tetiklemiştir (Çalışma Grubu Raporu, 2011:24). ABD askerlerinin Türkiye üzerinden Irak'a geçişini sağlamayı amaçlayan 1 Mart 2003 tezkeresinin TBMM'de reddedilmesi sonrasında gerçekleşen bu olay, ABD'nin Türkiye'yi ve Türk ordusunu psikolojik olarak yıkımıyla sonuçlanmıştır.

ABD'nin Türkiye üzerindeki baskıları sadece psikolojik boyutta gerçekleşmemektedir. ABD, ekonomik güç olarak Türkiye üzerinde etkili politikalar uygulamaktadır. FED tarafından yapılacak faiz oranlarına ilişkin açıklamalar uluslararası mali piyasalarda olduğu gibi Türkiye'de de dalgalanmalara yol açmaktadır (Arı, 2013:381). Amerikan dolarının gücü sadece Türkiye'yi değil küresel piyasaları da etkilemektedir.

3.6.3. Türk Dış Politikasında İsrail Etkisi

Türkiye, İsrail ile ilişkilerine kurulduğu günden bu yana büyük önem vermiştir. Türkiye'nin İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olması, Ankara tarafından İsrail'e verilen önemin en açık göstergesidir (Dinçer, 2011:4). Türkiye, dış politikasında konjonktürel olarak İsrail'in desteğine ihtiyaç duymakta ve bu desteği Batı devletlerindeki Yahudi lobisinin faaliyetleriyle sağlamaktadır. Bu lobinin Türkiye'nin AB üyeliğine verdiği destek ve Amerikan Kongresi'nde sözde Ermeni soykırımı karar taslağının geçmemesi yönünde takınmış olduğu tavır şu ana kadar Türkiye'yi memnun etmiştir (Oğuzlu, 2009:20). Türkiye, İsrail için Ortadoğu'da büyük ve güçlü bir ülke olmasının yanında Arap komşularının izolasyonundan korunmak için bir güvence oluşturmaktadır (Inbar, 2014:40).

Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler 1990'lı yıllardan itibaren birçok dalgalanmalara sahne olmuştur. Bu dalgalanmalar Türk veya İsraili liderlerin kişilik özelliklerinden kaynaklanmamıştır. İlişkiler iki ülkenin operasyonel ortamlarda yapısal değişikliklerin

bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İki ülke arasındaki askeri ve güvenlik boyutunda yapılan anlaşmalar ilişkilerin düzeyinde belirleyici olmaktadır (Kaya, 2011:2). 1990'lı ve 2000'li yılların başlarında Türkiye ve İsrail arasında imzalanan serbest ticaret alanında ve askeri alanda yapılan anlaşmalar iki ülke ilişkilerini geliştirmiştir (Zanotti, 2014:32). 2002'den sonra Türkiye ile İsrail ilişkilerinde yavaşlama görülmüştür.

Özellikle Aralık 2008'de İsrail'in Gazze müdahalesi sırasında Türkiye'nin verdiği tepki, yaklaşık iki ay sonra Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın ilişkileri onarmak için 2009 Dünya Ekonomik Forumu'nda İsrail Cumhurbaşkanı ile restleşmesi, Arap Birliği Genel Sekreteri otururken protesto edip podyumu terk etmesi dikkat çekmiştir (Akgün, 2011:3). Başbakan Erdoğan Davos'ta İsrail Cumhurbaşkanı Shimon Peres'i ve İsrail'i sahilde çocukları öldürmekle suçlamıştır. Diplomatik kriz 2010 yılında İsrail'in Gazze'ye deniz ambargosunu kırmaya yönelik olarak yola çıkan Mavi Marmara filosuna müdahale etmesiyle derinleşmiştir. İsrail'in müdahalesi sonucu 8 Türk vatandaşı ve 1 Türk asıllı Amerikan vatandaşı öldürülmüştür. İsrail saldırısı Türkiye'de ulusal bir öfkeye dönüşmüştür (Olson, 2013:6-7). Mavi Marmara olayından 3 yıl sonra İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, Türk Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'dan Mavi Marmara'da yapılan operasyonel hatalardan ve hayatını kaybeden insanlardan dolayı özür dilemiştir (Arbell, 2014:1).

AK Parti, kamuoyunda yükselen mevcut tepkilere rağmen İsrail ile imzalanan savunma sözleşmelerini devam ettirmiş, İsrail firmalarına telekomünikasyon ve tarım sektörlerinde yatırım izinleri vermiştir (Kösebalaban, 2011:99). Dışişleri Bakanlığı tarafından 2 Eylül 2011 tarihinde NATO'nun füze savunma kalkanına radarlarla Türkiye'nin ev sahipliği yapacağı belirtilmiştir. Hükümet çevreleri tarafından kabul edilmese de, kalkan somut olarak İran'a karşı kurulmuş ve ABD müttefiki İsrail'in güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır (Tansi, 2011:74). 14 Şubat 2012 tarihinde Mossad'a yakın DEBKA'da bildirilen haberde, İsrail F-15 savaş uçağının Akdeniz üzerinde uçarken, Doğu-Batı yönünde bir Rafael Blue Sparrow 2 füzelerini fırlattığı, bu şekilde İran'dan İsrail'e atılacak bir füzenin simülasyonunun sağlandığı belirtilmiştir. Muhayyel İran füzesinin İsrail'deki ve Kürecik'teki radarlardan saptanıp, denize düşmesine kadar "an be an" izlendiği ifade edilmiştir. Ve "bu süre zarfında İsrail'deki radar ile Malatya'daki radar arasında veri paylaşımı ve tam koordinasyon sağlandığı"

bilgisi verilmiştir. Haberde, “Böylece olası bir İran saldırısında havadaki füzenin hızı ve koordinatlarının anında belirlenebilmesi için İsrail ve Türkiye’deki radarın uyumlu bir şekilde çalışabileceği görülmüş, tatbikat için Türkiye’den izin alındı” denilmiştir (Kızılıcak.org, 2015:1).

ABD, füze savunma sisteminde İran’ın adını hedef olarak açıkça belirtmesede iki ülke arasındaki sorunlar ve 5 Ocak 2012 tarihli ABD strateji beyanı İran’ı hedefe oturtmaktadır. Üstelik aynı belgede ABD, İran’ın nükleer faaliyetlerinin engellenmesi için Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleriyle ortak politikalar yürüteceğini, KİK ile yürütülecek politikaların Ortadoğu, dolayısıyla İsrail’in güvenliği açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Füze savunma sisteminin Ortadoğu’dan gelecek saldırıları önleme iddiası dikkate alındığında muhtemel hedeflerden birinin İran olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İran devlet yetkilileri, Türkiye’nin radar için ABD’ye izin vermesine ilişkin yapmış oldukları açıklamalarda, “Müslüman ülkelerin NATO’nun çıkarlarına hizmet etmemeleri gerektiğini ve ülkelere karşı yapılan hasmane davranışları kabul etmeyeceklerini” belirtmişlerdir (Akbal, 2014:3).

3.7. Türkiye’nin Geleceğe Yönelik Türkmen Politikasına İlişkin Öneriler

İŞİD saldırılarından sonra ABD ve Avrupa ülkeleri Irak’ın Kuzeyindeki Kürtleri hızlı bir şekilde silahlandırmaya başlamıştır. Bu durum silahsız olan Türkmenler için çok büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Kerkük ve civarı bölgelerde yok edilme korkusu içinde olan Türkmenler, Türkiye’den kendilerini savunmak için silah yardımı beklemektedirler. Son gelişmeler ile demografik tasfiye sürecine giren, toprakları İŞİD veya peşmerge güçleri denetiminde olan Türkmenlerin Irak coğrafyasındaki siyasi ağırlıkları da azalmıştır. Türkmenler ve ITC, Maliki sonrası Bağdat’ta hükümet kurma sürecinden tamamen dışlanmışlardır. Diğer etnik unsurlardan olan Sünniler ve Şii’ler ise Türkmenleri Irak siyasetinde ciddiye almamaktadırlar (Özdağ, 2014:4-5). ITC Yürütme Kurulu, 24 Nisan 2015 tarihinde “Cephe Başkanlığı” binasında ITC Başkanı Erşat Salihi başkanlığında olağan toplantısını gerçekleştirmiştir. Toplantıda genelde Irak özelde Türkmen sahasındaki son siyasi ve güvenlikle ilgili gelişmeler gözden geçirilmiştir. Toplantıda bir Türkmen silahlı gücünün kurulmasını destekleme ve göç eden Türkmenlerin kendi yerlerine dönmeleri için tedbirler alınması konuları üzerinde

durulmuştur (Hürmüzlü ve Gökler, 2015a:6). Konuyla ilgili ITC Başkanı Erşat Salihi'nin değerlendirmeleri şu şekildedir: (Hürmüzlü ve Gökler, 2015b:8).

“Biz uzun zamandır Türkmenlerin kendilerini savunabilmesi için silahlandırılması gerektiğini söylüyorduk. Bu talebimizi gerek Iraklı gerek ise uluslararası aktörlerle defalarca paylaştım. Ama duymazdan gelindik. Bizim silahlanıp güçlenmemizi istemediler. Ama artık öyle bir noktaya geldik ki Türkmenler silahlanmazsa katliama uğrayacak. Türk Savunma Bakanı İsmet Yılmaz ile Bağdat ziyareti sırasında yaptığımız görüşmede, Türkmenlerin de eğitim-programına dahil edilmesi konusunda talebimizi ilettik. Bununla ilgili çalışmalarımız sürüyor. Biz IŞİD ve IŞİD sonrası tehditlere karşı hazır olmak zorundayız.”

Türkmenlerin silahlı bir ordu gücüne sahip olmayışları, terör örgütleri ve Irak'taki diğer etnik gruplar tarafından güçsüz olarak algılanmalarına yol açmaktadır. Bu bağlamda Türkiye hukuki ve diplomatik kanalları kullanarak, Irak Devleti'nin de onayıyla Türkmenlerin kendilerini savunmaları için silah yardımı gerçekleştirmelidir. Aksi takdirde IŞİD ve diğer terör örgütlerinin hedefinde olan Türkmenler, savunma reflekslerini kaybettiklerinde “Irak coğrafyasındaki varlıklarını yitirme” tehlikesiyle karşılaşacaklardır.

Irak İnsan Hakları Bakanı Muhammed Mehdi El-Beyati Somariye TV kanalına yapmış olduğu bir açıklamasında “Kerkük'teki Peşmerge karargâhlarının bu kadar fazla olması illegaldir. Kürdistan Bölgesi Dicle Operasyonlar Komutanlığının Kerkük'e dönmesini kabul etmedi” diyerek Şii-Arap politikacıları Kürdistan Bölgesiyle olan ilişkilerini kullanarak 2003 yılından bu yana sıkıntı içinde olan Türkmenleri kurtarmaya davet etmiş ve Türkmenlerin şimdiki hükümet içinde gerçek yerlerini almadıklarını beyan etmiştir (Hürmüzlü ve Gökler, 2015c:4).

Irak Parlamentosunda Musul Milletvekili Abdülrahim El-Şemmeri Kürt Peşmerge güçlerinin IŞİD'in elinden kurtarılan bölgelerde 6745 evi yıkarak yerle bir ettiğini, 37 köyde tahribat yaptığını, bazı bölgeleri ateşe verdiğini ve çiftçilerin kendi çiftliklerine dönmelerine engel olduğunu açıklamıştır. Şemmeri bu tahribatın Rabia, Zammar, Mahmur ve Vane bölgelerini kapsadığını bildirerek Başbakan Haydar el-İbadi'ye bu konu hakkında caydırıcı önlemler almasını ve Kürt liderlerinden bu tür davranışlardan Peşmergeleri vazgeçirmelerini talep etmiştir. Öte yandan Musul Vilayeti Aşiretler Başkan Yardımcısı İbrahim El-Hasan bahsi geçen evlerin Sünni Arap ve Türkmenlere

ait olduğunu bildirerek Irak'ın içinde kanlı sınırlar çizilmesine yönelik operasyonlar olduğunu bildirmiş ve BM'yi bu hususta müdahale etmeye çağırmıştır (Hürmüzlü ve Gökler, 2015c:7-8).

Türkiye'nin Irak Türkmenlerine vermesi gereken uluslararası ölçekteki destek, Türk Devlet adamları ve hükümet yetkililerinin üst düzeyde gerçekleştireceği Kerkük ziyaretleriyle mümkün olacaktır. Çünkü Kerkük, Türkmeneli bölgesinin sembolü olarak Türkmenlerin varlık gerekçesini oluşturmaktadır. Türkiye'nin ve hükümetinin Kerkük'e verdiği önemi göstermesi, Türkmenlerin kendilerine olan güven duygularını geliştirerek Irak siyasetinde ekonomik, kültürel ve siyasi haklarını gündem etmelerini sağlayacaktır. Türkiye, Irak Türkmenlerine yapılan "insan hakları ihlallerini" acil şekilde BM'ye taşımalıdır. Türkiye, Irak hükümetinden Türkmenlerin demografik yapısının değiştirilmesinin önüne geçilmesini ve Peşmerge ihlallerine karşı tedbir alınması talebini gündeme getirmelidir.

Bu bağlamda Irak Türkmenlerinin sesini dünyaya duyurmaya çalışan "Türkmeneli TV" finansal olarak desteklenmeli, kadro ve yayın hakları güçlendirilmelidir. Türkmenlerin tanıtım ve programlarında etkinlik sağlanması için "sosyal medya" desteği sağlanmalıdır. Böylelikle Türkmen coğrafyasına IŞİD ve diğer örgütlerce yapılan saldırıların duyurulması sağlanacak ve uğramış oldukları "insan hakları ihlallerinin" uluslararası hukukta tescili sağlanacaktır.

Irak Türkmen Aşiretler ve Ayan Meclisi, tüm Türkmen siyasi güçleri ve liderlerini Irak'ta Türkmen varlığının geleceğini tehdit eden tehlikelere karşı kapsamlı bir strateji kurmaya davet etmiştir. Türkmen Aşiretler ve Ayanlar Meclisinin 25 Nisan 2015 tarihinde Meclis Başkanı Feyzullah Sarıkahya başkanlığında yaptığı toplantıya, genel kurul ve yönetim kurulu üyeleri ile birçok Türkmen tanınmış kişi katılmıştır. Meclis Başkanı Feyzullah Sarıkahya'nın, Türkmenlerin karşılaştıkları tehlikelere ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir: (Hürmüzlü ve Gökler, 2015a:7-8).

"Irak'ta birbiriyle savaşan devletçikler kurulmasını amaçlayan güçler bugün de Türkmen varlığını Irak haritasından silmeyi hedeflemekte ve çaba harcamaktadır. Bu çabalar kapsamında Türkmen bölgelerine karşı güvenlikle ilgili tehditler, siyasi arenadan uzaklaştırılma, insan hakları konusunda ihlaller, Türkmen siyasetini mezhepsel çıkmaza sürükleme çabaları, bazı siyasi

oluşumların Türkmenlere karşı hasmane tutumu, Türkmen müesseslerine karşı yapılan saldırılar dile getirilebilir. Türkmenleri zayıf düşüren iç faktörlerin bir kısmı ise; siyasi ve partizan ihtilaflar, mali gelirlerin kaybolması, beşeri imkânların zafiyeti, profesyonel Türkmen savunma güçlerinin mevcut olmaması, tek bir siyasi merci üzerinde anlaşma sağlanamaması, Türkmen konularını ele alabilecek stratejik araştırma merkezlerinin kurulması gibi konular bu bağlamda dile getirilebilir.”

Irak Türkmen Cephesi (ITC), Irak siyasetinde Türkmenlerin öncül bir aktörü olarak siyaset yürütmesine rağmen, yeterli derecede etkili olamamaktadır. Diğer Türkmen partilerin Irak seçimlerine Sünni ve Şii koalisyonlarla katılmaları, Türkmenlerin siyasi güçlerini önemli derecede azaltmaktadır. Irak Türkmenlerini daha güçlü temsil etme yeteneğine sahip olan ITC çatısı altında siyasi birlik oluşturulması, Türkmenlerin hem Türkiye ölçeğinde hem de Irak ölçeğinde ciddiye alınmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin ITC'ye Irak siyasetinde reel destek sağlaması ve politik vizyon oluşturması gerekmektedir.

Türkiye, Irak Türkmenlerinin ekonomik gelişmelerine katkı sağlayacak projeler geliştirmelidir. Bu süreçte Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Türkiye, Irak'ın Kuzeyine yaptığı Erbil merkezli inşaat ve enerji yatırımlarını Kerkük merkezli Türkmen bölgesine de kanalize etmelidir. Türkmen bölgesinde Türkiye'nin yatırımlarının bulunması Türkmenlere ekonomik güvence sağlamasının yanında, Türkmen siyasetinin de etkinlik kazanmasını sağlayacaktır.

Bu doğrultuda Irak Türkmenleriyle ekonomik, kültürel, eğitim ve sosyal sahalarda işbirliğini hızlandıracak, hareket kabiliyeti yüksek ve Türkiye'nin bölgede etkinliğini artıracak ilgili Bakanlıklara ya da Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Türk Ulusal Ajansı'nın Irak Türkmenleri boyutunda etkinlikleri artırılmalıdır. Bu tür kuruluşların katkılarıyla Türkmen öğrencilerin lisans ve daha üst seviyelerde Türkiye'de eğitim görmesinin yolları açılmalı ve öğrencilere burs desteği sağlanmalıdır. Ayrıca Türkmen kültürünün tanıtılması için Türkiye ve Türkmeneli bölgesinde karşılıklı etkinlikler, sergiler ve yarışmalar düzenlenmelidir. Kerkük Üniversitesi ile bilimsel çalışmalarda işbirliği yapılmalı ve akademik destek sağlanmalıdır.

Türkiye'nin Türkmen politikasının ölçülü ve istikrarlı bir yapıya kavuşması için, Türkmen siyasetine, kültürüne ve tarihine hâkim olan entelektüellerden oluşan “İstişare Heyeti” oluşturulmalı ve yürütülecek politikalarda görüşlerinden yararlanılmalıdır. Bu çerçevede Irak Türkmen davasını savunan ve Türkmenlerin haklarını gündemde tutmaya çalışan “Türkmeneli Kültür Merkezine” maddi ve manevi destek sağlanmalıdır.

Türkmen müzik kültürünün önde gelen sanatçıları başta Abdulvahit Kuzecioğlu olmak üzere Abdurrahman Kızılay, Altunköprü'den Sati Köprülü, Kerkük'ten Tahsin Kerküklü ve Fahrettin Ergeç'tir. Abdurrahman Kızılay'ın “Kerküklüyüğ Kerküklü”, “Mene candan daha yakın”, Sati Köprülü'nün “Andolsun mavi asmanım sana” gibi besteler Türkmen gençlerinin milli şuur ve heyecanını canlı tutmaktadır. Erbil halk müziğinde ise Mehmet Ahmet Erbilli çok önemli bir yer tutmaktadır (Nakip, 2011:5). Irak Türkmenleri sanat kültürünün yaşatılması için “Kerkük Sıra Geceleri” Anadolu'nun bütün bölgelerinde yaygınlaştırılmalı ve tanıtımı yapılmalıdır. Bu türden faaliyetleri destekleyici “Türkmeneli Tanıtım Günleri” her yıl düzenli olarak büyük fuarlarda gerçekleştirilmelidir. Türkmen kültürünün önemli bir parçası olan “hoyrat geleneği”, “ilahiler”, “Türkmeneli Geceleri” kitap ve belgesel yayınlarıyla desteklenmelidir. TRT Avaz'ın yayınlarında Türkmenlere daha fazla yer verilerek “bozulmamış olarak varlığını koruyan Türkmen Türkçesi” tanıtılmalıdır.

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başkanı Mesut Barzani, 6 Mayıs 2015 tarihinde Washington temasları kapsamında Atlantik Konseyi'nde yaptığı konuşmada “Kendi geleceğini belirleme fırsatı referandumla Kürt halkına verilmeli. Bu da şiddetten uzak şekilde, barış, koordinasyon ve anlayış içinde olmalı. Ancak o zamana kadar da sorunların çözümü için elimizden geleni yapacağız” şeklinde konuşmuştur. Kürtlerin Kobani'den Hanekin'e, DAEŞ ile 1500 km uzunluğunda bir alanda savaştığını ifade eden Barzani, yaptığı açıklamalarda (Ünal, 2015:1).

“Ne zaman olacağını söyleyemem ama bağımsız Kürdistan geliyor. Referandumumuz olacak ama şimdi DAEŞ ile mücadeleyle uğraşyoruz, o nedenle ertelendi ama yapılacak, güvenlik durumları daha iyi olduğunda yapılacak.”

Dış politikada en iyi savunma, diplomatik olarak yapılan ataklarla ortaya çıkmaktadır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Irak ve Suriye sınırlarımızdan Amerika'nın ve İsrail'in kurduracağı Barzani ve PKK devleti tarafından kuşatılmış olmayı bir tehdit olarak görüyorsa, bu kuşatmaya karşı aynı bölgede "Türkmeneli Devleti" kurulmasını desteklemelidir. Böyle bir oluşum hem Türkiye için bir güvenlik çemberi oluşturacak, hem Türkmenlerin hayatta kalma ve özgürce yaşama garantisi olacak, hem de bölgedeki Kürt kavminin yaşama garantisi olacaktır (Çetin, 2012:3). Irak ve Suriye Türkmeneli hattı kaybedilirse "Türkiye Cumhuriyeti Devleti" tehdit altında kalacaktır. Ankara'nın güvenliği mutlak olarak Kerkük'ten geçmektedir (Çetin, 2014:1).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Irak coğrafyasına dönemsel olarak ve uzun vadede kökleşerek yerleşen Türkmenlerin başlangıç noktalarının Orta Asya'ya dayanması ve İslam'la bütünleşmeleri varlıklarını günümüzde de sürdürmelerini sağlamıştır. Türkmen adını MS 11. yüzyıldan bu yana kullanan Türkmenler, İslam öncesi dönemden başlayarak Kuzey ve Orta Irak'ta çoğunlukla Kerkük, Telafer, Erbil, Diyala, Selahaddin, Tuzhurmatu, Mendeli ve Hanekin yerleşim bölgelerinde yaşamaktadırlar. Türkmenler kendilerine has güçlü bir kimlik yapısıyla bu zamana kadar kendi ana dillerini korumayı başarmışlardır. Azerbaycan diline yakın bir Türk lehçesi olan Türkmençe bozulmamış haliyle günümüze kadar gelmiştir.

Lozan Antlaşması'ndan sonra meydana gelen Şeyh Said Ayaklanması ve sonrasında Türkiye'nin kontrolünden çıkan Türkmenler, Türkiye için tarihi, kültürel ve siyasi bir miras oluşturmaktadırlar. Irak yönetimleri tarafından sürekli olarak planlı ve sistematik bir şekilde Irak'taki Türkmen varlığı eritmeye çalışılmış, Türkmenlere yapılan katliamlar “insan hakları ihlallerinin” doruk noktasına ulaşmıştır. Selefi anlayıştaki IŞİD, El-Kaide, El-Nusra ve IŞİD'in türevleri olan Nakşibendi Tugayları Ortadoğu coğrafyasında birçok ülkeyi tehdit eden bir konum elde etmişlerdir. Irak coğrafyasında ise bu oluşumların faaliyetlerinden en çok Türkmenler etkilenmektedir. Bu doğrultuda küresel güçlerin bölgeyi coğrafi olarak dizayn etme gayretleri ve çıkar çatışmaları ivme kazanarak devam etmektedir.

2003 yılında Irak'ın işgal sürecinde, Irak askerlerinin Kerkük'ten güneye doğru çekilmesiyle birlikte, KYB ve KDP'li Kürt peşmergeler ile silahlı gruplar Kerkük'e girerek devlet dairelerini yağmalamış, Türkmenlere karşı taciz ve eylemlerde bulunmuş, ilk olarak tapu ve nüfus dairelerini hedef almışlardır. Kerkük'ü hedef alan Kürtlerin temel hedefi şehirdeki demografik yapının değiştirilerek Kerkük'ün Kürdistan bölgesine dahil edilmesini sağlamaktır. Kürtlerin 2003 yılından bu yana Kerkük'ün demografik yapısının Türkmenlerden arındırılmasını amaçlayan yaklaşımları, IKBY Başkanı Mesut Barzani'nin “referandum” ve “Bağımsız Kürdistan” söylemleriyle hedefine doğru ilerlemektedir. Bölgede bir referandum olmadan Kürtler tarafından başlatılacak şiddet hareketleri Kerkük için önemli derecede risk oluşturmaktadır. 2007 yılında Türkiye'nin de katkılarıyla Kerkük'te referandum olmaması Türkmenleri politik olarak

rahatlatmıştır. Fakat bölgedeki Kürt peşmergelerin artan faaliyetleri ve Mesut Barzani'nin bölgeyi ayrıştırıcı söylemlerinden dolayı Türkmenlerin 2011 yılından sonra Kerkük'ün geleceği hakkındaki endişeleri artmıştır.

2005 Irak Anayasası ile Kürt Bölgesi'ne ve gelecekteki Irak bölgelerine izin verilerek Kürtlerin çok büyük güvenceler kazanması sağlanmıştır. Böylelikle Anayasa ile Kürt yönetiminin özerkliği hem anayasal güvence altına alınmış hem de silahlı güçleri meşrulaştırılmıştır. Kürtlerin silah gücüne sahip olmaları, Türkmenler üzerindeki baskıları artırmaktadır. Türkmenler ise Anayasa yapım sürecinde masada olmalarına rağmen 1 Mart 2003 Tezkeresi'nin Türk Parlamentosu'nda reddedilmesinin olumsuzluğunu yaşamışlardır. Yeni anayasada Irak Türkleri, bireysel haklar kazanmalarına rağmen siyasi nitelikli haklardan mahrum kalmışlardır. Türkmenleri ilgilendiren asıl önemli konu ise 2005 Irak Anayasası ile Kerkük'ün statüsünün hâlâ netleştirilmemiş olmasıdır. Bu belirsizliğin giderilmesi ve Türkmenlerin lehine sonuçlandırılması için Irak Türkmenlerinin oluşturdukları siyasi yapıların birlik içinde hareket etmeleri gerekmektedir. Türkmen partilerinin Irak genel ve yerel seçimlerine birleşik olarak girmeyip farklı ittifaklara yönelmeleri gerçek güçlerinin ortaya çıkmasını engellemektedir.

Irak nüfusunun yaklaşık % 13'ünü oluşturduğu (3 milyon) tahmin edilen Türkmenlerin Irak siyasetindeki etkinlikleri potansiyellerinin altında gerçekleşmektedir. Türkmenlerin ITC çatısı altında siyaset yürütmeleri Irak meclisinde daha fazla sandalye kazanmalarını sağlayacaktır. Çünkü ITC, kuruluşuyla birlikte Irak'ın toprak bütünlüğünü ve Türkmen haklarını savunmuştur. ITC, Irak'ta insan hakları ve demokratik hakları gözetken çok sesli bir rejimin kurulması, Irak'ta yaşayan tüm etnik, din ve mezhepteki halklara eşit muamele ve siyasi yapılandırma oluşturulmasını hedefleyen bir siyaset yürütmektedir. Fakat ITC ve Türkmenler, mevcut durumda Bağdat'ta hükümet kurma sürecinden dışlanmış durumdadırlar. Irak'taki Türkmen siyasetinin gücü, Türkiye'nin siyasi desteği olmadan sınırlı bir etki oluşturmaktadır. Çünkü Türkmenlerin sesini ve hakkını savunacak tek güç olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti bulunmaktadır.

Türkiye'nin Musul'un kaybedilmesini takip eden süreçteki Türkmen siyaseti inişli çıkışlı paradigmlar içermektedir. Türkiye'nin jeostratejik menfaatleri açısından

değerlendirildiğinde, Kıbrıs Meselesi'yle Irak'taki Türkmen varlığının savunulması arasında paralellik bulunmaktadır. 1959 yılında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs'taki Türk ve Rum taraflarının da katılımıyla Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalanarak adada iki toplumun bağımsız olarak varlığı tescil edilmiştir. Adadaki Türk varlığının tehlikeye girmesi üzerine Türkiye garantörlük hakkını kullanarak 1974 yılında adaya müdahale etmiş, Türklerin can güvenliğini sağlamıştır. Fakat Türkiye 1959 yılında gerçekleşen “Türkmen Katliamına” gereken tepkiyi uluslararası platformlarda ortaya koymamıştır. Kıbrıs'taki Türk varlığını kendi gerçeği olarak görürken, Irak'taki Türkmen varlığına gereken ilgiyi yeterince göstermemiştir. Irak'ın Türkmen şehri Kerkük'te yaşanan bu katliama, Türk hükümeti ciddiyle yaklaşmamıştır.

Tarihi süreç içerisinde genel özellikleriyle ve temel dinamikleriyle incelediğimiz Türkiye'nin “doğrudan müdahaleden kaçınan ve bağımlı dış politika anlayışı” Irak'taki Türkmen varlığını da etkilemektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ekonomik krizler, askeri darbeler, bölgesel ve küresel savaşlar Türkiye'nin iç ve dış politikasında belirleyici olmuştur. Türkiye'nin Irak Türkleri politikasını etkileyen temel dinamik ve faktörlerin analizi, küresel güçlerin Ortadoğu coğrafyasındaki strateji ve çıkarları ekseninde yapıldığında reel bir zemine oturmaktadır. Bölge özellikle öncül aktörler olarak ABD, İsrail, İngiltere, Çin ve Rusya'nın etkisi altındadır. Avrupa Birliği, ABD eksenli NATO ve İran'ın da bölgeye olan politik etkileri kesintisiz olarak devam etmektedir. Böylece analiz edilmesi gereken çok bilinmeyenli bir denklem ortaya çıkmaktadır. Türkiye ise jeostratejik konumuyla bu çok bilinmeyenli denklemin merkezinde yer almaktadır. Küresel oyuncular bahsi geçen enerji koridorları, petrol, yeraltı kaynakları ve deniz ticaret politikalarını sürekli güncellemektedirler. Küresel güçlerin paylaşım ve enerji politikaları Türkiye'yi politik, askeri ve ekonomik olarak vesayet altına almaktadır. Tez çalışmasında incelenen Irak Türkmenleri, doğrudan olmasa da dolaylı olarak bu coğrafyanın kaderini etkileyebilecek potansiyele sahip bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin bölgeye yönelik genel politikalarında sorunsallık olduğu ve küresel güçlerin politikalarından bağımsız olmadığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bölgesel aktörlerle bölge politikalarında mutlak bir denge sağlaması gerekmektedir.

Türkiye'nin IŞİD saldırılarından zarar gören Türkmenlere yaptığı insani yardım faaliyetleri Türkmenler tarafından takdirle karşılanmaktadır. Aynı şekilde Türkiye, IŞİD tehdidinden kaçan Ezidiler ve Kürtler içinde insani yardım operasyonları gerçekleştirmektedir. Türkmen siyasetçilerin söylemlerinden ve Türk hükümeti yetkililerinin Irak Türkmen bölgesine yaptıkları ziyaretlerden karşılıklı bir memnuniyet olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye'nin Irak Türkmenleri için oluşturduğu politikadaki paradokslar güncelliğini korumaktadır. Çünkü Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde ekonomik büyüklük olarak önemli derecede inşaat ve enerji yatırımları bulunmaktadır. Yüzlerce Türk firmasının Erbil ekseninde ticari faaliyet göstermesi Türkmenlerin aksine IKBY ile olan ilişkilere önem verildiğini göstermektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Irak siyasetinde, Türkmenlerin öncelikli bir yerinin olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin, Irak Türkmenlerinin ekonomik ve siyasi gelişimi için Kerkük merkezli ticari yatırımlara ağırlık vermesi gerekmektedir. Türkmenlerle olan kültürel ilişkiler canlandırılmalı ve bu bağlamda “Türkmeneli Kültür Merkezi” desteklenmelidir.

Irak coğrafyası sahip olduğu zengin petrol yatakları, Ortadoğu petrol rezervlerini Kuzeyden ve Batıdan kontrol eden yapısıyla bölgedeki egemen güçlerin ilgisini çekmektedir. Irak coğrafyasının denizle bağlantısı olmayan kapalı bir havza konumunda olması, Irak Devleti'nin jeostratejisini zayıflatmaktadır. Irak Devleti, ekonomik gücünü komşuları üzerinden ihraç etmekte ve bu durum Irak Devleti için bir bağımlılık oluşturmaktadır. Irak Türkmenleri ise Irak coğrafyasında Kerkük merkezli olarak bir taraftan Kürtler diğer taraftan Araplar tarafından çevrelenmiştir. Türkmenler silahlı güçleri olmamakla birlikte Peşmerge yönetiminin yakın tehdidi altına girmişlerdir. Özellikle IŞİD'in Türkmen bölgesindeki faaliyetleri, Peşmerge yönetiminin Kerkük'e müdahale gerekçelerinin de zemini oluşturmuştur. Araplar ve Kürtler, Irak siyasetinde ve coğrafyasında “baskın kimlikler” olarak ortaya çıkmaktadırlar. Türkmenler ise Irak coğrafyasında bütüncül bir Irak kimliğinin oluşturulmaması ve Irak yönetimleri tarafından milli bir kimliğe ihtiyaç duyulmaması nedeniyle mağduriyet yaşamaktadırlar.

Her devletin olduğu gibi Irak Devleti'nin de toprak bütünlüğü hem kendisi hem de komşuları için stratejik bir önem oluşturmaktadır. Irak'ın geleceğine yönelik senaryolar incelendiğinde 3'e bölünmüş bir Irak'ta Türkmenlerden bahsedilmemekte, Türkmenler

azınlık olarak değer görmektedir. Böyle bir yaklaşım Irak'ta "Türkmen varlığının" siyasi olarak kabul edilmediğinin bir göstergesidir. Irak'taki tüm etnik unsurlar açısından Türkiye vazgeçilmez bir konumdadır. Çünkü Türkiye'nin sahip olduğu enerji nakil koridorları, su havzaları ve denizlere ulaşım yolları Irak Türkmenleri ve diğer etnik unsurlar için oluşturacağı politikalarda siyaset alanını ve hareket kabiliyetini güçlendirmektedir.

Türkiye, Irak'ın bölünme senaryolarına karşı hazırlıklı olmak mecburiyetindedir. İKBY Başkanı Mesut Barzani'nin "bağımsız Kürdistan" açıklamalarını egemen güçlerin merkezlerinde gündem etmesi, planlı bir düşünce hareketinin göstergesidir. Sözü edilen "bağımsız Kürdistan" bölgesi silahlı unsurlarıyla Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit etmektedir. Bu çerçevede Türkiye, Ortadoğu coğrafyasının ve Irak coğrafyasının fay hattını oluşturan Kerkük merkezli Türkmen bölgesini, Irak hükümetinin de onayıyla savunma amaçlı olarak silahlandırmalıdır. Çünkü Mesut Barzani, söylemleriyle 2005 Irak Anayasasını ve Irak Devleti'nin toprak bütünlüğünü ihlal etmektedir. Sözü edilen "bağımsız Kürdistan" senaryosunun gerçekleşmesi durumunda, Irak Anayasasıyla getirilen "federe devlet" yapısı ortadan kalkacağından, Irak'ın diğer etnik unsurları olan Şiiilerin ve Sünnilerin bağımsızlık talepleri ortaya çıkacaktır. Bu çerçevede Türkiye, Irak'ın asli bir unsuru olan Türkmenler için "Bağımsız Türkmeneli Devleti" kurulmasını desteklemelidir. Çünkü Türkiye'nin bölgesel güvenliği Kerkük'ten geçmektedir.

Devlet, millet olma bilincine sahip her bireyin ortak iradesinin, hukuk ve siyaset paydasında birleştiği tüzel bir kişiliktir. Anayasası, hukuki, siyasi ve idari teşkilatlarıyla, jeososyolojik ekseninde etnik kimliklerin "tek milli kimlik" olarak temsil edildiği devletler kalıcı olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Devlet politikaları, değişen hükümetlerin güdümünde olan politikalar olarak değer kazanmamaktadır. Bu sebeple oluşturulacak devlet politikalarının uzun vadeli ve reel politikalar olması, devletlere bölgelerinde ve küresel ölçekte saygınlık kazandırmaktadır. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler devletlerin karşılıklı menfaatleri doğrultusunda yön bulmaktadır. Devletleri devlet yapan asli unsur, uluslararası sistemde bağımsızlık ekseninde milli politikalarla hareket etmektir. Oluşturulan milli politikalar aynı zamanda milli menfaatleri temsil etmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin jeostratejik ölçekte Irak Türkmenleri politikası “sorunsallıktan paradoksallığa” giden bir yol izlemektedir. Türkiye'nin hem iç hem de dış politikada maceradan uzak, ayakları yere basan reel politikalar oluşturması kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye, mevcut koşullarda dünya ve bölge siyasetinde “orta ölçekte” bir güç parametresiyle hareket etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün “bağımsızlık anlayışının” Türkiye'nin hem iç hem de dış politikasında eksen olması gerekmektedir. Bu çerçevede ekonomisi, para ve maliye politikası güçlü olan bir Türkiye; hem kendi jeostratejisini hem de Irak Türkmenlerinin jeostratejisini, insan hakları ve insancıl hukuk zemininde, devletlerin egemen eşitliği ilkesinden hareketle koruyacak ve gözetecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Aijaz. (2004). Irak, Afganistan ve Çağımızın Emperyalizmi, Geçikli, Kubilay; Avcu, İsmail (Çev.), 1.Basım, İstanbul, Otonom Yayıncılık, 2012.
- Akalın, Cüneyt: ABD ve Türkiye-2 Yumuşama Yılları, Birinci Basım, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2011.
- Akbal, Özdemir: “Kürecik Radarı: Türk Dış Politikasına Etkileri”, 22 Temmuz 2014, s.3, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/07/22/7710/kurecik-radari-turk-dis-politikasina-etkileri>, (30.03.2015).
- Akbaş, Zafer: Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye, Ankara, Barış Kitap, 2010.
- Akdoğan, Lütfü: Molla Mustafa Barzani Anlatıyor-Ortadoğu’da Çanlar Kimin İçin Çalıyor, 1.Basım, İstanbul, Arkaplan Müzik Basın Yayın, 2007.
- Akgün, Mensur: Camp David düzeni sarsılırken Türkiye, TESEV Dış Politika Programı, İstanbul, Artpres Matbaacılık, 2011.
- Akpınar, Mahmut: “Orta Doğu’daki Dönüşüm ve Türkiye”, Orta Doğu Raporu, haz. Kayhan Mutlu, Ramazan Taş, Mahmut Akpınar, Ankara, Turgut Özal Üniversitesi ESSAM, 2012, s.50.
- Aksiyon: “Kürt Yahudiler”, Sayı: 291, 01 Temmuz 2000.
- Al-Bayati, Zahid: “Turkmen: The Third Largest Ethnic Group in Iraq”, Minorities in Iraq Memory, Identity and Challenges, First edition Baghdad - Beirut, 2013, p.146.
- Albright, Madeleine K.; Hadley, Stephen J.: “U.S.-Turkey Relations A New Partnership”, Council on Foreign Relations, Independent Task Force Report No. 69, p.4.
- Al Jazeera: “Kerkük Neden Önemli?”, 16 Haziran 2014, s.4, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kerkuk-neden-onemli>, (30.11.2014).
- Ali, Osman: “Seçimlerde Sünni Arapların Pozisyonu”, 2014 Seçimleri Sonrası Irak’ın Geleceği Çalıştayı, yay. haz. Bilgay Duman, Firuze Yağmur Gökler, ORSAM Tutanakları, No: 36, Ekim 2014, s.24-25.
- Ali, Tarık. (2003). Bush Bağdat’ta-Irak’ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi, Akınhay, Osman (Çev.), Agora Yayınları, İstanbul, 2003.

- Alkin, Kerem; Atman, Sabit: Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açısından Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkileri, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2006.
- Alpat, Sabiha Ateş: Zulüm Yağdı! Burası Irak, İstanbul, Beka Yayıncılık, 2013.
- Altındal, Aytunç: Haşhaş ve Emperyalizm, İstanbul, Havass Yayınları, 1979.
- Amin, Samir. (2010). Kapitalizmden Uygarlığa Sosyalist Perspektifi Yeniden İnşa Etmek, Dönmez, Yağmur, Atabağsoy, Naim (Çev.), 1.Basım, Ankara, Özgür Üniversite Kitaplığı, 2010.
- Anadolu Ajansı: “Sorunlu Bölgeler Peşmergede”, 14 Haziran 2014, s.2, <http://www.aa.com.tr/tr/rss/345029--sorunlu-bolgeler-pesmergede>, (14.11.2014).
- Anaz, Necati: ABD Örneğinde Yumuşak Güç Kavramı ve Dış Politika, ASEM Rapor, Nisan 2013.
- Ansar.org: “Salafi disease of literalism”, Answering-Ansar.org Articles, Revealing The Truth, 28.06.2005, p.7-28.
- Anwar, İbrahim: “Irak’ta Türkçe Eğitiminin Dünü ve Bugünü”, Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi Yıl: 2, Sayı: 2, 2012, s.2.
- Arbell, Dan: “The U.S.-Turkey-Israel Triangle”, The Center for Middle East Policy at Brookings, ANALYSIS PAPER, Number 34, October 2014, p.1.
- Arı, Tayyar: Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, I.Baskı, İstanbul, Alfa Basın Yayın Dağıtım, 2004.
- Arı, Tayyar: Irak, İran, ABD ve Petrol, 2.Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007.
- Arı, Tayyar: Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika, 4.Baskı, Bursa, MKM Yayıncılık, 2009.
- Arı, Tayyar: Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 10.Baskı, Bursa, MKM Yayıncılık, 2013.
- Arıboğan, Deniz Ülke: “Enerji ve Ulaştırımda Hazar Dönemi Başlıyor”, Hazar Strateji Enstitüsü, Sayı: 14, Ocak 2014, s.24.
- Aras, Bülent: Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu, 1.Baskı, İstanbul, TASAM Yayınları, 2004.
- Asena, Sencer: “Soru-Cevap”, Türk Diplomasisinde Irak (1978-1997), yay. haz. Gül İnanc, ed. Ali Berktay, 1.Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

2008, s.18-19.

Aslan, Şaban: Petrol ve Kürdistan, 1.Baskı, İstanbul, Kendi Yayınları, 2012.

Ataman, Muhittin: “Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış”, Bilgi (7) 2003/2:49-64,s.59-60, <http://www.bilgidergi.com/uploads/2003Ataman.pdf>, (21.02.2015).

Avar, Banu: Böl ve Yut, 13.Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2012.

Avcı, Gültekin: Entrikalar Ağında Kürt Buhranı, İstanbul, Metropol Yayınları, 2008.

Avcı, H.İlker: İsrail’in Irak Politikasının Türkiye’nin Güvenliğine Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, T.C. GenelKurmaya Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, 2008.

Aydın, Hayati: Gadirihum, İstanbul, Şa-To Yayınları, 2001.

Aydın, Mustafa: Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye, TEPAV, 2007.

Aydın, Mustafa; Özcan, Nihat Ali; Kaptanoğlu, Neslihan: “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”, TEPAV Ortadoğu Çalışmaları II, Temmuz 2007, s.73-85.

Aydın, Nurullah: Küresel Güçler Ortadoğu ve Türkiye, İstanbul, Kamer Yayınları, 2013.

Aydoğan, Mehmet: İç İsyandar ve Şeyh Said İsyarı, 2.Baskı, İstanbul, Nokta Kitap, 2011.

Ayhan, Veysel; Barzani, Aziz; Demir, Hakan: “Enerji Siyaseti, Boru Hatları, Petrol Satışı ve Bağdat’ın Pozisyonu”, IMPR Rapor, Kasım 2013, s.25.

Ayığışı, Metin: “Türkmen Meselesi ve Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası-2”, 11 Mart 2013, s.15, <http://metinayisigi.com/turkmen-meselesi-ve-turkiyenin-kuzey-irak-politikasi-2/>, (27.11.2014).

Aykol, Hüseyin: Ortadoğu Denkleminde İsrail-Türkiye İlişkileri, Birinci Basım, Ankara, Öteki Matbaası, 1998.

Bademci, Ali: Irak’ta Türkmen Dramı, İstanbul, Togan Yayınevi, 2014.

- Bademci, Ali: “Irak Türkmenleri 3”, 26 Haziran 2014, s.2,
http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/koseyazisi89049-Irak_Turkmenleri_3.html,
(29.04.2015).
- Bağbozan, Şeref: Baas Yönetimi Altındaki Irak Türkleri, Yüksek Lisans Tezi,
Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, 2007.
- Balcı, Ali: “Enerjisi’ne Kavuşan Komşuluk”, SETA Analiz, Sayı: 97, Haziran 2014,
s.8.
- Barkey, Henri J.: “Turkey and Iraq The Perils (and Prospects) of Proximity”, United
States Institute of Peace, Special Report 141, July 2005, p.5.
- Baş, Haydar: Milli Ekonomi Modeli, 1.Baskı, Bakü, İcmal Yayınları, 2005.
- Baş, Haydar: Sosyal Devlet Milli Devlet, 2.Baskı, İstanbul, İcmal Yayınları, 2007.
- Baş, Haydar: “Sıra Türkiye’ye gelecek”, Yeni Mesaj, 24 Ekim 2014, s.1.
- Baş, Haydar: “Kürtler Türk Boyundandır”, İcmal, Nisan 2015, s.5.
- Başkaya, Fikret: Paradigmanın İflası-Resmi İdeolojinin Eleştirisine Giriş, 18.Baskı,
Ankara, Maki Basın Yayın, 2011.
- Başyurt, Erhan: “80 Yıllık İhmal: Kerkük”, Aksiyon, Sayı: 531, 07 Şubat 2005, s.2.
- Bayat, Murat: Uluslararası Ticaret ve Politika Aracı Olarak Petrol, Ankara, Sega
Yayıncılık, 2014.
- Bayburt, Deniz: “Lozan Barış Konferansı ve Musul Meselesi Görüşmelerinde
Nasturilerin Durumu”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk Yolu Dergisi S 45, Bahar 2010, s.15.
- Bayraktar, Fatma Sibel: “Irak Türkmen Türklerinin Kimlik Meselesi”, s.4,
http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=274&Itemid=1, (29.04.2015).
- Bayraktaroğlu, Ulaş: Ortadoğu’da Yeniden Yapılanma Sürecinde Kültür-İktidar
İlişkileri (2003 Irak Savaşı Sonrası), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara
Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2009.
- Beyatlı, Aydın: “ABD’nin Irak’ı İşgalinin Bölge Ülkelerine Etkisi”, KÖKSAV E-
Bülten, 27 Kasım 2008, s.3, http://www.koksav.org.tr/ebulden/eyl-ek-kas2008/081127_kok_hk-abeyatli.pdf, (21.12.2014).

- Bezircan, İnci Muratlı: ABD ve Irak Şiiileri Arasındaki İlişkiler: 2003-2010 Dönemi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Bilen, Özden: Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye, 2.Baskı, Ankara, TESAV Yayınları, Yayın No: 10, 2000.
- Bilim Araştırma Vakfı: Musul-Kerkük ve Türkmenler İçin Gerçek Çözüm, 2003.
- Birlik Turan: “Türkiye’nin Tepkisi”, s.1, <http://birlikturan.tr.gg/T-Ue-RK%26%23304%3BYE-h-N%26%23304%3BN-TEPK%26%23304%3BS%26%23304%3B-.htm>, (24.11.2014).
- Birol, Fatih: “World Energy Outlook 2012”, TÜSİAD 40 İşbirliği İle Türkiye Tanıtımı, Yayın No: TÜSİAD-T/2012/12/537, Aralık 2012, s.7.
- Bostancıoğlu, İsmail: “Kerkük’te Türkmen Katliamları”, s.3, <http://www.turksolu.com.tr/392/ibostancioglu392.htm>, (24.11.2014).
- Bostanoğlu, Burcu: Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası, 2.Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2008.
- Boz, Gülsüm: “İŞİD Terör Örgütü ve Evrim Süreci”, Ankara Strateji Enstitüsü, Analiz No: 2014-3, Kasım 2014, s.18.
- Bozarıslan, Hamit: Ortadoğu’nun Siyasal Sosyolojisi-Arap İsyenlarından Önce ve Sonra, çev. Durmaz, Melike Işık, I.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Bozkurt, Ceyhun; Soydan, Macit; Erboz, Fatih: Petrolde Kan Kokusu, Ankara, Akasya Kitap, 2007.
- Bölme, Selin M.: İncirlik Üssü, 1.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Brauch, Hans Günter: “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler, der. Mustafa Aydın vd, 1.Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s.169.
- Brzezinski, Zbigniew. (1997). Büyük Satranç Tahtası, Türedi, Yelda (Çev.), İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2005.
- Bulut, Faik: Dar Üçgende Üç İsyen-Kürdistan’da Etnik Çatışmalar, İkinci Basım, İstanbul, Doğa Basın Yayın, 2009.

- Busdachin, Marino; Jerjis, Sheth: “The Turkmen of Iraq”, Kerkuk Problem and Article 140: Defining Alternatives The Views of Kerkuk’s Turkmen and Arabs, European Parliament, Brussels, Conference Report, 23 June 2008, p.3.
- Büyükkara, Mehmet Ali: “Yeni Selefilik ve IŞİD”, Dünya Bülteni Araştırma Masası, Moderatör: Aynur Aydoğan, Ekim 2014, s.7-8.
- Cabbar, Faleh A. (2000). Irak’ta Şii Hareketi ve Direniş, Halis, Hikmet (Çev.), 1.Baskı, Agora Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2004.
- Cameron, David: “Making Federalism Work in Iraq”, Published by the Forum of Federations, July 2006, p.6, <http://www.forumfed.org/pubs/iraqfed-dc.pdf> (17.02.2015).
- Can, Orhan: Kerkük-Musul Nasıl Verildi?, 3.Baskı, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2007.
- Canbolat, İbrahim S.: Uluslararası İlişkilerde Türkiye Savaş ve Barış Arasında Dünya, 4.Baskı, Ankara, Aktüel Yayınları, 2012.
- Caris, Charles C.; Reynolds, Samuel: “ISIS Governance in Syria”, MIDDLE EAST SECURITY REPORT 22, July 2014, p.11-12.
- CASS: “Threats to the Shia Turkmen community of Iraq by ISIS”, The Centre for Academic Shi’a Studies, Briefing Note, 4 September 2014, p.1.
- Connors, Peter W.: “The US Army in Kirkuk: Governance Operations on the Fault Lines of Iraqi Society, 2003-2009”, Combat Studies Institute Press US Army Combined Arms Center Fort Leavenworth, Kansas, First Printing: November 2011, p.1-9.
- Cook, Robin: “Omuz Omuza ve Sırtından Bıçaklanmış”, ABD Saldırganlığı: Irak ve Ötesi, yay. haz. Cahide Sarı, Ankara, Ütopya Yayınları, 2004. s.219.
- Crisis Group: “Turkey and Iraqi Kurds: Conflict or Cooperation”, Crisis Group Middle East Report No:81, 13 November 2008, p.2.
- CSI: “Genocide Alert: The Syrian Arab Republic”, Christian Solidarity International, September 2014, p.1, <http://www.csi-usa.org/Syria%20Genocide%20Alert.pdf>, (13.03.2015).
- Cömert, İlhan Yılmaz: “Irak Türkleri (Türkmenler) ve Türkiye”, 27 Ağustos 2014, s.6, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/08/27/7749/irak-turkleriturkmenler-ve-turkiye>, (26.11.2014).

- Çabas, Murat: “9. Uluslararası MEM Kongresi”, Yeni Mesaj, 21 Mart 2015, s.1.
- Çağlar, Şerif Emre: Yirmibirinci Yüzyılda Türkiye'nin Güvenlik Riskleri: Bağımsız Kürt Devleti'nin Kurulma İhtimalinin Doğurabileceği Sorunlar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Çağlayan, Yusuf: Osmanlı'dan Ortadoğu'ya Sosyolojik Savaş, İstanbul, Nesil Yayın Grubu, 2013.
- Çakmak, Cenap: “Yeni Anayasa Sonrasında Irak Parçalanır mı?”, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2005, s.22,
http://www.tasam.org/Files/PDF/Raporlar/yeni_anayasa_sonrasi_irak_parcalanir_mi_a9ac08e6-f578-4a9b-ba6e-1432829a6c71.pdf, (14.11.2014).
- Çakmak, Cenap; Çolak, Fadime Gözde: ABD'nin Irak'tan Çekilmesi ve Türkiye'ye Etkileri, Ankara, BİLGESAM Rapor No: 29, Şubat 2011.
- Çalışma Grubu Raporu: Yeni Bir Yüzyılın Eşiğinde Türkiye-ABD Ortaklığı, İstanbul, Ekspres Ofset, 2011.
- Çandar, Cengiz: “Türkmen Davasında Dönüm Noktası”, 16-09-2003, s.1,
<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=15773>, (24.11.2014).
- Çebi, Hakan Yılmaz: Türkiye'de Petrol Kime Saklanıyor?, İstanbul, Onikinci Kitap, 2011.
- Çeçen, Anıl: Türkiye'nin B Planı, 2.Basım, Ankara, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2007.
- Çelik, Serkan; Gürtuna, Anıl: Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri, Ankara, Global Strateji Enstitüsü, 2005.
- Çetin, Nurullah: “Türkiye'nin güvenliği Türkmenli Devleti'nden geçer”, Yeni Mesaj, 15 Ağustos 2012, s.3.
- Çetin, Nurullah: “Türkmeneli'ne Kıbrıs Çözümü”, Yeni Mesaj, 26 Temmuz 2014, s.1.
- Çetinsaya, Gökhan: “30 Ocak 2005 Seçimleri Sonrası Irak”, 30 Ocak 2005, s.1,
<http://setav.org/tr/30-ocak-2005-irak-secimleri-sonrasi-irak/yorum/270>, (23.03.2015).
- Çetinsaya, Gökhan: “Anayasa Referandumunu Kavşağında Irak”, 01 Ekim 2005, s.1-2,
<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11209&q=anayasa->

referandumu-kavsaginda-irak, (15.02.2015).

Çetinsaya, Gökhan: “Irak’ta Yeni Dönem, Ortadoğu ve Türkiye”, Seta Irak Dosyası, Rapor No. ST1-406, Nisan 2006, s.22-24.

Çetinsaya, Gökhan: “Siyaset: Seçimler ve Sonuçları” İşgalin 6. Yılında Irak, Çetinsaya, Gökhan; Özhan, Taha, 1.Baskı, Ankara, SETA Yayınları, 2009, s.44.

Çevik, Ali: Ortadoğu Denkleminde Irak, Türkiye ve ABD, İstanbul, Bengisu Yayınları, 2011.

Çınar, Burak: “Irak Seçimleri, Üçlü Mekanizma, ABD ve Türkiye”, 21.Yüzyıl, Sayı: 15, Mart 2010, s.7-8.

Çiftçi, Kemal: Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası, Ankara, Siyasal Yayın-Dağıtım, 2010.

Çubukçu, Mete; Özhan, Taha: “İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri”, SETA Analiz, Sayı: 20, Nisan 2010, s.23.

Danelo, David: “The Thin Red Line: Policy Lessons From Iraqı Kurdistan”, Foreign Policy Research Institute, May 2014, p.1.

Dede, Orhan: “Evangelist Bush’dan Evangelist Obama’ya”, Yeni Mesaj, 22 Ocak 2009, s.1.

Dedeoğlu, Beril: “Üç Tarafımız Deniz, Dört Tarafımız Düşmanla Çevrili”, Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye, SDE Uluslararası Konferans, 6-7 Ekim 2010, s.12.

Demir, Hakan: Türkiye, Suriye ve İsrail Hattında Su ve Güvenlik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Demir, Hakan: “Irak’ta Petrol Mücadelesi: Çok Uluslu Şirketler, Uluslar arası Anlaşmalar ve Anayasal Tartışmaların Işığında Bir Analiz, ORSAM Rapor No:103, Ocak 2012, s.17.

Demir, Hasan: “Arz-ı Mev’ud’dan kasıt, bütün dünyadır”, Yeni Mesaj, 30 Eylül 2014, s.1.

Demir, İsmet; vd: Musul-Kerkük İle İlgili Arşiv Belgeleri (1525-1919), Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:11, 1993.

- Demir, Sertif: “Irak ve Suriye Krizlerinin Karşılaştırmalı Analizi: Nedenler, Gelişmeler, Sonuçlar ve Türkiye Üzerine Etkileri”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/2, (Kış 2012), s.575.
- Demirci, Fazıl: Irak Türklerinin Dünü-Bugünü, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Demirci, Nefi: Dünden Bugüne Kerkük (Kerkük’ün Siyasi Tarihi), İstanbul, Detay Ofset, 1986.
- Demirci, Nefi: Sönmeyen Ateş Dinmeyen Hasret Kerkük, İstanbul, Türkmeneli İnsan Hakları Derneği Yayınları, 2006.
- Demirci, Nefi: Musul’un Siyasi Tarihi, 1.Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Destradi, Sandra: “Empire, Hegemony, and Leadership: Developing a Research Framework for the Study of Regional Powers”, GIGA Research Programme: Violence, Power and Security, German Institute of Global and Area Studies, June 2008, p.6.
- Dinçer, Osman Bahadır; Çoşkun, Gamze: “İşgalin Bir Diğer Adı: Yahudi Yerleşimleri”, USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, Ağustos 2010, s.5.
- Dinçer, Osman Bahadır: “Ortadoğu’da ABD: Jonglörün Elinden Düşen Toplar”, USAK Analiz, No: 2, Şubat 2011, s.3.
- Dinçer, Osman Bahadır: “İsrail: Değişen Ortadoğu’nun Değişmeyen Ülkesi”, USAK Analiz, No: 9, Temmuz 2011, s.4.
- Dinçer, Osman Bahadır; Kutlay, Mustafa: “Türkiye’nin Ortadoğu’daki Güç Kapasitesi”, USAK Raporları No: 12-03, Nisan 2012, s.15.
- Dinçer, Veysel: “Bir Kültürün Hayatta Kalma Mücadelesi: Irak Türkmenleri”, 05 Ağustos 2014, s.4, <http://listelist.com/irak-turkmenleri-yok-ediliyor/>, (29.04.2015).
- Doğan, Bedirhan: İşid’tiniz mi? El-Kaide El-Nusra Çemberi, İstanbul, Sıradışı Akademi Yayınları, 2014.
- Duman, Bilgay: Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

- Duman, Bilgay: “2003 Sonrası Irak Siyasetinde Türkmenler ve 2010 Seçimleri”, Ortadoğu Analiz, Cilt 2 - Sayı 16, Nisan’10, s.57-62.
- Duman, Bilgay: “Türkiye’ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye’deki Türkmen Varlığı”, ORSAM Rapor No:19, Rapor No:6, Eylül 2010, s.33.
- Duman, Bilgay: “Irak’ta Türkmen Siyaseti Çağ Atlıyor”, 11 Mayıs 2011, s.1, http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar_Yazdir.aspx?ID=1849, (27.11.2014).
- Duman, Bilgay: “Geçmişten Günümüze Irak Türkmen Cephesi’nin Yapısı ve İdari Durumu”, ORSAM Rapor No: 86, ORSAM-Ortadoğu Türkmenleri Programı Rapor No: 15, Kasım 2011, s.14.
- Duman, Bilgay: “Irak Türkmen Cephesinin 17. Yılı ve Irak Parlamentosundaki Türkmen Oturumu”, 30 Nisan 2012, s.1, http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar_Yazdir.aspx?ID=3445, (22.02.2015).
- Duman, Bilgay: “17. Yılında Irak Türkmen Cephesi ve Irak Siyasetinde Türkmenler”, Ortadoğu Analiz, Cilt:4, Sayı:41, Mayıs 2012, s.54-56.
- Duman, Bilgay: “2012 Irak Değerlendirmesi ve Irak Kronolojisi”, ORSAM Rapor No:143, Ocak 2013, s.13.
- Duman, Bilgay: “Irak’ta Seçim Sonuçları ve Sonuçlara İlişkin Ön Değerlendirme”, 20 Mayıs 2014, s.3, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=5069>, (28.11.2014).
- Duman, Bilgay: “Irak’ta 2014 Seçimleri, IŞİD Operasyonları ve Irak’ın Geleceği”, ORSAM Rapor No: 190, Haziran 2014, s.9-19.
- Duman, Bilgay: “IŞİD Operasyonlarının Türkmenler Üzerindeki Etkisi”, ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No.7, Temmuz 2014, s.3-4.
- Duman, Bilgay: “IŞİD’in Haziran Operasyonlarının Irak’taki Etnik ve Dini Gruplar Üzerindeki Etkisi”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 63, Temmuz-Ağustos 2014, s.57.
- Durukan, Orhan: “Kara Temmuz”, 13-07-2013, s.1, <http://www.tanis-turkmen.nl/index.php?sub=news&oi=25663&lang=tr&page=1>, (24.11.2014).
- Duss, Matthew: Türkiye ve Ortadoğu: ABD’den bir bakış, TESEV Dış Politika Programı, İstanbul, Yelken Basım, 2011.

- Efegil, Ertan: “Türk Dış Politikası Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler”, Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1, haz. Ertan Efegil, Rıdvan Kalaycı, 1.Basım, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2012, s.86-87.
- Elektrikport: “Türkiye’deki Enerji Nakil Hatları ve Son Durum”, 09.02.2013, s.5-7, <http://www.elektrikport.com/teknik-kutuphane/turkiyedeki-enerji-nakil-hatları-ve-son-durum/7946#ad-image-0>, (23.03.2015).
- Engdahl, William. (2004). Petrol, Para, İktidar-Anglo-Amerikan Petrol Politikası ve Yeni Dünya Düzeni, Bilal, Ertuğrul (Çev.), 1.Basım, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008.
- Erhan, Çağrı: Bizim Kırmızı Çizgilerimiz Vardı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- Erkmen, Serhat: “Irak’tan Seçim Öncesi Analizler 9: Sünni Arapların Seçime İlişkin Beklentileri” 4 Mart 2010, s.1, <http://www.orsam.org.tr/tr/Secimler/ortadetay.aspx?DetayID=34&ID=1>, (02.02.2015).
- Erkmen, Serhat; Doğan, Sercan: “7 Mart 2010 Irak Parlamento Seçimleri Kesin Olmayan Resmi Sonuçları”, Irak Seçimleri 2010, s.4-6, <http://www.orsam.org.tr/tr/Secimler/ortadetay.aspx?DetayID=49&ID=1>, (01.05.2015).
- Erkmen, Serhat: “İşgalden Sonra Türkiye Irak İlişkileri”, Türkiye-Ortadoğu Uluslar Arası Dostluk ve İşbirliği Sempozyumu, haz. Mukaddes Arslan, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2011, s.93.
- Erkmen, Serhat; Orhan, Oytun: “Kuzey Irak’ın Toplumsal Siyasal Yapısı ve Kürt Bölgesel Yönetimi’nin Türkiye İle İlişkileri”, Rapor No:40, Nisan 2011, s.5-6.
- Erkmen, Serhat: “Irak Hangi Şartlarda Nasıl Parçalanabilir? En Kötüye Hazırlıklı Olmak”, ORSAM Rapor No:102, Ocak 2012, s.6.
- Erkmen, Serhat: “Musul’a Yatırım Geleceğe Yatırım Demektir”, ORSAM Rapor No:117, Rapor No:19, Nisan 2012, s.7.
- Erkmen, Serhat: “Kuzey Irak’ta İç Siyasal Dengeler ve Stratejik İttifak’ın Geleceği”, ORSAM Rapor No:140, Aralık 2012, s.10.
- Erkmen, Serhat: “Irak’ta Seçim Sonuçlarına İlişkin İlk Değerlendirmeler”, 20 Mayıs 2014, s.5, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/05/20/7604/irakta-secim-sonuclarina-iliskin-ilk-degerlendirmeler>, (24.02.2015).

- Erkmen, Serhat: “Irak’taki Gelişmeler Niçin Bir Sünni Arap Ayaklanması Değildir”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 8 Temmuz 2014, s.1, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/07/08/7693/iraktaki-gelismeler-nicin-bir-sunni-arap-ayaklanmasi-degildir>, (09.11.2014).
- Erkmen, Serhat: “Irak’taki Karmaşa İçinde Türkmenler Hak Arayışında”, s.1, http://www.afkarhura.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4189:iraktaki-karmaa-cinde-tuerkmenler-hak-arayinda&catid=5:siyashaberler&Itemid=10, (24.02.2015).
- Ertuğrul, Ümit: Ortadoğu’nun Yeniden Yapılanması ile Irak’ın İşgali Ekseninde Irak Türkleri ve Türkiye, Birinci Baskı, İstanbul, İzzettin Kerkük Kültür ve Araştırma Vakfı, 2006.
- Ertürk, Yaşar: Büyük Oyunun Eski Perdesi Doğu-Güneydoğu ve Musul Üçgeni (1918-1923), 1.Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- Falk, Richard: “Amerikan liderliğinin açmazları”, Küresel Güçler, haz. Fatma Sel Turhan, İstanbul, Küre Yayınları, 2010, s.26.
- FATF Report: “Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)”, Financial Action Task Force, February 2015, p.10.
- Feldman, Noah; Martinez, Roman: “Constitutional Politics and Text in the New Iraq: An Experiment in Islamic Democracy”, Fordham Law Review, Volume 75-Issue 2, Article 20, 2006, p.901.
- Ferris, Elizabeth; Stoltz, Kimberly: “The Future of Kırkuk: The Referendum and Its Potential Impact on Displacement”, New Security Developments and Displacements in Iraq, The Brookings Institution – University Of Bern Project On Internal Displacement, 3March 2008, p.16.
- Flanagan, Stephen J.: “Turkish assessments of u.s. power”, misplaced priorities, p.93, http://csis.org/files/publication/110613_flanagan_CapacityResolve_Web.pdf, (17.03.2015).
- Frenken, Karen: “Irrigation in the Middle East region in figures”, AQUASTAT Survey, 2008, p.199.
- Friedland, Elliot: “Ideology”, Special Report The Islamic State, November 2014, p.12.
- Gerger, Haluk: ABD, Ortadoğu, Türkiye, Beşinci Basım, İstanbul, Yordam Kitap, 2012.
- Galletti, Mirella: “Kirkuk: The Pivot of Balance in Iraq Past and Present”, Journal of Assyrian Academic Studies, Vol. 19, no. 2, 2005, p.22.

- Ghai, Yash; Cottrell, Jill: “A Review of the Constitution of Iraq”, p.10,
https://media.law.wisc.edu/s/c_8/ftfkf/arotcoi.pdf, (17.02.2015).
- Gökler, Firuze Yağmur: “İŞİD Operasyonları Sonrası Irak’ta İnsani Durum,
Türkmenler ve Türkiye’nin Irak’ta Yaptığı İnsani Yardımlar”, ORSAM
Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No.13, Ekim 2014, s.3-5.
- Gözen, Ramazan: Amerikan Kışkacında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve
Sonrası, 1.Baskı, Ankara, Liberte Yayınları, 2000.
- Güçlü, İbrahim: “PKK’nın Kerkük ve Şengal Siyaseti, Hangi Akla ve Projeye, Kime
Hizmet Ediyor?”, 28 Aralık 2014, s.3, <http://www.xebatnuce.org/pkknin-kerkuk-ve-sengal-siyaseti-hangi-akla-ve-proje-ye-kime-hizmet-ediyor-makale,276.html>, (12.02.2015).
- Güller, Mehmet Ali: ABD’nin Neo-Osmanlı Projesi Büyük Kürdistan, İkinci Basım,
İstanbul, Kaynak Yayınları, 2010.
- Güller, Mehmet Ali: İŞİD Kara Terör, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014.
- Günaydın, Eşref: Barzan’ın Sırrı-İsyanın Sıfır Noktası, 1.Baskı, İstanbul, Karakutu
Yayınları, 2008.
- Günaydın, Eşref: Orta İsrail veya Kürdistan Yahudi Kürtler Babil’in Kayıp Çocukları,
14.Baskı, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2011.
- Günceltarih: “Körfez Savaşı ve Turgut Özal’ın Politikası”, 06.12.2008, s.1-2,
<http://gunceltarih.blogcu.com/korfez-savasi-va-turgut-ozal-in-politikasi/4542817>, (21.02.2015).
- Gündoğan, Cemil: 1924 Beytüşşebap İsyanı ve Şeyh Sait Ayaklanmasına Etkileri,
1.Basım, İstanbul, Komal Basım Yayım, 1994.
- Güngör, Ersan: Irak’ta İşgal ve Direniş, İstanbul, Feta Yayıncılık, 2012.
- Gürbüz, Reşit: Terörle Mücadele Bağlamında Türkiye’nin Kuzey Irak Operasyonu
(2007-2008 Yılları), Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2010.
- Güztoklusu, Murat: Atatürk’ün Gizli Kalmış Musul Özdemir Harekatı, 1.Baskı, Ankara,
Kripto Yayıncılık, 2013.
- Habersol: “Özal’ın Kürt Pragmatizmi”, 17 Nisan 2010, s.1,
<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/ozalin-kurt-pragmatizmi-haberi-26999>,
(21.02.2015).

- Haberciniz: “İkby Başkanı Mesut Bazani: "Irak Anayasası'nın 140. Maddesi Kapsamında Kerkük ve Diğer Sorunlu Bölgelerde Şeffaf ve Açık Bir Referandum Yapacağız. Bunun İçin Birleşmiş Milletler'e Müdahil Olma””, 29 Haziran 2014, s.1, <http://haberciniz.biz/ikby-baskani-mesut-bazani-irak-anayasasinin-140-maddesi-kapsaminda-kerkuk-ve-diger--2984805h.htm>, (14.11.2014).
- Hablemitoğlu, Necip: Şeriatçı Terörün ve Batı'nın Kışkıracısındaki Ülke: Türkiye, 1.Baskı, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2011.
- Hallsell, Grace. (2002). Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak, Acar, Mustafa; Özmen Hüsni (Çev.), 2.Basım, Ankara, KİM Yayınları, 2003.
- Hasan, Mazin: “Türkiye'nin Türkmen Politikası: Yapılması Gerekenler”, Stratejik Analiz Dergisi, 13.05.2004, s.10, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/printArticle.php?id=3752>, (27.11.2014).
- Hasgüler, Mehmet; Uludağ, Bülent: Kriz Üçgeninde Türkiye-Orta Doğu, Avrasya ve Kıbrıs Yazıları (1997-2007), 2.Basım, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2008.
- Heywood, Andrew. (2011). Küresel Siyaset, Uslu, Nasuh, Özdemir, Haluk (Çev.), 1.Baskı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2013.
- http://aei.pitt.edu/59157/1/MEDPRO_TR_No_18_by_Hafner_et_al_-_Final.pdf, (11.03.2015).
- <http://cosit.gov.iq/en/population-manpower-statistics/life>, (05.05.2015).
- http://csis.org/files/publication/140106_Iraq_Book_AHC_sm.pdf, (05.05.2015).
- <http://millercenter.org/debates/iraq/research/maps>, (29.04.2015).
- <http://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/ETD-UT-2011-05-3356/SCHENKE-MASTERS-REPORT.pdf?sequence=1>, (09.03.2015).
- http://somoil.gov.iq/en/index.php?option=com_content&view=article&id=177:2015&catid=44:2010-04-13-14-35-16&Itemid=18, (07.05.2015).
- <http://unpo.org/downloads/765.pdf>, (07.05.2015).
- <http://web.mit.edu/humancostiraq/reports/human-cost-war-101106.pdf>, (07.05.2015).
- <http://www.britam.org/Questions/QuesLand.html>, (20.12.2014).
- <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2679069/Saudi-Arabia-places-30-000-soldiers-border-wake-ISIS-threat-2-500-Iraqi-soldiers-quit-posts-boundary.html>,

- (29.04.2015).
- <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA475503>, (08.03.2015).
- <http://www.escwa.un.org/popin/members/iraq.pdf>, (25.04.2015).
- https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/347269/CIG_Iraq_security_situation_v2_0.pdf, (04.05.2015).
- http://www.institutkurde.org/images/cartes_and_maps/ckur100.gif, (10.03.2015).
- <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/greaterMEMap.html>, (08.03.2015).
- http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/TemelBelgeler/2010823_KERKUK%20%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1%20Raporu_ENG.pdf, (03.05.2015).
- http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20101224_irakanayasasi.pdf, (14.11.2014).
- http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121119_musul%20kitap.pdf, (20.03.2015).
- http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_briefs/2010/RAND_RB9481.pdf, (24.04.2015).
- <http://www.resilience.org/stories/2013-08-12/doubling-of-iraqi-oil-production-by-2020>, (03.05.2015).
- http://www.stopfgmkurdistan.org/media/Study_FGM_Kirkuk-en-1.pdf, (03.05.2015).
- <http://www.turkomania.org/en/isis-trying-for-a-madhab-tension-in-turkmeneli/>, (20.12.2014).
- http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus137_Knights_4.pdf, (08.05.2015).
- Huntington, Samuel P. (2002). Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, Turhan, Mehmet, Soydemir, Cem (Çev.), 3.Baskı, İstanbul, Okuyan Us Yayınları, 2004.
- Hürmüzlü, Erşat: Irak Türkleri, Ankara, Irak Milli Türkmen Partisi Enformasyon Bürosu Yayınları No:4, 1994.
- Hürmüzlü, Erşat: Türkmenler ve Irak, İstanbul, İzzettin Kerkük Kültür ve Araştırma Vakfı (Kerkük Vakfı), Yıldız Ofset, 2003.

Hürmüzlü, Erşat: Irak'ta Türkmen Gerçeği, 1.Baskı, İstanbul, Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi, 2006.

Hürmüzlü, Habib: "Irak Türkleri: Maruz Kaldıkları Dışlanma ve Asimilasyon Uygulamaları", 2014, s.2, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/irak_turkleri_maruz_kaldiklari_dislanma_veasimilasyon_uygulamalari_92f795f8-aeel-4313-9408df834532b6f2.pdf, (28.10.2014).

Hürmüzlü, Habib; Gökler, Firuze Yağmur: "ORSAM Aylık Irak Türkmenleri Güncesi", Sayı: 46, 01-15 Ekim 2014, s.6.

Hürmüzlü, Habib; Gökler, Firuze Yağmur: "ORSAM Aylık Irak Türkmenleri Güncesi", Sayı: 56, 16-31 Mart 2015b, s.8.

Hürmüzlü, Habib; Gökler, Firuze Yağmur: "ORSAM Aylık Irak Türkmenleri Güncesi", Sayı: 57, 01-15 Nisan 2015c, s.4-8.

Hürmüzlü, Habib; Gökler, Firuze Yağmur: "ORSAM Aylık Irak Türkmenleri Güncesi", Sayı: 58, 16-30 Nisan 2015a, s.6-8.

IMIE: "Final Report on the December 15, 2005, Iraqi Council of Representatives Elections", International Mission for Iraqi Elections, April 12, 2006, p.31.

Inbar, Efraim: "Israeli-Turkish Tensions and Beyond", p.40, http://esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_vol8_no3_efraim_inbar.pdf, (18.03.2015).

İbrik, Erhan: Kuzey Irak Jeopolitiğinde Türkmenler ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkilerinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, T.C. Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2009.

İHA: "Türk Barış İzleme Gücü Lağvedilecek", 24 Eylül 2004, s.1, <http://www.mynet.com/haber/dunya/turk-baris-izleme-gucu-lagvedilecek-134898-1>, (26.11.2014).

İkinci Bölge Haber: "Türkiye'nin 'Türkmen Siyaseti' Değerlendirilmesi (Bölüm III): Türkiye kırılğan Türkmen siyasi sisteminde bir çatlak daha açıyor", 04-11-2014, s.11, <http://www.ikincibolge.net/yazarlar/ist-2-bolge/turkiye-nin-turkmen-siyaseti-degerlendirilmesi-bolum-iii-turkiye-kirilgan-turkmen-siyasi-sisteminde-bir-catlak-daha-aciyor/2903/>, (27.11.2014).

İpek, Pınar: "Enerji Güvenliğinde Ortadoğu Bölgesi'nin Jeopolitiği ve Enerji Piyasalarında "Muğlak" Bir Devrimin Yansımaları", Ortadoğu Analiz, Cilt: 5, Sayı: 50, Şubat 2013, s.22.

- İşcan, Mehmet Zeki: Selefilik, 4.Basım, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2012.
- Jawad, Saad N.: “The Iraqi Constitution: Structural Flaws and Political Implications”, LSE Middle East Centre Paper Series / 01, November 2013, p.12.
- Jerjis, Sheth; Aydenly, Hassan: “Oral Presentation of the Chairman of SOITM on Turkmen of Iraq”, SOITM Iraqi Turkmen Human Rights Research Foundation, 2005, p.1.
- Kalafat, Yaşar: Bir Ayaklanmanın Anatomisi: Şeyh Sait, 2.Baskı, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2003.
- Kalkan, Yılmaz: Bir Ortadoğu Gerçeği Irak ve Saddam Hüseyin, İstanbul, Beyan Yayınları, 1991.
- Kamal, Asin F.: İşgal Sonrası Irak’ın Yeni Anayasası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Kanbolat, Hasan; Erkmen, Serhat; Duman, Bilgay: “Musul’da Yerel Siyaset ve Irak Siyasetinde Yeni Dinamikler (Saha Çalışması), ORSAM Rapor No:121, Rapor No:20, Mayıs 2012, s.29.
- Kapan, İsmail: Irklar, Dinler ve Mezhepler Mozaiği Ortadoğu’da Bahar Sancısı, 1.Baskı, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılık, 2012.
- Kaplan, Nuri: “Milli Devlet’te Dış Politika”, İcmal, Haziran 2012, s.36-37.
- Karabulut, Bilal: Jeostrateji ve Jeopolitiğin Ülke Dış Politikalarındaki Yeri ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı: “Irak Ülke Raporu”, Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi, Mayıs 2010, s.16.
- Karadağ, Haluk: İkinci Körfez Harekâtı Sonrası Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Karadağ, Raif: Petrol Fırtınası, 4.Baskı, İstanbul, Truva Yayınları, 2011.
- Karagöl, Erdal Tanas: “Enerjide Yeni Aktör: Irak Bölgesel Kürt Yönetimi”, SETA Perspektif, Sayı: 23, Kasım 2013, s.2.
- Karşlıoğlu, Yusuf: Sonun Başlangıcı Armagedon ve Evrenin Merkezi Vaad Edilmiş Topraklar, 1.Baskı, İstanbul, 2007.

- Kasalak, Kadir: “Irak’ta Manda Yönetiminin Kurulması ve Atatürk Dönemi Türkiye-İrak İlişkileri”, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı:9 Yıl:5, Şubat 2007, s.196.
- Kavak, İsmail Hakkı: 21. Yüzyılda Kerkük’teki Gelişmeler, Türkiye’ye Yansımaları ve Bölgedeki Türkmen Halkın Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Kaya, Karen: “Changing Trends in Israel-Turkey Security and Military Relations: Their Perspectives”, January 2011, p.2, <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/Changing-Trends-in-Israel-Turkey-Security-Relations.pdf>, (18.03.2015).
- Kaya, Yunus: Lozan’dan Irak Cumhuriyeti’ne Türkmenler, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Kayacan, İsa; Küzeci, Şemsettin: İçimizdeki Kerkük, 1.Baskı, Azerbaycan, Vektor Uluslararası İlim Merkezi, 2009.
- Kaynak, Mahir; Gürses, Emin: Yeni Ortadoğu Haritası, 3.Baskı, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2012.
- Kazancı, Hicran: “Yanlış Duvara Dayanan Merdivan”, s.1, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/printArticle.php?id=13471>, (25.11.2014).
- Kazancı, Hicran: “Kerkük Kuşatıldı”, Monday, February 19, 2007, s.2, http://hkazanci.blogspot.com.tr/2007_02_01_archive.html, (25.11.2014).
- Kekevi, Serkan: “Kerkük Barzani’nin Eline Geçti Sıra Musul’da mı?”, 13 Haziran 2014, s.1, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/06/13/7650/kerkuk-barzaninin-eline-gecti-sira-musulda-mi>, (14.11.2014).
- Kemal, Cemal: “Birinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Musul Meselesi”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 40, Kasım 2007, s.670.
- Kerkük Dergisi: “14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı Türkiye’de Nasıl Duyuldu?”, s.1, Kerkük Dergisi, Yıl 2, Sayı 5, Temmuz 1998, <http://www.irakturkleri.8m.com/guncel.htm>, (23.11.2014).
- Kerkük Gazetesi: “Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP)”, 28.08.2007, s.1.
- Kerkük Gazetesi: “Abdullah Gül’den Tuzhurmatu Patlamalarına Kınama”, Şubat 2013, s.2.

- Kerkük.net: “7 Ekim Türkmenlerin Milli Bayramını Kutlandı”, 8 Ekim 2014, s.1, <http://www.kerkuk.net/?p=29385>, (22.02.2015).
- Kerküklü, Ali: İstihbarat Oyunları, I.Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Kerküklü, Ali: “Kerkük’ün Demografisi (Nüfus Yapısı) Değiştiriliyor”, Milli Düşünce Merkezi, 11.04.2011, s.3, <http://www.iktidarmuhalefet.com/Yazi.aspx?makaleid=408>, (30.11.2014).
- Kerküklü, Ali: “Kerkük Bir Kürt Şehri mi?”, 06.07.2012, s.3, <http://www.kerkukgazetesi.com/KoseDetay.aspx?Dil=1&Id=K%C3%B6%C5%9F634771920818130000&Konum=3>, (30.11.2014).
- Kevseroğlu, Necat: “7 Ekim Türkmen Bayramı”, 2010-10-07, s.1, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.php?page=article&id=20125>, (26.11.2014).
- Kılavuz, M. Tahir; Mercan, M. Hüseyin; Güder, Süleyman: Orta Doğu’da İslamcı Siyaset, İstanbul, İlke Yayınları, 2012.
- Kılıç, Sezen: “Musul Sorunu ve Lozan”, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, s.13, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/musul-sorunu-ve-lozan>, (21.11.2014).
- Kılınç, Taha: Ortadoğu’dan Notlar, Birinci Basım, İstanbul, Pınar Yayınları, 2011.
- Kısacık, Raşit: ABD’den Kürtlere Bir Demet Kerkük, 1.Baskı, İstanbul, Truva Yayınları, 2007.
- Kısıklı, Emine: “Yeni Gelişmelerin Işığında Geçmişten Günümüze Musul Meselesi”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 24, Kasım 1999-2003, s.492.
- Kızılıçık.org: “Kürecik: Yalan Yalan Üstüne”, s.1, http://kizilcik.org/index.php?option=com_content&view=article&id=507:kuerecik-yalan-yalan-uestuene&catid=95&Itemid=158, (30.03.2015).
- Koç, Mehmet Emin; Polat, Emre: Dini ve Tarihi Arka Planıyla Ehl-i Beyt’e Karşı Bir Akım: Nakşibendilik, İstanbul, İcmal Yayınları, 2014.
- Koç, Nurgün: “Şeyh Sait Ayaklanması”, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, Ankara, Volume 8/2, Winter 2013, p.156.
- Koç, Yıldırım: “Musul’u Nasıl Kaybetmiştik?”, Kutlu Sesleniş Dergisi, Sayı 49, 2007, s.3, <http://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1327163309a.pdf>, (21.11.2014).

- Koçsoy, Şevket: Türk-İrak İlişkileri (1932-1963), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1990.
- Köksal, Sönmez: Irak'ın Kuzeyindeki Muhtemel Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No:6, 2009.
- Köni, Hasan: Amerika'nın Uluslararası Politikası: İstanbul, Ekim Yayınları, 2007.
- Köprülü, Sadun: "Diktatör Saddam döneminde Tisin Türkleri yaşanılmayan acı, çiler yaşadılar", (2014-02-22), s.7, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.php?page=article&id=29708>, (28.10.2014).
- Köprülü, Sadun: "14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı ve Türkmeneli Şehitlerimiz", s.9, <http://www.turkmenelihd.com/web/TURMENELI%20SEHITLERIMIZ.htm>, (23.11.2014).
- Köprülü, Sadun: "Molla Mustafa Barzani'nin 1959 Kerkük Katliamı", 25 Ocak 2013, s.2, http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/koseyazisi70373Molla_Mustafa_Barzaninin_1959_Kerkuk_Katliami.html, (23.11.2014).
- Köprülü, Sadun: "Milli Mücadele Yolunda Mustafa Kemal Yayıncı", s.1, <http://www.turkmenelihd.com/YAZARLARfilar/Sadun%20kopurlu/Milli%20Mucadele%20yolunda%20Mustafa%20k%20y.htm>, (25.11.2014).
- Kösebalaban, Hasan: "Turkey and the New Middle East: Between Liberalism and Realism", PERCEPTIONS, Autumn 2011, Volume XVI, Number 3, p.99.
- Krisch, Nico: "International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order", The European Journal of International Law Vol. 16 no.3, 2005, p.373.
- Kuloğlu, Armağan: 11 Eylül Sonrası Değişen Dengeler Çerçevesinde Türkiye'nin Irak Politikası, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2002.
- Kuloğlu, Armağan: "Irak'taki Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölge Ülkeleriyle İlişkileri", Ankara, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 17 Aralık 2003, s.28.
- Kurbanoglu, Bahadır: Şeyh Said-Bir Dönemin Siyasi Anatomisi, İstanbul, Ekin Yayınları, 2012.
- Kurmuş, Orhan: Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi, 1.Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2012.

- Kurt, Ramazan Kağan: Babil'den Günümüze İsrail-Amerikan Kehanetleri: Türkler ve Mesih USA, 1.Baskı, İstanbul, Truva Yayınları, 2007.
- Kurubaş, Erol: "Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:8, No:1, 2009, s.55.
- Kurubaş, Erol: "Kuzey Irak'ta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 59, Sayı: 3, 2004, s.148-149.
- Küzeci, Şemsettin: Kerkük Soykırımları, 1.Baskı, Ankara, Teknoed Yayınları, 2004.
- Küzeci, Şemsettin: "15 Yıllık Irak Türkmen Cephesi (ITC)", 24.04.2010, s.1, <http://www.kerkukgazetesi.com/KoseDetay.aspx?Dil=1&Id=K%C3%B6%C5%9F634076888892343750&Konum=3>, (22.02.2015).
- Küzeci, Şemsettin: "Kerkük Katliamı 46 Yaşında", s.1, <http://www.iraqiyoon.com/SiirEdeb/makale/SemsKuzeciKatliam.html>, (24.11.2014).
- Lashkari, Bakir: "25th Commemoration of the Halabja Massacre Why Halabja? From Tears to Hope", 25th Anniversary of the Halabja Massacre: Recognition as a tool to prevent Genocide, The conference was organized by the Unrepresented Nations and People Organization (UNPO), 18 March 2013, p.10.
- Legrand, Felix: "The Colonial Strategy of ISIS in Syria", Arab Reform Initiative, Policy Alternatives, June 2014, p.4-6, <http://www.arab-reform.net/sites/default/files/ISIS%20Colonial%20Strategy%20in%20Syria%20-%20Legrand%20-%20June%202014%20VF.pdf>, (13.03.2015).
- Lewis, Jessica: "The Islamic State of Iraq Returns to Diyala", Middle East Security Report 18, April 2014, p.15.
- Lohman, Andrew D.: "Political Geography", IRAQ a geography, Department of The Army United States Military Academy, ed. Jon C. Malinowski, 2014, p.57-58.
- Mahalli, Hüsnü: "Kıbrıs ve Kerkük", 21. Yüzyılda Türkiye Konferanslar Dizisi (2006-2007), ed.Sait Yılmaz, İstanbul, Beykent Üniversitesi Yayınevi, 2008.
- Mahalli, Hüsnü: Ortadoğu'da Kanlı Bahar, İstanbul, Destek Yayınları, 2012.
- Manisalı, Erol: Batı'nın Yeni Türkiye Politikası, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2008.
- Manisalı, Erol: Bıçak Sırtındaki Türkiye, 2.Baskı, İstanbul, Truva Yayınları, 2008.

- Manisalı, Erol: Dünyada ve Türkiye’de Büyük Sermaye, 1.Baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2009.
- Manisalı, Erol: Eksen Kayması, Birinci Basım, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2011.
- Marufoğlu, Ali: Direniş, Birinci Baskı, İstanbul, Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi, 2009.
- Marufoğlu, Sinan: “Irak Türkleri”, s.7,
<http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=358846>, (10.02.2015).
- Mattar, Mohamed Y.: “Unresolved Questions in the Bill of Rights of the New Iraqi Constitution: How Will the Clash Between “Human Rights” and ”Islamic Law” Be Reconciled in Future Legislative Enactments and Judicial Interpretations?”, Fordham International Law Journal, Volume 30, Issue 1, 2006, Article 4, p.130-131.
- McGarry, John; O’Leary, Brendan: “Iraq’s Constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription”, SYMPOSIUM ,Oxford University Press and New York University School of Law, Volume 5, Number 4, Publication September 28, 2007, p.689.
- Mengü, Cüneyt: “İşgal Sonrası Irak’ın Yapılanmasına Dair Tasarılar”, Kerkük Gazetesi, 04.04.2008, s.3,
<http://www.kerkukgazetesi.com/KoseDetay.aspx?Dil=1&Id=K%C3%B6%C5%9F633445422984531250&Konum=3> , (15.11.2014).
- Mengü, Cüneyt: ABD-Türkiye-Irak Üçgeninde Türkmen Meselesi, Birinci Basım, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012.
- Mengü, Cüneyt: “Kuzey Irak Realitesinden Sonra Kuzey Suriye Senaryosu”, (2013-09-03), s.1, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.php?page=article&id=28499>, (29.10.2014).
- Mengü, Cüneyt: “Son aşama 140. madde”, 08.07.2014, s.2,
<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/konuk-kalem-dr-cuneyt-mengu-99827h.htm>, (30.11.2014).
- Mesut, Ahmet: İngiliz Belgelerinde Kürdistan, 1.Baskı, İstanbul, Doz Yayınları, 1992.
- Meyer, Sebastian: “Between the Millstones: The State of Iraq’s Minorities Since the Fall of Mosul”, Unrepresented Nations and Peoples Organization (UNPO), September 2014, p.12.
- Mezkit, Mesut: Siyonizmin Rehberliğinde (Kargalığında) Neo-Con”izmin Emperyalist Fikri, İstanbul, YFD Yayınları, 2011.

- Mirskiy, Georgiy: “Sünniler, Şiiler ve Kürtler veya Yeni Irak’ın Üç Sorunu”, çev. Gülcanat Sakenova, Irak Dosyası II, yay. haz. Ali Ahmetbeyoğlu vd, İstanbul, TATAV Yayınları, 2003, s.360.
- Mladenov, Nickolay; Al Hussein, Zeid Ra'ad: “Report on the Protection of Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 6 July to 10 September 2014”, Hüman Rights Office of the High Commissioner for Human Rights-United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI) Human Rights Office, 26 September 2014, p.16.
- Mohammed, Sameer H.: Türkiye-Irak İlişkilerinde Türkmen Faktörü (1990-2006), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Morrow, Jonathan: “The Iraqi Federal State and the Constitutional Amendment Process”, United States Institute of Peace, Special Report 168, July 2006, p.3.
- Muratlı, İnci: “Irak Türklerinin Siyasi Tarihi”, TURAN-SAM, 29.01.2009, s.4, <http://www.turansam.org/makale.php?id=347>, (25.11.2014).
- Mülakat: ITC Koordinatörü ve ITC Türkiye Temsilcisi Dr. Hicran Kazancı, Ankara, 04.12.2014.
- Mülakat: Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı Dr. Mustafa Ziya, 09.01.2015.
- Mülakat: Kerkük Kültür Merkezi Başkanı Dr. Şemsettin Küzeci, 17.04.2015.
- Nakip, Mahir: Kerkük’ün Kimliği, Birinci Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007.
- Nakip, Mahir: “Türkmen Müziğinin Toplumumuzdaki Yeri ve Önemi”, ORSAM’da 22 Ekim 2011 Tarihinde Gerçekleştirilen 14. Türkmen Aydınları Toplantısının Tam Metni”, Ankara, Ekim 2011, s.5.
- Nakip, Mahir: “Irak’ta İhtilafli Bölgeler ve Türkmenler”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 5, Sayı: 49, Ocak 2013, s.99-100.
- Nakip, Mahir: “Irak’ta Türkmen Paradoksu”, Kardeşlik Kültür Sanat Edebiyat ve Folklor Dergisi, Sayı: 57, Ocak-Mart 2013, s.4.
- Nakip, Mahir: “Irak Seçimlerinde Türkmenlerin Şansı”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 61, Mart-Nisan 2014, s.21.
- Nakip, Mahir: “Başlangıcından Günümüze Türk Hükümetleri ve Irak Türkleri”, Ortadoğu Türkmenleri Sempozyumu, ORSAM Tutanakları No: 35, Eylül 2014, s.68.

- Oğuz, Muhammed İhsan: Selefiyye Mezhebi, İstanbul, Oğuz Yayınları, 2005.
- Oğuz, Osman: “İrak Türkmenlerinin Yalnızlığı”, s.2,
<http://www.kerkukvakfi.com/dergiicerik.asp?id=91&iid=426>, (03.05.2015).
- Oğuzlu, H.Tarık: “Türkiye-İsrail İlişkilerinin Değişen Dinamikleri”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 1, Sayı: 4, Nisan 2009, s.20.
- Oğuzlu, Tarık: “Arap Baharı ve Değişen Bölgesel Dinamikler”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 3, Sayı: 30, Haziran 2011, s.40.
- Okçuoğlu, İbrahim: Serbest Rekabetçi Küreselleşmeden Emperyalist Küreselleşmeye Kapitalizmde Temel Değişmeler, 1.Baskı, İstanbul, Ceylan Akademi Yayınları, 2011.
- Okur, Mehmet Akif: Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012.
- Olidort, Jacob: “The Politics of “Quietist” Salafism”, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper No. 18, February 2015, p.7.
- Olson, Galen: “Normalizing Turkish-Israeli Relations and The Possibilities for U.S. Involvement”, August 26, 2013, p.6-7,
<http://www.bu.edu/pardeeschool/files/2014/08/Sample-Policy-Paper-2.pdf>, (18.03.2015).
- Onay, Yaşar: Neden Irak? Küresel Egemenlik Savaşı ve Irak, 1.Baskı, Ankara, Babil Yayıncılık, 2003.
- Orhan, Oytun: “İŞİD ile Mücadele, Sınır Geçişleri ve Türkiye”, ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No.11, Eylül 2014, s.6-7.
- ORSAM: “İrak’ın Su Kaynakları ve Irak Anayasası”, 17 Ocak 2012, s.1,
http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar_Yazdir.aspx?ID=3095, (15.02.2015).
- ORSAM: “Uluslararası Hukuk ve Irak Anayasası Açısından Azınlıkların İnsan Hakları”, ORSAM Rapor No:107, Şubat 2012, s.9.
- ORSAM: “1996 Ankara Süreci”, Stratejik Bilgi Yönetimi Özgür Düşünce Üretimi, s.9.
- ORSAM: “İrak Türkmen Cephesi Selahaddin İl Başkanı Haydar Kasapoğlu İle Söyleşi”, 12 Kasım 2012, s.2,
<http://www.orsam.org.tr/tr/OrtadoguTurkmenleri/yazigoster.aspx?ID=117>, (27.11.2014).

- Ozan, Hasan: Emperyalist Küreselleşme ve Dünya Devrimi Değişen Ne?, İstanbul, Akademi Yayın, 2011.
- Öke, Mim Kemal: Musul Komplosu (1918-1926), Altıncı Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 2012.
- Ömer, Kasım: “İrak parçalanırsa domino taşı gibi bütün ülkelere yayılacaktır”, Kuzey Irak Kapanı, haz. Serkan Oral, 1.Baskı, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2007, s.88.
- Ömer, Muafak A.: Saddam Sonrası Irak'ta Şiiilerin Yeni Konumları ve Körfez Ülkeleri Üzerindeki Olası Siyasal Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Örgeevren, Ahmet Süreyya: Şeyh Sait İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi Vesikalar, Olaylar, Hatıralar, 2.Baskı, İstanbul, Temel Yayınları, 2007.
- Örmeci, Ozan: “İrak Türkmenleri”, Uluslararası Politika Akademisi, 12 Aralık 2013, s.3, <http://politikaakademisi.org/irak-turkmenleri/>, (27.11.2014).
- Örmeci, Ozan: “30 Nisan 2014 Irak Parlamentosu Seçimleri”, Uluslararası Politika Akademisi, 29 Nisan 2014, s.2, <http://politikaakademisi.org/30-nisan-2014-irak-parlamentosu-secimleri/>, (24.02.2015).
- Över, Kıvanç Galip: Vaadedilmiş Topraklarda Ölüm Kokusu-Kuzey Irak Dosyası, İstanbul, Papirüs Yayınları, 2000.
- Över, Kıvanç Galip: Osmanlı'dan Sonra Irak ve Kürtler, 1.Basım, Ankara, Över Yayınları, 2008.
- Öymen, Onur: Uçurumun Kenarında Dış Politika, Birinci Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2012.
- Özakıncı, Cengiz: Euro-Dolar Savaşı, 9.Basım, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2012.
- Özarıslan, Selim: “İrak'taki Şiiiler ve İnançları”, İkinci Ortadoğu Semineri-Dünden Bugüne Irak-Bildiriler, ed. Mustafa Öztürk, Enver Çakar, (Elazığ, 27-29 Mayıs 2004), T.C. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi, 2006, s.455-456.
- Özcan, Mesut: Sorunlu Miras Irak, İkinci Basım, İstanbul, Küre Yayınları, 2003.
- Özdağ, Muzaffer: Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Jeopolitik-Strateji-Terör Araştırmaları Dizisi: 5, 2001.

- Özdağ, Ümit: Türkiye Kuzey Irak ve PKK, Ankara, ASAM Yayınları, 1999.
- Özdağ, Ümit: Türk Tarihinin ve Geleceğinin Jeopolitik Çerçevesi, Ankara, ASAM Çalışması, 2003.
- Özdağ, Ümit: Türk Ordusunun Kuzey Irak Operasyonları, 1.Baskı, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2008.
- Özdağ, Ümit: “Davutoğlu’ndan Türkmenlere: Sessizce Ölün”, 17 Haziran 2014, s.1, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/06/17/7658/davutoglundan-turkmenlere-sessizce-olun>, (27.11.2014).
- Özdağ, Ümit: “1959 Kerkük Katliamının 55. Yılı”, 14 Temmuz 2014, s.1, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/07/14/7701/1959-kerkuk-katliaminin-55-yili>, (23.11.2014).
- Özdağ, Ümit: “Türkmenlerin Yok Oluşu Nasıl Durdurulur?”, 19 Ağustos 2014, s.4-5, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/irak/2014/08/19/7743/turkmenlerin-yok-olusu-nasil-durdurulur>, (04.05.2015).
- Özdemir, Ali Rıza: Kart-Kurt Sesleri Arasında Kaybolan Gerçek Kürtler ve Türklük, İstanbul, Kripto Yayınları, 2009.
- Özer, Adem; Orhan, Ahmet: “Irak’ın Anayasal Yapısı”, s.4, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011211_IRAK1pdf.pdf (14.11.2014).
- Özer, Öykü; Başeğmez, Zeynep: “Protecting The Cultural Origins of Individuals in War Zones (with an emphasis on Yazidis that had to fled their homes)”, JMUNESCO 2015: General Commission IV: Chair Report, p.3, <http://jmunesco.org/documents/reports/gc%204%20-%201.pdf>, (07.03.2015).
- Özertem, Hasan Selim: “Irak’ta Enerji Rantını Paylaşmamak”, Analist, 2012, s.2, <http://www.usakanalist.com/print.php?id=99>, (14.11.2014).
- Özkılınç, vd.: 111 Numaralı Kerkük Livâsı Mufassal Tahrir Defteri (Kanuni Devri), Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2003.
- Özmen, Şefika: Türk-İngiliz İlişkilerinde Restorasyon Dönemi (1926-1939), Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Özpek, Burak Bilgehan: “Irak’ın Kürtleri mi, Iraklı Kürtler mi?”, 2013, s.2, <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=185>, (25.11.2014).

- Özpek, Burak Bilgehan: “Türkiye ve Irak: Egemenlik ve Çatışma”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 4 – Sayı: 45, Eylül 2012, s.40.
- Öztek, Güner: Türkiye-Orta-Doğu İlişkileri, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No:13, 2009.
- Pala, Cenk: 20.Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar, 2.Baskı, İstanbul, Yasak Elma Enerji Kitaplığı Dizisi-1, 2007.
- Pamukçu, Gürkan: Irak İşgali Sonrası Kerkük Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Pappe, Ilan. (2005). Ortadoğu’yu Anlamak, Atmaca, Gül (Çev.), 1.Baskı, İstanbul, NTV Yayınları, 2009.
- Parmaksız, Alaeddin: “Kerkük’ün Jeopolitiği ve Türkiye”, 21.YÜZYIL, Ocak-Şubat-Mart 2007, s.46.
- Perkins, John. (2004). Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı-II, Taşcıoğlu, Cihat (Çev.), Ankara, April Yayıncılık, 2007.
- Pınartaş, Ayşe: Irak’ın Geleceği: ABD’nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Pirinççi, Ferhat; Orhan, Oytun; Duman, Bilgay: “ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları”, ORSAM Rapor No: 191, Eylül 2014, s.7.
- Polk, William R. (2004). Irak’ı Anlamak, Elhüseyni, Nurettin (Çev.), İstanbul, NTV Yayınları, 2007.
- Reçber, Kamuran: “Türkiye’nin Irak’ın Kuzeyi’nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 3, No: 9, 2007, s.23-24.
- Rışvanoğlu, Mahmut: Türkiye ve Ortadoğu Üzerinde Oynanan Oyunlar, İstanbul, Togan Yayınları, 2012.
- Robinson, William: “Gramsci and Globalisation: From Nation-State to Transnational Hegemony”, Critical Review of International Social and Political Philosophy Vol. 8, No. 4, 1–16, December 2005, p.1-5.
- Rosiny, Stephan: “The Caliph’s New Clothes: The Islamic State in Iraq and Syria”, German Institute of Global and Area Studies, Number 6, 2014, p.1.
- Rüstemhanlı, Tenzile: “1959 Kerkük Katliamının Arkasında Kim Vardı?”, 2014, s.1, <http://www.tenzilerustemhanli.az/manset/1959-kerkuk-katliaminin-arkasinda->

kim-varidi/, (24.11.2014).

- Saaïd, Ammar M.: Krallık Sonrası Dönemde Irak Türkmenlerinin Durumu (1958-2003), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Saatçi, Suphi: Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı, ed.Tülay Duran, İstanbul Araştırma Merkezi, 1996.
- Saatçi, Suphi: Irak Türkmen Boyları, Oymakları ve Yerleşme Bölgeleri, İstanbul, Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi, 2009.
- Said, Edward. (2004). Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası, Uyurkulak, Murat (Çev.), Birinci Basım, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.
- Sakin, Orhan: İngilizlerin Osmanlı'yı Yok Etme Siyaseti, (Kitabın Orijinal Adı: Türk Hakimiyeti ve İngiliz Cihangirliği), İstanbul, Ekim Yayınları, 2011.
- Salha, Samir: "2005 Anayasası ve Sonrası Irak", Amerikan İşgalinin Ardından Irak'ta Devlet İnşası ve Güvenlik, ed. Muharrem Hilmi Özev, İstanbul, TASAM Yayınları, 2011, s.83-84.
- Salihi, Emin: Irak Siyaseti ve Etnik Kimlikler, 1.Baskı, İstanbul, Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi, 2008.
- Saltık, Ahmet: "Onurlu Komutan Necip Torumtay Paşa", 30.08.2011, s.1, <http://www.odatv.com/n.php?n=onurlu-komutan-necip-torumtay-pasa-3008111200>, (26.11.2014).
- Sameen, Ali A.: ABD'nin İşgalinin Ardından Türkiye-İrak Güvenlik İlişkilerinde: Kuzey Irak Faktörü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Sancaktar, Caner: "Ortadoğu'da Değişimin Dışsal Dinamikleri", Uluslararası Orta Doğu Kongresi, Bildiri Kitabı Cilt II, ed. Hasret Çomak, İtir Aladağ Görentaş, Derya Özveri, Kocaeli, Eylül 2012, s.52.
- Sandıklı, Atilla; Semin, Ali; Öztürk, Tuğçe Ersoy: 2. Körfez Savaşı'nın 10. Yılında Irak, yay. haz. Erdem Kaya, Ankara, BİLGESAM Yayınları, Rapor No:55, Mart 2013, s.3-4.
- Sandıklı, Atilla; Emeklier, Bilgehan: "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, ed. Atilla Sandıklı, İstanbul, BİLGESAM Yayınları, 2012, s.6.

- Saraçoğlu, Cenk: “Türkiye ve Irak’taki Kürt Hareketinin Evrimi Üzerine Tarihsel Karşılaştırmalı Bir Tartışma Çerçevesi”, Praksis 14, s.252, <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2013/04/014-Saracoglu.pdf>, (23.12.2014).
- Savran, Sungur: Kod Adı Küreselleşme: 21.Yüzyılda Emperyalizm, İkinci Basım, İstanbul, Yordam Kitap, 2011.
- Say, Ömer: 21.Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite, 1.Basım, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2013.
- Selim, Aydın Maruf: Türkiye ve Irak İlişkilerinde Türkmenler: Körfez Savaşı Sonrasından Günümüze, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Semin, Ali: “Türkiye’nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı”, Bilge Strateji, Cilt 3, Sayı 5, 2011, s.196.
- Semin, Ali: “Kuzey Irak’ta Goran Hareketi ve KDP-KYB İle Denge Arayışları”, 19 Haziran 2014, s.1, <http://www.bilgesam.org/incele/1620/-kuzey-irak--8217-ta-goran-hareketi-ve-kdp-kyb-ile-denge-arayislari/#.VNJtbtIOEdR>, (04.02.2015).
- Sert, Esra: XII. Yüzyıl Türkiye Selçuklularında Türkmenler, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Sever, Ayşegül: Türkiye’nin Orta Doğu İlişkileri, İstanbul, Derin Yayınları, 2012.
- Sevim, Cenk: Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik, İkinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Silleli, Turan: Büyük Oyunda Türkiye-Irak ilişkileri, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- Sinanoğlu, Oktay: Hedef Türkiye, İstanbul, Bilim+Gönül Yayınevi, 2010.
- Somersan, Semra: Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk, 1.Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.
- START Fact Sheet: “The Evolution of the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL): Relationships 2004-2014”, START, June 2014, p.1.
- Stern, Andy. (2005). Petrol Savaşları, Kalic, Sabri (Çev.), 1.Baskı, İstanbul, Neden Kitap, 2011.

- Stiglitz, Joseph E.; Bilmes, Linda J. (2008). Üç Trilyon Dolarlık Savaş-Irak Savaşının Gerçek Maliyeti, Cenkçiler, Dilek (Çev.), Ankara, ODTÜ Yayınları, 2009.
- Sönmezoğlu, Faruk: “Türkiye Cumhuriyeti’nin Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim”, XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, der. Faruk Sönmezoğlu, Nurcan Özgür Baklacioğlu, Özlem Terzi, İstanbul, Der Yayınları, 2012, s.880.
- Sümer, Faruk: Bozoklu Oğuz Boylarına Dair, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi,1953.
- Sümer, Faruk: “Oğuzların Boy Teşkilatı”, Oğuzlar, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1992, s.6-7.
- Şafak, Hasan: Büyük Ortadoğu Projesi 1, 2.Baskı, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2006.
- Şahin, Mehmet; Taştekin, Mesut: II.Körfez Savaşı, Ankara, Platin Yayınları, 2006.
- Şahiner, Muhammed Emin: İsrail’in Kuzey Irak Politikası, Bu Politikanın Türk İç ve Dış Politikalarına Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin: “Irak Genel Seçim Sonuçlarının Ulusal ve Bölgesel Sonuçları”, IMPR Danışmanı & Dicle Üniversitesi Siyasal Araştırmalar Merkezi Müdürü, 21 Mayıs 2014, s.3, <http://www.impr.org.tr/irak-genel-secim-sonuclarinin-ulusal-ve-bolgesel-sonuclari/#.VHeaYdKsUZM>, (27.11.2014).
- Şimşek, Erdal: Türkiye’nin Ortadoğu Politikası, İstanbul, Kum Saati Yayıncılık, 2005.
- Şimşir, Bilal N.: Türk-Irak İlişkilerinde Türkmenler, Birinci Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2004.
- Şirin, İzzet: “Irak Türkmenleri”, s.8, http://www.academia.edu/2202832/Irak_T%C3%BCrkmenleri, (10.02.2015).
- Tansi, M. Deniz: Türkiye İsrail Üçgeni, Birinci Basım, İstanbul, Kanes Yayınları, 2011.
- Tarakçı, Nejat: Devlet Adamlığı Bilimi: Jeopolitik ve Jeostrateji, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003.
- TASAM: “Irak Seçimlerinde Yaşanan Türkmen “Mağlubiyeti”nin Arka Yüzü”, 14.12.2006, s.2-3, <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/204/irak-secimlerinde-yasanan-turkmen-maglubiyetinin-arka-yuzu>, (24.02.2015).

- TASAM: “Modern Irak Tarihi”, 13.03.2008, s.2, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/815/modern_irak_tarihi, (08.02.2015).
- Taşan, Oğuzhan: “İsrail’in Kürt Politikası”, Dünyanın Kaynayan Kazanı Ortadoğu, yay. haz. Ulvi Keser, Ankara, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, 2012, s.19.
- Taşken, Cemalettin; vd: “Uluslararası Enerji Siyasetinin Dinamikleri ve Türkiye’ye Yansımaları”, Ankara Strateji Enstitüsü, ed. Levent Aydın, İbrahim Bolat, Mine Yavuz, Rapor No: 2014-3, Ağustos 2014, s.39.
- Tavukçu, Sinan: “Kürtler-Şii Araplar: İttifaktan Çatışmaya”, 29.04.2013, s.2, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/kurtler-sii-araplar-ittifaktan-catismaya/3311>, (15.02.2015).
- Tekkaya, Dicle: Büyük Ortadoğu Projesi’nin Arka Planı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2009.
- Terzi, Arzu T.: “Bağdat-Musul Petrolleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Irak Dosyası I, yay.haz. Ali Ahmetbeyoğlu vd, İstanbul, Tatav Yayınları, 2003, s.347.
- Terzi, Arzu: Bağdat-Musul’da Abdülhamid’in Mirası Petrol ve Arazi, 1.Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.
- Terzi, İmdat Bilal: “Kerkük Nereye Gidiyor?”, 02.11.2011, s.1, <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.php?page=article&id=23220&updatefrom=745&from=0>, (30.11.2014).
- Terzioğlu, Süleyman Sırrı: “Tarihsel Süreç Çerçevesinde 2005 Irak Anayasasına Göre Irak Türklerinin (Türkmenlerinin) Hukuksal Konumları”, Akademik ORTA DOĞU, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s.166-172.
- The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center: “ISIS: Portrait of a Jihadi Terrorist Organization”, November 2014, p.3, http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20733/E_101_14_163836165.pdf, (13.03.2015).
- Torumtay, Necip: Orgeneral Torumtay’ın Anıları, 3.Baskı, İstanbul, Milliyet Yayın A.Ş., 1994.
- Tudat Clubs: “Irak Türkmenleri”, s.5, <http://tudat.clubs.bilkent.edu.tr/irakturkmenleri.html>, (29.04.2015).
- Tufan, Oğuzhan: Saddam Hüseyin Sonrası Irak’ta Yeni Siyasal Yapı ve Türkmenler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

- Turan, Hasan: “Kerkük Sorunu”, Türkiye-Ortadoğu Uluslar Arası Dostluk ve İşbirliği Sempozyumu, haz. Mukaddes Arslan, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2011, s.105.
- Turan, Kürşad: “Körfez (Irak) Krizi (1990-1991)”, Türk Dış Politikasında 41 Kriz, ed. Haydar Çakmak, 2.Baskı, Ankara, Kripto Basım Yayım, 2013.
- Turan, Refik: “Misak-ı Milli ve Atatürk’ün Lozan Sonrası Hedefleri”, Misak-ı Milli ve Türk Dış Politikası’nda Musul, Kerkük ve Erbil Meselesi Sempozyumu, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1998, s.51.
- Turgut, Hulusi: Barzani Olayı-Osmanlı İmparatorluğu’nu ve Türkiye Cumhuriyeti’ni XIX. Yüzyıldan Beri Meşgul Eden Bir Kürt Aşiretinin Belgeseli, 1.Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2008.
- Türk, Fahri; Gaytancıoğlu, Kaan: “Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarında Türkiye-Irak İlişkileri (2002-2012)”, Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Ortadoğu 1990’lardan Günümüze, Edirne, Paradigma Akademi Yayınları, 2013, s.141-142.
- Türk Kızılayı Dergisi: “Irak’taki İhtiyaç Sahiplerini Yalnız Bırakmadık”, Sayı: 14, 2014, s.44.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 20. Dönem 3. Yasama Yılı 37. Birleşim, 25 Aralık 1997, s.606.
- Türkman, Sayim: ABD, Orta Doğu ve Türkiye, 1.Basım, Ankara, Nobel Yayın, 2007.
- Türkmen, Füsun: Kırılgan İttifak’tan Model Ortaklığa: Türkiye-ABD İlişkileri, 1.Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2012.
- Türkmen, İlter: Türkiye’nin Bugünü ve Yarını, İstanbul, BİLGESAM Yayınları No:3, 2009.
- Türkmen, Zekeriya: Musul Meselesi Askeri Yönden Çözüm Arayışları (1922-1925), Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2003.
- Türkmenoğlu, Kerkük: Türkmen Çilesi, 1.Baskı, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2007.
- Türköl, Berkay Sadi: Bedelin Kan İle Ödendiği Topraklar Ölüm Bataklığı Ortadoğu, 1.Baskı, İstanbul, Kariyer Yayıncılık, 2010.
- Ucuzsatar, Necati Ulunay: Atatürk’ün Jeopolitiği Misak-ı Milli ve Küresel Emperyalizm, İstanbul, Derin Yayınları, 2011.

- UN: “Rule of Terror: Living under ISIS in Syria”, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, 14 November 2014, p.5.
- United States Board on Geographic Names-Foreign Names Committee: “Geographic Names Standartization Policy for Iraq”, 12 March 2013, p.2-3.
- Ural, Abdullah: 11 Eylül Sonrası ABD’nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye’ye Yansımaları, 1.Baskı, İstanbul, Akademik Kitaplar, 2009.
- Uslu, Nasuh: “The Factors Affecting Turkey’s Relations With The United States in The Post-Cold War Period”, p.225, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/44/671/8550.pdf>, (17.03.2015).
- Ünal, Barışkan: “Kürt halkına geleceğini belirleme fırsatı verilmeli”, Anadolu Ajansı, s.1, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/505708--gelecegini-belirleme-firsati-referandumla-kurt-halkina-verilmeli>, (07.05.2015).
- Vardı, Rahmi: Martin Luther’dan Theodor Herzl’e Adım Adım Arz-ı Mev’ud Armageddon, 1.Baskı, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2011.
- Vatandaş, Aydoğan: Armagedon Türkiye-İsrail Gizli Savaşı, 33.Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.
- Volkan, Vamık D.: “Politik Psikoloji Üzerine Bir Değerlendirme”, Yeni Dünya Düzeni, Arap Baharı ve Türkiye, ed. B.Senem Çevik vd, Ankara Üniversitesi Politik Psikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2012, s.24.
- Wahab, Yosra Khalil: “Democratic Political Institutions in The New Federal Iraq”, Lund University Department of Political Science, p.12, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1320144&fileOid=1320145>, (18.02.2015).
- Wictorowicz, Quintan: “Anatomy of the Salafi Movement”, Routledge Taylor&Francis Group, p.208.
- Wolff, Stefan: “Minority rights in Iraq and prospects for the Iraqi Turkmen within Iraq”, p.1, <http://www.stefanwolff.com/files/Minority%20rights%20in%20Iraq%20and%20prospects%20for%20the%20Iraqi%20Turkmen%20within%20Iraq.pdf>, (05.02.2015).
- Wordpress: “Iraklı Türkmenlere Yönelik Etnik Temizlik”, 30 Mart 2011, s.6, <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/irakli-turkmenlere-yonelik-etnik-temizlik/>, (24.11.2014).

- Yalçın, Hasan Basri: “Türkiye’nin Yeni Dış Politika Eğilim ve Davranışları: Yapısal Realist Bir Okuma, Bilgi Dergisi, Sayı: 23, 2011, s.43.
- Yalçın, Semih; Türkdoğan, Berna: “Atatürk’ün Musul Politikasının Özeti”, (Doç.Dr. E. Semih Yalçın, ‘Misak-ı Milli ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi,’ Berna Türkdoğan, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, ATAM, Ankara, 2010, s.2, http://hist202.cankaya.edu.tr/uploads/files/Ataturkun_Musul_politikasininin_ozeti_%20Semih%20Yalcin.pdf, (21.11.2014).
- Yaycı, Cihat: Irak’ta Ekonomik-Sosyal Dönüşüm ve Türkmenler, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Yazıcı, Nevin: Petrol Çerçevesinde Musul Sorunu (1926-1955), İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2010.
- Yegin, Mehmet; Ersoy, Eyüp: Türkiye-ABD İlişkileri Çok Boyutlu Bir Ortaklığa Doğru, USAK Raporları No. 13-05, Mayıs 2013.
- Yeniçağ Gazetesi: “Irak Türkmen Cephesi Başkanı: Kimliğimiz, büyük tehdit altında”, 27 Haziran 2014, s.1-3, http://www.irakturkcleridernegi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=247:irak-tuerkmen-cephesi-bakan-kimliimiz-bueyuek-tehdit-altnda&catid=45:tuerkmenel&Itemid=217, (27.11.2014).
- Yeni Şafak: “Irak’ta Türkmen olacağıma Türkiye’de Kürt olaydım”, 15 Mayıs 2012, s.2, <http://www.yenisafak.com.tr/roportaj/irakta-turkmen-olacagima-turkiyede-kurt-olaydim-383286>, (27.11.2014).
- Yeşilbursa, Behçet Kemal: “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi”, 2014, s.1320, <https://yasincoban.files.wordpress.com/2014/07/72.pdf>, (10.02.2015).
- Yeşiltaş, Murat: “Peşine Takılma mı Yumuşak Dengeleme mi? Türkiye’nin Birinci ve İkinci Irak Savaşına Yönelik ABD ile Müttefiklik İlişkisinin Karşılaştırmalı Analizi”, Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika, der. S.Güliden Ayman, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012, s.69-70.
- Yıldırım, Mustafa Hilmi: “Yönetişim ve Demokrasi”, İcmal, Ağustos 2012, s.12-13.
- Yıldız, Dursun: Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz’in Doğusu, İstanbul, Bizim Kitaplar, 2008.
- Yılmaz, Hüseyin Raşit: “Kerkük Ziyareti ve Irak Türkmenleri”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2012, s.1, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3042>, (27.11.2014).

Yılmaz, İlhan: “Geçmişten Günümüze Irak’ta Türkmen Politikası”, ÇTTAD, V/12, 2006 / Bahar, s.137.

Yılmaz, Sait: Irak Dosyası, I.Baskı, İstanbul, Kum Saati Yayın, 2011.

Yılmaz, Sait: “Jeopolitik ve Jeostrateji”, s.4,
http://www.academia.edu/7648509/Jeopolitik_ve_Jeostrateji, (30.11.2014).

Yılmaz, Sait: “Irak’ın Kuzeyi İçin Yanılgılar ve Gerçekler”, s.1-3,
<http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/Irak%FDnKuzeyiYanl%FDg%FDlarGercekler.pdf>, (03.05.2015).

Yılmaz, Selçuk: Irak Türkmenlerine Yapılan Katliamlar ve Bunun Türk Kamuoyuna Yansımaları (1924-1959), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005.

Yılmaz, Türel: Türkiye-İsrail Yakınlaşması, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001.

Yusufoğlu, Gani: “14 Temmuz 1959 Kerkük (Türkmen) Katliamı”, 2008-03-04, s.2,
<http://ganiyusufoflu.blogcu.com/14-temmuz-1959-kerkuk-turkmen-katliami/3118362>, (24.11.2014).

Yücedağ, Şenol: Şeyh Sait İsyanı ve Ezeli Düşman İngiltere, 1.Baskı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2010.

Zanotti, Jim: “Turkey: Background and U.S. Relations”, Congressional Research Service, August 1, 2014, p.32, <http://fas.org/sgp/crs/mideast/R41368.pdf>, (17.03.2015).

Zarras, Konstantinos: “Blurring the Borders of Conflict: ISIS between Syria and Iraq”, The Moshe Dayan Center publishes TEL AVIV NOTES, Volume 8, Number 5, March 10, 2014, p.4.

Ziya, Mustafa: “Türkiye’nin Irak Politikası”, 2023 Aylık Dergi, s.2,
<http://www.2023.gen.tr/agustos2007/7.htm>, (25.11.2014).

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılı Ankara-Güdül İlçesi doğumludur. 2002 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümünden mezun olmuştur. 2003 yılında Bolu 2. Komando Tugayı'nda askerliğini tamamlamıştır. Özel sektörde Genel Muhasebe Yöneticisi olarak çalışmaktadır. Antoloji Kültür ve Sanat Portalı'nda telif ve yayın haklarına sahip olduğu şiirleri ve özlü sözleri yer almaktadır. Mülkiyeliler Birliği başta olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşunun üyesidir. 2013-2014 Güz Döneminde Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümünde Master Programına başlamıştır. İlgili programa tez çalışmasıyla devam etmektedir. İngilizce bilmektedir.